میران ئەبراهام

منتدى إقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com

خانەقای میرزا

رۆمان

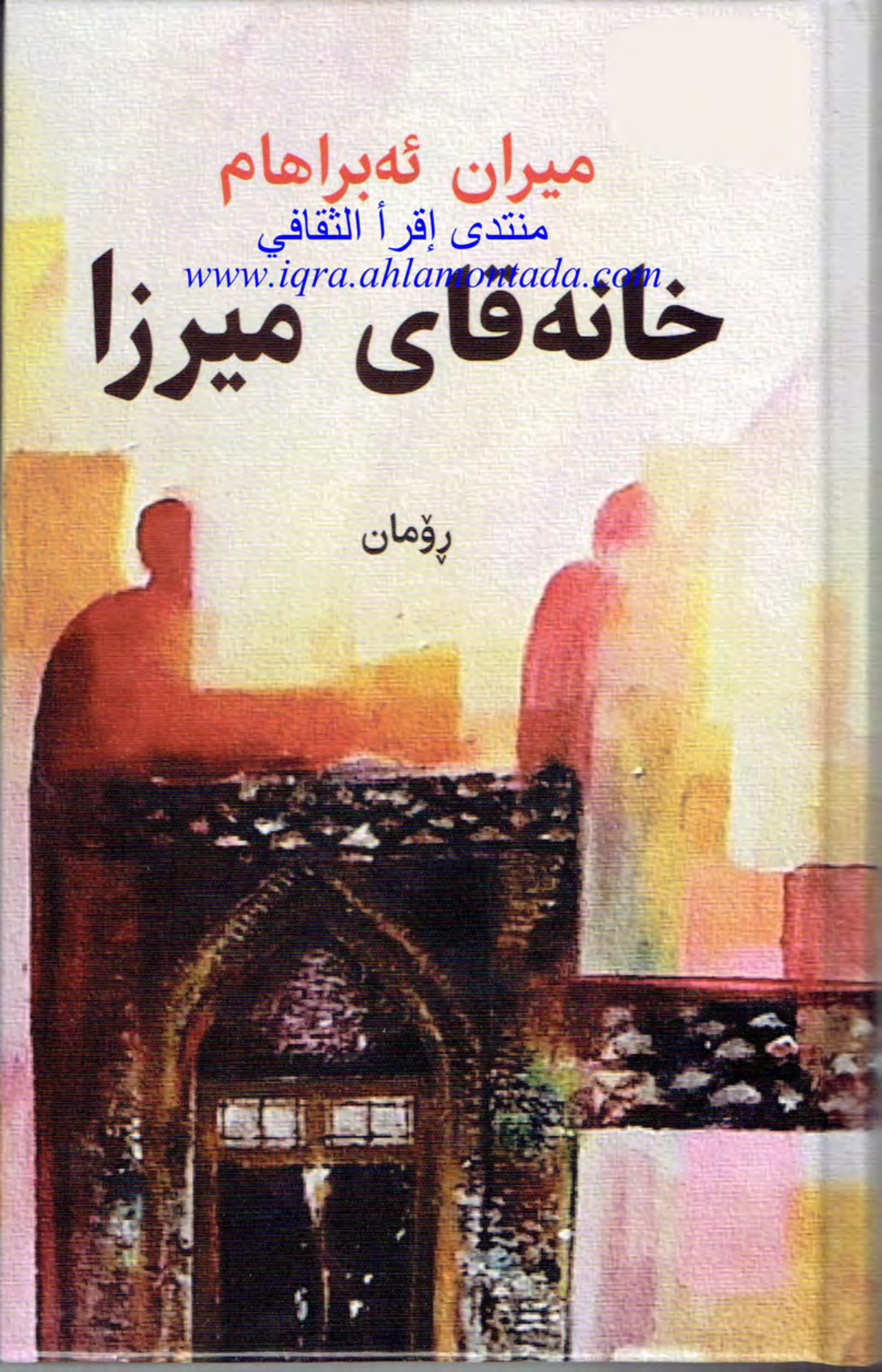

میران ئەبراهام

خانەقای میرزا

ناوەندی بڵاوکردنەوەی کەپر

میران ئەبراهام

خانەقای میرزا

- بابەت: ڕۆمان
- نۆبەی چاپ: ٢٠٢٣
- تابلۆی بەرگ: ئاری میرزا
- دیزاینی بەرگ و ناوەوە: ناوەندی کەپر
- پێداچوونەوە: داستان شەریف

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتیی کتێبخانە گشتییەکان/ هەرێمی کوردستان ژمارەی سپاردن، ( )ی ساڵی (٢٠٢٣)ی پێدراوە.

ISBN: 9 789189 708851
Sweden 2023

بەبێ ڕەزامەندیی ناوەندی کەپر، هیچ کەس و لایەنێک، بە هیچ شێوازێکی ئەلکترۆنی و کاغەزی، مافی لەبەرگرتنەوە و بڵاوکردنەوەی ئەم کتێبەی نییە.

میران ئەبراهام

خانەقای میرزا

ڕۆمان

بەشی یەکەم

ڕێگا دوورەکانی چاومان

من لە وانەی دڵداریدا
لە دوا ڕیزی قوتابییەکانی پۆلا بووم
چونکە تەنیا لەگەڵ ژانی
ئاوارەیی خۆشەویستەکەی خۆما بووم

جەلالی میرزا کەریم

بەڵام... ئەو هەموومانی بۆ ژیاندۆستی پەروەردە کرد، لە ڕۆژانێکدا مەرگدۆستی باڵی ڕەشی بەسەر ڕۆحی هەموو خەڵکی ئەو شارەدا کێشابوو. بە جۆرێک ترس لە مردن توانای هەستی لاواز کردبووین. وەکوو گیاندارێکی زەلیل و دڵشکاو، بێ ڕۆح، ژێردەستە و کۆیلە ژیانمان بەڕێ دەکرد. فێری کردین کە خۆبەدەستەوەدان هەڵبژاردەی خۆمانە، بەڵام هیوا و ئامانج نییە.

بەو جۆرەش ئەوێ، بەردەوام غەریبەکان ڕوویان تێ دەکرد، لە فولکەی نۆبەچی ڕیزیان دەبەست، ژێر دارەکەی پیرمەسوور جێگەی حەوانەوەیان بوو. لە نیوەی شەودا لە دەرگەیان دەدا و دەیانگوت: ڕێگەی دوورمان بڕیوە و بۆ ئەم ماڵی خۆزگەیە هاتووین. وەکوو تەنیا ماڵ بێت لەو دەشتی زاموایەدا.

ئێستا لەوێ، نەخشەی دڵی هەموو کەسێک، هەزار و یەک شارە خۆزگەی تێدایە. دڵ هەیە؛ زوو لەشکری خۆزگەکان، دەرگە قەبە و ئەستوورەکانی هاتنەدی دەشکێنێت و دەیکاتە پایتەخت. دڵیش هەیە؛ هەتا ئەو کاتەی لە لێدان دەکەوێت، هەر گوێقوڵاخی ترپەی پێی مژدەیە.

جادووی لە هەموومان کرد، ئێمە تێیدا هاتینە بوون و گەورە بووین، لەگەڵ ئەوانەدا کە بۆ تەنیا ساتێک و بە غەریبی ڕێگەیان کەوتە ئەوێ، هەموومان بەر تەلیسمی ئەو جادووە کەوتین.

خۆی پڕ لە نهێنی بوو، نهێنییەکانیشی بۆ هەموومان دەپاراست. بە بیرم دێت میرزا کەریم گوتی: 'لە کاتی دروستکردنیدا بەیانیان زوو

پێش وەســـتا و کرێکار خۆم لەوێ بووم، هەموو جارێک و تاوەکوو تەواوبوونی، دەمبینی دوو بارتەقای بالآی من خشـــت و بەرد کەڵەکە کراون، نەمئەزانی کێ هێناونی و لە کوێوە هێنراون.'

حەلاوەخان باســـی لە نهێنیی ژووری زەخیرەکە دەکرد: 'چەند لێی دەرئەهێنم، بەتـاڵ نـابێت!' ئەو بەخشـــندە بوو، هەر کەســـێک بە رێبوارییش هاتبایە ئەو ماڵە، تاوەکوو نانی نەخواردبایە نەیدەهێشـــت بڕوات، بێجگە لەوە ڕۆژانە نـانی بە ســـەر هەژارانی گەڕەکیشـــدا دەبەخشییەوە.

پێ دەچێت لەبەر ئەو هۆکارانە بووبێت، کە هەموو ڕێگەکانی شـــار دەچوونەوە سەر ئەو ماڵە.

لە نیوەشەویکی ڕۆژی هەینیی مانگی یەکەمی زستانی ساڵی ١٩٣٥دا، لە ئێوارەی ئەو ڕۆژەوە هەورێکی ڕەش بە ئاسمانی شارەوە نووسابوو. باران بە خوڕ دەباری و لە خوارووی شار و دامێنی شاخەکانەوە زووزوو دەنگی هەورەتریشقە دەهات. لە شەقام و کۆڵانەکاندا باراناو تاوەکوو قولەپێ دەهات، لە شەقامەکان خەڵکی بە عەرەبانەی دەستی دەپەڕینەوە. فەقێکانی مزگەوتی خانەقای مەولانا خالید دەیانگوت؛ گوایە منارەی مزگەوتی گەورە هەورەتریشقە لێی داوە و وێرانی کردووە.

شڵپوهوڕ بە کەناری شیوەکەدا ڕای دەکرد، زووزوو قاچی هەڵدەخزا و خۆی بە دیواری حەوشەی ماڵەکان دەگرتەوە. بە سەر پردی شیوی گەڕەکی جوولەکاندا بۆ بەردەم ماڵی شەلەمۆی عەتار پەڕییەوە. لافاوی شیوەکە گەیشتبووە ژێر دارەڕای پردەکە، بەڵام هێشتا لە بۆگەنی ئاوەڕۆکەی کەم نەکردبووەوە. کاتێک بە ڕاکردن گەیشتە بەردەم دەرگەی ماڵەکە، هێشتا پێڵاوەکانی بە سەر پێوە بوون. لە تەمەنی لاوێتییەوە کەس بە شەو نەیدەتوانی هاوپێی ئەو ڕێ بکات، هەر بە ڕێوە پاڵتاوەکەی لە بەر کردبوو. کاتێک گەیشتە بەردەم ماڵی عەزیزی حەکیم، پاژنەی پێڵاوەکانی هەڵکێشان. سەعات لە دوازدە لای دابوو، دەستی توند نووقاند و بە مشتەکۆڵە کێشای بە دەرگە تەختەکەدا: 'عەزیز، عەزیز، کوڕە برای چاک بە، فریامان کەون!'

پێ دەچوو لـەبـەر ئەسـتووریی دەرگە تەختەکە، دەنگی لە دەرگەدانەکەی نەگەیشـتبێتە دالانەکەی ماڵی عەزیزی حەکیم، بەلام بانگکردنەکەی؛ نەک ماڵی عەزیزی حەکیم، بەڵکوو گەیشـتبووە گوێی هەموو دانیشتووانی گەڕەکی جوولەکان.

عەزیز دەرگەی لێ کردەوە، خۆی بە پێوە بۆ ڕانەدەگیرا و لەتری دەدا، چونکە تاوەکوو ئەو کاتەی میرزا کەریم لە دەرگەی دابوو، ئەو خەریکی ئارەقخواردنەوە و نێرگەلەکێشان بوو. دەستی بەرەو ڕووی بەرز کردەوە و گوتی: 'چییە میرزا، چییە، بۆ بەم نیوەشـەوە سەرودڵت گرتووین؟'

'کوڕە فریامان کەون، ئەوە حەلاو ژان دەیگرێ و وا خەریکە ڕۆحی دەرئەچێت!'

'نا، نا، میرزا گیان؛ حەلاو ڕۆحی وا بە ئاسـانی دەرناچێت، ئێمەی پیاو هیچی لێ نازانین، ژنان ئەوە ئیشـی خۆیانە، ئێ ئەوە حەلاو بەرەژان گرتوویەتی، ئیتر، نازانم میرزا، بە ڕاسـت تۆ بۆچی خۆت تەنگەتاو کردووە؟'

عەزیزی حەکیم زۆر لەسـەرخۆ ئەمەی گوت، میرزا کەریم پاڵێکی پێوە نا و خسـتی بە پشـتدا و بەسـەریدا بۆ ژوورەوە هەنگاوی نا. کاتێک ئەو لە قاتی سـەرەوەی دەڕوانی، لە قاتی خوارەوە سـەلمای ژنی عەزیزی حەکیم بـانگی کرد. خێرا چووە بەردەمی و گوتی: 'حەلاوی ژنم حاڵی زۆر خراپە، فریامان نەکەویت، ڕۆح دەرنابات.'

'پێشـم کەوە، دەی پێشـم کەوە، با مەحتەل نەبین، گوێم لێت بوو چیت بە عەزیز گوت!'

کاتێک گەیشـتنە ناو دەرگەی حەوشـەکە، هێشـتا عەزیزی حەکیم ڕاست نەبووبووەوە، میرزا کەریم و سەلما هەنگاویان بە سەردا نا و

لە دەرگەکە چوونە دەرەوە. لە دوایانەوە بانگی کردن: 'ئەرێ ژنەکە، بەم نیوەشـــەوە لەگەڵ میرزا بۆ کوێ ئەچیـت؟ نـابێـت پرس بە مێردەکەت بکەیت؟'

کاتێک عەزیزی حەکیم ئەمەی گوت، میرزا کەریم لە تاریکییەکەدا دەسـتی سـەلمای مامانی گرتبوو، لە پردەکە پەڕیبوونەوە و بە بن دیوارەکـانـدا و لە کەنـاری شـیوەکەوە بێـدەنـگ بەرەو گەڕەکی سەرشەقام هەڵگەڕان.

مـاڵی میرزا کەریم هەمووی سـەد مەترێـک لە مـاڵی عەزیزی حەکیمەوە دوور بوو. سەلما بە شەو زۆر خراپ دەیبینی، بەڵام میرزا کەریم کار و کاسـپی و هەتا وڵاخداریشـی بە شـەو کردبوو. کاتێک گەیشتنە ناو داڵانەکەیان، هێشتا دەستی سەلمای بەر نەدابوو.

ئافتاو و فاتمەی خوشکی حەلاوەخانی ژنی هاتنە بەردەمی و لێیان ڕوانین، میرزا کەریم و سـەلمای مامان هەموو گیانیان تەڕ، لە شـانی یەکەوە و دەسـت لەناو دەسـت ڕاوەسـتابوون. پاشـان ئافتاو وەکوو منداڵ سـەلمای لە دەسـت وەرگرت و بۆ ژوورەکەی حەلاوەخان دایە پێش خۆی. فاتمە هاتە بەردەمی و قادری کوڕیی خسـتە باوەشـی و پێی گوت: 'لە ناڵەی ئەو هەورەگرمەیە خەبەری بووەوە!'

قادر تازە تەمەنی سـاڵێکی تێپەڕاندبوو، کاتێک ژنەکان لە داڵانەکە ڕۆیشتن؛ میرزا کەریم لە شوێنی خۆی وشک ڕاوەستابوو، گوێی لە دەنگی گریانی کوڕەکەی نەبوو. دیسـان گرمەی هەورەتریشـقەیەک ماڵەکەی لەراندەوە، وەکوو لە سـەربانەکەی ئەوانی دابێت، کوڕەکانی لە گرمەی هەورەتریشـقەکە بەخەبەر هـاتن، هەردووکیـان بە دوای یەکدا هـاتن و لە شـانی باوکیانەوە ڕاوەسـتان، غەفووری کوڕە گەورەی، کە هەشت ساڵان بوو، پرسیی: 'ئەو گرمەیە چی بوو؟'

عەزیزی تەمەن شەش سالآن، ئەو ساڵە نرابووە بەر خوێندن، گوتی: 'هەورەتریشقە بوو!'

میرزا کەریم هێشتا بێدەنگ لەو دەرگەیەی دەڕوانی کە سەلمای مامان و ژنخوشکەکانی لێیەوە چووبوونە ژوورەوە، پێیان دەگوت، ژوورەکەی حەلاوەخان.

غەفووری کوڕی ویستی زیاتر لەبارەی دەنگی هەورەتریشقەکەوە بدوێ، میرزا کەریم بێ ئەوەی لێی بڕوانێت، پەنجەیەکی خستە سەر هەردوو لێوی و لە بەر خۆیەوە: 'ششششششششت.'

قادر بە باوەشییەوە نووزەی لە خۆی بڕیبوو، پاشان دەستی دانەنایەوە و سەعاتە بەرباخەڵییەکەی لەناو دەستی و بەرەو ڕووی ڕاگرت، چاوێکی لەسەر میلەکەی بوو. زووزوو لە دەرگەکەی حەلاوەخانی دەڕوانی. غەفوور و عەزیزی کوڕی وەکوو نەزانن چی ڕوو دەدات، بێدەنگ و بە ڕیز لە دوایەوە ڕاوەستابوون، ئەوانیش وەک باوکیان لە دەرگەکەیان دەڕوانی، بەردەوام بە لاچاوێک سەرنجیان لە باوکیان دەدا، لەناو بێدەنگی و تاریکوڕوونیی دالآنەکەدا دەتگوت ئەفسەر و سەربازن و چاوەڕوانن، تاوەکوو فەرمانێک جێبەجێ بکەن. چراکە لە پشتی ئەوانەوە دەگڕا، ڕووناکییەکەی لەسەر دەرگەکەی حەلاوەخان شەپۆلی دەدا، سێبەری هەرچواریان لەسەر دەرگەکە دەلەرزی. میرزا کەریم هێشتا مەچەکی بەرز لە پێش خۆی ڕاگرتبوو. هەموو شتێک لە ناو بێدەنگیی ماڵەکەدا لەگەڵ زەردیی ڕووناکیی چراکەدا لەسەر دیوارەکان سەمایان دەکرد.

چک، چک، چک. گوێیان لە میلی سەعاتەکە بوو. لە خەیاڵی خۆیاندا: 'چک، چک، چک!'یان دووبارە دەکردەوە.

عەزیز گوتی: 'باوکە، چی بوو؟'

وەکوو ئەو وشـــەیەی عەزیز پشـــووی پێ دابن، بە دوای یەکدا هەرسـێکیان هەناسـەی قووڵیان هەڵکێشـا و سـەر و شـان و قاچیان جووڵاند. دیسان میرزا کەریم: 'شششششششششت.'

دووبارە جووڵەیان لە خۆیان بڕییەوە و چاوەڕوان بوون. تەنانەت قادری یەکسـاڵانیش بێدەنـگ بوو، وەکوو لە مەبەسـتی بـاوکی گەیشـتبێت و بزانێت چی ڕوو دەدات. دووبارە میرزا کەریم دەسـتی هەڵبڕییەوە و مەچەک و سەعاتەکەی دەستی بەرەو ڕووی ڕاگرت.

لە نزیکی ماڵەکە چەند جارێک گرمەی هەورەتریشـقە هات، بەڵام ئەفسـەر و سـەربازەکان، لە جێگەی خۆیان نەجووڵان و چاویان لە دەرگەکەی حەلاوەخان نەترووکاند.

کاتێک لەودیو دەرگە تەختەکەی ژووری حەلاوەخانەوە گوێیان لە دەنگی گریانی منداڵێک بوو. میرزا کەریم میلی سـەعاتەکەی ڕاکێشا و کاتی لە یەک و نیوی ئەو شەوەدا وەستاند.

عەزیز پرسیی: 'کوڕمان بوو یان کچ؟'

لەو کـاتەدا دەرگەی ژوورەکەی حەلاوەخـان کرایەوە، ئـافتـاوی ژنخوشـکی میرزا کەریم سـەری هێنایە ناو دەرگەکە و گوتی: 'میرزا کەریم، حەلاو کوڕی بوو!'

دوای ئەمە میرزا کەریم و کوڕەکـانی وەکوو لە کۆڵکێشـی بووبێتنەوە، دەسـتیان کرد بە جووڵە و شـان و ملتەقاندن. پاشـان پێکەوە چووبوونە دەرەوە و لە هەورەتریشـقەکانیان دەڕوانی، کە لەو کاتەدا لە خوارووی شـار و لە پێدەشـتەکانی نزیک چەمی تانجەڕۆوە دەبریسـکانەوە. ڕەشـەبایەک بە پچڕپچڕی دەنگی زیکر و دەفلێدانی حوجرە و خانەقاکان و زەنگی کەنیسـەی مریەم و لوورەی شـۆڤاری کنێسـەتەکەی گەڕەکی جوولەکانی لەگەڵ خۆی دەهێنا، کە لەگەڵ

وەڕینی سـەگی پێدەشـتەکانی خوار شـاردا، تێکەڵی یەکتر دەبوون و پێکەوە یەک ئاوازیان دەچڕی.

دوای ئەوەی مام مسـتەفای ناڵبەند و عەبدوڵڵای جگەرەچیی برای میرزا کەریم گەیشـتنە لایان، هەواڵی ئەوەیان پێ دان، کە حەلاوەخان کوڕی بووە.

عەلی ئاغا لە دەرگەی حەوشـەکەوە بە کۆکەکۆک پەیدا بوو، قۆڵی مەلا تۆفیقە بێچاوی گرتبوو، لە تاریکییەکەوە بە دەم قسـەکردنەوە هاتنە ژوورەوە. مەلا تۆفیق لە دوورەوە هاواری کرد: 'میرزا کەریم، بەشی خودا ئەم جارە شەنگە یان هەڵەکۆک؟'

٢

'مرۆڤ کە بیری لە داهێنانی ناوی خودا کردەوە، مەبەستی لە خودی خۆی بوو، کاتێک ئەڵێت لە ترســـــی خودا واتە لە ترســـــی خۆی، بەدەستهێنانی بەشـی خۆی، دەستەبەرکردنی ژیانێکی ئەبەدی دوای مردن بۆ خۆی، ئەو هەریســـــەیەی لەو ژیانە ئەبەدییەی دوای مردندا بۆ خۆی دایهێناون، لە ترســـــی مردن ئەوەندە خۆی بە بچووک و بێدەسەڵات ئەزانێت، خودا یان خودێکی پێویستە چاودێریی بکات.'

چەندان جار ئەو قسەیەم لێ بیستبوو، ئیتر نازانم لەگەڵ کێی بوو، بەردەوام لە بەر خۆیەوە دەیبۆڵاند و کوورەکوورِ دەڕۆیشت، پاژنەی پێکانی لە زەوی نەدەنان و بەردەوام لەسەر نووکی پێکانی دەڕۆیشت، دەتگوت ئێســـتا بە دەمدا دەکەوێت، زۆر پیر دیار بوو، بەڵام کەس بە پێ و هەنگاوەکانی ئەو ڕانەدەگەیشت، هەرگیز نەدەکۆکی و هەناسەی توند نەدەبوو، مەگەر زۆر تووڕە و بێزار بووایە. لە ڕۆیشـــتندا تەنیا یەک تاوەکوو پێنج هەنگاوێک لە پێش چاوت دەبوو، پاشـــــان تێی دەتەقاند و لە چاوت ون دەبوو، لە بەر پێکانی نەدەڕوانی و جارێک نەمبینی سەری دابنەوێنێت، چاوەکانی ڕەساسییەکی تۆخی گەورە و گەش؛ خۆی دەیگوت: 'لە گورگم دزیون!'

ئەوەندەی من ئاگام لێی بووبێت ســـــڵاویشـــــی لە کەس نەدەکرد، مشـــکییەکی ڕەشـــی خەتخەت کە بە دەزوولەی ســـپی ڕیشـــاڵەکانی چنرابوون، بێ کڵاو توند پێچـابووی بە نـاوچەوانییەوە، ڕانکوچۆخەیەکی بۆر و پشتێنێکی ڕەشی گوڵگوڵیی سوور، جووتێک

کڵاشـــی کۆنی چەماوەی کردبوو بە ســـەر پێیەوە، گۆرەویی لە پێ نەدەکرد، دیار بوو کڵاشـەکانی بە پێی بچووکبن. لە کاتی ڕۆیشـتندا وەک دوو ســەوڵ باڵەکانی بەم لاو ئەو لایدا ڕادەوەشـاندن، زووزوو دەستە سرێکی لە بەر باخەڵی دەردەهێنا و بە ناوچەوانیدا دەیهێنا، بێ ئەوەی ئاســەواری ئارەق بە ڕوخســارییەوە دیار بێت، وەک شـتێک خووی پێوە گرتبێ. دەتوانم بڵێم کورتەبـاڵایەکی گرگن بوو. کـاتێک ئێمەی منداڵانی تەمەن هەشـت بۆ دە سـاڵان دەورەمان لێ دەدا، ئەو لە نێوانمـاندا ون دەبوو، هەموومـان ئەوەمـان دەزانی و دەمـانگوت: 'دەنگی ژنانەیە!'

بەڵام لە نێوان خۆمـاندا نهێنی بوو، بە تـایبەتی کـاتێک ئەم دوو وشەیەی زۆر نەرمونیان پێ دەگوتین: 'ئۆمنیس ئۆتیمیس.'

بێ ئەوەی بزانین واتـای چییە، بەردەوام لەســـەر زمـانمـان بوو، ڕووی تێ دەکردین و یەکـیەک لە چـاومـانی دەڕوانی و بێـدەنگی دەکردین، چونکە هەموومان ئەوەندە گوێمان لەو قســـەیەی بووبوو لەگەڵیدا دەمـانگوتەوە، پێی دەگوتین: 'گوێم لێ بگرن، دوایی خۆتـان جێگەیەکی لە هزن خۆتان پێ بدەن.'

هەموومـانی بە یەک نـاو بـانگ دەکرد، یـان دەتوانم بڵێم نـاوی لە کەس نەدەنا، تەنیا ئەوەندە نەبێت: 'ڕۆحی زامن، گیانی زامن.'

ئیتر هەرچەندە ناوی خۆمان پێ دەگوت، خێرا لە بیری دەچووەوە.

ناوەکانمان... ئەوە تەنیا شت بوو کە مام زامن لە بیری دەچووەوە، هەموو شـــتێکی ڕابردووی ئەو شـــارەی لە بیر بوو، دەیگوت: 'من مێژووی هەزار پشـــتی خۆم و ئێوەش پێ ئەزانم، ئێوە و هەموو ئەو خەڵکە لە بیرتان چووەتەوە، یان گەمژەن و ناتانەوێت هیچی لەبارەوە بزانن.'

ڕۆژێک لە دووکانەکەی بووم، وا بزانم ئەو ئاگای لە من نەبوو، لە بەر خۆیەوە دەدوا، تاو تاو نوقڵێکی دەخستە دەمی و بە ڕقەوە دەیکرۆشت و لە قسەکردن بەردەوام دەبوو، دەیگوت: 'هەزار ساڵە هەست بەو دڵشکانە ئەکەم، نامەوێت یاری بە ڕۆحیان بکەم و دەست لە ڕێڕەوی ژیانیان بدەم، بە تایبەتی ئەوانەی لە سروشتی خۆیان لایان داوە.'

دوای تاوێک بێدەنگی، هەناسەیەکی قووڵی هەڵکێشا و بە دەنگێکی ناسک و پڕ لە سۆز و تۆزێک ژنانە، کە ئەوسا من وا هەستم پێ دەکرد، دەردی خۆی دەیگوت بالۆرە، گەلێک جار لێم بیستبوو، ئاوای دەگوت:

'ئاوا بێت ڕۆژ، کپ ببێت لە مەغریب بۆ کاتی شەو
ئاوەدان بێت بەر ئاگردان، تەوارە کۆواری شەو
دایم وان ئەوان گوێقولاخ، ڕەفتاری مە شاهیدە
کۆ گەلە، نێر و مێ شەوچەرەی میناری شەو'

دوای ئەمە جارێکی تر هەمان کۆپلەی بە نووزەنووز و پچڕپچڕ لە بەر خۆیەوە دەگوتەوە، پاشان بەردەوام دەبوو: 'ئیتر ئەوە یاسا و ڕێسای سروشتە، لە ژێر کاریگەریی هەستەکانیاندا پشتی تێ ئەکەن، ئەخەڵەفێن، گێل و مێشکپووچ ئەبن و تەنیا خەیاڵیان لای هەوەسیانە، بچووک، زۆر بچووک ئەبنەوە، تێ ناگەن، یان هەندێکیان نایانەوێت تێ بگەن، چۆن وەریدەگرن ئاواش وەکوو خۆی ئەیڵێنەوە، ئەهلی نەقڵن و تەنیا ئەوەندەیان لە باردایە، پەشیمانن لە یاساکانی سروشت و لە مردن ئەترسن، لە بەرامبەر ئەو ترسەیاندا بیریان لەو حیلەیە کردووەتەوە؛ کە دوای مردن ژیانێکی نەبڕاوەیە. نازانن، ئەگەر ئاوا

ژیایت دوای مردنت کۆتاییت پێ دێت، بەختت نابێت و ئەکەویتە دەرەوەی سروشت. ئەوانە بە جۆرێک خەڵەفاون، تەنانەت سیحری نوقڵەکانی منیش بەئاگایان ناهێنێتەوە، ئیتر ئەبێت بە تەمای گەڕانەوەی ڕۆحیانەتیان نەبین، چونکە ڕۆحیان ژەهراوی بووە و بە کەڵکی هیچ نایەت، ناکرێت ئەوان جارێکی تر لە سروشتدا جێگەیەک بگرنەوە.'

ئەو ڕۆژە لەگەڵ مالیکی ئامۆزام بۆ ئەوە لای مام زامن بووین، کە من باسی جەمالی دەڵەسەگی بۆ بکەم. کە چۆن لە کانیی ماسی، چەند سەرخۆشێک بە بەرچاومانەوە سواری بووبوون. هەرچەندە نەمدەزانی چۆن ئەوەی بۆ بگێڕمەوە. کە ئەو پیاوە زلانە یەکیەک دەرپێکانیان دەهێنانە خوارەوە و سواری ئەو دەڵەسەگە دەبوون. کە ئێمە هەرچواریانمان دەناسی و ژن و منداڵیشیان هەبوو. دواتر دەستەسرێکی نەوتاوییان بەست بە کلکیەوە و ئاگریان پێوە نا. چاومان لێی بوو بە دەم ڕاکردنەوە ئاگری تێ بەربوو. من و مالیک لە نزیک چەمی تانجەرۆ بە مردوویی دۆزیمانەوە. ویستم ئەوە بۆ مام زامن بگێڕمەوە، بەڵام، وەکوو هەموو جارێک، خۆی هەموو شتێکی دەزانی، دیار بوو ئەوەش هۆکاری بێزارییەکەی بوو.

هەروەها نازانم لە کێوە بیستبووی، کە من و قادر و مالیک لەگەڵ کاکە غەفوورم بۆ کەرکووک چووبووین، ئەوەی لێ پرسیم: 'لە کەرکووک چیت بینی؟'

دوو ڕۆژ پێش ئەوە، کاکە غەفوورم ئێمەی لەگەڵ خۆی بۆ کەرکووک بردبوو، هەفتەیەک لە کەرکووک لەماڵی شێخ مارف بەرزنجی ماینەوە، بە ڕۆژدا لە بەیانیی زووەوە تا ئێوارە لە گۆڕەپانی

گاورباخی دەبووین، کاکە غەفوورم و هاوڕێکانی بۆ پشـــتگیری لە مـــانگرتنی کرێکـــارانی نەوت لە کەرکووک چووبوون. لە زۆربەی شـــارەکانی عێراقەوە بۆ ئەو مەبەســـتە خەڵک بۆ کەرکووک هاتبوون. ســـــەکۆیەک لە گۆڕەپانی گاورباخی دروســـــت کرابوو، بەردەوام بە زمانەکانی: عەرەبی، کوردی، سریانی، ئاشـــووری و تورکمانی، گوتار و شـــیعر دەخوێنرانەوە. شـــێخ مارف و کاکە غەفوورم گوتاریان بە کوردی خوێندەوە. دوو ڕۆژ پێش گەڕانەوەمان نووســـــینێکیان دایە دەستم و پێیان گوتم: 'چەند جارێک بیخوێنەرەوە و دوای ســـەعاتێک سەرەی تۆیە.'

داوام لە قادری برام کرد، کە ئەو بیخوێنێتەوە، هەر زوو خۆیی لێ ون کردم. مـــالیـــک لێی وەرگرتم و خوێنـــدییەوە، دواتر بە زۆر لێم سەندەوە، ئاماژەی بەوە کرد؛ کە بۆ دەترسم، خوێندنەوەی ئاسانە.

پێش ئەوەی ســـەرەی من بێت و بچمە ســـەر ســـەکۆکە، کە هەزاران کەس لێیان دەڕوانیت، پۆلیس و ســـەرباز هێرشـــیان کردە ســـەرمان و بڵاوەیان بە خەڵکەکە کرد.

ڕۆژی دواتر، بە هەمان شێوەی ڕۆژانی پێشوو خەڵک لە گۆڕەپانەکە کۆبوونەوە، لە یەکی مانگی تەمووزی ســـاڵی ١٩٤٦ەوە دەســـتی پێ کردبوو. غەفووری برام بەرەو ڕووی حەنا ئەلیاســـــی کردمەوە، کە یەکێک بوو لە بەڕێوەبەرانی مانگرتنەکە. حەنا پێی گوتم: 'تا دەتوانیت هاوار بکە، با هەموو خەڵکەکە گوێی لە دەنگت بێت.'

لەســـــەر ســـــەکۆکە بووم و پڕ بە قوڕگم هاوارم دەکرد، بە لاچاو مالیکم لە شانمەوە بینی. دەستێکی بەرەو ڕووی خەڵکەکە هەڵبڕیبوو، نووزەنووزی بوو. نووســـــینەکەی دابوویان بە من بیخوێنمەوە، ئاوا

دەستی پێ دەکرد: 'هەی ئیستیعمار، ئێوە لەساڵی ١٩٢٧ەوە نەوت لەم شاری کەرکووکە بە ڕەنجی کرێکار دەردەهێنن، لەو ڕۆژەوە کرێکار دەمرێت...' بەو جۆرە و ناوی ئەو سێ کرێکارەیش هاتبوو کە ساڵی ١٩٢٧ لە دەرهێنانی نەوتدا مردبوون.

ئەو ڕۆژەی ئێمە گەڕاینەوە، ڕێکەوتی دوازدەی مانگ بوو، پۆلیس و سەرباز هێرشیان کردبووە سەر گۆڕەپانی گاورباخی و شازدە کەس کوژرابوون و زیاتر لە هەشتا کەس بریندار بووبوون.

فەهد، دامەزرێنەری حیزبی شیوعی، ئەو ڕۆژانە لە ماڵی مارف بەرزنجی بوو، کە بۆ منێکی تەمەن یازدە ساڵ گرنگییەکی ئەوتۆی نەبوو. چەند جارێک ویستی قسە لەگەڵ من و قادردا بکات، بەڵام ئێمە زمانی عەرەبیمان نەدەزانی و لە هیچی نەدەگەیشتین.

یونس ڕەئووف و زەینەبی خوشکی لەوێ بوون، یونس ڕەئووف، باشترە بڵێم دڵداری شاعیر، کە لە ڕابردوودا چەند جارێک هاتبووە ماڵمان. من و قادر و مالیک لە ژووری ژنەکان نووستین، زەینەب تاوەکوو درەنگانی شەو بەدیارمەوە دانیشت، ئەو نووسینەی حەنا ئەلیاس پێی دابووم، زیاتر لە دە جار پێی خوێندمەوە.

بە وردی ڕووداوەکانی گۆڕەپانی گاورباخیم بۆ مام زامن دەگێڕایەوە، ئەو لە بەر خۆیەوە گوتی: 'ئیتر ئەوە سەرەتای نەهامەتییەکانە!'

من بێدەنگ بووبووم، بەڵام ئەو هێشتا قسەکانم و تەنانەت ئەو نووسینەی لە گۆڕەپانی گاورباخی بۆ خەڵکەکەم خوێندەوە، لەگەڵ ناوی ئەوانەی من ناوم هێنابوون، لە بەر خۆیەوە دەگوتنەوە.

ئێمەی منداڵ ئەوسا وامان دەزانی وڕێنە دەکات. زۆر لە قسەکانی حاڵی نەدەبووین، وەکوو لێدوان و شەڕی ئەو لەگەڵ فەقێ ئەحمەد، کەس نەیدەزانی ئەو دووانە باسی چی دەکەن، من فەقێ ئەحمەدم زۆر خۆش دەویست، گەلێک جار دەهات و لە ماڵی ئێمە نانی دەخوارد، پەیوەندیی لەگەڵ مام مستەفام و ماڵیکدا زۆر خۆش بوو، گەلێک جار تاوەکوو نیوەشەو لەگەڵ مام مستەفام شیعریان بۆ یەکتری دەخوێندەوە، منیش بێدەنگ بەدیاریانەوە دادەنیشتم. کە خۆیان تەنیا دەبوون، عارەق یان شەرابیان دەخواردەوە، ئەوە تەنیا من دەمزانی.

مام زامن فەقێ ئەحمەدی بەوە تووڕە دەکرد، کە پێی دەگوت: 'ئەحە هەرچەندە تۆ پیاوێکی زیرەکیت، بەڵام تۆ و بزنێکی گەڕ لە وجووددا بوونتان وەکوو یەکە، چونکە دینەکەت ڕێگەی خۆناسی و خوداناسیشی لێ گرتوویت!'

فەقێ ئەحمەدیش لە وەڵامدا دەیگوت: 'مەحوی، هاوبیرەکەی تۆ، یەک دێڕ شیعری بە کەڵکی هەیە ئەویش ئەڵێت، بە ناوی داربەڕووی ناوم و من خورما ئەگرم.'

مام زامن و فەقێ ئەحمەد کاتێک ئەم قسانەیان بە یەکتری دەگوت، کە چواردەوریان قەرەباڵغ بایە، بەڵام کە خۆیان تەنیا دەبوون، سەریان لێک نزیک دەکردەوە و چەندان سەعات دەدوان، بە جۆرێک ئاگایان لە چواردەوریان نەدەما، وەکوو لە خەڵوەتدا بن. ئەو ساتانەی فەقێ ئەحمەد لە قسەکانی مام زامن تووڕە دەبوو، لە دڵگەورەییی خۆیەوە، دوای چەند هەناسەیەک بە سۆزەوە لە بەردەم مام زامندا وەکوو مامۆستا و قوتابی دەنووشتایەوە، لە پاشەملە مام زامن دەیگوت: 'ئەوەی فەقێ ئەحمەد ئەیکات لە دڵگەورەییی نییە، بەڵکوو لە

بێدەماخییەتی، چونکە توانای خەیاڵی هەر ئەوەندە بڕ ئەکات، تەنیا ئەو ڕۆژە و بەس، ئیتر کە شەو بە سەریدا ئەنوێت، خەون و خەیاڵی لای هەریسەکەی ئەو دونیایەتی و لە بیری ئەچێتەوە دوێنێ چی خواردووە.'

پەیوەندی ئەم دووانە بەو جۆرە بوو، کە مام زامن لە کۆتایی هەموو لێدوانەکانیاندا، دیسان ئەوەی دووبارە دەکردەوە و فەقێ ئەحمەدی توورە دەکرد و پاشان لە چاوتروکانێکدا خۆی لێ ون دەکرد، ئەوە لە نێوانیاندا وەکوو خوداحافیزیی لێ هاتبوو... بەو جۆرە یەکتریان جێ دەهێشت.

بەیانیان زۆربەی شێتەکانی شارم دەبینی، یەکیەک لە دەرگەی دووکانەکەی ئەوەوە دەهاتنە دەر، ئیتر نازانم لەوێ دەنووستن یان ئەوانیش بۆ نوقڵخواردن دەچوون، لێم دەبیست و دەیگوت: 'ئەم مرۆڤانە، لە گرنگترین و جوانترین بەشی خوداوەند بێبەش کراون، ئەویش عەقڵە، کە واتە بە هەموو تەمەنیان وەکوو منداڵێک ئەژین و ئەبێت هەموو شتێکیان لێ قبووڵ بکەین! هیچیان لەسەر نییە و نابێت خەتایان لێ بگرین.'

دوانیوەڕۆیەکی ڕۆژی هەینی لە نێو دووکانەکەیدا دەورمان لێ دابوو، مام زامن گوتی: 'منداڵینە، ئەگەر من لەم شارە بڕۆم، تەنیا ئێوە بێ نوقڵی ترش و شیرین نابن، ئەم شارە وەکوو پەڵەگەنم سن و کوللە بە سەریدا دائەبارێت، ئیتر لە ماوەی ژیانی نەوەیەکدا ئێسقانەکانیشی ئەبن بە تەپوتۆز، کەسێکی تێدا نییە کلیلی ئەم دووکانەی پێ بسپێرم، ئەوە زیاتر لە دووسەد ساڵە چاوەڕوانم کەسێک لەم شارە لەدایک ببێت، ئەوە بێت، کە من ئەمەوێت، ئەو کەسە بتوانێت پێی بنێتە نێو

پێڵاوەکانی منەوە، یان کڵاوەکەی من پڕ بە سەری بێت. ئاگای لەم شارە بێت، ئەم شارە بێکەسە و ڕۆحیانەتی مردووەکانی بۆ جێگەیەکی نادیار ڕۆیشتوون.'

ڕەحیمە شێت، کە بە خۆیی دەگوت ڕەحیم موکریانی لێی ڕوانی و پێی گوت: 'کڵاوی ئەتۆ؟ ئەمن قەتم نەدیوە کڵاوت لە سەر بێ!'

'دەی تۆش قەرزدارم بیت، ئەگەر جێی باوەڕت نەبم!'

'ئێ باشە، گۆیا ئەتۆ کڵاوت هەیە؟ لە کوێیە؟'

'ئەوەی پێتی ئەڵێم و لێم ئەبیستیت، ئەوها ڕەش و سپیی لێمی وەرمەگرە!'

'دەسا خۆت وات کوت.'

'بەڵێ من ئاوام گوت، ئینجا خۆ من زۆر شتم وەک خۆی گوتووە، نازانم چۆن گەیشتووە!'

'ئاوا، کە ئەتۆ دەیڵێی و لە زمان خۆتەوە دەیانبیستین!'

'دەی ماڵوێران خۆم.'

'کامە ماڵ؟ ماڵت کوا، نەکا بەم کولانە گورگە بڵێی ماڵ؟ ئەمن ئەوەی دەزانم مام زامن، کە ئەتۆش وەک بەندە بێ ژن و ماڵ و حاڵیی!'

'وەک خۆت ئەفەرموویت ڕەحیم موکریانی، بە قەولی کوڕوکاڵی شار، ڕەحیمە شێتیت، تۆ سەهووت فەرموو، کە لەوەیاندا من لە تۆ ناچم!'

'باشە... ئەمن شێت و ئەتۆ عاقڵ، ڕووی ئەو کوڕوکاڵەی ڕەش بێ، ئای غەریبی، ڕووی زەمانەش ڕەش.'

'مەجبوورم بڵێم، قەدری غەریب گرانە، من و تۆ باش یەک ئەناسین. کاتێک من و تۆ نامانەوێت بیر بکەینەوە، هاوشێوەین.'

‘ئەدی، دەزانی مام زامن، ئەمن شارەزای کونی قوونی ئەتۆشم.’

‘کوڕە ئەوەندە قووچڕەو مەبە، ئەو خەڵکە ناحەقیان نییە پێت ئەڵێن شێت.’

‘کوڕە دایکی ئەو خەڵکەی دەگێم.’

‘مەگەر لە خەودا دەستت بە دایکیان بگات!’

‘بەو جۆرەش ڕازیم.’

‘ڕەحیم، تۆ لای من لە زۆرینەی خەڵکی ئەو شارەی عاقڵتریت!’

‘دە بڵێ لە حەموویان، خودا بتگرێ!’

‘ئاخر بۆ ڕازیکردنی دڵی تۆ، درۆ ناکەم!’

‘دە خودا بمگرێ، گەر بڵێم درۆم لێ بیستووی.’

‘خوایشتەکەم!’

بەو شـــێوەیە لێدوانی ئەو دووانەش بەردەوام دەبوو، دەتوانم بڵێم شـــەڕی ئەم دووانە درێژەی دەکێشـــا، تاوەکوو ئەو کاتەی مام زامن نوقلێکی بۆری پانکەڵەی دەنایە نێو مشـــــتی ڕەحیم، دوای ئەوەی بە دەم قســـــەکردنەوە لە نێو دەمی دەنـا، هێواش دەبووەوە و دەنگی دەگۆڕا و بێدەنگ دەبوو، پاشان ڕاست بەرامبەر مام زامن ڕادەوەستا و تەنیا گوێی لێ دەگرت. ئەوەندە نەبێت لە ژێر لێوەوە، بێ ئەوەی لە مام زامن بڕوانێت، دەیگوت؛ ‘سپاست دەکەم مام زامن، دەردی دڵەی شکاوی ئەم بەندەیەی خۆت چارەسەر کە!’

دوای ئەمە، ڕەحیم دەســـــتی دەکرد بە گریـان و مـام زامنیش لە باوەشی دەگرت، تا لەسەر باڵەکانی وەکوو منداڵ خەوی لێ دەکەوت.

٣

میرزا کەریم کاتێک لە کەرکووکەوە گەیشـــتەوە بەر خانەقا و لە ئۆتۆمبێلەکەی ســـەرحەدە کەچەڵ دابەزی؛ دوو کوڕی گەنجی تەمەن بیست سالانی پۆشتەی بالابەرزی چاکەت و پانتۆڵپۆشی لەگەڵدا بوو، پێلاوە ڕەشـــەکانیان لە بەر تیشـــکی خۆرەکەدا بریقەیان دەهات، بۆینباخی سـووریان بەستبوو، کە لە دوورەوە سـەرنجی ڕادەکێشـا. ئەو دوو کوڕە گەنجە ناویان یونس ڕەئووف و موکەڕەم تاڵەبانی بوو، بۆ شـــەوێک میرزا کەریم لە لای موکەڕەم دەمێنێتەوە، کە پێنج قوتابی بوون و خانوویەکیان لە شـــۆڕیجەی کەرکووک بە کرێ گرتبوو، هەموویان قوتابیی سـێی ناوەندی بوون. دوای ئەوەی میرزا کەریم بۆ سـلێمانی و ماڵی خۆی دەعوەتیان دەکات، ڕۆژی دواتر بێ دوودڵی لەگەڵ میرزا کەریم هاتبوون.

لە ئۆتۆمبێلەکەی ســـەرحەد دابەزین و توورەکەیەکیان لە دواوەی ئۆتۆمبێلەکە دەرهێنا. پاشـان دوو میوانەکە توورەکەکەیان لە دەسـتی میرزا کەریم وەرگرت و یەکی لایەکیان گرت، پێکەوە بە کەناری شیوی قازیدا داگەڕان و چوون بۆ ماڵی میرزا کەریم.

گەیشـتنە ناو حەوشـەی ماڵەوە، مام مسـتەفای ناڵبەند لەگەڵ دوو پیاوی غەریبەدا لەبەر دەرگەی خانەکەدا ڕاوەســـتابوون، دیار بوو تازە لە ناڵکردنی هێســـترێک بووبوونەوە، چونکە کەرەســـتەی ناڵبەندییەکە و بەربەرۆکە چەرمەکەی هێشـتا بە دەستەوە بوو. دوای سڵاوکردن، میرزا کەریم میوانەکانی بە مام مستەفا ناساند.

یونس ڕەئووف گوتی خەڵکی شاری کۆیەم. مام مستەفا لەبارەی مەلای گەورەوە لێی پرسی، پێش ئەوەی یونس ڕەئووف وەڵام بداتەوە، مام مستەفا گوتی: 'نموونەی عالم و ئیمانداری کوردە، بە ڕاستی هەموو شخسێکی خوێندەواری وەک ئێوە ئەبێت ئەو زاتە بناسێت.'

مام مستەفا درێژەی بە قسەکانی دا، یونس ڕەئووف گوتی: 'ئێ قوربان تۆ لە منی زیاتر دەربارەی مەلای گەورە پێ دەزانیت، دیارە جەنابت لە من زیاتر بە مەلای گەورە سەرسامیت!'

ئەمان لەو قسانەدا بوون و هێشتا مام مستەفا لە باسوخواستی مەلای گەورە تەواو نەبووبوو. حەلاوەخان بانگی میرزا کەریمی کرد، کە لەبەر دەرگەی دالانەکەدا چاوەڕوانی دەکردن. منداڵێکی قژکاڵی بە باوەشەوە بوو، میرزا کەریم و میوانەکانی چوون بۆ لای. دەستێکی خستە سەرشانی مێردەکەی و لە یونس ڕەئووف و موکەڕەم تاڵەبانیی ڕوانی: 'ئەرێ میرزا، ئەم کوڕە جوانخاسانە میوانی خۆمانن؟'

'بەڵێ، حەلاو بەوەدا هەڵمەخەڵەتێ، ئەفەندین و پۆشتەوپەرداخ دیارن، هەردووکیان لێقەوماو و برسین و هێناومن تەنیا بۆ جارێک دەستاوی تۆ بخۆن!'

میوانەکان لەگەڵ حەلاوەخان بە دەم میرزا کەریمەوە پێکەنین. موکەڕەم تاڵەبانی گوتی: 'ئەگەر میوانداریمان قبووڵ بفەرموون، بچووکتانین.'

'هەموو ڕۆژ و ساتێک دەرگەی ماڵی میرزا کەریم لەسەر پشتە، کوڕی خۆم ئێمە خاوەن ماڵ نین، یا خوا بەخێر بێن.'

منداڵێکی دووساڵان لە دەرگەی داڵانەکەوە دەرپەڕی و باوەشی کرد بە ڕانی میرزا کەریمدا: 'باوکە، باوکە.'

موکەڕەم پرسیی: 'ئەم پیاوە ژیکەڵەیە دەبێ کێ بێت.'

هەموو لێیان دەڕوانی، منداڵەکە چاوی پێدا گێڕان و شەرمنانە سەری داخست، میرزا کەریم گوتی: 'کاکە جەلال، ئەویشیان جەمال، کوڕە بچووکمە.' لەو کاتەدا دەستی بەرەو لای منداڵەکەی باوەشی حەلاوەخان درێژ کرد.

حەلاوەخان ویستی پێشوازییان لێ بکات و بۆ ژووری دانیشتنەکەی میرزا کەریم بڕۆن. میرزا کەریم دەستی خستە سەر شانی حەلاوەخان و گوتی: 'ژنەکە، ئێمە لە ژێرزەمینەکەین، چاییەکی خەستمان بۆ لێبنێ.'

گەیشتنە ژێرزەمینەکە، توورەکە بەنە بۆرەکەیان پێکەوە هەڵبڕی و خستیانە سەر مێزێک، کە چوار بەستە کتێبی لەسەر بوو. لە لای ڕاست و چەپی مێزەکەوە سندووقی کتێب دانرابوون. کە سندووقی چاییان پێ دەگوت، میرزا کەریم کتێبەکانی یەک یەک لە توورەکەکە دەردەهێنا. یونس ڕەئووف کتێبێکی بچووکی ڕەنگزەردی تەنکی لەسەر مێزەکە هەڵگرت و گوتی: 'توتنەکەمان!'

'بەڵێ توتنەکەمان، کاک ئەحمەد ڕەفیق نووسیویەتی. ئەوە ئەو کتێبەیە کە ئێوە بە دوایدا ئەگەڕێن.'

'بەڵێ، ئەوەی ڕاستی بێت میرزا گیان، ئەگەر بڵێم ئەو کتێبە حوجە بوو بۆ ئەوەی بێین بۆ سلێمانی، بەڵام باسوخواست زۆرن و مەبەستی هاتنمان ڕوونە.'

'جەمال بابان پێی گوتم، پرسیاری ئەو کتێبەت کردووە.'

'بەڵێ، کاک جەمال بابان تاریفی کرد و گوتی؛ یەکەم کتێبی فەلسەفی و کۆمۆنیستییە تا ئەمڕۆ بە کوردی نووسرابێت و هەوڵێکی زۆر بێوێنەیە، بەڵام وا بزانم لە سلێمانی کەمترین خوێنەری هەبووە!'

'بەڵێ، جەمال ڕاستەکات! ئێوە ئەتوانن، ئەو نووسخەیە لەگەڵ خۆتاندا بەرن.'

میرزا کەریم، دەفتەرێکی لە چاوی مێزەکەدا دەرهێنا و یەک یەک ناونیشانی کتێبە تازەکان و ناوی نووسەرەکەی نووسی، پاشان بەگوێرەی بابەتەکان بەسەر سندووقەکاندا دابەشی کردن. دوای ئەوەی کتێبەکان لە نێوان میوانەکاندا دەستاودەستیان دەکرد و ناونیشان و ناوی نووسەرەکەیان دەهێنا، باسیان لەوە کرد داخۆ خوێندوویاننەتەوە یان نا. میرزا کەریم لەبەرخۆیەوە گوتی: 'ئەوە زۆربەی کتێب و ڕۆژنامەی نێو ئەو سندووقانە لەلای خەڵکن. هاوڕێیان ناویان لێ ناوە کتێبخانەی بیری نوێ.'

یونس ڕەئووف ویستی یەکێک لە کتێبەکان بخاتە ناو سندووقێک، کە میرزا بۆی دەستنیشان کردبوو، لەبەر خۆیەوە گوتی: 'بیری نوێ! ئێ، ئێ، ئەی ئەم کتێبە؛ بنیادنانی سۆشیالیزم.'

'بەڵێ، ئەوە دەستنووسە...'

یونس ڕەئووف قسەکەی بە میرزا بڕی، کتێبەکەی کردبووەوە و گوتی: 'چۆن دەستنووسە؟!'

'ئەوە تۆ بە بەرگەکەیدا تێ کەوتوویت، ناواخنی عەرەبییە و لە بەر چەند کتێبێکی تر نووسراوەتەوە.'

'دەی دیارە تەنیا ناونیشانەکەیان بە پێویست زانیوە بیکەن بە کوردی؟'

'کاک قادر ئاغای عەتار بە نیاز بوو وەریانگێڕێت، هەر خۆیشی هەمووی بە دەستوخەتی خۆی نووسیوەتەوە.'

موکەڕەم تاڵەبانی پرسیی: 'ئەی ئەم دەستنووسەیان؟'

'ئەوە هەمووی شیعری هەڵبژاردەن و لە کوێ شیعرێکمان دیبێ، لەگەڵ مستەفا و عەبدوڵلای برامدا لەوێدا نووسیومانەتەوە. یان هەر کام لە شاعیرەکان ڕێگەیان کەوتبێتە ئەم ماڵە، داوامان لێ کردوون شیعرێکی خۆیانمان لەو دەفتەرەدا بۆ بنووسن. بۆ زانینتان پێشتر ڕەحمەتیی ئەحمەدی ناڵبەندی باوکم دەستی پێ کردبوو!'

میرزا دەستی خستە سەر شانی یونس ڕەئووف و لێی پرسیی: 'تۆ باسی دارکەرت بۆ نەکردم!'

'بەڵێ، حەتمەن بۆت باس دەکەم.'

'کاتێک ئەنوەری حەمە ئاغا، ناوەکەی پێ گوتین، دارکەر، وامان زانی حیزبی حەیتە و بارچاوەشەکانە، کە لە دارکارییەوە هاتبێت، ئیتر قەیریک بەوە پێکەنیین.'

'دارکەر، خەڵووزکەر، ئەو کارگەرانەی خەڵووز دروست دەکەن، مەبەست لێی کرێکار و چینی هەژارە، خۆی بە ئەسڵ ئیتالییە. خەبات بۆ سەربەخۆیی کوردستانی ئێراق. دەکەین، پاشان سەربەخۆیی بۆ تەواوی کوردستان، مەبەست گرێدانەوەی هێڵی جوغرافیاییە. ئێمە دژی فاشیزم و هێتلەرین و لایەنگری دیموکراتیین، بەلام بەرهەڵستکاری ئەمپریالیستین. بە تایبەتی دژی دەسەلاتی داگیرکاریی ئینگلیزەکان دەوەستینەوە.'

'واتە حیزبێکی کۆمۆنستی ئەبێت.'

'دەتوانین بڵێین، ئامانجی لە سۆشیالیزمە، بەڵام لەگەڵ کولتووری هەموو جێگەیەکدا گۆڕانکاریی بە سەردا دێت!' موکەڕەم تاڵەبانی وای گوت.

'ئینجا ئەوە چیی بە چییە؟!'

یونس ڕەئووف لە میرزا کەریمی ڕوانی: 'تاوەکوو هیچ نەتەوەیەک نەبێتە پاشکۆی ئەوانی تر و بیروباوەڕی دارکەر لە زمان و فەرهەنگ و کولتووری کوردییەوە، هەروەها لە مێژووەکەیەوە سەرچاوەی گرتبێت.'

'تۆ ئەوەت پێ ڕاستە؟'

'دەی بێقەزا بیت، ئەی میللەتی کورد لە کولتوور و زمان و ڕەوشتیدا لە هەموو میللەتانی دونیا جیاواز نییە؟!'

'بەڵێ وایە، ئەی ئێستا قوڕی کوێ بکەین بە سەرماندا؟'

موکەڕەم گوتی: 'میرزا گیان، سەردەمی خۆ بە زەلیل زانین و قوڕپێوان بە سەر چووە. دارکەر جیاوازیی لەگەڵ پارتی کۆمۆنیستیی عێراقیدا زۆرە. بە ڕای من، ئەگەر پێڕەو و بەرنامەی حیزبێک دەقاودەق لە چینییەک یان ڕوسێکەوە وەرگیرابێت، چۆن بۆ ئەم میللەتەی ئێمە دەبێت، ئەگەر هەر هیچ نەبێت وەکوو پێویست دەستکاری نەکرێت و خۆماڵی نەکرێت؟'

میرزا کەریم گوتی: 'دەی خوای ئەکرد سیاسەتی قەرەجەکان ئەبوو، گرنگ کورد باوەڕی پێ بێنێت و یەک بگرن.'

'جەنابی میرزا کەریم، پێویستە ئێمە بزانین باوەڕ بە چی دێنین! ئێ کەواتە ئەویش وەک قورعانەکەی لێ دێت، کە میللەتی کورد تا هەزار ساڵی تر تێی ناگات؛ بەڵام وەکی عەوام سەری بۆ دەلەقێنێ و کوێرانە دوای دەکەوێت. بەڵام...'

موکەڕەم قسەکەی بە یونس بڕی: 'هەرچەند بیری کۆمۆنیستی لەگەڵ دیندا بەراورد ناکریت، بەڵام ئەوەتانێ لە سەرانسەری جیهاندا دەیان میللەتی جیاواز ئازادن و پێڕەوی هەمان بیروباوەڕی ئیسلام یان مارکسییەت دەکەن. تەنیا کوردە قوڕبەسەرەکە نەبێت.'

'من وا هەست دەکەم کارێکی زۆر ئەستەم دەبێت، ئەگەر ئێمە ئەو بیروباوەڕە مارکسییەتە یان یەکێک لەو دینانەی تر... ئیتر ئیسلام بێت یان مەسیحییەت باش تێی نەگەین و خۆماڵی نەکەین.' یونس وای گوت.

'خۆ هەندێک جار بیر لەوە دەکەمەوە کە هیچ میللەتێک بەقەدەر میللەتی کورد پێویستیی بە بیروباوەڕی سۆشیالیزم نییە، چونکە میللەتی کورد بە سروشتی چەپگەرا و بەخشندەیە. تا بتوانین زۆرداری و چەوساندنەوە بنەبڕ بکەین.'

میرزا کەریم بە سەرنجەوە گوێی لێ گرتبوون، لە بەر خۆیەوە گوتی: 'موکەڕەم، بۆ ئەوەیان من و تۆ هاوڕاین!'

'ئێ خۆی ئەوە لوبی مەوزووعەکەمانە! کەواتە هەموو ڕێگەکان دەچنەوە سەر بانە!'

'ئەگەر هەموومان وەک جەنابت بیری لێ بکەینەوە، ئەوا هەموو ڕێگەکان دەچنەوە سەر کەرکووک.'

'نەخێر برا، هەموو ڕێگەکان دەچنەوە سەر سلێمانی.'

موکەڕەم بە پێکەنینەوە وای گوت، یونس دەستی خستە سەر شانی و گوتی: 'لە سلێمانییش هەموو شەقام و کۆڵانەکان دەچنەوە سەر خانەقا و ماڵی شێخ و بەگەکان.' هەرسێکیان پێکەنین.

میرزا کەریم ئەو دەفتەرەی لە بەردەم یونس ڕەئووفدا دانا کە لەسەر بەرگەکەی نووسرابوو، دیوانی شیعری کوردی. شیعری

کۆکراوەی گەلێک شاعیر بوو، هەندێکیان بە دەست و خەتی خۆیان نووسیبوویان، دوا لاپەڕەی بۆ کردەوە و قەڵەمەکەی دەستی بۆ ڕاگرت و پێی گوت: 'ئەو شیعرەی خۆتم بۆ بنووسە، شیعری ئەی ڕەقیبم مەقسەدە، ئەوەی کە دوێنێ شەو لە کەرکووک بۆت خوێندمەوە، ئا لەم دەفتەرەدا وەک یادگاری بۆمی بنووسە. وا بزانم دوای ئەوە ئیتر لاپەڕەکانی تەواو ئەبن و ئەی ڕەقیب دوا شیعر ئەبێت.'

'ئەی ڕەقیب؟'

'بەڵێ.'

'ئەوە بە تۆوە بوون بە سێ کەس کە ئەو شیعرەتان بەدڵە، لێت نەشارمەوە، لە کەرکووک بۆ چەند برادەرێکمم خوێندەوە، دوای ئەوەی کە تووڕە بوون، ئەو ڕۆیشتنەی ڕۆیشتن، ئیتر نەمبینینەوە، کە هاوڕێی منداڵی و خزمی خۆیشم بوون.'

کاتێک گوێیان لە دەنگی پێی حەلاوەخان بوو، بێدەنگ بوون. حەلاوەخان سێ پیاڵە چایی و شەکردانێک شەکری کلۆی لەسەر سینییەکی زیو بە دەستەوە بوو، دوای ئەوەی سینییەکەی لەسەر مێزەکە دانا، گوتی: 'یا خوا بە خێر بێن.'

موکەڕەم گوتی: 'زۆر قەدری لوتفت دەگرم و ڕێزداریت، جێگەی شانازیمە وەک میوان لەم ماڵەدا قبووڵ دەکرێم.'

'ماڵی خۆتە، خۆتان ماتڵ مەکەن و وەرنە سەرەوە قەیرێکی تر نان ئەخۆین.'

هەرسێکیان، وەکوو بڵێیت خەیاڵیان هێشتا لە لای قسە و باسەکانیان و شیعری ئەی ڕەقیب بووبێت، تەنیا سەریان بۆ لەقاند. دوای ئەوەی حەلاوەخان بەجێی هێشتن، جەلال لەگەڵی هاتبووە

ژوورەوە و لە بەردەم یونس ڕەئووفدا ڕاوەستابوو، سەری بە لای ڕاست و چەپدا دەخست، وەک بیەوێت بە یونس بڵێت لێم بڕوانە، پاشان دەستی بۆ بۆینباخە سوورەکەی ملی درێژ کرد. یونس بێ ئەوەی هیچ بڵێت، لە ملی خۆی کردەوە و کردییە ملی جەلال. بۆی بەست و پێی گوت: 'ئەوە تۆش بوویتە ئەفەندی.' جەلال زەردەخەنەیەکی بۆ کرد و هەردوو دەستی پێوە گرت و بە ڕاکردن چوو بۆ قاتی سەرەوە.

میرزا کەریم دەستی بۆ دەفتەری شیعرەکە ڕاکێشا و گوتی: 'لێی بنووسە، دیاری و یادگاریی یونس ڕەئووف، بۆ میرزا کەریمی ئەحمەدی ناڵبەند.'

'بە سەرچاو، دوو مانگێک پێش ئەمڕۆ لە سجنی کەرکووک نووسیومە، باشە تۆ بۆ دڵت چۆتە سەر ئەو شیعرەی من!'

'ئەی مەگەر منیش کورد نەبم، لە شیعری تەسەوف و دڵداریم پێ باشترە.'

ئەو ڕۆژە یونس ڕەئووف، شیعری ئەی ڕەقیبی ئاوا لە دەفتەری شیعرە کۆکراوەکانی ماڵی میرزا کەریمدا نووسیی:

''ئەی ڕەقیب هەر ماوە قەومی کورد زوبان
نایڕمێنێ دانەیی تۆپی زەمان
ئێمە ڕۆڵەی ڕەنگی سوور و شۆڕشین
سەیری کە خوێناوییە ڕابوردوومان
ئێمە ڕۆڵەی میدیا و کەیخوسرەوین
دینمان ئاینمانە نیشتمان
کەس نەڵێ کورد مردووە، کورد زیندووە
زیندووە، قەت نانەوێ ئاڵاکەمان

چەند هەزار لاوانی کوردی نەپڕەشێر
بوون بە قوربانی و هەموویان نێژران
لاوی ئێستاش حازر و ئامادەنە
جانفیدانە، جانفیدانە، جانفیدان
لاوی کورد هەڵسانە سەرپێ وەک دلێر
سا بە خوێن نەقشی دەکەن تاجی ژیان
کەس نەڵێ کورد مردووە، کورد زیندووە
زیندووە، هیچ نانەوێ ئاڵاکەمان

یونس ڕەئووف، دلّدار، کەرکووک.
دیاری و یادگاری بۆ میرزا کەریمی ئەحمەدی نالبەند."

میرزا کەریم دوای ئەوەی شـــیعرەکەی خوێندەوە، لەبەر خۆیەوە گوتی: 'دلّدار! خۆ بەم نازناوەدا بووایە تۆ ئەبووایە تەنیا شـــیعری دلّدارییت بنووسیایە؟'

'دەی قوربان خۆشەویستی و بە ئەمەگی بۆ نیشتمان و قەومەکەی خۆت، جۆرێکە لە عەشق و دلّداری.'

'بە مەرجێک، خوێنت پاک بێت!' میرزا کەریم وای گوت.

'ئەگەر ئەوان وەک جەلال شعووریان بە دڵشکانی مالیک ئەکرد، ئەوا ماڵەکانی خۆیانیان بۆ ئەکردە مەدرەسە!'

مامۆستا سەعید سدقی کابان ئاوای بە غەفوور گوتبوو، کاتێک دەچێت بە دوایدا و چیرۆکی چوون و نەچوونی جەلال و مالیکی بۆ قوتابخانە پێ دەڵێت.

مالیکی مام مستەفا هەموو ڕۆژێک و بە درێژایی شەش ساڵ لەگەڵ جەلال تاوەکوو بەردەم قوتابخانەی ئەیووبییە دەچوو، ڕۆژانە لە بەردەم قوتابخانەکە دەمایەوە، تا جەلال دەرسەکانی تەواو دەبوو، پاشان پێکەوە دەگەڕانەوە بۆ ماڵەوە.

چەند ڕۆژێک پێش کردنەوەی قوتابخانە، حەلاوەخان توورەکەیەکی لە بەنی ڕەنگاوڕەنگ بۆ جەلال دروست کردبوو، کاتێک تەواوی کرد، بانگی جەلالی کرد و پێی گوت: 'جەلال گیان، چەند ڕۆژێکی تر ئەچیت بۆ مەکتەب، کتێب و دەفتەرەکانت بکەرە ئەمەوە.'

'ئەی بۆ مالیک؟'

'ئینجا بۆ مالیکیش دروست ئەکەم. بەڵام وا بزانم مالیکیان لە مەکتەب وەرنەگرتووە!'

'بۆچی؟'

'جەلال گیان، مالیک ناتوانێت وەک تۆ بچێت بۆ مەکتەب.'

'بۆچی ناتوانێت؟ خۆ قاچی نەشکاوە؟!'

'نا نا، نه شـــوکور، ئەی خۆ تۆ ئەوە ئەزانیت، کە مالیک ناتوانێت ببیسێت و قسە بکات؟'

'دایکە، منیش بێ مالیک بۆ مەکتەب ناچم!'

'چۆن؟ نابێت کوڕی خۆم، باوکت و مامە مســـتەفات گوتیان زۆر هەوڵمان لەگەڵ داون و مالیکیان لە مەکتەب وەرنەگرتووە.'

'دایکە گیان، ئەگەر تۆ توورەکەیەکی ئاوا جوان بۆ مالیک و جەمال دروست بکەیت، منیش بە دزییەوە لەگەڵ خۆم ئەیانبەم بۆ مەکتەب.'

'وەی ڕۆڵە گیان، مەگەر من بزانم پەیوەندی تۆ و مالیک چۆنە. باشـــە بەســـەرچاو، ئەی جەمالی جوانەمەرگ بۆ؟' دوای ئەمە حەلاوەخان دەستی بە گریان کرد.

یەک بە یەک ئەندامانی خێزانەکە لەم جۆرە گفتوگۆیەیان لەگەڵ جەلال کرد. لە ســـەرەتاوە وایان دەزانی ئەو ناڕەزایەتییەی جەلال کاتییە و دوای چەند ڕۆژێک ڕازیی دەکەن. بەڵام مانگێک بوو قوتابخانە کرابووەوە، جەلال هێشـــتا ئەو گفتەی بە مالیکی ئامۆزای دابوو نەیشـــکاندبوو، کە بێ ئەو بۆ قوتابخانە ناچێت. هەروەها کاریگەریی مردنی لە ناکاوی جەمالی سێ‌ساڵان، کە دوو ساڵ لەوان منداڵتر بوو، بە سەریانەوە بوو، هەردووکیان تەواو هۆگری بووبوون و وەک هاوڕێیەک لێیان دەڕوانی. ئەو بەیانییە جەلال و مالیک لە خەودا دەبن، نیوەشـــەو جەمال بۆ نەخۆشـــخانە دەبەن و ئیتر ئەوان نایبیننەوە. بەردەوام خەونی پێوە دەبینن و بە درێژاییی تەمەنیان لە پێش چاویان ون نابێت.

ئەو ڕۆژانە و پێش کردنەوەی قوتابخانە، مالیک هەموو بەیانییەک پێش خۆرکەوتن دوو دەفتەری لە بن دەســـت و قەڵەم و

خەت کوژێنەرەوە و قەڵەمدادەری لە گیرفانی دەنان، لە پێش ماڵ ڕادەوەستا و چاوەڕوانی جەلال دەبوو. باوک و دایک و هەموو ئەندامانی ئەو خێزانە دەیانویست ئەوە لە مالیک بگەیەنن، کە ئەو ناتوانێت وەکوو جەلال و قادر و مەحموودی برای و منداڵانی تر بچێت بۆ قوتابخانە، بەڵام دیار بوو مالیک هیچ جیاوازییەک یان کەموکوورییەکی لە نێوان خۆی و ئەوانی تردا نەدەبینی. ئەو گفتەی جەلالیش پێی دابوو، ئەوەندەی دیکە هیوای چوونی بۆ قوتابخانەی بە مالیک بەخشیبوو.

میرزا کەریم و مام مستەفا ناچار بوون، لەگەڵ جەلال و مالیکدا بۆ قوتابخانەی ئەیووبییە بچن و لەگەڵ بەڕێوەبەر عەلی ئاگا قسە بکەن. مامۆستا سەعید سدقی کابانیان لەگەڵ خۆیاندا بردبوو، مامۆستایەکی خانەنشین و بە ئەزموون بوو. مام مستەفا دەیگوت؛ مامۆستا سەعید کابان مامۆستای مامۆستاکانە. مامۆستا سەعید بەڕێوەبەری قوتابخانەی بەوە ڕازی کرد کە مالیک هەرچی کاتێک بیەوێت، بۆ قوتابخانەی ئەیووبییە بێت و تەنانەت دەتوانێت لە پۆلەکەشدا لەگەڵیدا دابنیشێت، بە تایبەتی لە دەرسەکانی وێنە و وەرزشدا.

کات تێپەڕی و مالیک ڕۆژێک نەبوو لە چوونی بۆ قوتابخانە دوابکەوێت، لە دەرسی وێنەدا لە تەنیشتی ئیسرا ئەولێی جووەوە دادەنیشت، کە ئەویش وەک مالیک لە شەرماندا بە درێژایی ئەو ساڵە قسەی لە دەم نەهاتە دەر، هەردووکیان زۆر لەیەک دەچوون و گوێقوت و بچکۆلانە و لاواز بوون، لە کاتی پشووەکانیشدا بێدەنگ بەردەوام بە دوای یەکەوە بوون. ساڵی دوایی بەڕێوەبەری قوتابخانە گۆڕا و مالیک و ئیسرا لە قوتابخانە دەرکران. یاقووبی برا گەورەی

ئیســرا هاوڕێی غەفوور بوو، هەروەها لە ڕێکخســتنەکانی تەحەڕوڕ ئەندام بوو، یاقووب بە جەلالی گوتبوو: ئیســـرای برام وەک مالیک کەڕولاڵ نییە، بەڵام زۆر شەرمنە، ئەو و قوتابخانەیان نەگوتووە.

ڕۆژێک میرزا کەریم ســـەردانیی بەڕێوەبەری خوێندنی ســـلێمانی، مســتەفا مەزهەری کردبوو، کە هاوڕێی دەبێت. مســتەفا مەزهەر ئەوە بە میرزا کەریم دەڵێت؛ کە قوتابخانە هیچ ســـوودێکی بۆ ئەو منداڵە کەڕولاڵە نابێت و تەنیا دڵشـــکانی بۆ دەمێنێتەوە. باشــترە خۆتان لە ماڵەوە هەوڵی لەگەڵدا بدەن و دڵی ڕازی بکەن.

لە دوای ئەو ڕۆژەوە جەلال هەرچییەکی لە قوتابخانە دەخوێند، هەوڵی دەدا مالیکیش فێر بکات.

جەلال دواتر ئەوەی لە لا ئاشـــکرا بوو، کە تاوەکوو مالیک فێری خوێندنەوە و نووسین نەبوو، هەستی بەو نوقسانییەی نێوان خۆی و ئەوانی تر نەکرد.

دوای دوو مانگ چوونیان بۆ قوتابخانە و لە ڕۆژێکی ســێشــەممەدا، ســـەعاتێک پێش تەواوبوونی قوتابخانە، جەلال و مالیک پێکەوە گەڕابوونەوە. کەس دەرفەتی نەبوو ئەوەیان لێ بپرســێت، کە هێشــتا کاتی قوتابخانە ماویەتی و ئێوە بۆچی هاتوونەتەو؟

میرزا کەریم پرســـی: 'ئەرێ جەلال پێم ناڵێیت ئەو جەریدەیەت لە کوێ بوو؟'

'لە هاوڕێیەکمم وەرگرتووە و ئەبێت سبەینێ بۆی بەرمەوە.'

'ئینجا تۆ بە ئەستەم ئەلیف و بێ ئەناسیت، بۆچیتە؟'

'چۆن باوکە، بەحونجە حەموویت بۆ ئەخوێنمەوە.'

'ئا دەی وەرە بزانم، ئەگەر ڕاســــت بکەیت، قاتێک ڕانکوچۆخەی تازەت بۆ ئەکڕم.'

جەلال لەو کاتەوە لە قوتابخانە گەڕابووەوە، کورسییەکی هێنابووە ناوەڕاستی حەوشــەکە و قنج لەســەری دانیشــتبوو، قاچی خســتبووە ســەر قاچ و ڕۆژنامە ڕەنگزەردەکەی بە ڕوویدا کردبووەوە. مالیکیش لە پشــتییەوە ڕاوەســتابوو، ئەویش وەکوو جەلال چاوی بە ڕووبەری ڕۆژنامەکەدا دەگێڕا.

جەلال زووزوو دەکۆکی و لە چواردەوری خۆیی دەڕوانی، یــان باشترە بڵێم بۆ ئەوەی یەکێک لەوێوە تێپەڕێت و ببینێت ئەو خەریکی چییە. میرزا کەریم هەڵیســـاند و ڕۆژنامەکەی لێ وەرگرت، پاشــان لەســــەر ڕانی دانیشـــاند و پێی گوت: 'دەی فەرموو بزانم. تۆ تازە چوویتە مەکتەب و چۆن ئاوا خێرا فێری خوێندنەوە بوویت.'

'مەگەر پێش ئەوەی بچمە مەکتەب، کاکە غەفوورم دەرســـی پێ نەگوتبم.'

'مــاڵی کــاکە غەفوورت ئــاوەدان بێــت. ئــا دەی بزانم، ئەوە چی نووسراوە؟'

لەو کاتەدا میرزا کەریم ڕۆژنامەکەی بەرەو ڕووی خۆی و جەلال ڕاگرتبوو، چەنــاگەی لە ســــەردێڕی بابەتێک لە ڕۆژنــامەکە نزیک کردبووەوە، جەلال گوتی: 'س ە ر بە خ ۆ ی ی... ســــەربەخۆیی، و، ئ ی س ت ق ل ا ل ی ...ئیســتقلالی، ب ۆ... بۆ، ک و ر د س ت ا ن... کوردستان.'

'تەواوە جەلال گیان، باوکی خۆت قەرزداری تۆیە، سبەینێ پێکەوە لە بازاڕین.'

مالیک لە پشـــتیانەوە نووزەیەکی لێوە هات، وەکوو بڵێی گوێی لێ بووبێت و پێیان بڵێت؛ منیش لێرەم.

میرزا کەریم ئاوڕی لێ دایەوە و گوتی: 'مەبەســـتم تۆ و جەلالە مالیک گیان.'

جەلال دەستی کرد بە گیرفانی شەرواڵەکەیدا و کتێبێکی لوولکراوی دەرهێنا، پێش ئەوەی بیکاتەوە و نیشـــانی باوکی بدات، میرزا کەریم پرسیی: 'ئەوە کتێبی مەکتەبە؟'

'نەخێر، کـاکە غەفوورم پێی دام، گوتی کە هـاوڕێیەکی خۆی نووسیویەتی.'

کتێبێکی بەرگزەرد بوو: الف و بێی کوردی.

وێنەیەکی ڕەنگسەوزی نێو پۆلێکی قوتابخانەی لەسەر بوو. پاشان لە خوارەوە نووسرابوو: حامید فەرەج.

ساڵی چاپکردنی کتێبەکە: ١٩٣٦ بوو.

کتێبەکەی لەدەســـــت وەرگرت: 'کـاک حـامیـد فەرەجی خۆمـان نووسیویەتی، ئەمەت خوێندووەتەوە؟'

'حەمووی، لە سەرەتا حەتا کۆتایی.'

'چەند جار؟'

'هەزار جار!'

'نا، نا، جەلال هەزار جار زۆرە!'

'بە خودا، هەزار جارم خوێندووەتەوە.'

'کوڕی خۆم درۆ مەکە و سوێندی بۆ مەخۆ.'

'دەی باشە، سەد جار.'

'هەر زۆرە.'

'ئەزانی باوکە، ئەوەندە، ئینجا ئەوەندە.'

لەو کاتەدا هەردوو دەستی بەرەو ڕووی باوکی کردبوونەوە.

'ئێ ئەوە دە جار ئەکات، کوڕی خۆم.'

'بۆ ئەوەندە زۆر نییە؟'

'بەڵێ، زۆر زۆرە و پڕ بە دوو مشـــتە، بۆ منداڵێکی وەکوو تۆ دە جار ئەو کتێبەی خوێندبێتەوە، زۆر زۆر ئازایت، بەڵام دە جار لە کوێ و سەد و هەزار لە کوێ.'

'گوتم بەڵکوو لەگەڵ قاتە جلەکەدا جووتێک پێڵاوی تازەشـــت پێ بکرم.'

'هەی زۆرزان.'

قادر هات و قسەکانی پێ بڕین، چەند کتێبێکی لە بن دەست بوون، دیـار بـوو لـە قـوتـابـخـانەوە گەڕابـووەوە، پـرســـیـی: 'بــاوکە ئەو جەریدەیە هیی کێیە؟'

'ئەو جەریدەیە و ئەو کتێبەش هیی کاکە جەلالە.'

'بۆ کتێبەکە ئەزانم، کە هینی هەردووکمانە، بەڵام من ئیتر پێویستیم پێی نەماوە و بۆ جەلال، بەڵام ئەو جەریدەی کوردستانە ئەڵێم؟'

'ئەویش هیی جەلالە، ئێستا لە ســەرەتاوە تا کۆتایی هەموویی بۆ خوێندمەوە.'

'چۆن؟ بە حونجە؟'

'قادر گیان بێقەزا بیت، تۆ ئاگات لە چییە، ئەو کتێبەی کاک حامید فەرەج دەبینیت؟'

'بەڵێ.'

'ئەوە جەلال هەزار جاری خوێندووەتەوە.'

'چەند جار؟ هەزار جار؟!'

'بەڵێ، قادر گیان ئا ئەوەندە.'

میرزا کەریم هەردوو دەستی بە کراوەیی بەرەو ڕووی قادر ڕاگرتبوو. قادر سەری لێ ڕاوەشاند و لە جەلالی ڕوانی و گوتی: 'باوکە ئەگەر مەبەستت لە دەیە، ئەوەندەی من بزانم دوو قات و سێ قاتیشی خوێندووەتەوە، من شایەتیی بۆ ئەیەم، ئەوەی ڕاستی بێت، نازانم بە دەقیقی چەند جار، بەڵام هەفتەی دوو تا سێ جار، کاکە غەفوورم پێی ئەخوێندینەوە.'

قادر هەرچەند هەوڵی لەگەڵ جەلالدا پێی نەگوت ڕۆژنامەی کوردستانی لە کوێ دەست کەوتووە. پێشتر جەلال بە میرزا کەریمی باوکی گوتبوو، لە هاوڕێیەکم وەرگرتووە.

ڕۆژی دواتر لە قوتابخانەی ئەیووبییە تەها بابان، کە هاوڕێ و هاوپۆلی قادر بوو، چپاندی بە گوێی قادردا: 'قادر ئەزانیت، لەژێر ئەو قادرمانە و لە دۆڵابێکدا دوێنێ یەکێک جەریدەی کوردستانی لە حەمەسەعیدی فەڕاش دزیوە!'

قادر دوای تاوێک بێدەنگبوون، پرسیی: 'بە ڕاست؟ بۆ؟ حەمەسەعیدی فەڕاش خوێندەوارە؟'

'ئەی چۆن، لەو ژێر قادرمانە کتێب و جەریدەی لێ داناوە. وەرە با پێکەوە بچین سەیری بکەین.'

تەها ئەمەی گوت و دەستی قادری گرت و بردی بۆ ژێر قادرمەکان. دۆڵابێکی کۆنی سێ قاتی بێدەرگەی لێ دانرابوو، قاتی یەک و دووی شتومەکی پاککردنەوە و سەتڵ بوون، بەڵام قاتی سەرەوەی کە ئەوان دەستیان پێی نەدەگەیشت، کتێب و ڕۆژنامە و گۆڤار لەسەر یەک هەڵچنرابوون. پاشان هەردووکیان دوو مەترێک لە دۆڵابەکە دوور

کەوتنەوە و خۆیان هێنایە ســـەر نووکی پێکانیان و لێیان ڕوانی، پڕ بوو لە کتێب و ڕۆژنامە و گۆڤاری کۆن و نوێ.

لە دەنگی حەمەسەعیدی فەڕاش ڕاچڵەکین، ویستیان بێدەنگ بڕۆن، پێشی لێ گرتن و گوتی: 'لە چی ئەگەڕێن؟'

جەلالی حاجی شـــەفیق، کە هاوپۆلیان بوو هاتبوو لە شـــانیانەوە ڕاوەستابوو. قادر و تەها بابان نەیانتوانی هیچ بڵێن، وەکوو ئەوان بە دزینی ڕۆژنامەی کوردستانەوە گیرابن. بەڵام جەلالی حاجی شـەفیق گوتی: 'ئەو کتێبانە چین؟'

'ئێوە کارتان بە سەرەوە چییە؟ بڕۆن، بڕۆن دەی!'

قادر گوتی: 'دەی بۆ تووڕە ئەبیت، خۆ ئێمە نایاندزین!'

'قابیلە بیخوێننەوە، ناشێت ئێوە بووبن؟'

'ئێمە چی؟'

'ناڵێم دزی، بەڵام، دواژمارەی جەریدەی کوردســـــتاننتان بێ پرس بردبێت؟'

قادر چوو بەرامبەر ســـــەعیدی فەڕاش ڕاوەســـــتا: 'نەخێر ئێمە نەبووین، بەڵام ئەگەر ڕووخســـــەتمان پێ بدەیت ســـــەیری کتێب و جەریدەکانت بکەین، پێت ئەڵێم جەریدەکە لای کێیە!'

هەردوو هاوڕێکەی قادر زیاتر لە پێنج مەترێک دوور کەوتبوونەوە، کاتێک ئەمەیان لە قادر بیســـت، هاتن و لە شـــانیەوە ڕاوەســـتان. حەمەســـەعیدی فەڕاش گوتی: 'ئەگەر تۆ ئەو چاکەیەم لەگەڵ بکەیت، چونکە ئەوە دواژمارەی جەریدەی کوردســـتانە و گفتم بە گەلێک هاوڕێ و دۆست داوە بۆیان بەرم.'

'کاک حەمەســـەعید، پێت ناڵێم کێ بردوویەتی، بەڵام وەعد بێت، سبەینێ بۆت بێنمەوە.'

حەمەسەعیدی فەڕاش هیچی نەگوت و تەنیا سەری ڕەزامەندیی بۆ لەقاند.

ئێوارەی ئەو ڕۆژە، کاتێک قادر داوای ڕۆژنامەکەی لە جەلال کرد و پێی گوت، کە حەمەسەعیدی فەڕاش پێی زانیوە و دەبێت بۆی بەرینەوە، جەلال لە وەڵامدا گوتی: 'ئینجا ئەیسووتێنم و ئیعتراف ناکەم کە من بردوومە.'

دوای ئەوەی ئەمەی گوت، ڕۆژنامەکەی بە دەستەوە و بە ماڵەکەدا بۆ دەرەوە و پاشان سەر و خوار، ڕای دەکرد و قادریش بە دوایەوە بوو. جەلال هاواری دەکرد، دەیسووتێنم، قادریش بانگی دەکرد، وەعدم داوە بۆی بەرمەوە و نایسووتێنیت.

پاشان باوک و دایک و تەنانەت غەفوور و عەزیزی برایان کەوتبوونە نێوانیانەوە. میرزا کەریم ڕۆژنامەکەی لە دەستی جەلال دەرهێنا، چرچولۆچ بووبوو، کاتێک قادر بەسەرهاتەکەی بۆ گێڕانەوە، جەلال دەستی کرد بە گریان و گوتی: 'بە خودا لەسەر ئەو دزییە هەزار ساڵ سجنم ئەکەن.'

عەزیز گوتی: 'مەگەر گونت بگرن، سجنی چی؟!'

'ئەگەر من سبەینێ بیبەمەوە و بیدەمە دەست حەمەسەعیدی فەڕاش، ئەوا هیچ ڕوو نادات.'

حەلاوەخان بێدەنگ جەلالی لە باوەش گرت و بردییە ژوورەوە، میرزا کەریم ڕۆژنامەکەی قەد کردەوە و دایە دەست قادر و پێی گوت: 'بینیت چەندی پێ ناخۆشە، کەواتە جەلالی برات دزی و فرۆفێڵی پێ ناکرێت! لای کەس باسی ناکەیت، تەنانەت لای هاوڕێکانیشت. ئەگەر حەمەسەعیدی فەڕاش لێی پرسییت، یان بڵێ خۆم بردوومە و

خوێندمەوە و ئەوا هێناومەتەوە، یان بڵێ کەسێکی نەناس بردوویەتی.
قادر بەو جۆرەی کە پێم گوتی، تێ گەیشتیت؟'
'بەڵێ، باوکە هیچ خەمت نەبێت.'

ڕۆژی دوایی لەگەڵ چوونەژوورەوەدا بۆ نێو قوتابخانەی ئەیووبییە، قادر چوو ڕۆژنامەکەی دایەوە دەستی حەمەسەعید و پێی گوت: 'کاک حەمەسەعید، ببوورە من جەریدەکەم بردبوو، گوتم لە ماڵەوە بە ئیسراحەت ئەیخوێنمەوە و دوایی ئەیگەڕێنمەوە.'
حەمەسەعید سەری ڕەزامەندیی بۆ لەقاند و هیچی نەگوت.

دواتر حەمەسەعید لە حەوشەی قوتابخانە لە ناو قوتابییەکانی تردا بانگی قادری کرد و بردی بۆ لای دۆلابەکەی، کورسییەکی لە بەردەم دۆلابەکەدا دانابوو، دەستی بەرەو ڕووی درێژ کرد و گوتی: 'ئا دەی خۆت بچۆرە سەر ئەو کورسییە و بزانە ئەو کتێب و جەریدانە چین!'
تەها بابان و جەلالی حاجی شەفیق، هەروەها حەمەکاکەش، کە بێدەنگ بە دوایانەوە بوو، هاتبوون، قادر سەر کەوت و دوای چەند هەناسەیەک خێرا دابەزی. چەند ژمارەیەکی کۆن و نوێی ڕۆژنامەی کوردستانی بە دەستەوە بوون، لەسەر کورسییەکە دانیشت و خستنییە سەر کۆشی، هەموو پێکەوە لێیان دەڕوانی.
پاشان حەمەسەعید ڕۆژنامەکانی لەدەست وەرگرت و پێی گوتن: 'ئێستا نا، دوای دەوام، ئەگەر تاقەتی خوێندنەوەتان هەبوو وەرن و لێرە بیخوێننەوە، ئەگەر قەولم پێ ئەدەن، لەگەڵ خۆتاندا نەیبەن!'
دوای ئەوەی حەمەسەعید ڕۆژنامەکانی خستەوە جێگەی خۆی، لە بەرباخەڵیدا کتێبێکی دەرهێنا و بەرەو ڕووی قادر ڕایگرت و گوتی:

'ئەوە کتێبێکی کاک عەبدوڵڵا تۆفیق جەوهەرە و بە ناونیشـانی ئاوات، کە لە لایەن میرییەوە یاسـاغ کراوە، ئەتوانن بیخوێننەوە و دوایی بۆم بگەڕێننەوە. بە مەرجێک نیشانی کەسی تری نەدەن.'

هەرچواریـان بێدەنـگ بوون، تەنیـا ئەوەنـدە نەبێـت سـەری ڕەزامەندییان بۆ لەقاند، قادر کتێبی ئاواتی لێ وەرگرت و خسـتییە ژێر کراسەکەی. پاشان بە دوای یەکدا بۆ حەوشەی قوتابخانە چوون.

لەو ڕۆژانەدا لە نـاو خەڵکی شـاردا خوێندنەوە، وەکوو خۆیـان دەیانگوت؛ خۆپەروەردەکردن، بووبووە باو. ئەگەر هەندێک شانازییان بە بنەچەی بەگ و شـێخ و حەفیدزادە، هەروەها بابانییەوە دەکرد، ئەوا زۆرینەی لاوەکان ئەوەیان دەزانی یان ئەوە درابوو بە گوێیاندا؛ ئەگەر خۆت پەروەردە بکەیـت فەرقی نێوان منـداڵی شـێخ و گەدا و کرێکارێک نییە و دەتوانیت بە هیوا و مەبەسـتی خۆت بگەیت، یان جێگەیەکی دیار لە نێو کۆمەڵگەدا دەگریت.

ئەم قسـانە ڕۆژانە لە نێو چـایخـانە و کۆڕ و کۆبوونەوەکـانـدا دەگوترانەوە. بە تایبەتی ئەو کەسـایەتی و گەنجانە هەوڵیان دەدا یان بە پێویسـتیان دەزانی هەموو کەسـێک بخوێنێتەوە. کە بیروباوەڕی چەپگەراییان هەبوو، هەروەها وەکوو پەتایەکیش لە شـاردا مەلا و شێخ، هەروەها سۆفی و فەقێکانیشی گرتبووەوە.

لەو ڕۆژانەدا مـامۆسـتـا فوئـاد ڕەشـیـد بەکر، کە بەڕێوەبەری قوتابخانەی ئەیووبییە بوو، لە چەند پۆلێکدا لە قوتابییەکان دەپرسێت: 'ماڵی کامتان کتێبی تێدایە، دایک و باوک یان برا و خوشـکی کامتان کتێب ئەخوێننەوە؟'

لە زۆربەی پۆلەکاندا، زۆرینەی قوتابییەکان دەست بەرز دەکەنەوە.

قادر بە باوکی دەڵێت: 'باوکە هەموو هاوڕێ و هاوپۆلەکانم بێجگە لە کتێبەکانی قوتابخانەمان؛ کتێبی تریش ئەخوێننەوە، تەنانەت هەندێکیان دایک و باوک و کەسوکاریشیان خوێندەوارن، لە سایەی سەری کتێبخانەکەی تۆ و کاکە غەفوورمدا. من لە هەموویان موعلووماتم زیاترە.'

ڕۆژی دوای ئەو ئێوارەیە، کە جەلال بە دڵشکاوی ڕۆژنامەکەی دایە دەستی باوکی، لەرزوتایەک دایگرت و نەچووەوە بۆ قوتابخانە. شەو تاوەکوو بەیانی خەوی لێ نەدەکەوت و تەنیا بە ماڵەکەدا دەگەڕا. بە شەو دەچووە حەوشە و کۆڵان، لە بەر خۆیەوە بانگی لە جەمالی برای دەکرد. حەلاوەخانیش بە چاوی پڕ لە فرمێسکەوە بە دوایەوە بوو، کە مردنی جەمالی کوڕی هێشتا ساڵێکی بە سەردا تێنەپەڕیبوو.

میرزا کەریم ئێوارەی ئەو ڕۆژە چوو بە دوای حەمەسەعیدی فەڕاشدا و چیرۆکەکەی تێگەیاند و هێنای بۆ ماڵی خۆیان. پێکەوە بۆ ژوورەکەی خۆی چوون. جەلال بە درێژایی ئەو ڕۆژانە لەسەر دۆشەکێک ڕاکشابوو، مالیکیش بە تەنیشتییەوە بوو. کاتێک حەمەسەعیدی بینی، خۆی کۆ کردەوە و ڕاست لەسەر جێگەکەی دانیشت. میرزا کەریم گوتی: 'ئەوە چییە ڕۆڵە، بە هەڵە تێ نەگەیشتبیت و فەڕاشت لێ بووبێت بە موعەلیم!'

دوای ئەوەی کە بەم قسەیە پێکەنین، حەمەسەعید دەستی کرد بە گیرفانیدا و دوو پارچە حەڵوای لە گیرفانی دەرهێنا، دانەیەکی بەرەو ڕووی جەلال ڕاگرت و پێی گوت: 'هەرچی منداڵێک حەزی لە

خوێندنەوە بێت، بەخشــیش وەردەگرێت و ئەبێت دەمی بەم حەڵوا خۆشە شیرین بکات.'

ئـاوڕی دایەوە و پـارچە حەڵواکەی تری دایە دەســـتی قـادر، کە لەگەڵیاندا هاتبووە ژوورەوە و لە پشتیانەوە ڕاوەستابوو.

جەلال هیچی نەگوت و حەڵواکەی لە ناو دەسـتدا بوو، بەردەوام بە چاوی تەڕەوە لە باوکی دەڕوانی، پاشـــان میرزا کەریم پێی گوت: 'دەی کوڕم حەڵواکەت بخۆ.'

میرزا کەریم سـەری لێ ڕاوەشـاند و دەسـتی برد و حەڵواکەی لێ وەرگرت، پاشان لە نێوان جەلال و مالیکدا دابەشی کرد.

دوای ئەوە حەلاوەخان خوڵقی حەمەســەعیدی کرد و نەیهێشـــت بڕوات. لە کـاتی نـانخواردنـدا جەلال و مـالیـک لە لای ڕاســـت و چەپی فەڕاشـــی قوتابخانەوە دانیشـــتبوون و پێکەوە نانیان دەخوارد. حەلاوەخان لە شـــانی جەلالەوە بوو. تاوەکوو ئەو ڕۆژە و ســالانێک دواتریش... قـاپێکی بەتـاڵی فافۆنی بۆ جەمـالی جوانـەمـەرگ لـە نێوان جەلال و مالیکدا دادەنا.

٥

سەردەمی منداڵی و هەرزەییم تێپەڕی و من هەر لە بوون و نەبوونی مام زامن نەگەیشتم، تەمەنم چوار ساڵان بوو، کە بە ڕێکەوت ڕێگەم کەوتە سەر دووکانەکەی، باشترە بڵێم؛ ماڵی مالیکی ئامۆزام ئاوەدانبێت. ئەو ڕۆژەی مام زامن شوێنبزر بوو، تەمەنم بیست و هەشت ساڵ بوو، کە بە دڵشکاوی ئەو شارەم بەجێ هێشت.

ئەوسا هەندێک جار لە خۆم دەکەوتمە گومانەوە، ئەو پرسیارەم بە خەیاڵدا دەهات، کە تۆ بڵێیت من کەسێکی تەواو بم، چونکە ڕۆژ هەبوو ڕێگەم نەدەچووەوە سەر دووکانەکەی، وام دەزانی وەکوو نێو گیرفانی شەرواڵەکەم شارەزای گەڕەکی مەڵکەندیم، لەو ڕۆژەوە زیاتر گومانم لە لا دروست بوو، کە بە میرزا کەریمی باوکمم گوت: 'مام زامنی نوقڵفرۆش پێی داوم!'

ئەمەم پێ گوت، لە کاتێکدا ئەو لێ پرسیم: 'ئەرێ جەلال ئەوە چی ئەخۆیت، زووزوو دەست ئەکەیت بە گیرفانتدا و شتێک ئەخەیتە دەمتەوە؟'

ناوی دووکانی مام زامنم هێنا و پاشان پێم گوت: 'مام زامن بەخۆڕایی پێی داوم.'

ئەو بە سەرسوورمانەوە پێی گوتم: 'مام زامن؟ بۆ، دووکانی مام زامن لە کوێیە؟'

ناوونیشانەکەیم پێ گوت، لە وەڵامدا پێی گوتم: 'کوڕە جەلال تۆ بۆ شـــێتم ئەکەیت، ئەو شـــوێنەی تۆ ئەیڵێیت، کەی دووکانی لێیە! ئەوە ماڵی فلان و فیسارە. کەی لەو کۆڵانەدا دووکانی لێیە.'

'ئەی چۆن نـازانیـت، دووکـانی مـام زامن دەرگەیەکی دووتـاکیی گەورەی کۆنی لە دار دروست کراوە!'

لە ڕاســـتیـدا هەموو جـارێـک مـام زامن چنگێـک نوقڵی دەکردە دەســتمەوە، بێ ئەوەی جارێک داوای پارەم لێ بکات، لە نێو دەسـتمم دەڕوانی و نوقڵەکانم دەژمارد، یان با بڵێم لە ڕەنگەکانیانم دەڕوانی، ســەیری شـووشــەکانی ســەر ڕەفەکانم دەکرد، کە حەوت شــووشــە بوون، دیســـــان نوقڵەکانی نێو دەســـــتم لەگەڵ ڕەنگی نوقڵەکانی نێو شـــــووشـــــەکـان بەراورد دەکرد، جـارێک نەبوو لەو حەوت ڕەنگە دانەیەکی کەم بێت، منیش تەنیا لە ژێر لێوەوە ســـوپاســـم دەکرد، مام زامنیش وەکوو هەموو جارێک دەیگوت: 'بەشــی خۆتە، جەلال بەشــی خۆتە!'

ئەو ڕۆژەی لەگەڵ باوکم لە باس و خواسـتی دووکانەکەی مام زامندا بووین، من تەمەنم هەشت ساڵان بوو، ئیتر ئەو وەکوو پیشەی هەموو جارێکی لێم کەوتە گومان و پێی گوتم: 'گوێ ڕووت، ئێســـتا پێشـــم بکەوە و دووکانی مام زامنەم نیشان بدە!'

لێم تووڕە بوو، بە دەســـــتە گەورە و بەهێزەکانی توند دەســـــتی ڕاســـتمی گرت و گوشـــی، لەوە زیاتر قســـەی نەکرد، ئەگەر باش لە بیرم مـابێت، گوتی: 'بۆ نوقڵ بە بەلاش ئەدات بە تۆ، کێ نـاڵێت ئەو مام زامنە منداڵباز نییە!'

لەو کاتەدا مامە مســـتەفام پەیدا بوو، پێش ئەوەی بگاتە لامان لە دەرگەی حەوشەکەوە بانگی کرد: 'چییە کاکە؟ چی قەوماوە؟'

باوکم کاتێک گوێی لە دەنگی مامە مستەفا بوو، وردە وردە دەستی شل کرد، کاتێک دەستم لە ناو دەستی دەرهێنا، پێستی دەستم سپی هەڵگەڕابوو، هەرپێنج پەنجەکەم پێکەوە نووســـابوون، پاشـــان دایکم هات و لەگەڵ مامە مســـتەفادا قســـەیان لەگەڵ باوکمدا کرد، کە دایکمم بینی، دەستم کرد بە گریان، بەڵام باوکم کۆڵی نەدا و پێش خۆیی دام و پێکەوە بۆ گەڕەکی مەڵکەندی چووین. لە نیوەی ڕێگە هەســـتم بەوە کرد، کە مـــالیکی ئـــامۆزام دووراودوور دوامـــان کەوتبوو. وا بزانم باوکم هەستی بەوە نەکردبوو.

تاوەکوو گەیشـــتینە ئەو کۆڵانەی دووکانەکەی مام زامنی لێ بوو، بێبـاکـانە پێشـــی کەوتبووم، هەســـــتم کرد ئەویش بە دەم ڕێگەوە دەیویســـــت دڵنەواییم بکا، پێی گوتم: 'جەلال گیان، باوکی خۆشـــت حەزی لە نوقڵە، پارەم زۆر پێیە و پێکەوە بە دڵی خۆمان نوقڵ لە مام زامن ئەکڕین!'

چەند جارێک ئەوەی لە بەر خۆیەوە گوتەوە، کە گوایە لەوە ناگات، بۆچی ئەو مام زامنە هەموو جارێک چنگێک نوقڵ بە خۆڕایی بە من دەدات!

نـازانم چ وەڵامێکم دایەوە، بەڵام ئەوەنـدەم لە بیرە کە پەلەم بوو زوو بگەین و دووکانەکەی مام زامنی نیشـان بدەم و لەدەسـت باوکم نەجاتم ببێت. ڕۆژانە چاودێریی من و مالیکی ئامۆزامی دەکرد، یان باشـــترە بڵێم کاکە عەزیزمی کردبوو بە چاودێرمان. ئەوەی ڕاســـتی بێت، کاکە عەزیز دەیزانی ڕۆژانە چی دەکەین و بۆ کوێ دەچین، لێم

دەپرسـیی کاکە عەزیز تۆ چۆن دەزانیت، ئەویش لە وەڵامدا دەیگوت: 'چۆلەکەکانم بۆم ئەگێڕنەوە!'

ئیتر ئێمەش نەمـانـدەوێرا درۆی لەگەڵ بکەین، کـاتێـک مـالیکی ئامۆزام لەو قسەیە گەیاند.

مـالیک ڕۆژی دوایی دارلاسـتیکێکی دروسـت کرد و گیرفانی شەرواڵەکەی پڕ کردبوو لە خڕەبەرد و دەستی کرد بە چۆلەکەکوشتن. تەنانەت ئەو توورەکە بچووکەی پێشـتر باوکی مالیک تووتنی تێ دەکرد، مـالیک لێی شـاردبووەوە و هەڵماتمـان تێدا هەڵگرتبوو، لە ماوەی دوو ڕۆژدا هەموو هەڵماتەکانی گرتنە چۆلەکەکان. ئاماژەی بەوە دەکرد، کە سـەد چۆلەکەی کوشتووە، چوار پەنجەرە و سـەری چوار کەسیشی شکاندبوو. لەسەر ئەوە لە منیشیان پێچایەوە.

ئەگەر بگەڕێمەوە سـەر باسـەکەمان، کاتێک لەگەڵ باوکم گەیشتینە گەڕەکی مەڵکەنـدی و کۆڵانی دووکـانەکەی مـام زامن، ئەو گوتی: 'فەرموو پێم بڵێ کوا دووکانی مام زامن؟'

وەکوو باوکم لە ماڵەوە پێی گوتم، لەو کۆڵانەدا تەنیا دەرگەی دوو ماڵی لەسـەرە، دەسـتی یەکیەک بۆ دەرگەکان درێژ کرد و گوتی: 'ئەوە ماڵی حازم بەگە و ئەوەی ئەو بەریش، ماڵی شـێخ حەسـەنی حەفیدە.'

منیش لەپێش ئەوەوە بەو کۆڵانەدا ڕام دەکرد. دەچوومە کۆتـایی کۆڵانەکە و چاوم هەڵدەگلۆفین و دیسـان لەدەسـتی ڕاسـت و چەپم دەڕوانییەوە. پاشـان باوکمم بۆ کۆڵانەکانی تری گەڕەکی مەڵکەندی برد، بەڵام هەرچییەکم کرد ڕێگەم نەکەوتەوە سـەر دووکانەکەی مام زامن.

من ڕام دەکرد و ئەو بەدوامەوە بوو. پاشان پەلاماری دام و گوێی گرتم، کاتێک دەستی لێ بەرز کردمەوە، لەناکاو مالیک خۆی خستە نێوانمانەوە، نازانم لە کوێوە پەیدا بوو، شەپازلەکە کێشای بە لاملی ئەودا، مالیک ئەوە یەکەم جار و دواجاری بوو لێدان بە دەستی یەکێک لە کەسوکاری بخوات، بەتایبەتی بە دەستی باوکم، کە زۆر جار بەخیلیمان پێ دەبرد و من و قادری برام دەمانگوت: 'باوکم مالیکی لە ئێمە خۆشتر ئەوێت.'

مالیکیش ئەوەی دەزانی و کاتێک لە من تووڕە دەبوون، ئەو دەهاتە بەردەمی من و ڕاست دەوەستا و دەیپاراستم. دوای ئەمە مالیک منی لە دەستی باوکم ڕزگار کرد و پێکەوە بە ڕاکردن بەرەو گەڕەکی سەرشەقام گەڕاینەوە. باوکم بە پێی ئێمە ڕانەدەگەیشت. کاتێک گەیشتینە ماڵەوە، دایکم و تەنانەت مامە مستەفاشم تێگەیاند. بە بیرم دێت، پێش ئەوەی باوکم بگات پێم گوتن: 'میرزا کەریم شەپازلەیەکی بەبنە گوێی مالیکدا کێشا، حەوت هەنگاو پەڕاندی، سەری بوو بەژێر لاشەیەوە و ملی شکا، کاتێک ویستی لە منیش بدات، مالیکم هەڵساندەوە و دەستیم گرت و بەدوای خۆمدا ڕامکێشا، ئێستاش بە دوامانەوەیە، ئەگەر نەمانشارنەوە ئەمانکوژێت!'

مالیک لەو کاتەدا لەشانمەوە ڕاوەستابوو، دەستێکی بە ڕوومەتییەوە و بە دەستەکەی تری فرمێسکەکانی دەسڕی، هەرچەند هەوڵیان لەگەڵ دا، نەیانتوانی دەستی لە ڕوومەتی بکەنەوە. مام مستەفام لێی پرسیم: 'ئەمە کاکم لەسەر چی لێتان تووڕە بوو؟'

'نوقڵ!'

'نوقڵی چی؟'

کاتێک غەفووری برام ئەوەی گوت، هاتبوو لە پشـــتی دایکمەوە ڕاوەستابوو، منیش لێم ڕوانیی و گوتم: 'من نوقڵم پێ بوو، باوکم لێی پرسیم ئاخۆ لە کوێم بووە، دەی خۆ منیش ڕاستییەکەم پێ گوت، کە مـام زامن بە خۆڕایی پێی داوم، کەچی بە زۆر پێش خۆیی دام بۆ گەڕەکی مەڵکەندی، کاتێک ڕێگەم نەکەوتەوە سـەر دووکانەکەی، ئیتر لێم توورە بوو!'

مامە مســتەفام پرسـیی: 'دەی مالیک حەقی چی بوو بە سـەر ئەو بێنەوبەردەیەی تۆ و باوکتەوە؟'

کاکە غەفوورم هاتە پێشەوە و دەستی خستە سەر شانم و گوتی: 'ئیتر وەکوو هەموو جارێک... شـــەپازلەکەی باوکم ویســـتی لە تۆی بدات بە ڕێکەوت دای بە لاملی مالیکدا.'

'ئەوە لە مالیک خۆی بپرسە!'

'ئینجا جەلال، خودا مالیک بۆ تۆ بهێڵێت، ئەو کوڕە ئەوەندە قەدری تۆی لایە، زمانیشی هەبووایە هەر پشتی تۆی ئەگرت.'

کاتێک کاکە غەفوور لەو قسانەی بووەوە باوکم پەیدا بوو، ژنێک و کوڕ و کچێکی هەشـــــت بۆ نۆ ســــالانی لەگەڵدا بوو، منداڵەکان... یەکێکیـان بە ژنەکە و کوڕەکە، کە لە تەمەنی من و مـالیکدا بوو، بە باوەشی باوکمەوە بوو، من و مالیک چووبووین لە پشتی حەلاوەخانی دایکمەوە وەســتابووین، ئیتر کەس باســی لێدانەکەی مالیکی نەکرد و باوکم گوتی: 'ئەو شـــارە پڕ بووە لە لێقەوماو، منیش گوتم با ئێمەش پەنای خێزانێکیان بدەین!'

'لێقەوماو؟ لە کوێوە هاتوون؟' دایکم پرسیی.

'جوون و لە بەغداوە هەڵاتوون، خۆ وا بزانم ئەو ژنە قوڕبەســەرە ئەوەندە ترساوە قسەشی لە بیر چووەتەوە.'

'دەی با بڕۆن بۆ گەڕەکی جوولەکان!'

کاتێک کاکە غەفوور ئەمەی گوت، حەلاوەخانی دایکم چوو کچەکەی لە باوەشی ژنەکە وەرگرت و دەستی گرت، پاشان ڕووی لە باوکم و کاکە غەفوور کرد و گوتی: 'بە خودا جوانە، مادام پێیان ناوەتە حەوشەی ئەم ماڵە، ناهێڵم بە هیچ لایەکدا بڕۆن.'

لە دوای ئەمەوە کەس هیچی نەگوت، هەموو پێکەوە بە دوای یەکدا چوونە ژوورەوە، من و مالیک لە دواوە لێمان دەڕوانین، مالیک هێشتا دەستی لەسەر ڕوومەتی لا نەبردبوو، دەستەکەی تری کرد بە گیرفانی شەرواڵەکەیدا و چنگێک نوقڵی دەرهێنا، دانەیەکی خستە دەمی و زەردەخەنەیەکی بۆ کردم و دەستی بەرەو ڕووم ڕاگرت. کاتێک نوقڵێکم لە مالیک وەرگرت، منداڵە جووە هاوتەمەنەکەی ئێمە کە لەگەڵ باوکمدا هاتبوو، هات و بەرامبەرمان ڕاوەستا و بێدەنگ لێی ڕوانیین. مالیک دەستی بەرەو ڕووی کردەوە و ئەویش بە شەرمەوە دەنکێک نوقڵی لێ وەرگرت و خستییە دەمی. دوو هەفتە لە ماڵی ئێمە مانەوە، ئەو ڕۆژانە من و مالیک لەگەڵ ئەو کوڕەدا، کە ناوی حسنا بوو، بێدەنگ بە دوای یەکترەوە بووین و پەیوەندی نێوانمان تەنیا بە ئاماژە بوو. بەیانییەک من و مالیک لەخەو هەستاین، حەسنا ڕۆیشتبوو، ئیتر ئەویشمان وەکوو جەمالی برام نەبینییەوە.

٦

ئێوارەی پێش ئەو ڕۆژەی مام ســمایلی باخەوان کوژرا، زیاتر لە دە پیاو هەردوو دەرگەی باخەکەی ســەید حەســەنیان لە گەڕەکی سەرشەقام لە دەڵەسەگێک گرتبوو. زەردەڵەیەکی باریکەڵەی لۆقدرێژ بوو، گوێقووت و چاوتەڕ، کلکی لە ناوگەڵی نابوو، گوانەکانی بۆر و شۆڕ بووبوونەوە.

کاتێک پیاوەکان بە دار و بەردەوە لە دوو لاوە وەستابوون، جەلال و مالیک، لەگەڵ دوو هاوڕێی تریاندا، یاســین حەمەســاڵح و وەهاب ساڵح کۆیی، کە لە قوتابخانەی ئەیووبییە و گەڕەک بەردەوام پێکەوە بوون، لەســەر دیواری باخەکە بوون و لێیان دەڕوانین. ســەگەکە هەموو سەر و گوێلاکی سپی بوو، وەک سەری بە گوێنییەک ئاردداکردبێت. لە ناوەڕاستدا بە لا چاو لە پیاوەکانی دەڕوانی و جووڵەی لە خۆی بڕیبوو، پیاوەکان لەسەر نووکی پێ و بە هێواشی ڕێیان دەکرد، بە پســکە پســک یەکتریان دەدواند. لە یەک کاتدا بە چاو یەکتریان ئاگادار کردەوە، هێرشــیان برد، دار و بەردەکانیان لە ناو دەســتیان توند گرت. لە دوورەوە بەردەکانیان گرتە دەڵەسەگەکە، ئەویش وەک واقی وڕ مابێت، لە شــوێنی خۆی نەجوولا و خۆی لە بەردەکان لا نەدا. لەو کاتەدا سەگەکە لە جەلال و مالیک و هاوڕێکانیانی دەڕوانی، بە ڕێکەوت خڕە بەردێک بەر ســەری کەوت و بێ ئەوەی نووزەی لێوە بێت، لە شوێنی خۆی کەوت، پاشان پیاوە داربەدەستەکان هاتنە سەری، تاوەکوو جووڵەی لێ بڕا داریان پێدا کێشا. پڕیشکی خوێن بە

دەرلنگی شەرواڵ و دار و تەیمانی باخەکەوە بوو. بە جۆرێک دەتگوت خوێن باریوە، پیاوێکیان هاواری دەکرد: 'هەی سـەگی دز، دە بیخۆ دەی، ئاردی ماڵی فەقیروهەژار ئەخۆیت.'

جەلال و هاورێکانی، دەمیان داچڕیبوو، چاویان زەق و تەڕ، توند دەسـتیان بە لێواری دیوارەکەوە گرتبوو، هەناسـەیان لە خۆیان بڕیبوو.

پاشان پیاوێک بە دەستەسڕەکەی بەرباخەڵی کلکی گرت و تاوەکوو سەر شیوەکەی جوولەکان ڕایکێشا، پاشان بە نووکەپێی فڕێی دایە ناو شیوەکەوە.

درەنگانێکی شەو، دوو پۆلیس بە گەڕەکی سەرشەقامدا دەگەڕێن و بۆ پشوودان دەچنە باخەکەی سەید حەسەن، لە بەر ڕووناکیی گڵۆپەکاندا ئاسەواری خوێنەکە دەبینن و لە مەخفەر لێپرسراوی خۆیانی لێ ئاگادار دەکەنەوە.

ڕۆژی دواتر تاریکوڕوون سێ پۆلیس بە دوای مام سمایلی باخەوانی باخەکەی سـەید حەسـەندا دەنێرن، بەڵام پۆلیسـەکان تاوەکوو دوای نیوەڕۆ ڕێکەوتی مام سمایل ناکەن.

مام سـمایلی باخەوان، دوو سـاڵ دەبوو لە شـاری بانەوە بۆ سلێمانی هاتبوو، لەگەڵ باخەوانیی باخەکەی سـەید حەسـەندا، ئیشـی ناترییشـی لە حەمامی موفتی دەکرد. بە شـەویش لە خانەکەی ماڵی میرزا کەریم دەنووست.

پۆلیسەکان کاتێک لە بەردەم خانەقای مەحویدا ڕێکەوتی مام سمایل دەکەن، یەکێکیان پێی دەڵێت: 'تۆ لە کوێیت گەواد؟ ئەو شارەت بە دوادا گەڕاین!'

مام سمایل، کە گوێی لەمە دەبێت، دەست ڕادەوەشێنێت: 'کوڕە فلتەفلت! حەیتەی بێفەڕ، خۆتان گەوادن.'

دەگەڕێتەوە و خاکەنازەکەی دەستی بەرز دەکاتەوە و بەرەو ڕوویان دەڕوات. یەکێک لە پۆلیسەکان فیشەکێکی پێوە دەنێت. کە دواتر لە مەخفەری پۆلیس دەڵێت، لەدەستم دەرچووبوو، فیشەکەکە بەر سینگی کەوتبوو. کاتێک هاتبوونە سەری هێشتا ڕۆحی تێدا مابوو، وەک لە هەستانەوەی ئەو پیاوە سیس و زەردەڵەیە بترسن، لوولەی سێ تفەنگیان تێ کرد و بە سەریەوە ڕاوەستان تاوەکوو گیانی دەرچوو. کاتێک پۆلیسەکان ڕۆیشتن و دووکاندارەکان هاتنە سەر لاشەکەی، خوێنەکەی بە سەکۆکەوە تا سەر شەقامەکە جۆگەلەی بەستبوو.

یادەوەریی جەلال:

لەبەر ئەو باران و سەرمایەدا هەڵدەلەرزی، ئەوەندە خۆی گرمۆڵە کردبوو، بە هەمووی چنگێکی مابووەوە، لە بن دیواری ماڵی حەمەقادری چاپچیدا بوو. من و مالیک بە لایدا تێپەڕین، لە دوامانەوە گوێم لە دەنگی بوو، نووزەنووز، وەکوو بانگ لە یەکێک بکات.

ئەوسا من و مالیک تەمەنمان حەوت ساڵان بوو، ئەگەر بڵێم گوێم لە ناوی خۆم بوو: 'جەلال، جەلال.' بە ناوی خۆمەوە بانگی دەکردم. ئەوا درۆ ناکەم. کاتێک گەڕامەوە مالیک ئاگای لە من نەبوو، ئەو منی لەو تاریکییەدا بەجێ هێشت. هەرچەندە هەموو سەردەمی منداڵیم بە

پشتیوانیی مالیک بە شەودا لە دەرگەی ماڵەکەمان دەچوومە دەرەوە، چونکە ئەو بێجگە لەوەی زۆر باشـتر لە من لە تاریکیدا دەیبینی، هیچ ترسیشی لە دڵدا نەبوو.

بە ترسـەوە لە دواوە لە مالیکم ڕوانی و پاشـان بۆ ئەو جێگەیە چووم کە دەنگەکەی لێوە دەهات، کاتێک دۆزیمەوە و بە سـەریدا دانەویبوومەوە، ڕاچڵەکیم و هەڵسـامە سـەر پێ. ئەوە بوو مالیک بە دوامدا گەڕابووەوە و بێدەنگ دەستی خستبووە سەر شانم. دووبارە چیچکەم کرد و لێی نزیک بوومەوە، دەسـتم برد، هەڵمگرت و لە باوەشم گرت. لە سەرماندا هەڵدەلەرزی، خێرا خستمە ژێر پاڵتاوەکەم، بەڵام مالیک توند شانی گرتبووم و سەری لێ ڕادەوەشاندم.

لە بەردەم دەرگەی ماڵەوە ڕاوەستابووین، زۆرم پێ چوو تا مالیکم ڕازی کرد، کە لەگەڵ خۆماندا بیبەینە ژوورەوە. لە چوونەژوورەوەدا وەکوو دوو دز، لەسـەر نووکی پێکانمان دەڕۆیشـتین، تاوەکوو گەیشتینە ژووری نووستن. پاشان لەناو نوێنەکاندا شاردمانەوە، وەک ئەویش بزانێت... نووزەی لە خۆی بڕیبوو. کاتێک نووسـتین ئەو لە نێوان من و مالیکدا بوو.

بەیانی ڕۆژی دوایی لەخەو هەسـتاین، هەموو ماڵەکەی بە دوادا گەڕاین و نەماندۆزییەوە، ماڵی ئێمە و مام مستەفام هەموومان لەسەر سـفرە دانیشـتبووین، مەحموودی مام مسـتەفام و برای مالیک نانی گەرمی هێنابوو، لەگەڵ قەیماغ و ماسـت و هەنگوین لەسـەر سـفرە دانرابوون.

هەموو بێدەنگ بووین و تەنیا گوێت لە دەنگی شـێواندنی پیاڵە چاییەکان بوو، لە ناکاو، تووتەڵە سـەگەکە لەو سـەرەوە، بە سـەر سفرەکەدا بە ڕاکردن بەرەو ڕووی ئێمە هات. من و مالیک لە کۆتاییی

سـفرەکەدا بووین، بوو بە هەرا... پاشـان لە بەردەم مالیکدا دەمی نایە ناو جامێک ماســـتەوە. باوکم ویســـتی بیگرێت، دیســـان بە ســـەر سـفرەکەدا گەڕایەوە، کە هیچ لە جێگەی خۆی نەما و بوو بە هاوار و پێکەنین. بێجگە لە باوکم و مامە مستەفام کە تووڕە بوون و هاواریان دەکرد، ئەرێ ئەوە لە کوێوە هاتووەتە ژوورەوە. ئەوەندە گورج‌وگۆڵ بوو، بە کەس نەدەگیرا. بێجگە لە دایکم، هەمووومان بە دوایەوە بووین. سفرەکەمان سەروژێر بووبوو.

دوای ئەوەی کاکە غەفوورم پشـــتە ملی گرت و بردییە دەرەوە، باوکم گوێی من و مالیکی گرت و لێی پرسیین: 'ئەوە ئیشی ئێوەیە.'

من هیچم نەگوت و تەنیا سەرمان لە باوکم ڕاوەشاند.

پاشـــان دایکم هات و لەدەســـت باوکم ڕزگاری کردین، پێی گوت: 'میرزا ئەوە خەتـــای من بوو، لە بیرم چووبوو دەرگەی دالانەکە دابخەم و ئەوە برســـییەتی و بۆنی نـانی گەرمی کردووە... بۆیە هاتووەتە ژوورەوە.'

کە چووینە دەرەوە، کاکە غەفوورم، جامێک ماســـتی لە بەردەمی دانـابوو، بە دیـارییەوە چیچکەی کردبوو، لە ئێمەی ڕوانی و گوتی: 'ئەوە لە کوێتان بوو؟' لەو کاتەدا باوکم لە پشـــتمانەوە بوو، منیش ســـەیری باوکمم کرد و هیچم نەگوت. کاتێک باوکم ڕۆیشـــت، کاکە غەفوورم گوتی: 'جەلال ناوی چییە؟'

'جەمال.'

کـاتێک ئەمەم گوت کـاکە غەفوورم مـاســـولکەکـانی دەموچـاوی هێنانەوە یەک، مالیک شانی گرتم و پاشان لەویشم گەیاند.

'جەلال، نەخەڵەتابیت ئەوە بە دایکم بڵێیت، کە ئەو توتەڵەســـەگەت بە ناوی جەمالی جوانەمەرگەوە ناو ناوە، تێم گەیشتیت؟'

‘بۆچی کاکە؟ خۆ دایکم جەمالی خۆشەویست!’

‘حەتمەن، بەڵام نەزانێت باشترە.’

شـەو کاتێک لەژێر جێگەکەمدا لێم دەڕوانیی... چاو و دەم و لووتی وەکوو جەمالی جوانەمەرگی برام هاتە پێش چاوم.

بە کاکە غەفوورم گوت: ‘جەمال هەتیوە، چونکە دوێنێ لە باخەکەی سەید حەسەن دایکیان کوشت.’

٧

ئەو بەیانییە زوو دایکم و پوورەکانم بە نیاز بوون بۆ ســــەرگۆڕی جەمالی برا بچووکم بچن، کە هەموو هەفتەیەک دەچوون. هەرچەندە دایکم هەوڵی لەگەڵ من دەدا، وەک هەموو جارەکانی تر، خۆمم لێ دەشــاردەوە و بۆ ســـەرگۆڕی جەمال نەچووم. ڕۆژی پێشــوو لێم تووڕە بوو، لەسەر ئەوەی بۆچی ئەو تووتەڵەسەگەم ناو ناوە جەمال. ئەوە نهێنییەک بوو، تاوەکوو ئەمڕۆش لای کەس باسم نەکردووە.

کاتێک دایکم و ئەوان گەڕانەوە؛ وەکوو هەموو بەیانییەک شــــەلەمۆ عەزین، کە میرزا کەریمی باوکم پێی دەگوت خواجە شـــەلەمۆ، خۆی یــان دەرویش عەزیزی خزمەتکــاری هەردوو کچەکەی، گەلاوێژ و پەخشــانیان، دەهێنانە ناو حەوشــەکەی ماڵی ئێمە، تاوەکوو ڕادەستی حەلاوەخانی دایکمیان نەکردنایە، خۆیان بۆ دووکان لە قەیســـەری نەقیب نەدەچوون.

ئەو دوو کچە، وەکوو دوو چۆلەکە بێدەنگ لەســـەر ســـەکۆی حەوزەکە دادەنیشتن، پاشــان سدیقی عەلی ئاغای عەرەبانچی دەهات و بۆ مەکتەبی زەهرای کچانی نزیک باخی گشـــتیی دەبردن. من و مـالیک هەموو ڕۆژێک پێش هـاتنی ئەوان لە حەوشـــەکە بووین و چاوەڕێمان دەکردن، دەچووین بەرامبەریان ڕادەوەستاین و دەستمان لەسەر سینگمان هەڵدەپێکان و بێدەنگ لێمان دەڕوانین. کاتێک سدیقی عەرەبانچی دەهات بە دوایاندا، تا کۆتاییی گەڕەکی ســـەرشـــەقام بە

دوای عەرەبانەکەدا ڕامان دەکرد، گەلێک جاریش دەستمان بە عەرەبانەکەوە دەگرت، یان خۆمان پێدا هەڵدەواسی. گەلاوێژ و پەخشان ئاوڕیان لێ دەدایەوە و پێدەکەنین، کە وا بزانم ئەوە تەنیا مەبەستی ئێمە بوو.

هەفتەی جارێک و بە تایبەتی ڕۆژی یەکشەممان پیرۆزە بنیامین یاقووبی ژنی شەلەمۆ کچەکانی دەهێنا، دوای ئەوەی کچەکانی بۆ قوتابخانە دەچوون، خۆی تاوەکوو نیوەڕۆ لای حەلاوەخانی دایکم دەمایەوە. پیرۆزە لەگەڵ دایکم درووومانیان دەکرد و هەندێک جاریش دەردەدڵی خۆی لای دایکم دەکرد و ئەوەی نەدەشاردەوە، کە غەریبیی شاری هەڵەبجە دەکات.

خۆم بە دیاریانەوە بووم، کە پیرۆزە بە دایکمی گوت: 'بۆچی ڕووناکی کچت نانێریتە ئەو مەدرەسەیە؟'

'ئەوە چۆن چۆنییە؟ بە کەڵکی ئەوە دێت، کچەکانمانی بە تەنیا بۆ بنێرین؟'

'دەی خۆ ئەوەندە دوور نییە، بچۆ بزانە!'

ئەو ئێوارەیە دایکم پرسی بە باوکم کرد، ئەویش پێی گوت: 'ئینجا حەلاو بۆ ناچیت بزانیت چۆن مەکتەبێکە.'

ڕۆژی دواتر، کاتێک سدیقی عەلی ئاغای عەرەبانچی بە دوای کچەکانی شەلەمۆدا هات، دایکم دەستی ڕووناکی گرت و سواری عەرەبانەکە بوو، وا بزانم داوام لە دایکم کرد لەگەڵیان بچم، بەڵام ڕازی نەبوو، پاشان وەکوو هەموو ڕۆژەکانی تر من و مالیک خۆمان بە پشتی عەرەبانەکەدا هەڵواسی، بەڵام ئەم جارەیان تا بەردەم مەکتەبی زەهرای کچان چووین.

دایکم دەستی گەلاویژ و پەخشانی گرتبوو، ڕووناکی خوشکیشم لە پێشیانەوە دەڕۆیشت، لە چوونەژوورەوەدا مالیک نەیوێرا خۆی ئاشکرا بکات، بەڵام من بە دوای دایکمدا چوومە ژوورەوە، گەلاویژ و پەخشان لێمان جیا بوونەوە، مامۆستایەک بە ناوی ئیفەلین لە ناو دەرگەکەدا خۆی بە دایکم ناساند. دوای ڕووناکی خوشکم... دەستی بە ڕوومەتی منەوە گرت و بە پێکەنینەوە گوتی: 'بەڵام وا بزانم تۆ بە هەڵە بۆ ئەم قوتابخانەیە هاتوویت!'

'چی بکەم، تکام لێی کرد کە نەیەت.'

ئەوە یەکەم جارم بوو، جەستەم گەرم داهات، لەبەر ئەوەی هەستم پێ نەکەن، بۆ ژوورەوە کووڕەکووڕ دوای دایکم کەوتم.

مامۆستا ئیفەلین، قژکاڵێکی باریکەلە بوو، تەنوورەیەکی کورت و کراسێکی سپیی لە بەردا بوو، دوای ئەو ڕۆژانە و کە بوو بە هەرزەکاریش، بەردەوام دەمبینییەوە و لە دوورەوە لێم دەڕوانی و بیری ئەو ڕۆژەم دەکەوتەوە. پازدە ساڵ دواتر ئەو چووبووە تەمەنەوە و من هەرزەکار و بۆ چالاکیی قوتابییانی شیوعی بە سەر مەکتەبەکاندا دەگەڕام، لە گەڕەکی شێخان چوومە ئەو قوتابخانەیەی ئەو لێی مامۆستا بوو، کە هەر قوتابخانەی زەهرا بوو، ناوەکەیان گۆڕی و بۆ گەڕەکی شێخان گوازرایەوە. هەرچەندە لێی نەڕوانیم، بەڵام ویستم ئەو ڕۆژەی بهێنمەوە یاد، کە بینیم ڕەشپۆشە، هیچم پێ نەگوت و یادەوەریی ئەو ڕۆژەم لە بیر خۆم بردەوە.

ئیفەلین فەرمووی لێ کردین و بۆ ژووری مامۆستایان پێشمان کەوت، مامۆستایەکی باڵابەرزی ڕەشتاڵە بە ناوی جەبرییە تەوقەی لەگەڵ دایکم کرد، بە بیرم دێت دایکم نەیزانی چۆن جوابی بداتەوە و تەنیا لێی ڕوانی. پاشان یەکیەک تەوقەی لەگەڵ مامۆستاکاندا کرد،

گەلاوێژ، عەزیزە، ســـەلمە، فەخرییە، پاشـــان ســـەبرییە حوســـێن بەڕێوەبەری قوتابخانەکە.

دایکم دانیشـــت، من و ڕووناکیش بە پێوە بووین، بەڕێوەبەر خۆی پێ ناساندین و گوتی: 'دیارە ئەو کچە جوانەت هێناوە لێرە بخوێنێت؟'

پێکەنی و لە منی ڕوانی و بەردەوام بوو، گوتی: 'بەڵام بۆ ئەو کاکەیە جێگەمان نییە.'

دایکم پێکەنی: 'بەڵێ، وا بە نیازین!'

'چاوم لێت بوو دەســـتی ئەو دوو کچە، گەلاوێژ و پەخشـــانت گرتبوو، خۆ خودانەخواستە، ئێوەش جوولەکە نین؟!'

'نەخێر. بەڵام دەی مەگەر ئەوانیش منداڵ نەبن؟'

'نا نا، تووخودا، بە غەڵەت تێم مەگە. ئێمە پێویستە ئەوە بزانین!'

'نەخێر. ئەزانم.'

'باشـــە با واز لەو باســـە بێنین، بۆ داخڵکردنی کچەکەت، درەنگ هێناوتە و ئەوە نیوەی ساڵ تێپەڕیوە.'

'هاتووم بزانم شوێن و ڕێگەتان چۆنە، بەڵکوو ساڵی داهاتوو...'

'مانگی دە، دوای پشووی هاوین، زۆر باشتر ئەبێت.'

کاتێک هەســـتاین، مامۆســـتا ئیفەلین دەســـتی ڕووناکی گرت و پێش دایکم کەوت، تاوەکوو بە قوتابخانەکەدا بیگێڕێت، دایکم بە منی گوت: 'جەلال تۆ بچۆ لە دەرەوە بوەستە، تا ئێمە دێینەوە.'

چوومە بەردەمی و بەشـــــەرمەوە، لەژێر لێوەوە بە دایکمم گوت: 'دەستی سەرئاوم هەیە، ئێرە ئاودەستخانەی لێیە؟'

دایکم پێکەنی، ڕووی لە ئیفەلین کرد و پێی گوت: 'ئاودەستخانەکان لە کوێن؟'

ئیفەلین دەســـتی لە ڕوونـاک بەر دا و لەگەڵ خۆی بردمی بۆ کۆتـاییی ڕاڕەوەکە، چۆڵ بوو، هێشـــتـا قوتـابییەکـان هەموو لە گۆڕەپانەکە بوون، بردمییە بەردەم ئاودەستخانەکان و گوتی: 'ئەوەتا، دەستوبردی لێ بکە هەتا کچان نەهاتوونەتە ژوورەوە!'

ســێ ئاودەســـتخـانە بوون بە ڕیزی یەکدا، بە بەراورد لەگەڵ ئاودەســـتخانەکانی قوتابخانەی ئەیووبییە. لە بەرچاوم زۆر پاک و سپی دیار بوون. لە بەردەم ئاودەستخانەکە ڕاوەستابووم و هەرچەند هەوڵم لەگەڵ بەنەخوێنی شـــەرواڵەکەم دا بۆم نەکرایەوە، کە وا بزانم هەمووی دوو هەفتەیەک بوو، داوام لە دایکم کردبوو، بەنەخوێنەکەم لە لاســـتیکەوە بۆ بکـات بە پەت. ئەویش دوای ئەوە بوو، کە لە قوتـابخـانەی ئەیووبییە، ئەو منـداڵەی بەنەخوێنی شـــەرواڵەکـانیـان لاستیک بوو گاڵتەیان پێ دەکردن، یان هەندێک جار، بێ ئەوەی ئاگات لە خۆت بێت، لەناکاو شەرواڵەکەیان دەهێنایە سەر ئەژنۆت و هەموو پێت پێدەکەنین. کە لە گۆڕەپانی قوتابخانە ئەوەم بە سەر هاتبوو.

گوێم لێی بوو زەنگی چوونەژوورەوە لێیـدا و من هێشـــتـا بەنەخوێنەکەم بۆ نەکرابووەوە، بە جۆرێـک بووبوو بە گرێکوێرە، توانام بە ســـەریدا نەدەشـــکا بیکەمەوە، کە ئەو دوو هەفتەیە ڕۆژانە ئەوەم بەســـــەر دەهات، هەرچەندە قادری برام ڕایهێنابووم و ڕۆژی چەنـد جـارێـک پێی دەگوتم کە چۆن بەنەخوێنەکەم بکەمەوە و بە پەلەپەل نەیکەم بە گرێکوێرە، بەڵام بێسوود بوو.

دوای زەنگەکە، لە ڕاڕەوەکاندا گوێم لە دەنگەدەنگ بوو، دیار بوو قوتابییەکان هاتبوونە ژوورەوە، پزووی شـــەرواڵەکەم هەڵبڕیبوو... خۆم چەمـاندبووەوە و هەرچەند هەوڵم دەدا ددانم نەیدەگەیشـــتی، ئەوەندە تەنگەتاو بووم دڵۆپ دڵۆپ میزم بە خۆمدا دەکرد. لەو کاتەدا

لە دەنگێک ڕاچڵەکیم، کە تەنیا چاوم لە پێڵاوەکانی بوو: 'ئەوە چی ئەکەیت لێرە؟'

کاتێک ڕاست بوومەوە و لێم ڕوانی، کچێکی باڵابەرزی قژخاو بوو، جلی ڕەش و سپیی مەکتەبەکەی لە بەردا بوو، بێدەنگ لە یەکمان ڕوانی، تەزوویەک بە گیانمدا هات و دڵم خێرا لێیدەدا، من بەردەوام لێم دەڕوانی، ئەو سەیری تەڕاییی سەر شەرواڵەکەمی کرد و پێکەنی. قوڕگم پڕ بووبوو لە گریان، ئارەقم کردبووەوە و گیانم دەلەرزی، بە جۆرێک هێزم لە بەر بڕا و ئیتر میزەکەم پێ ڕانەگیرا، لێم هاتبووە پێشەوە و گوتی: 'بەنەخوێنی شەرواڵەکەت بۆ ناکرێتەوە؟'

بێدەنگ بووم و نەمتوانی هیچ بڵێم، وا بزانم تەنیا سەرم لێ ڕاوەشاند. دەستی هێنا و هەوڵی دا گرێکوێرەکە بکاتەوە، پاشان نوشتایەوە و بە ددانەکانی کردییەوە، بەڵام، کاتێک چوومە سەر ئاودەستەکە، تەڕاییم تێدا نەمابوو، هەموو نافەکی شەرواڵەکەم تەڕ بووبوو، زۆر گەرم بوو، نێوگەڵم دەکزایەوە، شەرواڵەکەمم هەڵکێشایەوە و بەنەخوێنەکەمم بەستەوە، کاتێک هاتمە دەرەوە ئەو هێشتا لە جێگەی خۆی ڕاوەستابوو، لێی ڕوانیم و گوتی: 'ئێ دەی گوێی مەدەرێ و خێرا بڕۆرەوە بۆ ماڵەوە، ئەوە نهێنیی نێوان خۆم و خۆت بێت.'

کاتێک ویستم بڕۆم، کچێکی هاوتەمەنی پەیدا بوو، بانگی لێ کرد: 'بەهار، بەهار.'

منیش بە پاڵیدا بە ڕاکردن بەرەو دەرەوەی قوتابخانەکە ڕۆیشتم، ئەوەندە تیژ ڕام دەکرد، وا بزانم کەس نەیبینیم، ئاگام لە دایکم و ئەوان نەما، تاوەکوو گەڕەکی سەرشەقام ڕام کرد، لە نزیکی ماڵەوە پێم زانی، مالیک بە هەناسەبڕکێ بە دوامەوە بوو.

دوای نیوەڕۆی ئەو ڕۆژە دایکم، ئەوەی بە باوکم گوت: 'میرزا گیان، ئەڵێم، ســـاڵی داهاتوو ڕووناک بۆ مەکتەبی زەهرای کچان بنێرین، هەموو مامۆستاکانیان و تەنانەت فەڕاشەکەشیان ژنن.'

باوکم، تەنیا ســەری ڕەزامەندیی بۆ دایکم ڕاوەشــاند، دواتر باوکم پرسیی: 'حەلاو باوەڕ ناکەم ئەو مەکتەبە بەخۆڕایی بێت.'

'نەخێر، گوتیان حەقەکەی ساڵی نزیکی دوو دینارە!'

'ئێ، ئێ، دوو دینار!'

٨

'جەلال و مالیک لەگەڵ خۆتان بەرن، با ئەو کوڕانە تۆزێک چاویان بکرێتەوە!'

کاتێک میرزا کەریم ئەمەی بە غەفووری کوڕی گوت، ڕۆژی نەورۆزی ساڵی ١٩٤٦ بوو، غەفووری میرزا کەریم لەگەڵ دوو هاوڕێی، یەکێکیان بە خۆی دەگوت تایەر باراوی و ئەوی تر محەممەد حەمەئەمین قادر بوو، کە دواتر بە کاکەی فەلاح ناسرا. محەممەدی مام مستەفای ئامۆزایشی لەگەڵ بوو، بە نیاز بوون بۆ باخەکەی فەرەج بڕۆن. عەزیزیش لە شانی غەفوورەوە وەستابوو، هەرچەند لە نێوان خۆیاندا بۆڵەبۆڵیان کرد و ناڕەزایەتییان دەربڕی، بەڵام هیچیان نەیانتوانی بەرەو ڕوو ئەوە بە باوکیان بڵێن، کە جەلال و مالیک منداڵن و ئەوان بە هاوڕێیەتییان ڕازی نابن، لەو کاتەدا قادریش بە ڕاکردن لە ژوورەوە بۆ بەردەمیان ڕای کرد: 'منیش حازرم، دەی با بڕۆین.'

میرزا کەریم لە غەفووری ڕوانی و پێی گوت: 'کوڕی خۆم، دەی برای گەورە نەبوویتایە!'

'وەک ئەوە هەڵبژاردەی خۆم بێت!'

'پارەت پێیە و بێدڵی ئەو کوڕانە نەکەیت، چییان حەز لێ بوو بۆیان بکڕە.'

میرزا کەریم ئەمەی بە غەفوور گوت. پاشان وەک لە نێوان خۆیاندا شەڕیان بێت، لەوە دەترسان ئەگەر جەلال و قادر بە تایبەتی مالیک

لەگەڵ خۆیاندا بەرن، ئیتر دەبێت دەست لە هەموو پلانەکانیان بشۆن. ئەوەی ئەو ڕۆژە ئەوان خۆیان بۆ ئامادە کردبوو، لە باخی فەرەج بەشـــداری کۆبوونەوەی نهێنیی کۆمەنیســـتەکان بکەن. کە بڕیار بوو نەعیم بەدەوی لەوێ قســـەیان بۆ بکات. پاشـــان جێگەیەکی کەنار بدۆزنەوە و پێکەوە لەو چارەکە ئارەقەی دوو ڕۆژ پێش ئەو ڕۆژە بە نهێنی کڕیبوویـان، یەکی قومێکی لێ بـدەن. غەفوور و حەمەی مـام مســـتەفا لەگەڵ تایەر و حەمەی حەمەئەمین یەکەم جاریان بوو تامی عارەق بکەن، بەڵام عەزیز ئاگاداری نهێنییەکانی ئەوان نەبوو.

کاتێک هەموویان لەناو حەوشـــەکەدا و چەند هەنگاوێک لە نزیکی میرزا کەریمی باوکیان ڕاوەستابوون، میرزا کەریم خەریکی ژماردنی پێســـتە بوو، بە بارتەقای باڵای خۆی لەســـەر یەک هەڵچنرابوون، زووزوو یەکێکی لە نێوانیاندا دەردەهێنا و جیای دەکردەوە.

غەفوور و دوو هـاوڕێکەی پێشـــیـان کەوتبوون، عەزیز و قـادر بەشـــانی یەکەوە بوون. بە درێژایی ئەو ڕێگەیە جەلال دە مەترێک لە دوایانەوە دەڕۆیشـــت و قۆڵی لە قۆڵی مالیکی کوڕی مام مســـتەفادا بوو، جەلال دەیویســـــت مـالیـک تێ بگەیەنێـت کە بۆ کوێ دەچن، دەبووایە هەندێک جار بە ئاماژە دیمەنی کردنەوەی ئاگر بکات. مالیک چەند جارێک سـەری بۆ جەلال ڕاوەشـاند، دیار بوو دەمێک بوو لەوە گەیشـــتبوو، کە بۆ کوێ دەچن و نەورۆز چییە، چونکە لەگەڵ جەلالدا وا ڕاهاتبوو، کە هەرچییەکی بگوتایە دەیتوانی بە جووڵەی لێویدا تێی بگات.

حەمەی ئەحمەدی تەهـا، کـە دواتر نـاوی خۆی گۆڕی بـە کـامەران موکری، هاوڕێ و هاوتەمەنی غەفوور بوو، بە هەناسـەبڕکێ گەیشـتە لایان و قۆڵی کرد بە قۆڵی غـەفووردا و گوتی: 'ئەرێ خۆ هـەمووتان

وەک مـالیک کەڕ نین؟ لەوســـــاوە بـانگتـان ئەکەم، چەنـدە ڕەفیقێکی خوێڕین! بێ من بۆ کوێ ئەچن؟'

'باش بوو مالیک تێ نەگەیشت گوتت چی، ئەگەر نا بە شەق قۆڕی ئەکردیت!'

کاتێک عەزیز ئەمەی بە کامەران موکری گوت، مالیک لە عەزیزی ڕوانی و پەلاماری کامەران موکریی دا، باوەشـی کرد بە ناو قەدیدا و بەرزی کردەوە و کێشای بە سەرشۆستەکەدا، بە هەموویان هەوڵیان دەدا لەدەســـتی دەریبهێنێت، بەڵام هیچیان توانای هێز و بازووی مـالیکیان نەبوو، تاوەکوو عەزیز یەخەی مـالیکی گرت و بێدەنگ لە چاوی ڕوانی، خێرا دەستی لە ملی کامەران بەر دا.

پاشـان غەفوور لە مالیک هاتە پێشـەوە و بە دەسـتێکی ئاماژەی بۆ کرد: 'چی بووە بۆ سواری سەری ئەو کوڕە بوویت؟'

مـالیک هەوڵی دەدا بە ئامـاژە وەڵامی غەفوور بداتەوە، بەڵام دیار بوو ئەوەندە توورە بوو لە بیری چووبووەوە چۆن تێی بگەیەنێت، کە کامەران زۆر جار گاڵتەی پێ دەکات و لاسایی دەکاتەوە.

بە ئاماژەدانەکەی مالیکدا، غەفوور وا تێ گەیشـــت، کە مەبەســـتی بێت، ڕقی لێیەتی. تاوەکوو جەلال کەوتە بەینیانەوە و مەبەســـتەکەی مالیکی تێ گەیاندن. پاشـــان غەفوور داوای لە مـالیک کرد بچێت لە پێشیانەوە بە تەنیا بڕوات.

بوون بە ســـێ بەشـــەوە و کامەران و جەلال لە دواوە بوون و مـالیکیش زووزوو ئاوڕی دەدایەوە و لێی دەڕوانین. گەیشـــتنە نـاو باخەکەی فەرەج. هەرچەندە ســـەعات یەکی دوای نیوەڕۆ بوو. بەڵام بەرزاییەکانی ســـەیوان و ناو کارێزەکانی گردی ســـەیوان و وەســـتا شەریف جێگە نەمابوو دانیشیت. تەنانەت ئەو باخە گەورەیەی فەرەج،

که له گردی سـەیوانەوە بۆ نزیک باخەکەی شـێخ لەتیف بەرین بوو، پڕ بوو له خەڵک.

کاتێک بۆ پێدەشـتەکەی مامەیارە سـەرکەوتن، چەند کچێک بە جلی کوردییەوە پەیدا بوون. سـەروکڵاو و لاگیرەیان بەسـتبوو، تەمەنیان دە بۆ دوازدە سـاڵێک دەبوو. لەسـەر سـینی یاپراخیان بە سـەر ئەو خەڵکەدا دەگێڕا. بە شێوە و لێدوانیاندا لە سەرەژن دەچوون. جەلال و مالیک لە ڕاسـت و چەپەوە بێ ئاگاداریی یەکێک لە کچەکان دەسـتیان بۆ سینییەکەی سـەر شانی برد، بەڵام پێش ئەوەی ئەوان هیچیان بەر دەسـت بکەوێت، کچەکە لە بەردەمیاندا سـینییەکەی داگرت و گوتی: 'مەگەر ئێمە بە سـەر ئەو خەڵکەیـدا نەیگێڕین، بفەرموون، دەی بفەرموون کاکە گیان!'

جەلال کـاتێـک دوو دەنـک لە یـاپراخە گەڵامێوەکەی هەڵگرت، لە چاوی کچەکەی ڕوانی، کە منداڵانە چاوەکانی بە کل ڕشـتبوو. پێ دەچوو سـێ سـاڵێک لە جەلال بە تەمەنتر بووبێت، چەند هەناسـەیەک بێدەنگ لە یەکیان ڕوانی، یەکترییان ناسـییەوە، پاشـان یەکێک لە کچەکانی تری هاوڕێی بانگی لێ کرد: 'بەهار، بەهار... ئەوە بۆ واقت وڕ ماوە؟'

جەلال چەند جارێک ناوەکەی لە بەر خۆیەوە گوتەوە، مالیک بە سەرنجەوە لە جووڵەی لێوەکانی دەڕوانی.

غەفوور و حەمەی مام مسـتەفا شـانیان نابوو بەیەکەوە و لە کچەکانیـان دەڕوانی و هەردووکیـان پێکەوە بە کۆرس پێیـان گوتن: 'هەزار جار ئەڵێین و قەسـتەم ئەخۆین، ژەهریش بە دەسـت ئێوە بێت ئەیخۆین!'

سێ لە کچەکان، کە ژمارەیان لە بیست زیاتر دەبوو، هەموویان بەو جۆرە یاپراخیان بە سەر ئەو خەڵکەدا دەگێڕا، هاتبوونە بەرامبەریان و سینییەکانیان لەسەر دەستیان ڕاگرتبوو، بە دەمیانەوە پێدەکەنین.

دووبارە ئەو کچەی هاوڕێکانی بە بەهار بانگیان دەکرد، گەڕایەوە بەردەم جەلال و پێی گوت: 'گیانەکەم، بە کەیفی خۆت یاپراخ هەڵگرە!'

پاشان خۆی لە جەلال نزیک کردەوە و بە گوێیدا چپاندی: 'من و تۆ نهێنییەک لە نێوانماندا هەیە!'

مالیک لەو کاتەدا نوقورچکێکی لە لاڕانی جەلال گرت و سەرنجی لەسەر چاوی بەهار پێ گۆڕیی.

غەفوور دەیویست مالیک و کامەرانی هاوڕێی ئاشت بکاتەوە، قۆڵی کرد بە قۆڵیاندا و ئەوەی بە کامەرانی هاوڕێی گوت، کە هەوڵ بدات داوای لێبووردن لە مالیک بکات.

کامەران ئەوەی بە غەفوور گوت، کە پارەی پێیە و دەیەوێت سیفۆن بۆ مالیک بکڕێت، نەک هەر ئەو... بەڵکوو هەموویان دەعوەت بکات. کاتێک دەستی کرد بە گیرفانیدا و سەد فلسی لە گیرفانی دەرهێنا، مالیک تاوێک لە ناو دەستی ڕوانی، پاشان سەد فلسەکەی لێ وەرگرت. دیار بوو مالیک لە مەبەستی گەیشتبوو، چونکە دەستی هەڵبڕی و ئاماژەی بۆ ئەوە کرد، کە چۆن شووشەی سیفۆنەکە دەنێیت بە سەرتەوە. دوای ئەمە دایانە قاقای پێکەنین.

عەزیزی میرزا کەریم لێیان جیا بووەوە و لەسەر سفرەیماڵی سمە پاڵەوان دانیشت، کە هاوڕێی نزیکی یەک بوون و ڕۆژانە سەری ماڵی یەکیان دەدا. غەفوور و هاوڕێکانی لەگەڵ حەمەی مام مستەفا، چۆن پێشتر پلانیان بۆ دانابوو، کە ئەو ڕۆژە بەشداری لە

کۆبوونەوەی کۆمۆنیســـتەکاندا بکەن و پاشـــان جێگەیەکی پەنا لە باخەکەی فەرەج بدۆزنەوە و ئارەق بخۆنەوە. هەروەها کامەران موکری بێ ئەوەی داوای ســـەد فلســـەکەی لە مالیک بکاتەوە دوایان کەوت.

جەلال و مالیک لەگەڵ قادردا مابوونەوە و لای عەرەبانەیەک ڕاوەســـتابوون، لە پشـــتی عەرەبانەکەوە بە بەرزیی دوو مەترێک سندووق هەڵچنرابوون، لەسەر عەرەبانەکە شووشەی سیفۆن، سۆدە، شەربەتی پرتەقاڵ و دوو سینیی پاقلاوە دانرابوون.

ســـیفۆنیان داوا کرد و هەرســـێکیان ئانیشـــکیان خســـتبووە ســـەر تەختەی عەرەبانەکە و زۆر بە هێواشـــی قومیان لێ دەدا. بیســـت مەترێک لەو لای ئەوانەوە، ســـەکۆ ئامادە کرابوو، چەند ڕیزێک کورســـی دانرابوون، پارێزگاری شـــار مەعرووف چیاوگ و حاجی تۆفیق و زیاتر لە ســـەد کەســـێک بەرامبەر ســـەکۆکە دانیشـــتبوون. هەروەها ئێدمۆنس، حاکمی ئینگلیز، لەوێ بوو.

پیاوێکی قەڵەوی ســـەرزلی دەموچاوکونجن لەســـەر ســـەکۆکە بوو، زۆری خەڵکەکە و غەڵبە غەڵب ڕێگەیان پێ نەدەدا قســـە بکات یان شـــیعر بخوێنێتەوە. بێجگە لەوانەی لەســـەر کورســـی دانیشـــتبوون ژمارەی خەڵکەکە لە زیادبووندا بوو. دەوری ســـەکۆکەیان گرتبوو. کابرای سەر سەکۆکە بە دەنگی بەرز هاواری کرد:

'ئەی وەتەن مەفتوونی تۆم و شێوەتم بیر کەوتەوە.
وەختی بەندیی و ئەسارەت، پێ بە تەوق و کۆتەوە.'

شیعرەکەیان پێ بڕی، زۆری خەڵکەکە وای لە کابرای شاعیر کرد، کە زیاتر لە چوار جار ئەو دوو دێڕە بڵێتەوە. پاشـــان شـــاعیرەکە بە ئەستەم لە ناو خەڵکەکەدا دیار بوو.

پۆلیس و چەند گەنجێک دوو جار بەردەم سەکۆکەیان بە خەڵکەکە چۆڵ کرد، بەڵام ئاپۆرای خەڵک، کوڕ و کچ، پیر و منداڵ لە هەموو لایەکەوە بە تایبەتی لە باخەکەی فەرەجەوە بەرەو شوێنی ئاهەنگەکە دەهاتن و کەس گوێی لە دەنگی کەس نەبوو. تەنانەت هەندێک گەنج چووبوونە سەر سەکۆکە و کابرای شاعیریان خستبووە سەر شانیان و بە ناو خەڵکەکەدا دەیانگێڕا.

جەلال و قادر لەگەڵ مالیکی ئامۆزایاندا هێشتا لە دوورەوە قومیان لە شووشەی سیفۆن دەدا و لە خەڵکەکەیان دەڕوانی.

قادر گوتی: ئەوە بێکەس بوو!'

'کێ؟'

'فایەق بێکەس!'

'ئەی وەتەن مەفتوونی تۆم!'

قادر بۆی سەندەوە: 'شێوەتم بیر کەوتەوە.'

دوای ئەوەی گوێیان لەو دێڕە شیعرە بوو، لە بەر خۆیانەوە دەیانگوتەوە. زووزوو دەنگیان لێ هەڵدەبڕی و وەک بێکەسی شاعیر دەستیان ڕادەوەشاند و دەیانگوت: 'ئەی وەتەن مەفووتنی تۆم.'

پاشان جەلال بە درێژاییی ئەو ڕۆژە تاوەکوو ئاگریش کرایەوە ئەو دێڕەی لەسەر زمان بوو.

چەند جارێک دێری دوای ئەوەی لە خەیاڵی خۆیدا تەواو دەکرد، کە خۆی بۆی زیاد کردبوو. قادر دەنگی هەڵبڕی:

'ئەی وەتەن مەفتوونی تۆم و شێوەتم بیر کەوتەوە
مالیک وەختێک توورە دەبێت ئەتخاتە ژێر پێیەوە.'

قادر هاواری دەکرد و پاشـــان قاقای لێدەدا، مـالیکیش لەگەڵیدا پێدەکەنی، بەڵام جەلال بێدەنگ بوو، دەســـتی قادری گرت و چەند جارێک لە بەر خۆیەوە گوتی: 'کاکە، کاکە، هێواش.'

زۆری پێ چوو تاوەکوو توانی سـەرنجی قادر و مالیک ڕابکێشـێت و بێدەنگیان بکات. پاشــان دەســتی قادر و مالیکی گرت و لێکی جیا کردنەوە و بە تووڕەییەوە گوتی: 'ئەرێ کاکە دە گوێ بگرن! بزانین فایەق بێکەس چی ئەڵێت.'

خەڵکەکە لە بەردەم سـەکۆکە دانیشـتبوون، فایەق بێکەس پەنجەی بەرەو ڕووی پارێزگار و نوێنەری ئینگلیز درێژ کرد و هاواری کرد:

''بیست و حەوت ساڵە من ڕەنجبەری تۆم

بەنان و ئاو و جلوبەرگی خۆم

خزمەتم کردی لە ئێران و ڕۆم

لەپێناوی تۆ شکاوە ئەستۆم

کەچی هێشتا هەر دیل و ڕەنجەڕۆم

گوناهم چی بوو بەم دەردەت بردم؟!

بۆ چی بە ناهەق وا سووکت کردم؟!''

خەڵکەکە دیسان هەستانە سەر پێ، دوای ئەوەی چەپڵەیان لێ دەدا و هاواریان کرد، 'بژی کوردســتان، بژی کوردســتان.' چەند گەنجێک شاعیرەکەیان خستەوە سەر شان و بە ناو خەڵکەکەدا گێڕایان.

قادر نەیدەتوانی بێدەنگ بێت و دەستی بۆ مالیک درێژ دەکرد و بە ئاماژە دەیویســـت دیمەنی ئەوە بســازێنێت، کە مالیک چۆن کامەران موکریی دابوو بە زەویدا. مالیک لە قادر هاتبووە پێشـــەوە و بێدەنگ، لە جووڵەی لێوەکانی دەڕوانی. پاشـان قادر لە مالیکی ڕوانی و گوتی:

'ئەی وەتەن مەفتوونی تۆم و شێوەتم بیر کەوتەوە. گەر پاقلاوەم بۆ نەکڕیت، وەک مار ئەیەم پێتەوە'

چەند گەنجێک دەورەیان لێ دابوون و بە قسەکانی قادر پێدەکەنین.

فایەق بێکەس، دووبارە دەستی کردبووەوە بە خوێندنەوەی شیعرەکەی. کاتێک عەزیز هات، قادر بێدەنگ بوو. هەروەها لە سەد فلسەکەی کامەران موکری بە مالیکی دابوو پەنجا فلسیان پێ مابوو. عەزیز هاوڕێیەکی بە ناوی قادر برسی لەگەڵدا بوو، کە مالیک سیفۆن و پاقلاوەی بۆ ئەوانیش کڕی.

پێش خۆرئاوابوون ئاگری نەورۆز کرایەوە و جەلال نوقمی نێو خەیاڵەکانی بووبوو، بێدەنگ چاوی بڕیبووە بڵێسەی ئاگرەکە و مالیکیش زووزوو لە جەلالی دەڕوانی.

لە گەڕانەوەدا، غەفوور و هاوڕێکانی شوێنبزر بوون، هەرچەندە نێو خەڵکەکە و ناو باخەکانیان بە دوادا گەڕان نەیاندۆزینەوە، پاشان عەزیز مالیک و براکانی پێش خۆی دابوون، لە دوایانەوە دەڕۆیشت و بۆیان نەبوو لەسەر شۆستەی شەقامەکە لا بدەن.

قادر لە بەر خۆیەوە شیعرەکەی بێکەسی دەگوڕی و کاتێک پێدەکەنی مالیکیش لەگەڵیدا دەنگێکی لێوە دەهات، عەزیز زەردەخەنەیەکی دەکەوتە سەر لێو، جەلال چەند جارێک لە شوێنی خۆی وەستا و دەستی لەسەر سینگی دانا و دوو دێری شیعرەکەی وەکوو خۆی گوتەوە، هەوڵی دەدا ئەو دێڕانەی بیر بکەوێتەوە، کە پێشتر خۆی بۆ شیعرەکەی فایەق بێکەسی زیاد کردبوون.

٩

ئەگەر یادەوەریی ئەو ڕۆژانە بگێڕمەوە کە لە پۆلی پێنج و شەشی سەرەتایی بووم، دەمەوێت لەو ڕۆژەوە دەست پێ بکەم، کە ڕۆژی شەممە لە گۆڕەپانی قوتابخانە بەڕێوەبەر قسەی بۆ کردین، باسی ئەوەی کرد، کە کەسێک لەسەر زۆربەی دیوارەکانی دەروژووری قوتابخانەکەمان قسەی نابەجێی نووسیوە. ئەو ڕۆژە لەسەر دیوارەکانی قوتابخانەی ئەیووبییە بە ڕەنگی سوور نووسرابوو: 'منەتان بە گۆنم، خوا بتانکرێ، حەموتان باوحیزن، منەتان بە حیچ، بێ کەلەشێر ڕۆژ ئەبێتۆ.'

لەسەر دیواری گۆڕەپان و پۆل و ڕاڕەوەکە، بگرە ژووری مامۆستایانیش ئەوانە نووسرابوو. ئەگەر بڵێم لەگەڵ بینینی نووسینەکاندا زانیم ئیشی مالیکی ئامۆزامە، ئەوە درۆ ناکەم، چونکە هەمووی بە هەڵە نووسرابوو، ئەو هەڵانەی کە بەردەوام مالیک لە نووسیندا دەیکرد و دەستوخەتیم ناسییەوە. دەمزانی، چونکە من تەنیا مامۆستای بووم. ئەو ڕۆژە مالیک خۆی لێ ون کردم، ڕۆژی دواتر کاتێک نووسینەکانی سەر دیواری قوتابخانەی ئەیووبییەم لەسەر کاغەزێک بۆ نووسی. باوەشی پێدا کردم و توند گوشیمی بە خۆیەوە، پاشان بە ئاماژە پێی گوتم؛ کە ئەو نهێنییەی بۆ بپارێزم، وەک چۆن ئەو نهێنی بەهاری بۆ من پاراستبوو. وا بزانم لەو کاتەدا تەنیا سەری ڕەزامەندیم بۆ لەقاند. دەمزانی، ئەو ڕۆژەی کە لە منیان جیا کردەوە و لە قوتابخانەی ئەیووبییە وەرنەگیرا، پاشان ئەو شەش ساڵەی

ڕابردوو مالیک چەند خۆی بە دڵشـــکاو دەزانی. دوای ئەوەی هەڵەی نووســینەکانیم بۆ ڕاســت کردەوە، مالیک بۆی نووســیم: 'ئەگەر ئەو ســەگبابانە منیشــیان وەک تۆ لە قوتابخانە وەردەگرت، ئەوا باشــتر فێری نووســین دەبووم، واتە تۆ مامۆســتایەکی خراپیت.' منیش تەنیا بەدەمییەوە پێکەنیم.

لە پۆلی پێنجی ســـــەرەتایی بووم، ســـــاڵی پێ چوو تاوەکوو قادر هـاوڕێیەتیی من و مـالیکی ئامۆزامی قبووڵ کرد، ئەویش لە کاتێکدا بوو کە قادر هەموو هاوڕێکانی تری لەدەســـت دابوون. یەکترییان بە ڕێکەوت دەبینی و تەنانەت سـڵاویشـیان لە یەکتری نەدەکرد. لە پۆلدا ناچار لە تەنیشـــتی یەکەوە دادەنیشـــتن و بێدەنگ بە لای یەکتریدا تێدەپەڕین، ئاگادار بووم کە تەواو دەنگیان لێک دابڕیبوو.

قوتابییەکان لە قوتابخانەی ئەیووبییە و بە تایبەتی لە نێو پۆلەکان، بووبوون بە دوو بەشـــەوە، من و قادر لە ڕێگەی کاکە غەفوور و باوکمەوە ئەو ئاوەمان بۆ ڕژابوو، کە پێیان دەگوتن: 'تەحەڕوڕ.'

ســـاڵانی پێشـــتر زۆربەی هاوڕێ نزیکەکانی قادر بە ڕێکەوت لەوانە بوون؛ کە کەسـوکاریان بیری نەتەوەییان هەبووبوو. هاوڕێکانی من، ئەمین جەلال، یاســین حەمەســـاڵح و وەهاب ســـاڵح کۆیی بوون. ڕووداوەکانی کۆماری کوردســـتان لە مەهاباد و گۆڕانکارییەکانی عێراق، بە تایبەتی لە شاری سلێمانی، خەڵکی بە سەر چەند بەرەیەکدا دابەش کردبوو. ئێمە تاوەکوو ئەو تەمەنەمان لە قوتابخانە باســـی ســـیاســـەتمان نەکردبوو. وەک چۆن کاکە غەفوورم ئامۆژگاریی کردبووین، بەڵام لەدەستدانی هەندێک لە هاوڕێکانمان تا چەندان مانگ

و بگرە زیاتر لە ساڵێکیش کاریگەریی لەسەرمان هەبوو. بە تایبەتی قادری برام، کە جەلالی حاجی شەفیق و تەها بابان لەگەڵ حەمەکاکە دەنگیان لێ دابڕیبوو. لە سەرەتای چوونی بۆ قوتابخانەوە بووبوونە هاوڕێ، کە تەنیا بۆ خواردن و خەو بۆ ماڵەوە دەگەڕایەوە و بەردەوام پێکەوە بوون. هەندێک جاریش لە ماڵی یەک دەنووستن. قادر زیاتر لە هەفتەیەک نەخۆش کەوت و نەچوو بۆ قوتابخانە. دوای ئەوە ڕۆژانە بێدەنگ و بە تەنیا بە بەر ماڵی هاوڕێکانیدا هاتوچۆی دەکرد. بە باوەڕی من هەر ئەوەش هۆکار بوو، جیاواز لە من و کاکە غەفوورم، کە دواتر کاریگەریی بیری نەتەوەیی بە سەر قادرەوە دیار بوو. پاشان هەر لەگەڵ ئەو هاوڕێیانەیدا یەکێک بوو لە دامەزرێنەرانی قوتابییان و لاوانی پارتی.

پەیوەندیی ئێمەی منداڵ کە تەمەنمان دە بۆ دوازدە ساڵان بوو، بەو پارت و ڕێکخراوانەوە تەنیا لە ڕوانگەی سۆزمانەوە بوو. من و قادر لە گەڕەکی سەرشەقام و قوتابخانەی ئەیووبییە ناسراو بووین، کوڕی میرزا کەریمی سەرشەقام و برای غەفووری میرزا کەریم بووین. ئیتر ئەوەندە بەس بوو تاوەکوو منداڵی کەسانی هەڵگری بیری نەتەوەیی دەنگمان لێ دابڕن و هەندێک جار دژایەتیشمان بکەن.

ئەوەی لە سەردەمی منداڵیمدا کاریگەریی لەسەر من هەبوو، وەک مرۆڤ و پاشان خەباتکار و شاعیر، یان باشترە بڵێم ئەوەی بەردەوام بیرم لێ کردووەتەوە، ئەوە بووە؛ کە لە دروستبوونی ئەو شارەوە کێشەی چینایەتی شارەکەی بە سەر چەند چینێکی خەڵکی لە یەکدابڕاو و دژبەیەکدا دابەش کردبوو، هەروەها لەو تەمەنەی مندا، جیاوازیی نێوان بیری چەپ و نەتەوەیی، لاوانی کردبوو بە ڕکابەری

سەرسەختی یەکتری، کە دواتر گەیشتە ئەوەی دەستیان بچێتە خوێنی یەکتریش. ئەوەی ئەوسا و ئێستاش وەک گرێکوێرەیەک لە ناو خەیاڵەکانم و لەسەر ڕۆحمە، منداڵی ئەو کەسانە بوون، کە تەنیا چاویان لە بەرژەوەندیی خۆیان بوو، زۆر بە ڕاشکاوانە لە بەرەی میری ئەو سەردەمەدا بوون، کە پێیان دەگوتن منداڵی بەرژەوەندیخوازەکان. هەر ئەوانیش بوون دواتر قوتابخانەیان تەواو کرد، بوونە دکتۆر و ئەندازیار و خاوەن بەرژەوەندی و جێگەی باوک و کەسوکاری خۆیانیان گرتەوە، تەنانەت لێشیان بوو بە شاعیر!

* * *

دیسان یادەوەریی ڕۆژێکی شەممە، بەڕێوەبەر و مامۆستاکان لە قوتابخانەی ئەیووبییە؛ هەموو قوتابییەکانیان لە حەوشەی قوتابخانە کۆ کردەوە. دوای ئەوەی بەڕێوەبەر جەمالی میرزا سەلیم باسی ڕووخانی کۆماری مەهابادی بۆ کردین، پاشان ئەوەی پێ گوتین: 'چوار ئەفسەر بە نێوەکانی، مستەفا خۆشناو، محەممەد قودسی، عیزەت عەبدولعەزیز و خەیروڵلا عەبدولکەریم، لە لایەن حکومەتی ئێرانەوە دەستگیر کراون و چەند ڕۆژێکە ڕادەستی حکومەتی عێراقیان کردوونەتەوە. ئەمڕۆ ئێمە بە هەموومان هەوڵ ئەدەین ئیمزا کۆ بکەینەوە، هەتا گیانی ئەو چوار ئەفسەرە پارێزراو بێت.'

لە دوای ئەمەوە قوتابییەکانیان بە سەر چەندان گرووپدا دابەش کرد و مامۆستاکانیش سەرپەرشتییان دەکردین. دیار بوو بەڕێوەبەر و مامۆستاکان بۆ ئەو ڕۆژە خۆیان ئامادە کردبوو، چونکە کاغەزی چاپکراویان بەسەر هەموو قوتابییەکاندا دابەش کرد، کە وێنەی

ئەفسەرەکان بوون و چەند دێڕێکیان لەسەر نووسرابوون. لە ژێریدا خەڵکی دەیانتوانی ناوی خۆیان بنووسن و ئیمزای بکەن.

کاتێک لە قوتابخانە دەرچووین، مالیک کاغەزێکی بە دەستەوە بوو، لە شانی منەوە دەڕۆیشت. لە نێوان خۆماندا ڕێک کەوتبووین، کە من داوا لە خەڵکی بکەم و مالیک کاغەزەکەیان بداتە دەست. بەڵام کاتێک مالیک وێنەی ئەفسەرەکانی بینی، کاغەزەکەی لوول کرد و فڕێی دایە بەر پێم و ئاماژەی بەوە کرد: 'ئێمە چی بۆ ئەم پۆلیس و عەسکەرانە بکەین!'

هەرچەند ویستم تێی بگەیەنم؛ کە ئەمانە لەو پۆلیس و عەسکەرانە نین، بەڵام تێ نەگەیشت و بە تووڕەییەوە بەجێی هێشتم.

ئەوەی ئەو ڕۆژە ناوی خۆیی نەنووسی و ئیمزای نەکرد بۆ ئازادکردنی ئەو چوار ئەفسەرە، کە بۆ پشتگیریی کۆماری مەهاباد چووبوون، فەرمانبەری پارێزگار و شارەوانی و پۆلیس و بازرگانەکان بوون، وەک ساڵانی پێشوو وەفدێک لە بەرژەوەندیخوازان پێک هێنرابوو، وەک دەمڕاستی خەڵکی سلێمانی قسەیان لەسەر پاشەڕۆژی ئەو چوار ئەفسەرە کرد. ئەو ڕۆژە بە پێشەوەی چایخانەکەی حەمەی بەکردا، لە ژێر قەسرەکەی تۆفیق قەزاز، لەسەر پارچە قوماشێکی سپی بە سوور نووسرابوو:

"دەک خەجاڵەت بن لە ڕووی مەحشەرا!

ئێمە خاکی غەم ئەکەین بە سەرا

ئێوەش ئەو عەرشەی بە خوێن گوڵڕەنگە

سوجدەی بۆ ئەبەن هیچ ناڵێن نەنگە

پیرەمێرد"

ئەو ڕۆژە بۆ من و قادر وەک جەژن بوو، حەزمان دەکرد ئەو ڕۆژە هەر تەواو نەبووایە، چونکە لەگەڵ ئەو هاوڕێیانەماندا بووین، کە دەنگیان لێ دابڕیبووین.

هاوڕێ نەتەوەییەکانمان چەند جارێک ئەو پرسیارەیان لێ کردین، کە ئێوە چی دەکەن لێرە و بۆچی بەشدارن؟ ئاخۆ ئەو چوار ئەفسەرە کوردە کە بەشداری کۆماری مەهاباد بوون، نەتەوەیی بوون؟ یەکێک بە قادری گوت: 'قادری میرزا کەریم لێت تێک نەچووبێت، چوار ئەفسەرە گیراوەکە کۆمۆنیست نین!'

قادریش لە وەڵامدا گوتی: 'ئەوەندە بەسە کە کوردن.'

پەیوەندی قادر لەگەڵ من و مالیکدا گەیشتبووە ئەوەی لەگەڵماندا دەنووست و بێ ئێمە لە ماڵ دەرنەدەچوو. باشترە بڵێم بە ناچاری هاوڕێیەتی من و مالیکی قبووڵ کردبوو. هەرچییەک لە گەڕەکدا ڕووی بدایە پێکەوە ئاگادار بووین و دواتر بۆ کاکە غەفوورمان دەگێڕایەوە، هەروەها ئەگەر کەسێک بهاتایەتە ئەو ماڵە و باسی هەر شتێکی بکردایە، ئێمەی منداڵ ئاگادار بووین، هەموو شتێکیشم لە مالیک دەگەیاند.

دواتر لە شاری بیسمارک، ئەو ڕۆژانەی پەککەوتە و تەنیا بووم، هەستم بەوە دەکرد، کە سەرەڕای ئەوەی ئازاری جەستەم بێزاری کردبووم، بەڵام خەیاڵم پڕ بوو لە شیعر و گێڕانەوە. لە فۆرمی جیاوازدا بەردەوام و بە شەووڕۆژ دەمنووسی، شانۆنامە، چیرۆک، شیعر، گوتار. کە بەرهەمی خەیاڵی ژیانی سەردەمی منداڵی و پەروەردەی ماڵەکەی میرزا کەریم بوون. ئەوسا کاتێک میوان دەهات و باسی سیاسەت دەکرا، ئێمەیان دەکردە دەرەوە. بە تایبەتی لە

ژێرزەمینەکە کۆ دەبوونەوە، بەڵام ئێمەی منداڵ قوژبنێکمان لەوماڵەدا هەر شـــک دەبرد، خۆمانی تێدا بشـــارینەوە و گوێیان لێ بگرین. بە تایبەتی لەو ســاڵەدا کە کاکە غەفوورم بێجگە لەوەی بۆ ڕۆژنامەکانی دەنووسی، ئەندامی ناوەندیی حیزبی شیوعی سلێمانی بوو، کە هەموو کۆڕ و کۆبوونەوەکان لە ماڵی ئێمەدا دەکرا. نووســەر، ســیاســی، بازرگان، شێخ و مەلا، لە هەموو توێژێکی خەڵک ڕوویان دەکردە ئەو ماڵە. بنکەی بابانییەکانی دانیشـتووی کفری و هەڵەبجە بوو، بێجگە لە جـاف و ڕۆخزایی و هەمەوەنـدییەکـان، جێگەی مـانەوەی کوردانی ڕۆژهەڵاتیش بوو.

ئەو کەســـایەتیەتییانەی خۆم لەو تەمەنەمدا لە نزیکەوە بەریان کەوتم و هەندێکیانم بە عەقڵی منداڵیم بە هاوڕێ دەزانی؛ ئەمین زەکی، ڕەفیق حیلمی، فایەق بێکەس، تۆفیق وەهبی، عەبدوڵڵا گۆران، ڕەئیس مســتەفای کوڕی حاجی عەبدوڵڵا بانەییی ســەرشــەقام، زێوەر خاڵی میرزا کەریمی باوکم بوو، کوڕانی ئەحمەدی تەها و حەمەساڵح دیلان کە ڕۆژانە دەهاتن و وەک خزمی خۆمـان لێم دەڕوانین. بە بیرم دێت پیرەمێرد هەموو ڕۆژی هەینییەک دەهات، بە مەرجێک باوکم یەکێکی بنـاردایە بۆ کەبـابکڕین. پیرەمێرد بەردەوام بە شـــانوبـاڵی کـاکە غەفووردا هەڵیدەدا و دەیگوت: 'میرزا کەریم ئـاگـات لەو کوڕە بێت، چونکە مانگەشەو سەرلەئێوارە دیارە.'

مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس و عەلائەدین ســـەجادی بە تایبەتی بۆ دەفتەری شـــیعرەکەی باوکم چەند جارێک هاتبوون، ئەوەیان بە باوکم گوت؛ ئەو دەفتەرە بێ وێنەیە و چەند شیعری شاعیرانی تێدایە، کە لە هیچ جێگەیەکی تر نەنووســراونەتەوە و بەردەســت ناکەون، بە تایبەتی ئەو شیعرانەی لە ڕابردوودا خودی ئەو شاعیرانە خۆیان لەو

دەفتەرەدا بە دەستوخەتی خۆیان نووسویانە. شێخ حوسێن بەرزنجی شـیعری ئەی ڕەقیبی لە بەر ئەو دەفتەرەدا نووسـیبووەوە و دواتر ئاوازی بۆ دانابوو.

خۆم وەک منداڵ لەو مەجلیسەدا بووم، کە عەلی مەردان و حەسەن زیرەک گۆرانییـان تێدا دەگوت. ئەمـانە تەنیـا بۆ ئەوە نەدەهـاتن کە قبوولی و پلاوەکەی دەسـتی حەلاوەخانی دایکم بە تام بوو، بەڵکوو لەبەر کتێبخانەکە و شوێنی حەوانەوە و کۆڕ و کۆبوونەوەیان بوو.

لە پۆلی شـەشـی سـەرەتایی بووم، کە شـێخ مەحموود و تۆفیق وەهبی، کـاتێـک بۆ کێشـەی جووتیـارانی عەربەت بە شـەو لە قەرەداخەوە هاتنە ماڵی ئێمە، تۆفیق وەهبی باسی ئەوەی کرد، کە ئەم ماڵە بنکەیەکی گرنگە بۆ هەموو ئەو شـتانەی کە شـارێک پێویسـتی پێیەتی. نووری ئەحمەدی تەهاش لەوێ بوو، گوتی: 'دەی جەناب خۆ بە گاڵتەوە ناویان لێ نەناوە خانەقا!'

'بریا سـی سـاڵ پێش ئێسـتا دوو خانەقای ئاوامان لەم شـارەدا دەبوو.' شێخ مەحموود ئەوەی لە بەر خۆیەوە گوت.

بێجگە لەوەی هەموو ڕۆژێک لە دەرەوەی شـاری سـلێمانییەوە خەڵک ڕوویان لەو ماڵە دەکرد، هەروەها بەشێک لە حەوشەی ماڵەکە خانی ولاخ بوو، کاروانچییشـی تێدا دەمانەوە. مام مسـتەفاشـم، کە بە مام مسـتەفای ناڵبەند ناسـرابوو، ئەو پیشـەیەی لە باوکییەوە بۆ مابووەوە... کاری ناڵبەندیی تێدا دەکرد.

بـاوکم بۆی گێڕامەوە کە خواجە لەیفی، حـاخـامی کنێسـەتەکەی گەڕەکی جوولەکان بە نوێنەری حکومەتی بەریتانیای گوتبوو: 'ماڵی میرزا کەریم لەم شـارە بۆ ئێمەی جوو وەکوو دەرگەیەک وایە، کە لێوەی ئەچین بۆ شار.'

پێش لەدایکبوونی من و تـاوەکوو تەمەنم بووبوو بە دە ســـاڵ، کەریمی عەلەکە شـــەریکە کـاســـبیی بـاوکم بوو. تـا ئەو ڕۆژەی هەرەشەی لێ دەکرێت و بە یەکجاری شاری سلێمانی بەجێ دەهێڵێت. بـاوکم بێجگە لە مـاڵەکەی، دووکـانەکەی، کە لە خـانی غەفوورە فەنی بوو، کە ئەویش بنکەی بازرگانی و کۆڕ و کۆبوونەوە بوو، کە منیش هەموو دوانیوەڕوانێک لەوێ بووم.

* * *

ئەگەر بگەڕێمەوە ســەر ئەو باســەی کە بۆچی ئەو ماڵە کاریگەریی لەســەر کەســایەتیی من هەبووە. چونکە لەو ڕۆژانەدا کە من و قادر هەوڵمـان دەدا لە هەموو کۆڕ و کۆبوونەوەکـانـدا ئـامـادە بین، بە خۆمانمان دەگوت ئێمە جاســووســی بە ســەر هەموو کەســێکەوە دەکەین، کە دێتە ئەم ماڵە. ئەوەشــمان لە مالیک گەیاندبوو. بەو جۆرە هەرســێکمان شــایەتحاڵ بووین بە ســـەر چیرۆک و قســـەی ئەو کەسایەتییانەوە، بێجگە لەو قسانەی کە لە گەڕەک دەکران.

من و قادر پێش چوونە قوتابخانە دەمانتوانی بخوێنینەوە، چونکە هەرچی کتێب یان ڕۆژنـامە و گۆڤـارێک بهـاتـایەتە ئەو مـاڵە، ئێمە دەبووایە بمـانبینیـایە. نـاوی هەرچی کتێبێکت دەهێنـا، دەمـانزانی لە کتێبخـانەکەدایە یان بۆ خوێندنەوە لای کێیە. تەنـانەت بە ســـەعات ســەرمان بەســەر کتێبە عەرەبی و فارســییەکانیشــەوە بوو، بێ ئەوەی تێیـان بگەین. تەنـانەت وا ڕاهـاتبووین ئەگەر حەلاوەخـانیش میوانی بهاتایە دەچووین و بە دزییەوە گوێمان لەوانیش دەگرت.

بێجگە لەوەی بەردەوام هەرسێکمان بۆ کتێبگەیاندن و هێنانەوەی بەڕێوە بووین.

بە تایبەتی لە نێوان باوکم و دووکانەکەی قادر ئاغای عەتاردا. هەندێک جاریش بۆ سابوونکەران و کەشتییەکەی نوح و ماڵی نەجمەدینی مەلا دەچووین، کە کتێبی بە قەرز لە باوکم وەردەگرت، بەڵام ئێمە هەر زوو لە نەجمەدینی مەلا بێزار بووین و بە نابەدڵی دەچووین، بە بیرم دێت من جارێک گلەییی ئەوەم لە لای باوکم لە نەجمەدینی مەلا کرد، کە هەندێک جار دەرگەمان لێ ناکاتەوە.

باوکم و قادر ئاغای عەتار لەو ئیشەیاندا شەریک بوون. هەرچەندە قازانجی نەبوو، بگرە زۆربەی جار زەرەریان دەکرد. قادر ئاغای عەتار بە باوکمی دەگوت: 'باوک و باپیرمان مزگەوت دروست دەکەن و پارە دەکەن بە خێر، وەک بەرتیل بۆ قیامەت، بەڵام من و تۆ دەیدەین بە کتێب!' هەر جارێک من و قادر یان مالیک بچوونایەتە دووکانەکەی قادر ئاغای عەتار، یەک فلسی دەنایە مشتمان، هەندێک جار دوو فلس و تا دەگەیشتە عانەیش. ئێمەش بێجگە لە دووکانەکەی مام زامنی نوقڵفرۆش لە گەڕەکی مەڵکەندی، بۆ هیچ جێگەیەکی تر نەدەچووین. مام زامنیش گوێی بە کەمی و زۆری پارەکە نەدەدا و هەرچەندێکمان پێ بووایە، حەوت دەنک نوقڵی ڕەنگاوڕەنگی پێ دەداین.

هەندێک جاریش لە بەرامبەر سەرا و سەرەتای شەقامی پیرەمێرد، دەچووین لە دووکانەکەی مام سەعیدی شەربەتچی تینوێتیی خۆمانمان پێ دەشکاند. مام سەعید شەربەتی مێوژی بە بەفری هەڵگیراوی گوێژەوە دەفرۆشت، زستانان دەیگۆڕی بە شێلمفرۆشی. ماڵی مام سەعید لە گەڕەکی مەڵکەندی و کۆڵانی پیرمەسوور بوو، کە

دەتتوانی لە دەرگەیان بدەیت و لەماڵەوەش شەربەتی سارد یان بە زستانان شیلمی کوڵاو بکڕیت. لەو ڕۆژانەدا گەنجان شانامەیەکیان هۆنیبووەوە و لەسەر زمانی خەڵکی شار بوو، دەیانگوت:

"شەربەتی باوکی بەکرە کۆل
سارد و شیرینە بێ سەهۆل
پۆلیسفرێنە بەکرە کۆل
عەسکەرترێنە بەکرە کۆل"

مام سەعیدی شەربەتچی، لەسەر سەرکێشییەکانی بەکری کوڕی، چەند جارێک بۆ سەرا بانگ کرابوو، وا بزانم سجنیشیان کردبوو.

باوکم ئەو ڕۆژانە، چەند جارێک هەرسێکمانی لەگەڵ خۆیدا بۆ دووکانی حاجی عارف بڕنووتی عەتار لە شەقامی مەولەوی برد، کورسی نەعنا و نوقڵی ئینگلیزیی بۆ کڕیین، بەڵام، من ئەوەم بە باوکم گوت: 'دووکانەکەی هەرچییەکی تێدایە، ناگات بە تامی یەک دەنک نوقڵی دووکانەکەی مام زامن.'

کاتێک من ئەوەم گوت، باوکم بە سەرنجەوە لێی ڕوانیم و لە ژێر لێوەوە گوتی: 'دیسان مام زامن، ئەبێت لەزەتی نوقڵەکانی ئەو مام زامنە نهێنییەکی تێدا بێت!'

بردن و هێنانەوەی کتێبەکان، لە نێوان خۆماندا وەک پێشبڕکێی لێ هاتبوو، باوکم یان کاکە غەفوور تفیان ڕۆدەکردە سەر ڕەفەی پەنجەرەی ژێرزەمینەکە، دەبووایە بە ڕاکردن بچووینایە و بهاتینایەتەوە و تفەکە وشک نەبێتەوە. ئەوە داواکاریی باوک و براگەورەکەمان نەبوو، بەڵکوو لە نێوان خۆماندا وەک یارییەکی پێشبڕکێمان لێ کردبوو.

یـادەوەرییەکی تـاڵی ئەو ڕۆژانەم، بەیـانییەک کتێبێکم بۆ فەتـاح چوارتایی برد، ئەویش قسـەی لێ دەردەهێنام و باسـی کتێبخانەکەی مـاڵەوەم بۆ کرد، چونکە من ئەوم بە ڕەفیقی نزیکی کـاکە غەفوورم دەزانی، پاشـان فەتاح چووبوو شـکایەتی لە باوکم و کاکە غەفوورم کردبوو. هەر ئەو ڕۆژە قاسـمە ڕەشـی پۆلیس دێت و کاکە غەفوورم ئاگادار دەکاتەوە، کە پێش خۆرئاوابوون کتێبخانەکە بگوازینەوە. زۆر ترسـام، کە من ببمە هۆکاری بەگرتدانی باوکم و کاکە غەفوورم. ئەو ڕۆژە بە هەموومـان کتێبخـانەکەمـان بۆ مـاڵی مەحموودی مـامە عەبدوڵلای جگەرەچیم گواسـتەوە و من و قادریان کردە لێپرسـراوی. کە بێجگە لە ئێمە کەس نەیدەزانی کتێبخانەکە لە چ ماڵێکە. لە ژووری گەنجینەکە و لە پشـتی ماڵەکەیاندا هەمان کتێبخانەمان دروسـت کردەوە، بێجگە لە مەحموودی ئـامۆزام و بەدرییەی خێزانی کەسـوکاریش نەیاندەزانی ئەو کتێبخانەیە لەو ماڵەدایە، لە کاتێکدا براکـانی بەدرییە ئەنـدامی پـارتی بوون و ڕۆژانە هـاتووچۆی ئەو مـاڵەیـان دەکرد، بەڵام بە بوونی کتێبخـانەکەیـان نەدەزانی. بێجگە لە کتێبخانەکە بۆ شـوێنونی، کۆبوونەوەکانی حیزبی شـیوعی، ئەوەی پەیوەندی بە کاکە غەفوورمەوە هەبوو، بۆ ماڵی شێخ عەلی بەرزنجی گوازرایەوە، لە دوای ئەو ڕۆژانەوە من و قادر، بە تـایبەتی مـالیک، بووبووین بە تەتەر و بەردەوام بەڕێوە بووین. پاشان ئەرکێکی ترمان بۆ زیاد بوو، ئەویش گەیاندنی نامە و هەواڵ و ئاگادارکردنەوە بوو، کە شەووڕۆژ بێجگە لە سەرپەرشتیی کتێبخانەکە دەمانکرد، لە نێوان گەڕەکەکانی سـەرشـەقام و قەزازەکاندا، بە تایبەتی دەرگەزێن و مزگەوتی بابەعەلیدا کە ئەو ڕۆژانە بەهائەدین نووری لەوێ بوو.

من بەرەو ڕووی عومەری عەلی ئەمین کرابوومەوە، کە ئەو کات لێپرسراوی قوتابییان بوو. کە دواتر جێگەی ئەوم گرتەوە. ئەو ڕۆژانە لە ماڵی فەتاح بێسـارانی و حەمید عوسـمان نامەکان دەنووسـران و دادەنران، کە کاکە غەفوور بۆ شوێنونی هەر ڕۆژە و لە ماڵێکیان بوو.

لەو ڕۆژانەدا کوڕێکی هاوتەمەنی من بە ناوی قادر فەتاح ماوڕێیی لەگەڵماندا نامەی دەگەیاند، شـاگردی فەتاح بێسـارانی بوو، من و مـالیک بە نهێنی چـاودێریمـان دەکرد، بێ ئەوەی کەس پێی گوتبێن، ئەوەش لە دوای ئەوەوە بوو، کە مالیک بە ئاماژە بە منی گوت: 'لەو کوڕە بە گومانم!'

چونکە من لەو تەمەنەمدا باوەڕی تەواوم بە بۆچوون و هەسـتی مالیک هەبوو، ئەوسـا دەمگوت: 'مالیک هەرچییەک ئەڵێت ڕاسـت دەرئەچێت، تەنانەت ئەزانێت کەی بەفر و باران ئەبارێت.'

هەروەها عەبدوڵڵای عەلی سـاڵحە فەنی، کە پوورزامان بوو، لە تەمەندا دوو سـاڵ لە من منداڵتر بوو، بۆ هاوکاریکردنمان هاتبوو، عەبـدوڵڵا کوڕێکی بـاریکەڵەی لۆقن بوو، کە لە چوون و هـاتنەوەدا پێشـی هەموومانی دەدایەوە. پێم وا بێت هەر ئەوەش هۆکار بوو، کە ئەوەندەمان گلەیی لە لای کاکە غەفوورم لێ کرد، ئیتر نەیانهێشـت لەگەڵماندا بێت.

لە نێوان خۆماندا ئاوا ڕێک کەوتبووین، ئەگەر کتێبێکمان بدایە بە کەسێک و لای خۆمان بماننووسـیایە؛ بۆ دوو یان سـێ ڕۆژ مۆڵەتی خوێندنەوەمان پێ دەدا؛ پاشـان لە کاتی خۆیدا بەردەرگەمان پێ دەگرت و نەدەرۆیشـتین تاوەکوو وەرماننەگرتایەتەوە، پاشـان لە تەنیشتی ناوەکەیەوە دەماننووسی: 'خوێنەری تەنبەڵ.'

ئەگەر دووبارە ببووایەتەوە، ئەوا جارێکی تر کتێبمان بۆ نەدەبرد و دەمان نووسی: 'خوێنەری فاشیل.'

ئەو ڕۆژانە کاکە عەزیزم، ئیشـــی ئەوە بوو، چاودێریی ئێمە و تەنانەت باوکم و کاکە غەفوورمی دەکرد و دەیپاراستین، بەبێ ئەوەی بهێڵێت کەسمان پێی بزانین. بەڵام من هەردەم ئەوەم دەزانی.

یادەوەرییەک، کە وەک مۆتەکە بەردەوام بە دوامەوەیە. دیارە بیستن یان بەرکەوتنی لە کات و سەردەمی خۆیدا ئاسەواری لەسەر ڕۆحم بەجێ هێشتووە، لەوانەیە هۆکارەکەی ئەوە بێت، گەلێک جار لەگەڵ چیرۆکی بەهاردا بەراوردم کردووە.

غەفووری برام نامەیەکی پێ دابووم بیگەیەنمە ماڵی عومەر عەلی ئەمین، لە گەڕەکی مەڵکەندی و لە کۆڵانی پیرمەسوور، لە گەڕانەوەمدا چووم بۆ دووکانەکەی مام زامن، کاتێک چوومە ژوورەوە ئەو بە دیار زۆپاکەیەوە دانیشتبوو، وەک ئاگای لە هاتنی من بووبێت، لە کاتێکدا پشتی لێم بوو، پرسیی: 'جەلال، چاییەکەت شەکری تێ بکەم یان بە نوقڵەوە ئەیخۆیتەوە؟'

'بە نوقڵەوە!'

ئەو ئێوارەیە لە گەڕەکی مەڵکەندی کچێکی یازدەساڵان، خۆی سووتاندبوو، کەسوکاری بە پۆلیسەکان و دراوسێکانیان گوتبوو، هەواڵەکە بەو جۆرە بە ناو شاردا بڵاو بووەوە. کاتێک من بەرامبەر مام زامن دانیشتم و دەستم هەڵبڕی و لەپم بە ڕووی زۆپاکەدا گرت، مام زامن لە دۆلکەیەکدا چایەکی بەرەو ڕووم ڕاگرت، بە نووکی کلاشە هەڵگەڕاوەکانی شەکردانێکی بۆ نزیکم پاڵ پێوە نا، چەند دەنکێک نوقڵی ڕەنگاوڕەنگی تێدا بوو، تاوەکوو ئەو کاتە لێی نەڕوانیبووم، بەردەوام بە ڕقەوە مژی لە جگەرەکەی بەینی پەنجەکانی دەدا، وەک ڕاویان نابێت، هەناسەبڕکێی پێ کەوتبوو، دوای ئەوەی

دەرگەی زۆپاکەی کردەوە و لە گڕەکەی ڕوانی، ئەو زۆپایەی کە لە منداڵیمەوە نەمدەزانی ئاخۆ بە چی کار دەکات و گڕ دەسەنێت، چونکە لە دووکان یان باشــترە ماڵیشــی پێ بڵێم، قەت نەوت یان چڵێک دار چییە نەمبینیبوو، لە کاتێکدا خەڵکی شـار لە زسـتاندا بۆ لیترێک نەوت ســەرەیان دەگرت یان ماڵەوماڵ دەگەڕان، زۆپاکەی مام زامن بێ دار و نەوت شەووڕۆژ دەگڕا. هەناسەیەکی قووڵی هەڵکێشا و لێی ڕوانیم، دیسان لە گڕی نێو زۆپاکەی ڕوانییەوە و گوتی: 'مرۆڤ بوونەوەرێکی زاڵمە!'

'من گومانم لەوە نییە.'

کیسەی توووتنەکەی بەرامبەرم ڕاگرت: 'ئا دەی، سیغارێک بۆ خۆت و قلێکیش بۆ من وەپێچە.'

کاتێک کیســەکەم لێ وەرگرت، بینیم، ســەرپەنجەکانی خوێنیان لێ دەچۆڕا، وەک نینۆکەکانیان دەرهێنابێت، لێم پرســـیی: 'مام زامن، ئەو سەرپەنجانەت بە چی وا زامدار بوون؟'

دەســتی گێڕایەوە و ســەری پەنجەکانی لە نێو لەپیدا شــاردنەوە، وەکوو شــەرم لە من بکات، یان بیەوێت لێم بشــارێتەوە. ئەوە یەکەم جارم بوو بەو جۆرە بیبینم. پاشــان چۆکی دادایە ســەر زەوییەکە و خۆی گرمۆڵە کرد، وەختا بوو تەپڵی سەری بە زۆپاکەوە بنووسێ، لە بەر خۆیەوە وەک گیاندارێکی بریندار دەینووزاند. لەو کاتەدا من وام زانی لەتاو ئازار وا دەکات، لە ڕاســتیشــدا ئەوەم بە خەیاڵدا هات؛ کە تۆ بڵێیت کەسێکی ناحەز یان شەلاتییەکانی شار، هاتبن و لێیان دابێت و نینۆکەکانیان دەرهێنابێت.

کاتێک چووم لە جێگەکەی ئەودا و لە پشتییەوە دانیشتم و وەکوو بڵێی لە باوەشــم گرتبێت. گوێم لێی بوو بە دەم نزا و گریانەوە گوتی:

'گوێم لە هاوار و گریانی ئەو کیژۆڵە بوو، پێشـــوەخت هەســـتم کرد ڕوو ئەدات، بەڵام بەختی ئەوم دایە دەست قەزا و قەدەر!'

'ئەو کچەی گوایە خۆیی کوشتووە؟'

'کێ وای گوت؟ پێم نـاڵێیت چ نـا ئینســـانێک ئەو نـاماقوولییەی فەرموو؟'

کاتێک ئەمەی پێ گوتم، خۆیی ڕاســت کردبووەوە و بەتووڕەییەوە چاوی بە ڕوومدا داچڕی بوو، منیش خێرا پێم گوت: 'دەی بێقەزا بیت، خۆ ئەزانم درۆ ئەکەن و کوشتوویانە.'

'کاتێک گوێم لە هاوار و بانگی بوو، بۆنی خوێنەکەشی هەناسـەیان لە بەر بڕیبووم، لە حەزرەتان وەک دەڵەسەگ ئەمویست ئەو عەرزەی هەڵکۆڵم و تێی بچم، ئەوەتانێ بزانە ئەو سـەرپەنجانەم پێسـتیان پێوە نەماوە.'

'وام زانی سەری پەنجەکانت...'

'وات زانی چی؟ بۆ تۆ هاواری ئەو کیژەت بەر گوێ نەکەوت، ئەی بۆنی خوێنەکەیت نەکرد؟'

گەڕابوومەوە جێگەکەی خۆم و خەریکی پێچانەوەی سـیگار بووم، لە کاتێکدا مام زامن دیسان خۆی گرمۆڵە کردبووەوە و نووزەنووزی بوو، دواقســـەی لە گوێمدا دەزرینگانەوە، بیرم لێ دەکردەوە و زیاتر ئەو پرســـیارەم لە خۆم دەکرد؛ ئایا ئەوەی مام زامن هەســـتی پێ دەکات، من و خەڵکی شـــار هەسـتی پێ دەکەین؟ تۆ بڵێیت کەسـێکی تری وەک مام زامن لە شـــاردا و بە تایبەتی لە گەڕەکی مەڵکەندیدا گوێی لە هــاوار و بــانگی ئەو کچە بووبێـت، یـان بۆنی خوێنەکەی کردبێت؟

به دەم ئەم خەیاڵانەوە دوو سـیغارم پێچانەوە و چەند جارێک بانگم لە مام زامن کرد، کاتێک زانیم وەڵامم ناداتەوە سـیگارەکەی خۆمم داگیرساند. هەردوو سیگارەکەم کێشابوون، نازانم لەو کاتەدا لە چیم دەڕوانی، گوێم لە مام زامن بوو، گوتی: 'دەی مەگەر نەمگوت سیگارێکیش بۆ من وەپێچە!'

'خەیاڵم لای قسەکانی تۆ و ئەو کچە بوو.'

'ئەم بەیانییە برازاکەی وەستا سابیری گەچ دێتە ماڵیان و فرسەت لەو کیژۆڵە ئەهێنێت و پەلاماری ئەدات، ئیتر کەس لە ماڵ نابێت و کاری خۆی لەگەڵ ئەکات، تۆ بیهێنە پێش چاوی خۆت، کیژۆڵەیەکی یازدە ساڵ و کوڕێکی جاحێڵی بیست و پێنج ساڵ، کاتێک دایکی دێتەوە خوێن بە داوێنییەوە ئەبینێت، کیژۆڵەی بەدبەخت بۆ دایکی ئەگێڕێتەوە. دوای نیوەڕۆ دایکی کیژۆڵەکە بۆ مێردەکەی باس ئەکات، بەو جۆرە کابرا لەگەڵ کوڕەکەیدا ناهێڵن شەوی بە سەردا بێت و بە دار ئەیکوژن و پاشان ئاگری تێ بەر ئەدەن و لێی ئەگەڕێن، دواتر ئەیکەن بە هاوار و بانگ و خەڵکی بە سەریاندا دائەبارن، ئەوەتانی ئێستاش تێلا خوێناوییەکان لە نێو تەنوورەکەیاندا شاردووەتەوە، کوڕەی کەتنکەریش لەگەڵ ئەو خەڵکەدا خەمی کوژانەوەی کیژۆڵە مردووەکەی بوو.'

کاتێک مام زامن ئەمەی بۆ گێڕامەوە، هەموو گیانم کەوتبووە سەر ئارەقێکی سارد، ئیتر نازانم گڕی زۆپاکە بوو یان کاریگەریی ئەو چیرۆکەی مام زامن بۆی گێڕامەوە.

سیگارێکم بۆ مام زامن پێچایەوە و دامە دەستی، دایگیرساند و لەگەڵ لێدانی یەکەم مژ، گوتی: 'عەقیدەی ئەوان بریتییە لە تێکست و سرووت، لە وەعز و واعیز، لە دوای بیرکردنەوە لە داهێنانی کاهینێک،

وەک چۆن نووسینەکانیان بە کاهین دەست پێ دەکات و لە هەواری یەقیندا بارگە ئەخات. داهێنانی کاهینێک وەک پاساو بۆ پاراستنی لە بەشی نێرینە، بۆ دانانی سنوورێک بە چواردەوری هەوەس و خەونی ژیانی ئەبەدیدا، کاهینی سەر زەوی کە مێیینە بوو، پێشینان "ما" خودایان پێ گوتبوو، دەسەلاتی لە دەست دا و ئیتر بۆ گیاندارێکی زەلیل بچووک بووەوە، لە دوای ئەمەوە مێیینەکان تا ئەمڕۆ ئەو دڵشکانەیان پێوە دیارە، ئەو دڵشکانە بوو بە برینێک و نەوە لە دوای نەوە بە دیواری ڕۆحی هەموو مێیینەیەکەوە نووساوە و بەردەوام بوغزی لێ ئەچۆڕێت. ئیتر هەموو مێیینەیەک لە ڕۆژ و ساتی لەدایکبوونییەوە، لە دڵی خۆیدا و بە نهێنی بەردەوام نزا ئەکات! لەو ڕۆژەوە ئەو خەڵکە پشتیان لە "ما" خوداکانی خۆیان کردووە، خۆر لەم نیشتمانەی ئێمە بە پێچەوانەوە هەڵدێت و بەلا و شەڕوشۆڕ یەخەی بەرنەداوین. ئەوە بزانە ئەم خەڵکە هەزاران ساڵە باجی ئەو تاوان و بێعەقڵییەیان ئەدەن!'

مام زامن تاوێک بوو بێدەنگ بووبوو، لەگەڵ هەموو مژێکدا کە لە سیگارەکەی دەدا، لەپڕ بە سینگیدا دەهێنا، وەک بڵێیت دووکەڵەکەی لە سییەکانیدا گیریان خواردبێت، منیش لە بەر خۆمەوە پرسیم: 'کە واتە نەجاتبوونمان ئەستەمە؟'

'بێجگە لەوە، وزەی ئەو ترس و دڵشکانەی خوداوەندەکان ڕۆحی بوونەوەرەکانی تری ئەم هەرێمەی پێکاوە، لە سەردەمی ڕم و شمشێر و تیر و کەواندا هێشتا بەرەنگاربوونەوە و شەڕی مانەوە لە نێوان گیاندارەکاندا هاوسەنگ بوو، لەو ڕۆژەوە ئەو هاوسەنگییە کۆتایی هات، کە یەکەم تفەنگ گەیشتە ئەم هەرێمە، ئیتر شەڕێکی لاسەنگ دەستی پێ کرد و ڕۆژێک لە مانگی یەکەمی بەهارێکدا

گوللەی ئەو تفەنگە بۆ یەکەمین جار ملی ژنێکی شـــکاند، کاتێک پیاوەکان لە خۆشـیاندا شـاییان لەسـەر خوێنەکەی ئەگێڕا، لە دوای ڕۆژی ڕشـتنی خوێنی ئەو "ما" خوداوەندەوە، ئیتر ترس سـێبەری بە سـەر خەیاڵی هەموو ڕۆحلەبەرێکی مێینەدا کێشـاوە، ترسـی یەکەم ڕاوی نابەرامبەر، ترس لە زوڵم و شـــەڕی نایەکســـانی، ترس لە سڕینەوەی سروشتی خۆمان، ترس لە ڕیایی و خۆپەرستی، چەندان سەدە دوای ئەو ڕووداوە، هێشتا ئەو ترسە وەک پەڵەیەکی ڕەش بە ســـەر دیواری ڕۆحی مێینەکانەوەیە، لەو ڕۆژەوە هیچ مێینەیەک خۆشـــەویســـتی و وەفای بۆ نێرینەکان نەماوە و وەکوو ڕۆحێکی مردووی بێهەست بۆ تۆڵەسەندنەوە جادوو لە نێرینەکان ئەکەن.'

'کەواتە منیش بەر تەلیسمی ئەو جادووە کەوتووم؟'

'ئەگەر تۆش گەمژانە بۆ هەوەس عەشقی بەهار بووبێت!'

بەردەوام هەندێک لە قســـەکانیم، وەک هەموو جارێک پێ دووبارە دەکردەوە، بەڵام ئەو جارەیان لەگەڵ ناوهێنانی بەهاردا، بێدەنگ بووم و نەمزانی چۆن مـام زامن ئەوەی زانیبوو، کە من لە منـداڵیمەوە عەشـقی بەهار بووم، بە داخەوە ئەو کاتە لە مام زامنم نەپرسـی؛ ئایا من چۆن بتوانم دڵی بەهار ڕازی بکەم و بە چ شـێوازێک عاشـقی ببم. دوای ئەوەی زیاتر لە دە ســـیگاری پێ پێچامەوە، مشـــکییەکەی لە ســـەری کردەوە و کردی بە لەچک و لە نزیکی زۆپاکەی پاڵ کەوت، چـاوی داخســـتبوو بێدەنگ بوو. کـاتێک گوێم لە پرخەی بوو، دوو ســـیگارم هەڵگرت و یەکێکیانم داگیرســـاند و ئەوی تریانم خســـتە گیرفـانی کراســـەکەم. کـاتێک لای مـام زامن هـاتمە دەرەوە، لە نـاو دەرگەی دووکانەکەی مام زامندا ڕێکەوتی سـوبحی فەیلیم کرد، کە لە ســـەردەمی منداڵیمدا تەنیا لە لای مام زامن دەمبینی، بەڵام دواتر لە

هەموو جێگەیەک ڕێکەوتم دەکرد و وەک سـێبەرەکەم بە دوامەوە بوو. مام زامن دەیگوت؛ سوبحی هێشتا منداڵێکی ساوا بوو، کاتێک کەسوکاری پێش لە دایک بوونی سوبحی لە بیابانی نێوان نەجەف و کەربەلا زیندەبەچاڵ کران، ڕەشەبا ئەوی بۆ ئەم شارە هێنا.

نازانم چۆن و چەندم پێ چوو تاوەکوو گەیشتمەوە گەڕەکی سەرشەقام. گەیشتبوومە ناو دالانەکە، غەفووری برام بەخەبەر بوو، دوو کتێبی لە بندەستدا بوو، بۆ ژێرزەمینەکە دەچوو، لێی ڕوانیم و پرسیی: 'ئەوە لە کوێوە پەیدا بوویت؟'

'خۆت نامەت پێدا نەناردم بۆ عومەر عەلی ئەمین لە گەڕەکی مەلکەندی!'

'برای ئازیز، کە بۆ کارێکی ئاوات ئەنێرم، بیرت بێت و لە کاتی خۆیدا بگەڕێرەوە، چونکە من دڵم لە لاتە، تۆ ئەزانیت لە کەیەوە ڕۆیشتوویت؟'

'تۆ ڕاست ئەکەیت کاکە، ئیتر کەوتم بە سەر ڕووداوێکی دڵتەزێندا.'

'ڕووداوی چی؟'

'ئەمڕۆ ئەو هەواڵەت بیست؟ گوایە لە گەڕەکی مەلکەندی کچێک خۆی سووتاندووە؟'

کاتێک من ئەمەم بە کاکە غەفوورم گوت، عەزیزی برام هاتبوو لە شانمەوە ڕاوەستابوو، لێم هاتە پێشەوە و گوتی: 'بەڵێ من بیستم، جەلال ڕاست ئەکەیت، گوتیان خۆی سووتاندووە!'

'کاکە غەفوورم لچێکی هەڵقورتاند: 'لە ئێوەی ئەبیستم.'

'ئێستا لای کەسێک بووم، ئاگای لە ڕووداوەکە ئەبێت، کە گوایە لە لایەن باوکی و براکەیەوە کوژراوە و پاشان بۆ شاردنەوەی تاوانەکەیان ئاگریان تێ بەرداوە.'

کاتێک چیرۆکەکەی مام زامنم بۆ گێڕانەوە، کاکە غەفوورم سـەری بە سـەر کتێبێکدا داهێشـتبوو، پێم وا بێت، ئاگای لە قسـەکانی من نەبوو، تەنیا ئەوەندە نەبێت گوتی: 'ئێستا ئێوە لە سرِی خۆسووتاندنی ئافرەت دەگەن؟!'

عەزیز بەجێی هێشـتین... کاکە غەفوورم تا ڕۆژ بووەوە بە دیار خۆیەوە دانام و هەشـت نامەی پێ نووسـیم، دوای تەواو بوونی نامەکان، مالیکی بانگ کرد و تاوەکوو من دانەیەکیانم گەیاند مالیک ئەوانی تری گەیاندبوو، کاتێک من گەیشـتمەوە ماڵ، کاکە غەفوورم هەمان قسـەی دووبارە کردەوە: 'دەی برا پێم نەوتیت، لە کاتی خۆیدا بگەڕێرەوە، چونکە من دڵم لە لاتە؟'

داوای لێبووردنم لە کـاکە غەفـوور کرد و بەڵام هـۆکـاری دواکەوتنەکەم پێ نەگوت، لە گەڕانەوەمـدا کـامەران موکریم بینی و باسی ئەوەی بۆ کردم، کە ئەو کوڕ و باوکەی دوێنێ کچەکەی خۆیان کوشـتووە، پۆلیس گرتوونی، وەک هێچم نەبیسـتبێت پرسـیم: 'دەی خەڵکی نەیانگوت ئەو کچە خۆی سووتاندووە؟'

'نەخێر، بێقەزا بێت، ئەڵێن کوشـتوویـانە و بۆ شـاردنەوەی تاوانەکەیان ئاگریان تێ بەرداوە، تەنانەت، کوتەکە خوێناوییەکەیشیان لە ماڵەکەیاندا دۆزیوەتەوە و کوڕەکە لە ترسـی پۆلیسـەکان هەر لە حەوشەی ماڵی خۆیاندا ئیعترافی کردووە.'

منیش لە خەیاڵی خۆمدا؛ تۆ بڵێیت کاکە عەزیزم خەبەری لێ دابن؟

* * *

سەرەتای گەیشتنم بە وڵاتی ئەمریکا، هەفتانە شیعر و گوتارم لە گۆڤارەکانی ئەسوات و دەنگی یەکگرتندا بڵاو دەکردەوە، ئەندامێکی چالاکی یەکێتیی دیموکراتخوازانی عێراق لە ئەورووپا بووم. هەروەها سەرپەرشتی کۆمەڵەی نیشتمانی بووم لە کەنەدا و ئەمریکا. دوو کۆرسی فێربوونی کۆمپیوتەرم وەر گرتبوو، لەگەڵ ئەمانەشدا نامەم بۆ زانکۆی ولایەتی تەکساس ناردبوو، بۆ خوێندن و لە هەمان کاتیشدا دەرس گوتنەوە، چونکە ئەوەم بیست، کە ئەو زانکۆیە بەنیازی کردنەوەی بەشی زمان و مێژووی کوردی بوون. شەووڕۆژ سەرقاڵ بووم و هەستم بە ماندوویەتی نەدەکرد، هاوشێوەی ئەو ڕۆژانەی سەرنووسەری گۆڤاری بەیان و هاوکاری بووم.

ئەو ڕۆژەی لە زانکۆی بیسمارک گەڕامەوە، ویستم بە تەنیا ئاهەنگێک بگێڕم، لەبەر ئەوەی ڕەزامەندیی خۆیان دەربڕی، کە دوای ساڵێک خوێندنی زمان لەوێ دەتوانم ئەدەب و زمانی ئینگلیزی بخوێنم، لە خۆشیاندا لەسەر نووکی پێکانم دەڕۆیشتم. بەڵام ئەو دڵخۆشییەم زۆری نەخایاند.

کاتێک گەیشتمە ماڵەوە و بە نیازی خواردن دروستکردن بووم، غەفووری برام تەلەفۆنی بۆ کردم. زۆری پێ چوو تاوەکوو ئەو هەواڵەی پێ ڕاگەیاندم، کە لە سلێمانی عەزیزی برامیان کوشتووە. پێکەوە تاوێک بێدەنگ بووین و ئەو هەوڵی ئەوەی دەدا دڵنەواییی من بکا، بەڵام خۆی پێ ڕانەگیرا و تاوێک دەستمان کرد بە گریان و هەر بەو جۆرەش بەبێ ماڵئاوایی، کاکە غەفوورم دەنگی نەما.

خەیاڵم تەنیا لە لای ئەو قسەیەی کاکە غەفوورم بوو، کە گوتی: 'ئەبێت کێ عەزیزی کوشتبێت؟ تۆ بڵێیت بۆ تۆڵەسەندنەوە لە ئێمە بووبێت؟'

دوای ئەوەی بە تەنیا شینێکم بۆ لەدەستدانی عەزیزی برام گێڕا، عەزیزی برا و هاوڕێ و پارێزەرم. بە خەیاڵ گەڕامەوە بۆ ساڵی ١٩٧٤ و دوو ساڵ پێش کوژرانی عەزیزی برام. ئەو کاتە عەزیز لە بەندیخانەی ڕایەت گیرابوو، منیش لەگەڵ کۆمەڵێک لە هاوڕێکانم دوو خێمەمان هەڵدابوو، لە ڕادیۆی شۆڕش کارم دەکرد و بۆ ڕۆژنامەی برایەتییش دەمنووسی. بێجگە لەوەی کتێبخانەیەکم بۆ پێشمەرگەکان دانابوو. کاتێک دوای هەوڵێکی زۆر، ئاسۆی کوڕی کاکە عەزیزم و براژنە شیرینم چوون و چاویان پێی کەوتبوو، ئەوەیان گوت؛ گوایە بە زنجیر بەستوویانەتەوە و لاواز بووە و خەریکە چاوەکانی لەدەست دەدات، ئەگەر هەفتەیەکی تر لەو جێگەیە بمێنێتەوە دەمرێت، براژنە شیرینم زۆر گریا و کڕووزایەوە. منیش لەگەڵ دارای تۆفیقە فەنی، کە لێپرسراوی ڕاگەیاندن بوو چووم و لە لای ئیدریس بارزانی خۆی، داوام کرد، عەزیزی برام ئازاد بکەن. ئەوە بوو بە داواکارییەکەمان ڕازی بوون و عەزیز ئازاد کرا، ئەویش دوای ئەوە لە چۆمان لەگەڵمان مایەوە، پێم وا بێت دووکانێکی قاپوقاچاخ فرۆشی دانابوو.

جەبار کوردی، یان باشترە بڵێم جەبار فەیلی لە نیوەی شەودا خۆی کرد بە ناو خێمەکەماندا، تاوەکوو جامانە و عوینەکەی لا نەبردن، نەمناسییەوە، لە بەرچاوی هاوڕێکانمدا هیچم پێ نەگوت، کاتێک چووینە دەرەوە، پێی گوتم: 'پێویستە عەزیزی برات بە زووترین کات لێرە بڕوات، چونکە ئەمری کوشتنی دەرچووە!'

'بۆچی و لەسەر چی؟'

'ئێمە نۆ کەسین و پاراستنی پارتی بڕیاری کوشتنی هەموومانی داوە.'

'عەزیزی برام بە ئەمری ئیدریس بارزانی ئازاد کراوە و لێی خۆش بوون!'

'موستەحیلە، ئەوانەی دوو ساڵێک پێش ئێستا لە سلێمانی، لە ماڵی عەزیزی برات بۆ مەبەستی دروستکردنی پارتی دیموکراتی یەکگرتووی کوردستان کۆ بووینەوە، بڕیاری کوشتنی هەرنۆمان دەرچووە، بۆ زانیاریت، لە ئێستادا کە من قسە لەگەڵ تۆدا دەکەم چەند کەسێکمان لە ژیاندا نەماوین. جەلال بۆ زانیاریت؛ باوەڕ ناکەم سەرکردایەتیی باڵای پارتی ئاگاداری ئەم بڕیارە بن، پێ دەچێت دەستێکی دەرەکی بێت، دوور نییە دەستی بەعسییەکانی تێدا نەبێت. ئەی تۆ ئەوەت لەبیر چووە، کە کاتی خۆی عەزیز لە بەغدا تەقەی لە نازم گوزار کرد.'

'ئەرێ تۆ باسی چی دەکەیت، نازم گوزاری چی؟ باشە ئێوە کێ بوون و چۆن ئەو بڕیارەتان دابوو، مەبەستتان لە دامەزراندنی ئەو پارتە چی بوو؟'

'بەندە، حاجی ئیبراهیمی شاتری، مەحموودی حاجی، میرزا حەسەنی نەورۆلی، قادر برسی، ستاری سەعید خەڵەف، عەزیزی میرزا کەریم، لەگەڵ فاخر مێرگەسۆری و جەوهەری برای. حیزبی شیوعی و پارتییش دروستکردنی پارتێکی لەو جۆرە بە خەتەر بۆ سەر خۆیان دەزانن. مەبەست لە دروستکردنی ئەو پارتە؛ کۆکردنەوەی چەپ و نەتەوەییەکان بوو پێکەوە. بۆ زانیارییت، عەزیز محەممەدی سکرتێری حیزبی شیوعییش ئاگاداری بڕیاری ئەم ئیختیالاتەیە. لە ڕاستیدا کاتی خۆی هەمووی سوچی فاخر مێرگەسووری بوو.'

'ئەی ئێستا تۆ چی ئەکەیت لێرە؟'

'لەگەڵ قادر برسـی هاتم، ئەو لە شـەقڵاوەیە و منیش بەو جۆرەی کە دەمبینیت خۆم گەیاندە ئێرە، ویسـتم ڕاسـتەوخۆ بۆ لای عەزیز بڕۆم، بەڵام نەمتوانی، وا بزانم تۆش برای ئەویت و وەک من خەمتە.'

'دوێنێ هەواڵی ئەوەم بیسـت، کە فاخر مێرگەسـۆری و چەند برایەکیان کوشتووە.'

'بەڵێ، قابیلە، خۆ من درۆت عەرز ناکەم!'

من ئەو نهێنییەم دەزانی، بەڵام بێجگە لە عەزیزی برام لە لای کەس باسـم نەکردبوو، کاتێک لە چۆمان بە کاکە عەزیزم گوت، لە وەڵامدا گوتی: 'منەتیان نەبێت!'

١١

دەمەوئێوارەی ڕۆژی هەینی بوو، پێش خۆرئاوابوون. غەفوور پیاوێکی تەمەنچلساڵە و کوڕێکی باریکەلەی چواردە بۆ پازدە ساڵانی لەگەڵ خۆیدا هێنابووەوە. کاتی شێوخواردنی ئێوارە بوو. لەو ڕۆژانەدا لەو ماڵە گەورەیەدا جێگە بۆ ژنەکان نەمابوو. بە ڕۆژ دەهاتن، کاری ماڵیان دەکرد و چێشتیان لێدەنا و پاشان بۆ خەوتن دەچوون بۆ ماڵی عەبدوڵڵای جگەرەچی.

غەفوور گوتی: 'کاک سەعید ناکام داوای لێ کردم، کە ئێمە پەنای ئەو دوو برا ئاوارەیە بدەین.'

ئاوارەکانی ڕۆژهەڵات گەلێک زۆر بوون، بە شاردا بڵاو بووبوونەوە و هەرماڵە و پەنای چەند کەسێکی دابوو. کە دوای ڕووخانی کۆماری مەهاباد لە دەست ڕژێمی شا ڕایان کردبوو.

'ئەمڕۆ لە چایخانەکەی بەکر بوون، وا بزانم دوێنێ شەویش لەوێ نووستبوون.'

دوای ئەوەی غەفوور ئەمە بە باوکی دەڵێت، پیاوەکە بە عەبدولڕەحمان زبیحی خۆی دەناسێنێت و کوڕە گەنجەکەش، دەڵێت من ڕەحیم موکریانیم.

ئەو شەوە لە دیوەخانەکەی میرزا کەریم، کە غەفووری کوڕی ناهێڵێت کەس پێی بڵێت دیوەخان، بەڵکوو تەنیا دەبێت ژوورەکەی میرزا کەریمی ناو بێت، دەڵێت: 'دیوەخان لە ماڵی شێخ و ئاغا و دەرەبەگەکانە.'

ژوورەکەی میرزا کەریم زیاتر لە سـی کەسـی لێ دەبێت، کاتێک دەست دەکرێت بە باسی سیاسەت، لە بیری چەپ و ڕاستەوە بگرە تا فەلسـەفەی پێکهاتەی سیاسـەت و دین. عەبدولڕەحمان زبیحی بوار بە کەسیان نادات، یان باشـترە بڵێین هەموویان چاویان لە دەمی زبیحی دەبێت. باسـی کەموکورتی و هۆکاری شـکسـتی کۆماری مەهابادیان بۆ دەکات، هەموو بێدەنگ گوێی لێ دەگرن، کاتێک ئەو قسـە دەکات کەس سەرنجی نابێت و قسەکانی پێ نابڕن.

دواتر باس دێتە سـەر ناوی شـاعیرەکانی کۆماری مەهاباد، عەبدوڵلا گۆران دەڵێت: 'شیعر کاریگەریی زۆری لەسەر شۆڕشەکان هەیە.'

ڕەحیم موکریانی لە نێوان جەلال و قادردا تەنیا سـەری دیار بوو، لە پێشدا دەستی هەڵبڕی و پاشان کە لێیان ڕوانی، گوتی: 'ئەو دەمەت خۆش، مامۆستا گۆران هەر شۆڕش نا، مەجلیسیش بێ باسی شیعر و ئەدەب، بێئەرزشە.'

میرزا کەریم لـە ڕەحیمی ڕوانی: 'دەی ڕۆڵـە گیـان، مەجبوورین باسـی سـیاسـەت بکەین، لەوانەیە ئێوە ئاگادار نەبن، ئەوە هەفتەیەکی تر هەڵبژاردنە و ئا لەم مەجلیسـەیدا بەندە و دوو کەسـی تر خۆمان هەڵبژاردووە.'

'هەڵبژاردن، بۆچی؟'

زبیحی کاتێک ئەمەی پرسـی، میرزا کەریم لێی ڕوانی و گوتی: 'بۆ پەرلەمانی عێراق، ئێمەش بۆ نوێنەری ناوەندی سـلێمانی خۆمان هەڵبژاردووە.'

'دەی ماندوو نەبن و سەرکەوتوو بن.'

زبیحی وای گوت، پاشـــان باســـەکەی گۆڕی و ڕووی لە ڕەحیم موکریـانی کرد و گوتی: 'بەڕێزان، کـا ڕەحیم، جگە لەوەی خەتی خۆشـــە و زمانە کوردییەکەشـــی ئێجگار خۆش و پاراوە، گەلێک شـــیعری شـــاعیرانی لە بەرن، هێند لێزانانەش شـــیعر دەخێنێتەوە، سەرت سوور دەمێنێ.'

ئەوجا ڕەحیم لە ســـەرچۆکان، نێو مەترێک لە ڕیزی دانیشـــتووان چووە پێش و بێدەنگ لە زبیحی ڕوانی: 'خوایشتەکەم مامۆستا.'

مام مســـتەفای برای میرزا کەریم، کە بەرامبەر ڕەحیم دانیشـــتبوو، پێی گوت: 'دەی بزانین کوڕیلە چیمان بۆ ئەخوێنێت؟'

'ئەگەر دەست و بردی لێ نەکەیت، دوایی خۆشت گوێت لە دەنگی خۆت نابێت، چونکە ئەم مەجلیســـە چەند شـاعیر و گۆرانیبێژێکی زۆر دەنگخۆشی تێدایە.'

میرزا کەریم بەردەوام بوو: 'ئەگەر ئاوا بێت مامۆســتاکەت مەدحت ئەکات، ئەوا ســـبەینێ کراس و ڕانکێک لەگەڵ جووتێک پێڵاوت عایدی من بێت.'

کە ڕەحیم ئەمەی بیســت، خۆی ڕاســت کردەوە و ســـەری هەڵبڕی، پێش ئەوەی شـــیعر بخوێنێـت، زبیحی گوتی: 'ڕەحیم گیـان، هەر شـــیعرێکی دەخوێنیەوە، لە پێشـــدا ناوی شـاعیرەکەی بڵێ و مەیکە بە شـــیعری خۆت، ئەم مەجلیســـە هەموو خوێندەوارن و دەنا دوایە بەر تانەوتەشەریان دەکەوین.' هەموو پێکەنین.

ڕەحیم شیعرێکی هێمن موکریانیی خوێندەوە، پاشان کاتێک بێدەنگ بوو، حەمەساڵح دیلان شیعرەکەی هێمنی بە مەقام خوێند. ئەو شیعرە پێشتر لە ڕۆژنامەی کوردستاندا بڵاو کرابووەوە.

ئەو شـــەوە ڕەحیم موکریانی لە ژووری کوڕەکان نووســـت، کە حەلاوەخان ئاوای بەو ژوورە دەگوت، کە ژووری جەلال و قادر بوو، جەلال و قادر تاوەکوو بەیانی دانیشـــتن و ڕەحیمیش شـــیعری بۆ خوێندنەوە. مالیک زوو نووســـت و لێیان بێزار بوو، چونکە جەلال ئامادە نەبوو بە ئاماژە واتای شیعرەکان بۆ مالیک لێک بداتەوە.

دوای ئەو شـــەوە، زبیحی و غەفوور بوون بە هاوڕێ و بەردەوام ســـەریان نابوو بەیەکەوە و چپە چپیان بوو. هەروەها ڕەحیمیش بێدەنگ بە دوای جەلال و مالیکەوە بوو، ئەوەندە بێدەنگ بوو، ئەگەر مالیک نووزەیەکی لێوە بهاتایە، ئەو ئەوەشی نەبوو.

زبیحی بە غەفوور دەڵێت لە هەڵگرتنەوەی پیتە کوردییەکاندا بۆ چاپخانە شارەزاییی هەیە. کاتێک غەفوور لە شەقامی سابوونکەران و بەر ماڵ و قوتابخانەکەی کەشـــتیی نوحی نەجمەدینی مەلادا باســـی زبیحی بۆ پیرەمێرد دەکات، لەگەڵ غەفووردا بۆ ماڵەوە دێت و قســـە لەگەڵ زبیحیدا دەکات. دوای ئەو ڕۆژە، زبیحی لە ڕۆژنامەی ژین دەست بەکار دەبێت.

زەبیحی کاتێک دەبینێت زۆربەی نامە و بلاوکراوەکانی ڕێکخستنەکانی حیزبی شیوعی دەستنووسن، لە شوێنی کتێبخانەکەی ماڵی مەحموودی عەبدوڵلای جگەرەچی، دەســـت دەکات بە دروســـتکردنی ڕۆنیۆیەک. زبیحی بە شـــەو لەوێ دەبێت و جەلال و قادر بەردەســـتیی دەکەن. تاوەکوو ئەو بەیانییەی بێگەرد، کچە چوارساڵانەکەی مەحموود، بە تەنیا دەچێتە پشـــت خانەکە و کەتیرە دەخوات. کاتێک بۆ نەخۆشخانەی دەبەن، دەڵێن گوایە دارتاشن. چوار ڕۆژ لە نەخۆشخانە دەیخەوێنن، مانگێک دوای چاکبوونەوەی بێگەرد،

زبیحی ڕووی نایەت بۆ ئەو ماڵە بچێتەوە و چاوی بە مەحموود و بەدرییە بکەوێتەوە.

ئەو ڕۆژانەی بۆ لای بێگەرد بە ڕێگەی نەخۆشخانەوەن، زبیحی و غەفوور ڕێکەوتی ئەحمەد شوکری دەکەن، کە لەو نەخۆشخانەیە برینپێچ دەبێت، کاتێک باسی خۆییان بۆ دەکات، بە تایبەتی کاری چاپ و پیت هەڵگرتنەوە، لێی دوودڵ دەبن و وا دەزانن بە کارەکەی ئەوانی زانیوە و پێ دەچێت جاسووسی میری بێت. بەڵام کە دەڵێت: چووە بۆ لای پیرەمێرد و بەویشی گوتووە، بۆچوونیان دەگۆڕێت و ئەو ئێوارەیە لەگەڵ خۆیاندا بۆ ماڵی میرزا کەریمی دەهێننەوە.

پاشان هەموو کەرەستەی دروستکردنی ڕۆنیۆکە، کە عەلائەدین سەجادی لە بەغدا بۆی پەیدا دەکردن و میرزا کەریم بۆ سلێمانیی دەهێنایەوە. لە ماڵی مەحموودەوە دەیهێننەوە ژێرزەمینەکەی ماڵی میرزا کەریم. ئەحمەد شوکری، پێی گوتبوون هاوڕێکانی پێی دەڵێن دکتۆر شۆ، لەگەڵ زبیحی بە هەفتەیەک چاپخانەیەکی بچووکیان دامەزراند. دوای ئەوەی تەواو بوون، غەفوور پێی گوتن: 'دەستان خۆش بێت، ئەوە لە سایەی سەری ئێوەوە حیزب بوو بە خاوەنی ڕۆنیۆی خۆی.'

زەبیحی دەڵێت: 'چما بە خۆمان ئەوەی نازانین، ئێمەیش بۆ ئەو حیزبەی نەبا دروستمان نەدەکرد.'

ڕۆژێک دوای تەواوبوونی ڕۆنیۆکە، عەبدوڵلا گۆران دەفتەرێکی ڕەشنووسی شیعرەکانی هێنابوو. بە پێکەنینەوە پێی گوتن: 'ئەزانن هاوڕێیان بە سەرەیش بێت، سەرەی چاپکردنی ئەم شیعرانەی منە.'

'جا خۆ ئەو شـــیعرانەی ئەتۆ قاچاخ نین، ئێمە ڕۆنیۆمان بۆ چاپی شیعری دانەناوە. بڕۆ لە جێگەیەکی دیکەی چاپ بکە!'

زەبیحی کاتێک ئەمەی بە تووڕەیییەوە گوت، هەموو لێیان دەڕوانی و پێی پێکەنین، زەبیحی ســـەری لێ ڕاوەشـــاندن و بێدەنگ بەجێی هێشتن.

١٢

سالّی ١٩٤٨

تەمەنم ســـیازدە ســـاڵ بوو، لە پۆلی یەکی ناوەندی بووم، مانگی دووی ئەو ســـاڵە لەگەڵ باوکم و کاکە غەفوورم چووم بۆ بەغدا، باوکم کامێرایەکی وێنەگرتنی مارکەی *ڕۆلەیی* بە دیاری بۆ کڕیم، لەگەڵ هەموو ئەو پێداویســـتییانەی وێنەگرێک پێویســـتی پێیەتی، تاوەکوو خۆم لە ماڵەوە بتوانم وێنەکانیش بشـۆمەوە. پێشـتر بۆ ئەو مەبەســـتە دوو مانگ شـــاگردی و بەردەســـتیی ڕەفیق مەحموودی وێنەگرم کردبوو.

لەو ســاتەوەی لە شـەقامی بەتاوین کامێراکەمان کڕی، شـەووڕۆژ تەنانەت بۆ خەویش لە ملمدا بوو، بە خەون و خەیاڵ هەزاران وێنەم لەو شـــەقامانەی بەغدا پێ گرتن، بەڵام لە ڕاســـتیدا یەک جار چییە زوومەکەیم نەچرکاند، تەنانەت وێنەیەکی باوکم و کاکە غەفووریشـــم پێ نەگرت.

کاتێک بۆ سلێمانی گەڕاینەوە بە زۆربەی کۆڵان و شەقامەکاندا گەڕام و کامێراکەم پیشـــانی هەموو هاوڕێکانمدا. قاتێک چاکەت و پانتۆڵم لەبەر کردبوو، کە باوکم ســـاڵی پێشـــوو لە هەنگاریا بۆی هێنابووم. چووم بۆ لای ڕەفیقی وێنەگر، پێی گوتم؛ کە ئەو کامێرایە لەوانەی ئەو تازەتر و باشـترە. تەنانەت ڕەفیقی وێنەگریش داوای لێ کردم کە تاقیی بکەمەوە و وێنەیەکی پێ بگرم، بەڵام ڕازی نەبووم. ئەو ڕۆژە

یەکەم وێنە کە چرکاندم، وێنەی بەهاری غالب عەربەتی بوو. لە دەرگەکەیانمدا و دوو مەترێک چوومە داوە و چاوەڕوان بووم کێ دەرگەکە دەکاتەوە، کاتێک لە زوومی کامێراکەمەوە بینیم، خۆی گۆڕیبوو، قژی شانە کردبوو، چەپکێک گوڵی نێرگزی بە دەستەوە بوو، وەکوو زانیبێتی، زەردەخەیەکی بۆ کردم و چەپکە نێرگزەکەی لەسەر سینگی ڕاگرت و لێی ڕوانیم، منیش وێنەکەم چرکاند. بەهار پیرۆزبایی کامێراکەی لێ کردم، منیش شەرمنانە و بێدەنگ بەجێم هێشت.

ئەگەر بگەڕێمەوە سەر باسی ئەو ڕۆژانەی لەگەڵ باوکم و کاکە غەفوورم لە بەغدا بووین. ئەوەندەی من ئاگادارم تاوەکوو ئەو ڕۆژانە کاکە غەفوورم لە نێوان کاری ڕۆژنامەوانی و ئەندامێتی لە حیزبی شیوعیدا هێشتا خۆی یەکلایی نەکردبووەوە. بە تایبەتی کێشەی ناوخۆیی حیزبی شیوعی، وەک خۆی دەیگوت؛ کتلەبازی و خۆپەرستی، ماندووی کردبوو. لەگەڵ چەند هاوڕێیەکیدا بزووتنەوەی نەجمەیان دامەزراندبوو، کە زۆر دڵنیا نەبوو لە پاشەڕۆژی بزووتنەوەکە.

لە بەغدا لەگەڵیدا بووم کە چاوی بە عەلائەدین سەجادی و ئیبراهیم ئەحمەد کەوت. بە بیرم دێت ئەوان داوایان لێ کرد، بچێتە بەغدا دابنیشێت و لە دەرکردنی گۆڤاری گەلاوێژدا هاوکاریان بێت. کاکە غەفوورم بۆ پێنج ساڵ دەچوو لە ژێر ناوی جیاوازدا لە زۆربەی ژمارەکانی ئەو گۆڤارەدا گوتاری بڵاو دەکردەوە. هەروەها بۆ گۆڤاری نزار دەینووسی کە عەلائەدین سەجادی سەرپەرشتیی دەکرد. ئەوەی

دەینووسی من بۆم دەگەیاند. گوتار و نووسینەکانی تاوەکوو دەهات زیاتر باسیان لە کێشەی چینایەتی دەکرد. ئەوەم دەزانی، چونکە بە دزی کاکە غەفوورمەوە هەموویانم دەخوێندەوە. ئەو ڕۆژە عەلائەدین سەجادی ئەوەی بە کاکە غەفوورم گوت: 'غەفوور خۆزگە تۆ تەنیا خۆت بۆ نووسین تەرخان دەکرد، چونکە دەرک و ئیدراکی تۆ لە توانای زۆربەی نەوەکانی سەردەمی خۆت بەرزترە.'

'لە نێوان سیاسەت و نووسیندا دووکەرت بووم و خۆم بۆ یەکلایی ناکرێتەوە، بەڵام کە ئەبینم زۆربەی خەڵکی ئێمە نەخوێندەوار و هەژارن، هەست ئەکەم دەبێت تێکەڵیان بم و لە نزیکەوە هاودەنگ و هاوخەمیان بم. بە کورتی؛ ناتوانم ڕۆژێک لێیان دوور بم، تەنیا ئەوەشە وام لێ ئەکات کە شیوعی بم.' ئەو ڕۆژە کاکە غەفوورم ئاوا وەڵامی عەلائەدین سەجادی و ئیبراهیم ئەحمەدی دایەوە.

ئەو ڕۆژانەی ئێمە لە بەغدا بووین، خەڵکی لە خۆئامادەکردندا بوون بۆ هەڵبژاردنی نوێنەرانی پەرلەمانی عێراق. ڕژێمی پادشایەتی گرنگییەکی زۆری بە شاری سلێمانی دابوو. بۆ هەڵبژاردن، نەتەوەیی و چەپەکان کاندیدیان لە هەموو گەڕەکەکان هەبوو. لە گەڕەکی سەرشەقام میرزا کەریمی باوکم و عەزیزی حەمەڕەش، لەگەڵ نامیق ئاغا خۆیان کاندید کردبوو. شەریف ئەلشێخ، کە لە بەغداوە لەگەڵ ئێمە هات بۆ سلێمانی، لەگەڵ مەحموود فەقێ محەممەد هەمەوەندی خۆیان بۆ ئەندام پەرلەمان لەسەر لیستی تەحەڕوڕ هەڵبژاردبوو. دەنگی ئەو سێ کەسە و دەنگی دانیشتووانی گەڕەکەکانی تری ناوەندی سلێمانیان بەدەست دەهێنا.ماڵی ئێمە بووبوو بە بنکەی بانگەواز بۆ هەڵبژاردنەکان و شەووڕۆژ پڕ بوو لە خەڵک.

دوای نیوەڕۆ بوو کە گەیشـــتینەوە ســـلێمانی، کاکە غەفوورم خێرا هــاوڕێکــانی لــە مــاڵی خۆمــان کۆ کردەوە، پێی گوتن: 'بۆ پووچەڵکردنەوەی دەنگی لایەنگرانی ئێمە چەنـدان بەکرێگیراویـان بۆ ئەو مەبەســـتە ڕاســـپاردوون. بێجگە لەوە دەرەبەگ و شـــێخ و بەرژەوەنـدیخوازەکـان، ئەوانەی زۆرینەی میللەتی کورد گۆرانییـان بەسـەردا هەڵدەدەن، مەلاکانیش لە ڕۆژانی هەینیدا ستایشـیان ئەکەن. هەموویان ئەندامی پارتە عەرەبییەکانی وەک: یەکێتیی دەســـتوور و نەتەوەییی ئیشـــتراکیی. زۆر ئەســـتەمە ئێمە و پارتییەکان بتوانین بەرەنگاریان ببینەوە و دەنگی پێویســـت بهێنین. چونکە دۆســـتانی بنەماڵەی مەلەکییەت و لایەنگرانی یەکێتیی دەســـتوور و نەتەوەییی ئیشـــتراکی عەرەبی لە ســـلێمانی و شـــار و شـــارۆچکەکانی تری کوردستاندا پێش ئێمە ڕەگیان داکوتاوە و دوو قاتی ئێمەن.'

کەریم ئەحمەد لە وەڵامدا پێی گوت: 'ئیتر ئـەوە ڕێگەی خـەباتـە، کەواتە ئیشمان زۆرن!'

ئەحمەدی حەللاق: 'بەڵێ، ئێمەش کۆڵ نادەین و ناچارین ماڵ بە ماڵ بگەڕێین، بە نامە زۆربەی خەڵکی ئەم شارە لە سیاسەتی خۆمان ئاگادار دەکەینەوە.'

دوای ئەم گفتوگۆیە، کە تاوەکوو شـــەو درەنگی خایاند و من ماندووی ڕێگە بووم و وا بزام لە نێوانیاندا بە دانیشتنانەوە خەوم لێ کەوتبوو. ڕۆژی دوایی پێش تاریکوڕوون لەخەویان هەڵسـاندم، دایکم گوتی؛ کاکە غەفوورم خەو نەچۆتە چاوی. پاشـــان منیان بۆ کڕینی کاغەز و مەرەکەب کڕین نارد، کاکە غەفوورم بۆ نووســـینی نامەکان پرسی بە هاوڕێکانی، بە تایبەتی زبیحی و عەبدوڵلا گۆران کردبوو.

شـــەوی دواتر، لە ژێرزەمینەکە بە دیار چرایەکەوە دانیشـــتین و نامەکانمان نووسینەوە. لە خوارەوە ناوی کاندیدەکەمان دەنووسی و هەر خۆیشـمان ئیمزامان دەکرد. بە ناوی کاندیدەکانەوە نووسـرابوو: 'ئەگەر دەنگی پێویسـت بهێنم و هەرچی پۆسـتێک لەم شـارە بگرمە دەست، گرنگی بە خوێندەواری ئەدەم و بازاڕ ڕێک ئەخەم، تێئەکۆشم بۆ مافی جووتیار و هەژار.'

دوو هەفتە پێش ئەو ڕۆژە قادری برام هـاوڕێیەکی قوتـابخانەی بە ناوی مســـتەفا ســـالح کەریم لەگەڵ خۆیدا هێنابووەوە، بە دایک و باوکمی گوت؛ گوایە پۆلیس بە دوایدا دەگەڕێت. مسـتەفا خەتی خۆش بوو. لەگەڵ ئەحمەد شـــوکری برینپێچ، کە تەنیا زبیحی بە نازناوی دکتۆر شـــۆوە بانگی دەکرد، لەگەڵ ئەحمەدی حەللاق و محەممەد حەمەئەمین قادر لە نووســـینەوەی نامەکاندا بەشـــدار بوون. نووســـەرەکان بە ژمارە هەشـــت کەس بووین و لە نێوان خۆماندا کردبوومان بە پێشـــبڕکێ؛ کێ بێ هەڵە و بە خەتی جوان نامەکان دەنووســـێت. یەکێک لەوانە ڕەحیم موکریـانی بوو، کە هەر زوو نازناوی ڕەحە شێتمان بە سەردا دابڕی.

ناوی هەموو ماڵەکانی گەڕەکی سەرشەقام، چوارباخ، هەندێک ماڵ لە گەڕەکەکانی ترمان نووسـیبوو، تەنانەت گەڕەکی جوولەکانیشـمان لێ نەپەڕاند. من یەکێک بووم لەوانەی یەکیەک نامەکانم دەگەیاند. کاکە غەفوور پێی گوتم: 'بە تایبەتی بیدەرە دەســـت خۆیان و پێیان بڵێ، ئەوە نامەی تایبەتیی فلان کاندیدی حیزبی تەحەڕوڕە بۆ بەڕێزت و خۆی ڕێز و ئیحترامی هەبوو.'

کاکە غەفوور ئەوەی چەند جارێک لێ دووبارە کردمەوە، کە لەوە زیاتر هیچی تر نەڵێم، تەنانەت ئەگەر لێشــیان پرســیم، وەڵامی هیچ نەدەمەوە. تـەنیـا ئـەوەنـدە نـەبێت؛ ئـەگـەر مـاڵێـک بمـانزانیـایـە نەخوێندەوارن، ئەوا نامەکەیان بۆ بخوێنمەوە. بێجگە لەو نامەیەی کاکە غەفوورم دابووی بە یاقووب ئەولێی هاوڕێی و لە کنێســـەتەکە بۆ جووەکانی گەڕەکی جوولەکانی خوێندبووەوە.

کاتێک بۆ گەیاندنی نامەکان لە ماڵ هاتمەدەر، گیرفانی بەرباخەڵ و شـــەرواڵەکەم بڕ بوون لە نامە، بۆچی ویســـتم لە ماڵی غالب عەربەتییەوە دەســـت پێ بکەم؟ نازانم، کە دەبوایە نامەکەم بدایەتە دەســـت غالب خۆی و لە ڕێگەی ئەوەوە بە جووتیاران و خەڵکی عەربەت بگات. لە دەرگەی ماڵی غالب عەربەتیم دا، کامێراکەم لە ملدا بوو. بەهار دەرگەکەی لێ کردمەوە. کاتێک چاوم بە بەهار کەوت، لە بیرم چووەوە بۆچی لە دەرگەکەیانم دابوو. بەهار فەرمووی لێ کردم و پێی گوتم: 'هاتوویت دیســـان وێنەیەکی ترم بگریت؟! حازر نیم، جەلال گیان ڕجات لێ ئەکەم، حازر نیم.'

وەڵامم نەدایەوە، بێدەنگ دەســتم هەڵبڕی و نامەکەم بەرەو ڕووی ڕاگرت. دەســـتم دەلەرزی، بەهار بە پێکەنینەوە دەســـتی گرتم و ڕایکێشامە ئەو دیو دەرگەی حەوشەکەیان، خۆیی لێ نزیک کردمەوە، پێی گوتم: 'چەند کوڕێکی چاو قایمیت!'

لـە نـامـەکـەی نـەڕوانی و لـە گیرفـانی بـەربـاخـەڵی لای چـەپی ســـوخمەکەیدا هەڵیگرت. ویســـتم ئەوەی پێ بڵێم؛ کە ئەو نامەیە بۆ باوکت نووســـراوە، بەڵام کاتێک بەهار دووبارە دەســـتی گرتمەوە، عارەقەم کرد و بێدەنگ بووم، بەهار بەردەوام لە چاومی دەڕوانی و

لە بەر خۆیەوە پێی گوتم: 'من پێت ئەڵێم ئازیزم جەلال گیان، ئەی تۆ چیت لە دڵدایە بە منی بڵێیت؟'

هەرچەند هەوڵم دا نەمتوانی هیچی پێ بڵێم، پاشـــان ئەو گرێی لچکی فەقیانەکەی کردەوە و پارچەیەک پەڕۆی لوولکراوی خستە نێو مشتم، پێی گوتم: 'دوایی جوان لێی بڕوانە!'

بەهار خۆی لێ نزیک کردمەوە و ماچێکی ڕوومەتمی کرد، نازانم بۆچی خێرا دەستم لە دەستی بەهار دەرهێنا و هەنگاوێک لێی چوومە دواوە، جەســـتەم گەرم داهاتبوو، هەســـتم دەکرد پێڵاوەکانم بە پێم تەنگن و گوێم لە لێدانی دڵی خۆم بوو، باس لە لەزەت و دڵخۆشـــی ناکەم، بەڵام لەو ســـاتەدا هەســـتم دەکرد ئەو بەرکەوتنەم بۆ ســـەر ڕۆحم گران بوو، چاوم پڕ بووبوون لە فرمێسک. ناچار بووم، بە پەلە پشـــتم تێ کرد و لە دەرگەکەیان هاتمە دەرەوە. ئاوڕم لێ نەدایەوە و دەســـتێکم بە کامێراکەمەوە گرت و بە ڕاکردن بەو کۆڵانەدا داگەڕام. لە بیرم چووبووەوە کە دەیان ماڵی تر لەو کۆڵانەدا ماون نامەیان بۆ بەرم. کاتێک گەیشتمەوە بەردەم ماڵی خۆمان، مالیک بە هەناسەبڕکێ دوام کەوتبوو. لە حەوشـــەکەدا دەســـتم کردەوە و لە نێو پارچە پەڕۆکەم ڕوانی، بینیم حەوت دەنک نوقڵی ڕەنگاوڕەنگ، لە نوقڵەکەی مام زامنی تێدا بوو، لەگەڵ مالیک بە ســـەرســـوڕمانەوە لە یەکترمان ڕوانی.

ڕۆژی هەڵبژاردن میری هێرشی کردە سەر ئەوانەی دەنگیان هێنابوو. یان پێ دەچوو دەنگی زۆرینەی خەڵکی سلێمانییان بەدەست هێنابێت، کە ئەوە لە تەواوی عێراقدا ڕووی دابوو. شـــەریف ئەلشـــێخ لە ڕۆژی هەڵبژاردنەکـــانـــدا گیرا و ڕەوانەی بەغـــدایـــان کردەوە. مەحموود

هەمەوەندی، پێشــوەخت لە گوندی دەرگەزێن خۆی شــاردەوە. میرزا کەریمی باوکم و نامیق ئاغا خۆیان شــاردەوە و عەزیزی حەمەڕەش گیرا. حەمەی بەکری چـایچیی یەکێـک بوو لەوانەی خۆیــان هەڵبژاردبوو، چایخانەکەی لە ژێر قەســـرەکەی تۆفیق قەزازدا بوو، تاوەکوو ئەو تەمەنەم تەنیا بۆ کاری باوکم و کاکە غەفوورم چەند جارێک چووبووم، شــوێنی کۆبوونەوە و یەکتربینینی ئەوانە بوو، کە خوێندەوار و ئەندامی پارتی و شـــیوعی بوون. دەنگۆی ئەوە لـە ســـلێمانیدا بڵاو بووەوە، کە حەمەی بەکر و نامیق ئاغا دەنگێکی زۆریان هێنابوو، دەیانگوت کە لەســـەر ئاســتی ســلێمانی زۆرترین دەنگیان بەدەسـت هێنابێت. چونکە لای زۆربەی خەڵکی شـار ناسـراو بوون، بەگوێرەی یاســـای هەڵبژاردنەکان بووایە، یەکێک لەو دووانە دەبوونە پارێزگاری شـار. ئەوە بوو میری بە ئەنجامی هەڵبژاردنەکان ڕازی نەبوو، حەمەی بەکری چایچیش یەکێک بوو لەوانەی گیران، پاشـــان چایخانەکەی داگیر کرا و لەو پێناوەدا هەرچییەکی هەبوو لەدەستی دان.

* * *

ئەو ڕۆژانە بـاوکم و کـاکە غەفوورم لە مـاڵی خۆمـان خۆیـان شـــاردبووەوە، من و مـالیک لە کۆڵان چاودێر بووین و لە هـاتنی هەموو نەناســـێک ئاگادارمان دەکردنەوە. بێجگە لە چاودێریکردنی گەڕەک، داواکاری و ئیشــی حیزبیی کاکە غەفوورم و ڕاسـپاردەکانی باوکم لەسەر شانی من و قادری برام بوون. ئیشوکاری ئەوان من و قادری تەواو لە قوتابخانە دابڕیبوو، باوکم و کاکە غەفوورم دەرفەتی

ئەوەیان نەبوو لێمان بپرســـــنەوە. ئەوەی ئەو ڕۆژانە کاریگەرییان لەسـەر من هەبوو، گرانی و سیاسـەت و گرفتی ئیشـوکاری باوکم و کاکە غەفوورم نەبوو، بەڵکوو عەشـــقی بەهار بوو، خواردنم کەم دەخوارد و شـــەو خەوم لێ نەدەکەوت، بێجگە لەوەی کەســـوکارم هەموو لێم بە گلەیی بوون، دایکم چەند جارێک ئەوەی بە باوکم گوت، کە جەلال نەخۆشە و بەڵکوو بۆ لای دکتۆرێکی بەریت.

لەگەڵ ئەوەیشدا لە ناو شاری سلێمانی ڕۆژانە لایەنگرانی پارتی و تەحەڕوڕ خۆپیشـاندانیان ڕێک دەخست. پاشـان ڕژێم بۆ دەرچوونی لە دۆڕانی هەڵبژاردنەکان و بۆ ئەوەی لە بیری خەڵکی بباتەوە، یاسای ســـەربازیی زۆرەملێی ڕاگەیاند، لە ناو خەڵکیدا دەنگی دایەوە و زوڵم و گەندەڵیی ڕۆژانی هەڵبژاردنیـان لە بیر چووەوە. لـە کۆلان و نـاو بازاڕەکانی ســـلێمانیدا بێجگە لە بەرژەوەندیخوازەکان تەنیا منداڵ و ژن و پەککەوتەت دەبینی. ســـەربازیی زۆرەملێیان بۆ بەشـــداریکردن بوو لە جەنگی فەلەستین. دەبووایە گەنجانی لەدایکبووی سـاڵی ١٩٢٥ بە دواوە، تـاوەکوو لەدایکبووانی ١٩٣١ لە مـاوەی بیســـــت و چوار سـەعاتدا خۆیان ناونووس بکەن. لە ماڵی ئێمە کاکە غەفوور و عەزیز، محەمەدی مام مستەفایش دەبووایە بۆ سـەربازی بچن، بەڵام گوێیان پێ نەدا و باوکم و مام مستەفام پشتیان کردن.

لە ڕۆژی دەرچوونی بڕیارەکەوە، حکومەت ســـەربازی هێنایە ناو شار و کەوتنە بازگەدانان و پەلاماردان و گرتنی گەنجان و ڕاپێچانیان بۆ سـەربازی. ئەوەندە باش پلانەکەیان بۆ دارشـتبوو، سـەرکردایەتیی پارتی و تەحەڕوڕ هیچ وەلامێکیان پێ نەبوو، بێجگە لە خۆشـاردنەوە و هەڵاتن لە شار.

ئەوانەی ماڵی خۆمان کە لە ترسی حکومەت خۆیان شاردبووەوە، ژمارەیان چوار کەس بوون، هەروەها محەممەد حەمەئەمین قادر کە نازناوی کاکەی فەلاحیان بە سەردا دابڕیبوو، لەگەڵ ئەحمەدی حەلاق لە ماڵی ئێمە خۆیانیان شـــاردبووەوە، هەردووکیان بێجگە لەوەی بۆ نۆبەتی ســـەربازی پەیوەندییان نەکردبوو، دوو کەســـایەتیی دیاری شیوعییەکانی سلێمانی بوون. دەتوانم بڵێم؛ گوتارخوێن و دەمڕاستیان بوون، وێنە و ناوی ئەو دووانە بە دەرگەی مزگەوت و قوتابخانەکاندا هەڵواســـرابوو. ئەحمەد و کاکەی فەلاح بە من و مالیکیان گوت؛ کە بچین بە شـــاردا بگەڕێین و لە هەر جێگەیەک وێنەی ئەوان هەڵواســـرابوو، لێی بکەینەوە، کە بۆ هەر وێنەیەک دوو فلســـیان پێ دەداین. بە ڕۆژێک، بیست و شەش وێنەی خۆیانمان بە کاکەی فەلاح و ئەحمەدی حەلاق فرۆشتەوە، ڕۆژی دواتر، پێیان گوتین، کە پارەیان پێ نەماوە و مەگەر بە قەرز ئەو ئیشەیان بۆ بکەین.

کاکە غەفوورم دەربارەی ئەو ڕۆژانە لە گوتارێکدا دەنووســـێت: 'ڕژێمی پاشـــایەتی بۆ ڕازیکردنی هەژموونی ئینگلیز لە عێراق دادگەی عورفیی دامەزراند، یەکەم هەنگاوی ئەو دادگەیە ئەوە بوو کە فەهد، سارم، حازم. سێ سەرکردەی باڵای حیزبی شیوعییان تێدا دادگەیی کرد و بڕیاری لەسێدارەدانیان بۆ دەرکرا. دوای ئەوەی عێراق و وڵاتە عەرەبییەکان لە جەنگی دژ بە ئیســـرائیلدا تووشـــی دۆڕان بوون. حکومەتی پادشایەتی ڕۆژانە لە ڕۆژنامەکاندا دەینووسی: "جووەکان برای شـــیوعییەکانن!" ئەوەیان کردە مانشـــێتی ڕۆژنامەکان و دامەزراندنی حیزبی شیوعییان بە دەسیسەی زایۆنیزم ناو برد. بەمە زەبرێکی کوشـــندەیان لە ڕێکخســـتنەکانی حیزبی شـــیوعی دا. لەم

ڕۆژانەدا لە گەلێک ڕۆژنامە و گۆڤاری وڵاتانی ئەورووپاییدا ڕەخنەی توند لە خەڵک و دەسەڵاتدارانی عێراق گیرا. لەسەر کوشتارەکەی ساڵی ١٩٤١ و فەرهوودەکەی بەغدا، کە لە سەردەمی ڕەشید عالی گەیلانیدا ڕوویان دا. گەلێک وێنە و دۆکیۆمێنت بڵاو کراونەوە. هەندێک ڕۆژنامەنووسی ئەورووپایی، دەسەڵاتداران و گەلی عێراقیان بە فاشیست و نازی بەراورد کردبوو، کە سەدان جووی تێدا کوژرابوون. حکومەتی عێراقی بۆ پاراستنی لە ناوبانگی بنەماڵەی پادشایەتی و ڕازیکردنی ئیمپریالیست. لە دادگەی عورفیی بەغدا دادگەیی کەسانێکیان ئەکرد، کە گوایە بە ناو جوون و حیزبی شیوعی و زایۆنیزم هانیان داون بۆ ئاژاوەگێڕی و ناشیرینکردنی دەسەڵاتی پادشایەتی، تەنانەت هەوڵی ڕووخاندنیشی ئەدەن. ڕۆژانە هەواڵی نێو هۆڵی دادگە لە ڕۆژنامەکاندا بڵاو ئەبووەوە. هەموو ئەو هەواڵ و ڕاپۆرتانە لە دێڕێکدا کورت ئەبوونەوە؛ دروستکردنی حیزبی شیوعی لە عێراق بە پلانی زایۆنیزم بووە. هەندێک جار پارتی و تەنانەت گەلی کوردیش بە دۆست و لایەنگری ئیسرائیل تاوانبار ئەکەن؛ کە واتە سیاسەتی ڕژێمی پادشایەتی ئەوەیە؛ بۆ ڕازیکردنی دەسەڵاتدارانی ڕۆژئاوا دژایەتیی شیوعییەکان ئەکەن و بۆ هاندانی عەرەبە نەتەوەییەکان کورد و زایۆنیزم.'

* * *

لەو ڕۆژانەدا باوکم داوای لێ کردم، ئەو دەفتەرە شیعرەی لە سەردەمی ئەحمەدی نالبەندی باوکییەوە شیعریان تێدا کۆ کردبووەوە، بۆ کتێبخانەی ئەوقافی بەرم، ئەوەی پێ گوتم: 'جەلال

لەوێ مەلا عەلائەدین سەجادی چاوەڕوانت ئەکات و ئەیدەیتە دەست خۆی.' دەمناسی و چەندین جار هاتبووە ماڵمان.

کاتێک گەیشتمە شەقامی مەولەوی، بەردەم قەسرەکەی تۆفیق قەزاز بە پۆلیس و سەرباز گیرابوو، خەڵکێکی زۆر بەرامبەر چایخانەکەی حەمەی بەکر وەستابوون و لێیان دەڕوانی. مالیکی ئامۆزام لەگەڵدا بوو، ئێمەش تێکەڵی خەڵکەکە بووین، لەو کاتەدا دوو پۆلیس بە دەستەبەرە حەمەی بەکریان لە چایخانەکەیەوە هێنایە دەرەوە، جلەکانی لە بەریدا دڕابوو، ئاسەواری خوێن بە دەموچاوی و جلەکانییەوە بوو، تەنانەت شاگردەکانیشی بە کەلەپچەکراوی سواری ئۆتۆمبێلە سەربازییەکان کران. ئەوەی سەرنجی ڕاکێشام ئەوە بوو کە زۆرینەی ئەو خەڵکە هووهایان دەکێشا و چەپڵەیان لێدەدا، بە عەقڵی ئەوسا نەمدەزانی بۆچی ئەو خەڵکە بە گرتن و داخستنی چاخانەکەی بەکر دڵخۆش بوون. دوای ئەوە کورسی و مێز و تەنانەت وەجاخ و سەماوەر و کەلوپەلی نێو چایخانەکەیان لە لۆرییەکی سەربازی بار کرد و دەڕابەکەیان داخست. پاشان پۆلیسەکان لوولەی تفەنگەکانیان کردە خەڵکەکە و بڵاوەیان پێ کردن.

لەگەڵ مالیک کاتێک گەیشتینە بەر دەم کتێبخانەی ئەوقاف، عەلائەدین سەجادی لەگەڵ عیزەدینی مەلا مستەفا لە پێش دەرگەکە ڕاوەستابوون، عیزەدینی مەلا مستەفام ناسییەوە، بەڵام پێشتر عەلائەدین سەجادیم بە جلوبەرگی مەلایەتییەوە بینیبوو. کە ئەو ڕۆژە سمێڵی تاشیبوو، قاتێکی چاکەت و پانتۆلی لە بەردا بوو، قژی چەور کردبوو، بۆ سەرەوە شانەی کردبوو. دوای ئەوەی تەوقەمان لەگەڵ کردن و هەواڵی باوکم و کاکە غەفووریان پرسی، عەلائەدین سەجادی

گوتی: 'وەختە بوو بڕۆین، پۆلیس لە ژوورەوەن و تەحەڕی ئەکەن، لە دوامانەوە وەرن.'

ئەوان بەرەو مزگەوتی بنتەبەق بەڕێ کەوتن و من و مالیک دووراودوور بە دوایانەوە بووین، مزگەوتی دوودەرگە یان مزگەوتی بنتەبەق، ئەو مزگەوتەی ڕۆژانێک مالی باپیرەم ئەحمەدی نالبەند بووبوو، لەبەر دەرگەی مزگەوتەکە عەلائەدین سەجادی ئاوڕی لێ داینەوە و پرسیی: 'ئەمانەتییەکەتان هێناوە؟'

'بەڵێ قوربان.'

دەفتەرەکەم لە ژێر کراسەکەمەوە دەرهێنا و بەرەو ڕووی ڕامگرت، عیزەدینی مەلا مستەفا لێی وەرگرتم، پاشان عەلائەدین سەجادی گوتی: 'سوپاسی باوکت ئەکەم، کە من جێگەی متمانەی بووم، ڕێز و ئیحترامی منی پێ ڕابگەیەنە. ئەو کتێبەی خۆشم بە جەنابی هەدییە بێت.'

کتێبێکی پێ دام، لەسەری نووسرابوو؛ *مێژووی ئەدەبی کوردی.* عیزەدین هاوتەمەن و هاوڕێی قادری برام بوو، دەستی خستە سەر شانم و گوتی: 'سەلام لە غەفووری برات بکە و پێی بڵێ؛ ئەم ڕۆژانە خۆی نەخاتە بەرچاو و ئاگای لە خۆی بێت!'

* * *

دوای داخستنی چایخانەکەی حەمەی بەکر، گەنجانی شار و بە تایبەتی ئەوانەی ئەندام بوون لە پارتێکی سیاسی یان لایەنگریان بوون، هەموو دەچوون بۆ باخی فەرەجی حەمەموراد.

باخەکە لە خوارووی گردی سەیوانەوە دەستی پێ دەکرد، دەیدا لە باخەکەی شـێخ لەتیف. باخێکی گەورە بوو، پڕ لە داری میوە و گوڵ و گوڵزار، شوێنی دانیشتنی زۆر لێ بوو، جۆگەلەیەکی پێدا تێدەپەڕی کە ئاوەکەی خاوێن بوو، پێیان دەگوت ئاوی کارێزی دایکی پاشـا، کە لە مـاڵی عەزمی بەگەوە دەهـات. چـایخـانەیەکی تێدا بوو، چـایی و شـەربەت و سیفۆنی دەفرۆشت. خوارووی باخەکە شـوێنی قوتابی و گەنجە سیاسییەکان بوو. مزگەوتەکەی سـەروو باخەکە، کە بەردەمی بەردەڕێژ کرابوو پیـاوانی نوێژکەر و هەنـدێـک جـاریش فەقێ و سۆفییەکانی بۆ دەهاتن و ئێوارانی هەینی کۆڕی شیعری تەسـەوفیان دەبەست. هەروەها لە خوارووی باخەکە زۆربەی شـاعیرە نەتەوەیی و چەپەکان دەهاتن و لەسـەر سـەکۆیەک شـیعریان دەخوێندەوە، من سـەری کۆڕی شیعری سـەروخواری باخەکەم دەدا، ئەو شـاعیرەی لەو تەمەنەمـدا بێجگە لە فـایەق بێکەس و گۆران کـاریگەریی بە سەرمەوە هەبوو، قانعی شاعیر بوو، چەند جارێک لە باخەکەی فەرەج شـیعری خوێنـدەوە، پێشـتر هـاتبووە مـاڵی خۆمـان و زۆربەی شیعرەکانیم بە دەنگی خۆی لێ بیستبوو. کاکە غەفوورم دەیگوت: 'لە کوردستان، قانع باوکی ڕۆحی بیری چەپگەرایە!'

ئەو سـەکۆیەی باخەکەی فەرەج ڕۆژانە و بە درێژاییی سـاڵ لە لایەن شـاعیر، سـیاسـی، گۆرانیبێژەوە گیرابوو. منیش جارێک شیعرێکی ئەحمەد موختار جاف، کە لە دەفتەری شیعرییەکەی باوکم دەرمهێنـابوو، لەوێ خوێنـدەوە، پێم وابێـت چەنـد ڕۆژێـک دوای هەڵـبـژاردنەکـان بـوو، کە هەنـدێـک چەپڵـەیـان بـۆ لـێـدام و گەلێکیش هوهایان لێ کێشـام، ئەوانەی ئەو شیعرە بەری دڵی گرتن و پێیان ناخۆش بوو، لایەنگری بەرژەوەندیخوازەکان بوون، گەیشـتە

ئەوەی پەلاماریان دام، دیسان ئەگەر کاکە عەزیزم لەوێدا پەیدا نەبووایە و نەیپاراستمایە، خراپیان بە سەر دەهێنام. ئەو ڕۆژە من ئەم چەند دێڕەم لە شیعرێکی ئەحمەد موختار جاف، لە باخەکەی فەرەجی حەمەموراد خوێندەوە:

"لادە شاعیر تۆ لە باسی عیشقبازی و سەیری کە
چۆن خەریکن چەن کەسێ ئێستا وەتەن وێران ئەکەن
جاهیلان بۆ ئیستیفادەی زاتی خۆیان ڕۆژ و شەو
لەم موحیتە مەنعی عیلم و سەنعەت و عیرفان ئەکەن
ڕووڕەشی دنیا و قیامەت ئەو نەفامانەن کە وا
هەجوی قەوم و میللەتی خۆیان بە پارە و نان ئەکەن"

لە ناو باخەکەدا دەیان کورسی دانرابوون، بێجگە لەو ڕاخەرانەی خەڵکی لەگەڵ خۆیاندا دەیانهێنان. ئەو ڕۆژانە پرسی ئەوەم بە باوکم کرد، کە دەمەوێت لە باخەکەی فەرەج کاری وێنەگریی گەڕۆک بکەم، بەڵام باوکم پێی گوتم: 'موستەحیلە، تۆ ئیحتیاجیت بەوە نییە و من کامێرام بۆ ئەوە بۆ نەکڕیویت!'

لە باخەکەی فەرەج، مەحموودی مچەحاجیی پاقلەفرۆشی لێ بوو، کە بە خولەی پاقلە ناسرابوو، شاگردەکانی قاپی پاقلەیان بە سەر ئەو خەڵکەدا دەگێڕا و دەیانفرۆشت. مەحموود و شاگردەکانی تەحەڕوڕ بوون. خەڵکی خولەی پاقلەیان بەوە تووڕە دەکرد، کە قاپەکانیان لێ دەشاردەوە، یان لە ناو باخ و گوڵەکاندا فڕێیان دەدان و پاشان شاگردەکانی بە شەو دەهاتن و بە دوایدا دەگەڕان.

خولەی پاقلە زوو تووڕە دەبوو. خەڵک سەریان دەکردە سەری و ئەویش وەڵامی هەموویانی دەدایەوە. بەردەوام لەسەر سیاسەت

دەدوا و قسەی دەکرد. ڕای خۆی نەبێت، ڕای کەسی بە ڕاست نەدەزانی. لەسەر ئەو کەڵلەڕەقییەی چەندان جار لە لایەن نەتەوەییەکانەوە پەلامار درابوو و لێدانی خواردبوو.

لە باخەکەی فەرەج خۆم بە دیارەوە بووم، کە لەسەر جیاوازیی بیر و ڕا دەبووە شەڕ و خەڵک پەلاماری یەکتریان دەدا. ئەوانەی بە شەڕ دەهاتن نەخوێندەوار و بێکارەکان بوون. هەندێکیش لە لایەن میرییەوە بە کرێ گیرابوون، بۆ زڕاندنی ناوی ئەوانەی لایەنگری پارتی و شیوعی بوون، بە چەند فلسێک یان بۆ نانخواردنێک ئامادە بوون هەموو کارێک بکەن. تەنانەت لە کۆڵانەکاندا بە ڕۆژی نیوەڕۆ پەلاماری منداڵ و گەنجی کوڕی هاوتەمەنی من و مالیکیشیان دەدا. بووزیان پێوە دەکردین و خۆیان پێوە دەنووساندین، ئەوە ئەگەر بە شەو بووایە، خراپتریان بە سەر دەهێناین. بەتایبەتی منداڵی ئەو خێزانانەی شیوعی و پارتی بوون. تەنیا بۆ ئەو مەبەستە، وەک خۆیان دەیانگوت: 'منداڵی پارتی و شیوعییەکان حیز و سەرشۆڕ بکەین.'

لە باخەکەی فەرەج لایەنگرانی شیوعی ئەو پرسیارەیان لە پارتییەکان دەکرد: 'ئایا کورد نەتەوەیە؟'

پارتییەکان دەیانگوت: بەڵێ، نەتەوەیە.'

شیوعییەکان لە وەڵامدا: 'هێشتا بنەمای نەتەوەیی نەچەسپاوە و ماویەتی، چونکە ستالینی مەزن وا دەڵێت.'

ئیتر لە دوای ئەمەوە بە درێژاییی ڕۆژ و تاوەکوو تاریک دادەهات لێدوانی بێکۆتایی بوو.

حیلمی عەلی شەریف و برایم ئەحمەد لە مامۆستا و سەرکردە دیارەکانی پارتییەکان بوون. کاکە غەفوور و بەهادینی مەلا نووری،

لەگەڵ نووری عەزیز کە یاسای لە بەغدا تەواو کردبوو، وەک شیوعی دەهاتن و دەدوان و قسەیان دەکرد.

دوای هەڵبژاردنەکان پۆلیس چاودێرییان لەسەر باخەکە دانابوو، ڕێگەیان لە قەرەباڵخی دەگرت، لە سەرەتاوە چاپخانەکەیان داخست و بە مەبەستی نۆژەنکردنەوەی، کورسییەکانیان گواستەوە و ئاویان لە باخەکە بڕی، خولەی پاقلە و شاگردەکانی گیران. شەقامێکی بەرینیان بە ناوەڕاستی باخەکەدا لێدا و کردیان بە دوو بەشەوە، بەشی خوارووی لە ماوەی سێ مانگدا تەخت کرا و خەستەخانە و قوتابخانەیەکیان لێ دروست کرد. بەشی سەرەوەی خرایە سەر گردی سەیوان و کرا بە قەبرستان. ساڵانی دواتر هەرکەسێک توانای لێدوانی هەبووایە و قسەی ڕەوان ببووایە، پێیان دەگوت: 'ئەڵێیت لە باخەکەی فەرەج پەروەردە بوویت و بە پاقلەکەی خولە گۆش کراویت!'

* * *

ساڵی ١٩٤٨ حکومەت بە سیاسەت و بە هاوکاریی بەرژەوەندیخوازەکان لە کوردستان و بە تایبەتی لە ناوچەی سلێمانی، بۆ ئەوەی زوڵم و زۆریی هەڵبژاردن لە بیری خەڵکی ببەنەوە، سیاسەتی برسیکردنی خەڵکیان پەیڕەو کرد. تاوەکوو لە بێکاری و برساندا کەس دەرفەتی نەبێت نارەزایی دەرببڕێت. تەنانەت ڕێگەیان لە دێهاتییەکان دەگرت بەرهەمەکانیان، بە تایبەتی دانەوێڵە، بگەیەننە ناو شار. لە بەردەم نانەواخانەکاندا سەدان کەس لە ڕیزدا بۆ نان دەوەستان، کە تەنیا نانێکی ڕەشی ئاردی جۆت دەست دەکەوت. لە

بازاڕ گەنم و جۆ دەســت نەدەکەوت و ئەگەر هەشــبووایە زۆرینەی خەڵکی شـــار نەیاندەتوانی بیکڕن. ئەو ڕۆژانە میرزا کەریمی باوکمم دەبینی، کە چۆن بە سەر ماڵە هەژارەکاندا دەگەڕا و خەمی دەخواردن، لەگەڵ ئەوەشـــدا کە زۆر دەوڵەمەند بوو، ڕۆژانە نـانی وشـــکی دەرخواردی ئێمە دەدا، چونکە لە دەمی ئێمەی دەگرتەوە و دەیدا بە هەژاران. نەوەک لەبەر ئەوەی باش لە بیروباوەڕی ســـۆســـیالیزم گەیشـــتبوو، بەڵکوو لەگەڵ حەلاوەخانی دایکمدا لە ســـروشـــتییانەوە بەخشـــندە بوون. هەروەها گەلێک جار ئەوەم لە باوکم بیســتبوو، کە دەیگوت: 'ئەوانەی بەناو یان لە پێناوی خودادا خێر دەکەن و یارمەتی ئەوانی تر دەدەن، درۆزن و خۆ پەرستن!'

سەرلەبەیانیی ڕۆژی هەینی بوو، شیوعییەکان دیسان بڕیاریان دابوو لە ماڵی ئێمە کۆ ببنەوە، بەڵکوو ســنوور بۆ بازاڕ دابنێن. نان هەرزان بکرێت، نرخ بۆ جلوبەرگ، میوە و ســەوزە دابنرێت و کرێی ئۆتۆمبێل و عەرەبانە یایلییەکان کەم بکرێتەوە. بە نیاز بوون لیژنە دروســـت بکەن و بە ســەر شــاردا بگەڕێن و چاودێریی تەواوی شــار بکەن. لە کاتێکدا برســێتی و گرانی خەڵکی بێزار کردبوو، میری بە ســیاســەت بەروبوومی نـاوچەی ســـلێمـانیی بە پـارەی زیـاتر دەکڕییەوە و بۆ شـــارەکانی باشـــووری ڕەوانە دەکرد. دەنگۆی ئەوەش هەبوو کە لە دەرەوەی شـــار ســـووتێنرابن، تەنانەت ئاوی خواردنەوەشـــیان دوو هەفتە جـارێـک بۆ گەڕەکـان بەر دەدایەوە. هەموو شـــەوێـک لە گەڕەکەکانی سلێمانی دزی دەکرا، تەنانەت تەنەکەی خۆڵی بەرماڵانیان دەبرد. ســـواڵکەر لە ناو بازاڕ و کۆڵانەکاندا ژمارەیان لە ڕێبواران زیاتر بوو.

ئەو ڕۆژە دووەم وێنە، کە بە کامێراکەم گرتم، وێنەی جووتیارەکانی عەربەت بوو، زیاتر لە پەنجا ژن و پیاو بە پێ لە عەربەتەوە بۆ بەر دەرکی سەرا هاتبوون، بۆ ئەوەی دەنگی ناڕەزاییی خۆیان بگەیەننە کاربەدەستان. لەتیفی شێخ مەحموود دوو هەفتە بوو ئاوی لە کێڵگەکانیان بڕیبوو. ئەوەی ئەو ڕۆژە سەرنجی منی ڕاکێشا ئەوە بوو، کە جووتیارەکانی عەربەت سەروگوێلاک و تەواوی جەستەی خۆیان لە قوڕهەڵکێشابوو. وەک نیشانەیەک بۆ بێدەسەلاتییان لە بەردەم کوڕەکەی شێخ مەحمووددا، کە خۆی بە خاوەنی زەوییەکانی ناوچەی عەربەت دەزانی. وێنەیان تاوەکوو ئەمڕۆ لە خەون و خەیاڵمدا کاڵ نابێتەوە، کە لە فەرهەنگ و زمانی کوردیدا بەرچاوم نەکەوتووە نووسەرێک تەنیا دێڕێکی لەبارەوە نووسیبێ. ئەوەندە نەبێت، خەڵکی لێیان کۆبوونەوە و فیکەیان بۆ لێدان و هووهایان لێ کێشان. ئەوەی ئەو ڕۆژە بڵاوەی بەو جووتیارە قوڕبەسەرانەی عەربەت کرد، پۆلیس و سەرباز نەبوون، بەڵکوو چەکدارەکانی لەتیفی شێخ مەحموود و شەقاوەکانی شار بوون.

هەندێک لەو جووتیارانە لەتاو ماندوویەتی و برسێتی لە ماڵی ئێمە مانەوە. بێجگە لەوان لە زۆربەی شار و گوندەکانەوە، بە تایبەتی بۆ ماڵی میرزا هاتبوون. لە ئاشەکەی مام سلێمانی گەڕەکی جوولەکانەوە دوو فەردە ئاردی گەنم بۆ ماڵی ئێمە هاتبوو، ژنان لە چەند ماڵێکەوە بە هەرەوەزی زیاتر لە سێ سەد نانی تیرییان کردبوو.

من و مالیک بیست مەنجەڵ ماستمان لە دێی قرگە کڕیبوو، چاییان لە مەنجەڵی گەورەی چێشتدا لێنابوو.

گۆران و حەمەساڵح دیلان لەگەڵ ئەحمەد هەردی سەریان بە سەر پارچە کاغەزێکدا شۆڕ کردبووەوە، لەسەری نووسیبوویان:

'برسیکردنی خەڵک بەسە، ئێمە پارێزگاری لە چینی هەژاران ئەکەین، ئێمە داوای مافی ڕەوای خەڵک ئەکەین.'

دواتر لەسەر پارچە خامێکی سپی بە ڕەنگی سوور نووسییان و بە دوو چڵەداردا دایاندووری.

کاکە غەفوور و کەریم ئەحمەد، ئەنوەری حەمە ئاغا، بەهادینی مەلا نووری، ئەحمەد غەفوور، کاکەی فەلاح، هەروەها ئەحمەدی حەللاق، لە ژێرزەمینەکە بوون، بەیاننامەیەکیان بۆ ئەو ڕۆژە نووسیبوو. بە نیاز بوون ئەحمەدی حەللاق یان کاکەی فەلاح لە بەر دەرکی سەرا بۆ خەڵکی بخوێنێتەوە و پاشان بیگەیەننە دەستی پارێزگار.

لە ڕۆژانی پێشوودا چەندان کۆمەڵە دامەزرابوون، کە ئەو ڕۆژە هەموو لەوێ بوون و بە جیا و لە سووچێکەوە کۆ بووبوونەوە و یەکێک قسەی بۆ دەکردن.

کۆمەڵەی شۆفێرەکان؛ قادر ڕەشید ناسک لە نێویاندا ڕاوەستابوو و بە دەنگی بەرز قسەی بۆ دەکردن، کە لە دوورەوە گوێت لە دەنگی دەبوو.

کۆمەڵەی نانەواکان، ئەحمەد مارف.

خەیاتەکان، نائیب عەبدوڵڵا.

لێپرسراوی سەرتاشەکان، بەقاڵەکان و کرێکارانی مەلاریا، ئەحمەدی حەللاق و کاکەی فەلاح بوو، کە لە لێدوان و پەیوەندیدا لە هەموو هاوڕێ شیوعییەکانیان کارامەتر بوون. لە کۆڕ و کۆبوونەوەکاندا ئەو دووانە گوتار یان بەیاننامەیان دەخوێندەوە.

هەروەها ئەو ڕۆژە بەیاننامەیەکیان بۆ پێشنیازکردنی دامەزراندنی یەکێتیی نیقابەی سلێمانی نووسیبوو، کە بیرۆکەی زبیحی و گۆران

بوو. که دواتر کۆڵیان نەدا و داخوازییەکەیان بۆ دامەزراندنی یەکێتیی نیقابەی سلێمانی جێبەجێ کرا.

سەرلەبەیانیی ئەو ڕۆژە لە ناو بازاڕ و پێش ئەوەی بۆ ماڵی میرزا بێن، بەقاڵ و قەسابەکان بە شەڕ هاتبوون و چەقۆیان لە یەکتر دابوو، کاتێک گەیشتنە ماڵی میرزا چوار کەس بریندار بوون، بۆ ئەوەی تووشی لێپرسینەوە نەبن، دکتۆر شێو تەداویی کردن و برینەکانی بۆ پێچان و ئاشتی کردنەوە، پاشان گەیەنرانەوە ماڵی خۆیان.

کاتێک لە دەرگەی ماڵی میرزا هاتنە دەرەوە و بۆ فلکەی خانەقا چوون، گەلێک کاسبکار و دووکاندار تێکەڵاویان بوون. زۆریی خەڵکەکە بووە هۆی گیرانی شەقامەکان.

تەهای شێخ جەلال، کە سەید تەهایان پێ دەگوت، تاوێک لە پێشیانەوە دەڕۆیشت و هەندێک جار دەیانخستە سەر شان و بەردەوام بە دەنگە بەرزەکەی هاواری دەکرد، گەلێک جاریش شیعری دەخوێندەوە. لە هەموو خۆپیشاندانەکاندا ئەوە پیشەی بوو. دەنگێکی زوڵاڵ و گڕ، کاتێک ئەوان لە فلکەکەی بەر خانەقا بوون، لە بەر دەرکی سەراوە گوێت لە دەنگی سەید تەها دەبوو.

چەند ساڵێک دوای ئەو ڕۆژانە سەید تەها تووشی جەڵدەی دەماخ بوو و مرد. دوای مردنی، دەیان گەنج بە هەمان شێوازی دەنگ و دەستجووڵاندنی ئەو لاساییی سەید تەهایان دەکردەوە، بە تایبەتی من و کامەران موکری کە زۆر پێی سەرسام بووین. جێگەی ئەومان گرتەوە.

خۆپیشاندەران هێشتا لە بەردەم گومرگە سووتاوەکەدا بوون، چەند کەسێک هەواڵی ئەوەیان هێنا کە چوار لۆری لە ئاشی گاورەکە

و دووکانەکانی ســـــەعید ســـــاڵح گەنمیان بار کردووە و بۆ بەغدای دەبەن.

لەو کاتەدا کاکە غەفوورمیان خستە سەر شان و داوای لە خەڵکەکە کرد: 'تکایە ڕێڕەوی خۆپیشـــاندانەکە مەگۆڕن و تەنیا گرووپێک بچن و ڕێگە لە لۆرییەکـان بگرن، بـا تەنیـا کۆمەڵەی نـانەواکـان بچن، کە ئاردیان نییە بیکەن بە نان.'

کـاتێک کۆمەڵەی نـانەواکـان دەگەنە شـــوێنی بـارکردنی گەنمەکە، چوار لۆرییەکە لە گەنم بـار کرابوون. پێش کۆمەڵەی نـانەواکـان، ئەم هەشــت کەســە پێشــتر لەوێ دەبن: عەلی حاجی عەبدوڵڵا بۆســکانی، سەعەی گەوهەر، عەبدولڕەحمان حەلاج، ئەحمەد مارف، حەمەڕەشیدی ئەحەشـــانە، حەمەئەمین ئاســـنگەر، عوســـمانی ئاســـنگەر و نائیب عەبدوڵڵا.

ئەم ناوانە، ئەو سێ پۆلیســەی لەوێ چاودێریی بارکردنەکە دەکەن چەک دەکەن و شـۆفێرەکان باڵبەســت دەکەن، پاشـــان لۆرییەکان بۆ گەڕەکی ســــەرشــــەقام لێدەخوڕن. تاوەکوو پۆلیس دەگات، بە چەقۆ گوێنییەکان دەدڕن و دانەوێڵەکە بە ســــەر خەڵکیدا دابەشـــی دەکەن. پاشــان خۆپیشـاندەران لەگەڵ پۆلیسـدا دەبێت بە شــەڕیان و ســەری شەش پۆلیس دەشکێنن. پۆلیسەکان پاشەکشە دەکەن.

میری ئەو ڕۆژە ناوی ئەو هەشت کەسە بە گێرەشێوێن و دز بڵاو دەکـاتەوە و فەرمـانی گرتنیـان دەردەکـات، کە بـازرگـانـانی دانەوێڵە شــــکایەتیان لێ کردبوون و ناویان بە میری دابوون. ناوەکانیان بە دیواری بەریدەکە و ژێر سەعاتەکەدا هەڵدەواسرێت.

تاوەکوو شـیوعییەکان نەگەیشتبوون، بەر دەرکی ســەرا ئارام بوو، من و مـالیک لە پێشــــیانەوە بووین و خامێکمان بە دوو چڵ دارەوە

کردبوو. بە ڕەنگی سوور و بە عەرەبی لەسەری نووسرابوو: 'برسیکردنی خەڵک بەسە، ئێمە پارێزگاری لە چینی هەژاران ئەکەین، ئێمە داوای مافی ڕەوای خەڵک ئەکەین.'

لە دوای خۆپیشاندەرانەوە بە کوردی هەمان نووسین هەبوو. محەممەدی مام مستەفام و قادری برام هەڵیانگرتبوو.

پۆلێک ژن لە پێشمانەوە دەڕۆیشتن. خەڵکەکە کاتێک ژنەکانیان بینی، کەوتنە فیکەلێدان و هاوارکردن. ئەوە بۆ یەکەم جار بوو ژنان بەو ڕێژەیە بەشداریی خۆپیشاندان بکەن و پێشڕەو بن و بێنە بەر دەرکی سەرا.

پێ دەچوو ئەو خەڵکە هاتنی ژنەکان تووڕەی کردبن، یان لەو دێڕە نەگەیشتبن و ڕەنگی تۆخی نووسینە سوورەکە بێزاری کردبن، کە لەو ڕۆژەدا سێ بەشی دانیشتووانی شار هەژار و برسی بوون.

لە سەرەتاوە ئەو خەڵکەی لە چواردەوری سەرادا ڕاوەستابوون، نە نەتەوەیی بوون و نە شیوعی، هەندێک پێڵاوەکانیان و ئەوانەی لە دواوە بوون بەردیان تێ گرتین. ئێمە بێگوێدانە کەس، گەیشتینە نزیکی فلکەکە و نزیکی گومەزی مرووڕەکە. پاشان جووتیار و کرێکارەکان تێکەڵاومان بوون.

"لە دە ساڵی ڕابردوودا سەد جار بۆ بەر دەرکی سەرا هاتووین!" جووتیارێکی عەربەتی ئاوای بە کاکە غەفوورم گوتبوو.

لەگەڵ میلی سەعاتەکەی بەر دەرکی سەرا لەسەر دوازدە جووت بوو، لە مینبەرەکانەوە بانگ درا. تاوەکوو بانگخوێنەکەی مزگەوتی گەورە بەردەوام بوو، هەموومان نووزەمان لە خۆمان بڕیبوو، لە شوێنی خۆمان وشک بووبووین. تەنانەت شیوعییەکانیش، وەک لە بیریان چووبێت بۆچی بۆ ئەو جێگەیە هاتوون. لەگەڵ تەواوبوونی

بـانگەکەدا خەڵکی لە هەرچوار لاوە کەوتنەوە هووهـاکێشـــان و فیکەلێدان. وەک گۆڕەپانی سـێرک خەڵـک بە دەورمـانـدا ڕیزیـان بەسـتبوو. هەنـدێـک گەنجی بێکـار نەک ئەو ڕۆژە، بەڵکوو هەموو ڕۆژێک لە بەر دەرکی سـەرا دەبینران، تاوەکوو ئەو کاتەش ئەوان لە کەنارەوە ڕاوەسـتابوون و لەو خەڵکەیان دەڕوانی. ناویان بە شـەقاوە و بێکار زڕابوو، پاشـــان هاتنە ناو گۆڕەپانەکە و بە بەرچاوی ئەو خەڵکەوە پەلاماری شیوعییەکانیان دا.

ئەو ڕۆژانە خەڵکی شـار هەموو دەیانزانی کێ سـەر بە چ پارتێکە. هەندێک جار شـەقاوەکان خۆیان لە ناو خەڵک و چایخانەکاندا باسـی ئازایەتیی خۆیانیان دەگێڕایەوە، زۆر بێباکانە باسیان دەکرد، کە چۆن لە شیوعییەکی بێدینیان داوە.

بۆ یەکەم جـار بوو حکومەت بە نهێنی مەعـاشـــی بۆ بێکـار و شـــەقاوەکانی سـلێمانی بڕیبووەوە، بە مەرجێک، ئاژاوە بنێنەوە و خۆپیشـــاندانەکانی پارتی و تەحەڕوڕ بە لاڕێدا بەرن. هەروەهـا لە سـینەما، چایخانە و کۆڕ و کۆبوونەوەکاندا شـەڕ و پشـێوی بنێنەوە، تاوەکوو خەڵکی لێیان دوور بکەوێتەوە.

زیـاتر لە پەنجـا گەنج ڕژابوونە نـاوەڕاســـتی گۆڕەپـانەکە و بە مشـــتەکۆڵە بەر بووبوونە ســـەر و چـاوی یەکتری. چەنـد هەزار کەسـێکیش لێیـان دەڕوانین. پۆلیســـەکـان تەنـانەت لە شـــوێنی ڕووداوەکەشـــیـان نەدەڕوانی و وەک بڵێی هیچ ڕووی نەدابێـت، ناوەڕاستی گۆڕەپانەکە بووبوو بە شوێنی بۆکسێن و شەقوەشاندن.

نوێژکەرەکان لە مزگەوتەکانەوە هاتن، بێ ئەوەی بزانن چ باســـە. یەکـیەک بۆ شـــیوعییەکـان دەچوونە نـاوەوە و بێ ئەوەی کەس ناوبژیوان بێت، یان دەسـتیان بگرێت، چونکە مەلاکان لە گوتاری ئەو

ڕۆژەیاندا هۆکاری گرانی و نەهامەتییان خستبووە ئەستۆی شیوعییەکان و گوتبوویان: 'شیوعییەکان بەکرێگیراوی زایۆنیزمن و دژی گەلی فەلەستینی موسڵمانن.'

ئەوانەی بەرامبەری یەک ڕاوەستابوون، لە پێشدا جنێویان بە یەکتری دەدا. عەباسی گوڵچینی شەقاوە یەکێک بوو لەوانەی بە دەنگی بەرز هاواری دەکرد: 'سواری لینینی خوشکی مارکس دەبم.' خەڵکیش بە دەمییەوە پێدەکەنین و چەپڵەیان بۆ لێدەدا!

فەقێکانی مزگەوتی گەورە و خانەقا بەردەوام ئەوەیان دەگوتەوە: 'شیوعییەکان بێدینن، سواری خوشک و دایکی خۆیان ئەبن.'

شیوعییەکانیش دەیانگوت: 'ئێوە کۆنەپەرستن و جاهیلن!'

پاشان پەلاماری یەکیان دەدا، لە نێو تەماشاکەراندا زۆرینە هاندەر و لایەنگرانی شەقاوەکان بوون. کە لەو ڕۆژانەدا شەلاتی و شەقاوەکانی شار، لایەنگر و هەواداریان لە شاعیر و نووسەر و سەرکردە سیاسییەکان زیاتر بوو.

خامە نووسراوەکان دڕێنران و ئەحمەدی حەللاق نەیتوانی بەیاننامەکە بخوێنێتەوە، یان باشترە بڵێین؛ چەند جارێک هەوڵی خوێندنەوەی دا و پێیان بڕی و گوێیان لێ نەگرت. هووهایان لێ کێشا و جرتیان بۆ لێدەدا.

ئەو ڕۆژە لە ڕۆژنامەی العراق-دا و لە لاپەڕەی یەکەمیدا نووسینێک بڵاو کرابووەوە، بڕیارێک بوو نووری سەعید دەریکردبوو. ڕەگەزنامەی لە شەست هەزار جووی دانیشتووی کوردستان و سێ سەد هەزار و بگرە زیاتریش لە تەواوی عێراقدا سەندەوە. بڕیارەکە بە جۆرێک داڕێژرابوو، کە گەلێک لە سەرکردە شیوعییەکانیشی دەگرتەوە، بەڵام لەبەر پشێویی ئەو ڕۆژە، ڕۆژنامەی ناوبراو

نەگەیشـــتە شـــاری ســـلێمانی و کەس ئاگاداری بڵاو بوونەوەی ئەو بڕیارە نەبوو.

لەو مەیدانەدا کاتێک زۆربەی خەڵکی شـــار ســـەرقاڵی شـــەڕ و فیکەلێدان بوون، پۆلیس و ســـەرباز دەوری خەڵکیان گرت و زیاتر لە پەنجا کەســـیان لە کۆمۆنیســـت و نەتەوەییەکان گرتن و وەک ئاژاوەگێڕ و شەلاتی دادگەییان کردن.

* * *

چیرۆکی ئەو برینانەی ســـەر ئەژنۆکانم، کە بە درێژایی تەمەنم دەخورێن و سارێژ نابن، دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی منداڵیم: کە چوار ڕۆژ دوای خۆپیشـاندانەکەی بەر دەرکی سـەرای سـاڵی ١٩٤٨ من و مالیکی ئامۆزام وەک لافیتەهەڵگر بەشـدار بووین. لە نیوەی شـەودا، سەرباز و پۆلیس لە یەک کاتدا، هەڵیانکوتایە سەر زیاتر لە سەد ماڵ. حەوشە و سەربانی ماڵی ئێمەشیان گرت. ئەو کاتەی لە دەرگەیان دا، تەنیا جەمال لێیان وەڕی و بە هاتنیانی زانیبوو، ئەو شـەوە باوکم بۆ چارەســـەرکردنی کێشـــەی جووتیارەکان بۆ عەربەت چووبوو. مام مستەفا دەرگەی کردەوە و پێی گوتن: 'غەفوور لێرە نییە.'

پاشـــان یەکێک لە پۆلیســـەکان گوتبووی: 'غەفوور، عەزیز و قادر هەروەها حەمەی کوڕیشتمان ئەوێت.'

'بۆچی خێرە؟'

کاتێک مام مستەفا ئەمەی پێ گوتبوو، پۆلیسـەکە دەنگ هەڵدەبڕێ: 'چونکە شیوعین و داواکراون.'

لەو کاتەدا من و مالیک لە ژێرزەمینەکە لە ناو دوو سـندووقی چاییدا خۆمان شـاردەوە، هەرچەندە بۆ ئێمەش نەهاتبوون و ناویان نەهێنـاین، بەڵام لەگەڵ گوێمـان لە دەنگی وەڕینی جەمـال بوو، کـاکە غەفوور و عەزیزمـان لەخەو هەڵسـاند و لە هـاتنی پۆلیسـەکان ئـاگـادارمـان کردنەوە، پـاشـان من داوام لە قـادر کرد کە خۆی بشـارێتەوە، بەڵام بە گوێی نەکردم و دوای مام مسـتەفام کەوت. ئەوسـا وا بیرم دەکردەوە کە ئێمەش لە خۆپیشـاندانەکاندا بەشـدار بووین و دەمانکوژن.

یەکێک لە پۆلیسـەکان باڵی قادر دەگرێت و دەڵێت: 'قادر لەگەڵ خۆماندا ئەبەین.'

مـام مسـتەفا توورە دەبێت و دەڵێت: 'کوڕە نـامـاقوولێتـان کرد، مەگەر بە سـەر لاشـەی مندا ئەو کوڕە بەرن، چونکە منداڵە و ئێوە هەمووتان خوێڕی و سەرسەرین و جێگەی باوەڕ نین.'

پۆلیسـەکان یەکێکیان لەگەڵدا دەبێت، شـەرواڵ و کراسێکی لە بەردا دەبێت و بە جامانەیەک سەر و گوێلاکی خۆی داپۆشیبوو. پۆلیسەکان دەیانویست مام مستەفا ڕازی بکەن و دەست لە باڵی قادر بەر بدات. مـام مسـتەفـا فـرسـەت دەهـێـنـێـت و پەلامـاری کـابـرا دەموچاوهەڵبەسـتراوەکە دەدا، جامانەکەی لێ دەکاتەوە و ئاشـکرای دەکات، مەجید ڕەئووف دەبێت، مام مسـتەفا هاوار دەکات: 'مەجە خوێڕی، دەک دابوەشـێت، بێسـیفەتی خوێڕیی جاسـووس، کەم نانی ئەم ماڵەت خواردووە، هەی نمەکحەرام.'

مام مسـتەفا یەخەی مەجید دەگرێت، پۆلیسـەکان ژمارەیان لە زیادبووندا بووبوو، زیاتر لە دە کەس بوون، ویسـتبوویان مەجید ڕەئووف لە دەستی مام مستەفا دەربهێنن، بەڵام مام مستەفا ئەوەندە

تووڕه بوو، پۆلیسێک و مەجید ڕەئووف کەوتبوونە ژێر دەستوپێیەوە، ناچار پۆلیسەکان میلیان هێنابووەوە و لوولەی تفەنگەکانیان کردبووە مام مستەفا، کاتێک مام مستەفا دەستی لە شان و ملی مەجید دەکاتەوە، وەک بڵێیت ملی شکابێت، نەیتوانیبوو بە پێوە خۆی ڕابگرێت.

ئەفسەرەکەیان، تاوەکوو ئەو کاتە لە گۆشەیەکەوە لێی ڕوانیبوون، لە مام مستەفام دەچێتە پێشەوە و پێی دەڵێت: 'ئەگەر سبەینێ غەفوور و عەزیز و محەممەدی کوڕت خۆیان تەسلیم کرد، ئەوا قادر ئەنێرینەوە ماڵ.'

من و مالیک لە پەنجەرەی ژێرزەمینەکەوە سەیرمان دەکرد، کە لە دیوی دەرەوە نەدەبینراین، جەمال هاتبوو لە پەستا زمانی بە شووشەی پەنجەرەی ژێرزەمینەکەدا دەهێنا و کلکی ڕادەوەشاند.

کاکە غەفوور و عەزیز لە ژووری میوانەوە، دۆلابە دارەکە ڕادەکێشن و لەوێوە دەچنە ماڵی حەسەنی حەماڵ و کوبرا، شوێنی ئەو دۆلابە دارەی کاتی خۆی دەرگە بوو، کاتێک حەسەنی حەماڵ ژن دەهێنێت، باوکم ئەو دوو ژوور و هەیوانە جیا دەکاتەوە و دەرگەی حەوشەی بە دیوی سەرەوەدا بۆ دروست دەکات و حەسەن تێیدا نیشتەجێ دەبێت. دۆلابەکە بە جۆرێک لە دیوارەکە جێگیر کرابوو، کەس نەیدەزانی ئەوە پێشتر دەرگە بووە. حەسەنی حەماڵ و کوبرای خێزانیشی لەو نهێنییە ئاگادار بوون. حەسەن لە گەنجێتییەوە وەکوو منداڵی ماڵەکەی لێ هاتبوو، لەو ڕۆژەوە لە شاری سنەی ڕۆژهەڵاتەوە بۆ سلێمانی هاتبوو، لە خانەکەی غەفوورە فەنی و دووکانەکەی باوکم دەبێتە شاگرد، باوکم و مام مستەفام ژنیان بۆ هێنابوو. هەروەها کوبرای خێزانی بەردەستیی حەلاوەخانی دایکمی دەکرد.

پۆلیسەکان تەواوی ماڵەکە گەڕان، هەنگاو بە سەر جێگە بەتاڵەکانی کاکە غەفوور و عەزیزدا دەنێن، بەڵام ناپرسن ئایا ئەم جێگەیانە هی کێن.

هەروەها دوو پۆلیس هاتنە ژێرزەمینەکە، من و مالیکیان لە سندووقە چاکان دەرهێنا و یەکێکیان، خۆی توورە کرد و لوولەی تفەنگەکەی خستە سەر سینگم و هاواری کرد: 'بوم، بوم. ئەوە شیوعییەکم کوشت.'

لەو کاتەدا دەستم بە دەموچاومەوە گرتبوو. کاتێک دەستم لا برد و چاوم هەڵبڕی، جۆگەلەی خوێنی خۆمم لە بەر پێکانمدا هاتە پێش چاو، ئازارێک لە سینگمدا پەیدا بوو، وەک بڵێیت پۆلیسەکە بە ڕاستی گوللەکانی پێوە نابم، ئازارێک؛ وەکوو ڕووشاوی و برینی سەر ئەژنۆکانم ئێستاش هەستیان پێ دەکەم.

پۆلیسەکەی تر پێی گوتین: 'ئێوە بۆچی خۆتان شاردووەتەوە؟'

'لە ترسی ئێوە.'

کاتێک ئەمەم پێ گوتن، چاوم پڕ لە فرمێسک و هەناسەبڕکێم بوو. مالیک بێدەنگ لە منی دەڕوانی، پۆلیسێکیان پێی گوت: 'ئەی تۆ لە ترسی ئێمە زمانت شکاوە؟!'

ئێمەش تەنیا بێدەنگ لێمان دەڕوانین. ئەژنۆکانم ئازاریان دەهات و خوێنیان لێ دەچۆڕا، کووڕە کووڕ دەڕۆیشتم، چونکە بە ئەستەم لە سندووقەکەدا جێگەم بووبووەوە.

ئەو شەوە پۆلیسەکان قادریان بۆ بەندیخانەی سەرا برد، تاوەکوو دەیگەیەننە ئەوێ، هیچ ناڵێت و بە ترسەوە بەردەوام بە لاچاو لە پۆلیسەکان دەڕوانێت. ئەوانەی لەوێ بوون، بە پارتی و

شـــيوعييەکانەوە قادر دەيناســـين و هاتبوونە ماڵی ئێمە، بە تايبەتی محەممەدی مام مستەفای ئامۆزام و هاوڕێکانی غەفووری برام. وەک قادر خۆی بۆی گێڕامەوە، کە ئەوان دەبينێت؛ هەناســـەيەکی قووڵ هەڵدەکێشێت و زەردەيەک دەکەوێتە سەر لێوی.

ئەگەر ئەوەشم لە بير نەچێت، کە ئەو شەوە پۆليسەکان سوبحی فەيلييان لە خانی ولاخەکاندا دۆزيبووەوە، پۆليســەکان وايان زانيبوو، کە ئێمە لەوێدا سجنمان کردووە. دوايی ئەوەمان لەلا ئاشکرا بوو، کە ســـوبحی هەفتەيەک بووبوو، لەوێدا خۆی شـــاردبووەوە، کە هيچ پەيوەندی بە خۆپيشاندان و هاتنی پۆليسەکانەوە نەبوو، بەڵکوو تەنيا لە بێزاری خۆی و ترســـی خەڵک لەوێدا بەبێ نـان و ئـاو خۆی شاردبووەوە، کە لە برساندا وشک هەڵگەڕابوو، قسەی بۆ نەدەکرا و پێستی بە ئێسقانەکانی جەستەيەوە نووسابوو. ئەوە بوو، زياتر لە دوو هەفتە لە ماڵی ئێمە لە جێگادا کەوت و دايکم وەکوو منداڵێکی ساوا خزمەتی دەکرد.

١٣

سالی ١٩٥٢

خواجە شـــەلەمۆ، دەروێش عەزیزی خزمەتکاری بۆ لای میرزا کەریم نـاردبوو، داوای لە میرزا کەریم کردبوو، لێیـان قەومـاوە و هەرچی زووە خۆی بگەیەنێتە گەڕەکی جوولەکان و مالّی ئەوان. ئەو ڕۆژە تەنیا پێنج مـالّی جوو لە گەڕەکی جوولەکاندا مابوون، یەکێک لەوانە مالّی خواجە شـــەلەمۆ بوو. خواجە پێشـــتر تەگبیری ئەوەی لەگەلّ میرزا کەریم کردبوو، کە هەردوو کچەکەی بە موســـلّمان بە شـوو بدات، بەلّکوو خۆی و پیرۆزەی ژنی بتوانن لە سـێبەری ئەواندا بژین و دەربەدەر نەبن.

کـاتێـک دەروێش عەزیز ئەو هەوالّەی بۆ میرزا کەریم هێنـابوو، پیرۆزە بنیامین و دوو کچەکەی خواجە شەلەمۆ، گەلاوێژ و پەخشانی بۆ مـالّی میرزا کەریم هێنابوون. کچەکان لە تەمەنی خۆیان گەورەتر دیار بوون. چاویان بە کل ڕشـــتبوو. لەو کاتەدا حەوشـــەکەی مالّی میرزا کەریم پڕ بوو لە خەلّـک. کە ئـەوان هـاتنە ژوورەوە، هەموو بێدەنـگ بوون. مـالیـک و جەلال بە دوایـانـدا هـاتبوونە ژوورەوە و بەرامبەریان دانیشتبوون، وەک سـەردەمی مندالّییان بێدەنگ لە یەکیان دەڕوانی. کـاتێـک پیرۆزە دەســـتی کرد بە گریـان، حەلاوەخـان هەردووکیانی کردە دەرەوە.

میرزا کەریم و دەروێش عەزیز گەیشـــتنە بەردەم مـالّی خواجە شـــەلەمۆ، خۆی لـە بـەر دەرگەکە چـاوەڕێی دەکردن. پێی پەتی و

شەروالێکی کورت، کراسێکی سپیی چرچولۆچی پۆشیبوو، بێ کڵاو و مشکی و سەروڕیشهاتوو. دەستی لە یەک هەڵدەگلۆفین و ئۆقرەی لێ بڕابوو. لەگەڵ بینینی میرزا کەریمدا هەردوو دەستی بەرز کردنەوە و هاواری کرد: 'میرزا گیان ماڵم بە قوڕگیراوە، فریام کەوە!'

'بۆ، خواجە، چی قەوماوە؟'

'ئەو ناعینســــانە، حاجی شـــێخ ئەحمەد پێنجوێنیی ناموبارەک هەرچییەکم هەبوو بردی، بێجگە لەوە ئەمانەتی ئەو فەقیر و هەژارەی لەگەڵ خۆی بردووە، میرزا گیان کەس نازانێت ئەو قوڕمســـاغە بۆ کوێ چووە، عەرش و قوورشم کرد بە دوایا.'

'ئەوە بە ڕاســتتە، ئەی ئەو پیاوە چەندین ســاڵە شــەریکەکاســبیت نەبوو؟'

'بەڵێ بە ملی شـــکاوم، چووزانم، میرزا گیان خۆ من ســـفرە و خوانچەم دایم ڕاخراو بوو.'

'چی لێ بردوویت؟'

'ئینجا چی نەبرد، هەرچییەکم هەبوو بردوویەتی، بێجگە لەوە پارە و زێڕی ئەو خەڵکەی بە ئەمانەت لای من دایاننابوو، هەمووی دزیوە.'

'ئێستا چی بکەین؟'

'ڕجات لێ ئەکەم میرزا گیان، برا من ئەوەی خۆمم لێی ناوێتەوە، بەس ئەمانەتی ئەو خەڵکە فەقیرەی، کە سیقەیان بە من کرد و لامیان دانا، برا با بەس ئەوە بهێنێتەوە. ئەوی تر بۆ خۆی، خۆتانواتەنی گەردنی ئازاد بێت.'

'با بچین شکاتی لێ بکەین.'

'ڕجات لێ ئەکەم میرزا گیان، شـــکاتی چی، ئەی تۆ ئەوە نازانیت، هاواری ئێمە تەنیا ســـەگلوورە و لەمڕۆ بە دواوە ئێمەی جوو هیچ

حەقێکمان پێ نابڕێ، شکاتی لێ بکەم و بیشیگرن، من هیچم دەست ناکەوێتەوە.'

'بڵێی ئەو سەگە لە کوێ بێت؟'

'نازانم، باری شانم لارە و ئەمەوێت هەر بە قسەی خۆش و بەڵکوو ڕجای لێ بکەین، بەس بەشـــی ئەو خەڵکە هەژارەمان بۆ بگێڕێتەوە. ئەمانەتی خەڵکی هەژاری شاری سنە و ئەو داماوانەی ئێرەیە.'

'دۆست و ناسراوی لێ تێگەیەنین، بەشکم زانیمان ئەو ڕێوییە لە کوێیە.'

'پێشـــتر عەرزم کردیـت، بۆ ئەوەی بتوانین بمێنینەوە، بەڵکوو کچەکان بدەم بە شوو!'

'کەسێک هەبوو، ناوی ساڵحی سەعید دەلۆییە، با پرسیارێک بکەم و جوابت لێ ئەگێڕمەوە.'

هێشتا لە بەر دەرگەکە ڕاوەستابوون، میرزا کەریم دەستی خستە سەر شانی خواجە و گوتی: 'من هەرچی خەڵکی ئەو شارە هەیە لێی قاو ئەدەم، تا ئەیدۆزینەوە، خودا بکات لەم شارە مابێت.'

دوای ئەوەی میرزا کەریم ئەمەی گوت، خواجە گریا و باوەشی بە میرزا کەریمدا کرد. ئەویش قۆڵی گرت و لەگەڵ خۆی بردیە ژوورەوە و بانگی لە دەروێش عەزیز کرد.

دەروێش عەزیز پیاوێکی باریکەلەی باڵابەرز بوو، سەر و ڕیشسپی و پرچی لە ژێر مشکییەکەیەوە بە سەر شانیدا شۆڕ بووبووەوە، لە تەمەنی لاوێتییەوە لە بەر دەستی خواجە شەلەمۆدا کاری دەکرد و هەر لە ماڵی ئەوانیش دەمایەوە، کەمدوو بوو، خواجە دەیگوت، کاتی خۆی لە شاری بانەوە هاتووە، بەڵام هەر جارێک لێت دەپرسی، ناوی شوێنی وای دەبرد، کەس نەیبیستبوو.

دەروێش عەزیز هاتە بەردەم میرزا کەریم و بێدەنگ ڕاوەستا، پێی گوت: 'دەروێش ئاگات لە خواجە بێت و باش خزمەتی بکە.' میرزا کەریم دەستی کرد بە بەر باخەڵیدا و دینارێکی دەرهێنا و خستییە ناو دەستییەوە، درێژەی پێ دا، گوتی: 'ئەوە پارە، پێداویستیی بکڕە و نەهێڵیت بێ نان و ئاو بین.'

دەروێش عەزیز بێدەنگ پارەکەی خستە گیرفانی و سەری بۆ ڕاوەشاند.

خواجە شەلەمۆ بە تەنیشتیانەوە ڕاوەستابوو، پاشان میرزا کەریم بەجێی هێشتن. کاتێک بەرەو ماڵ گەڕایەوە، بینیی زۆربەی ماڵەکان دەرگەکانیان لە سەرپشتن، گەیشتە بەردەم ماڵی کۆهین بارۆخ، کە لە ڕیزی ماڵی خواجە شەلەمۆ بوو. کاتێک میرزا کەریم بە بەردەمیاندا تێپەڕی، خۆی و حەبێی ژنی بانگیان لێ کرد: 'بە هەرزان، بە هەرزان و تالان.'

لێی ڕوانین، بە چمکی جامانەکەی ئارەقی دەموچاوی سڕی، بێدەنگ دەستی بۆ هەڵبڕین، بێ ئەوەی هیچ بڵێ.

وەکوو بڵێی بینینی کۆهین بارۆخ و ژنەکەی کێشەکەی خواجە شەلەمۆیان لە بیر بردبێتەوە، بە کۆڵانەکانی گەڕەکی جوولەکاندا دەستی بە گەڕان کرد.

لەو کاتەدا میرزا کەریم بە خەیاڵ بۆ پازدە ساڵ پێش ئەو ڕۆژە گەڕایەوە:

'ساڵی ١٩٣٧ قۆجە شاوڵ لە دووکانی خەیاتییەکەی بەشیر موشیر ئەوەی بە میرزا کەریم گوتبوو، کە بە نیازە لەگەڵ ماڵ و منداڵی بە یەکجاری بۆ ئەمریکا بڕوات. ئەو ڕۆژە، بەشیر داوای لە میرزا کەریم و قۆجە شاوڵ کردبوو، کە لە هەڵبژاردنەکانی نوێنەرانی عێراقدا

پشتیوانیی بکەن. کە لە ناوچەی سلێمانی خۆی کاندید کردبوو. میرزا کەریم دەنگی خزمان و گەڕەکی سەرشەقام، قۆجە شاوڵیش دەنگی جووەکانی سلێمانی و دەوروبەری بۆ بەدەست بهێنێت. بەشیر موشیر بە قۆجە شاوڵی گوتبوو: 'ئەگەر تۆ دەنگی هەموو جووەکانی ناوچەی سلێمانیم بۆ بەدەست بهێنیت و من ببمە ئەندام پەرلەمان، ئەوا لە سلێمانی یەکێک لە مزگەوتەکانی خانەقا و کاک ئەحمەدی شێخ بۆ جووەکان ئەکەمە کنیسەت.'

میرزا کەریم تاوەکوو ئەو ساتەی گەیشتبووە کفری بیری لەو گفتەی بەشیر موشیر کردبووەوە، کە لە جێگەی خۆیدا و بەرەو ڕوو نەیتوانیبوو ئەوەی پێ بڵێت کە لە خەیاڵیدا بوو: 'بەشیر، خەیاڵپلاو مەبە و ئەو گفتە بە قۆجە شاوڵ مەدە، ئەگەر ببیتە سەرۆکوەزیرانیش لە سلێمانی، ئەوەت پێ ناکرێت.'

پاشان بەشیر موشیر گوتبووی: 'من بۆیە دەنگی کوردە جووەکانم پێویستە، چونکە تەنیا عاقڵەکانی میللەتی کوردم لەگەڵە! ئەوانیش ژمارەیان لە پەنجەی قاچم تێپەڕ ناکات!'

دوای نیوەڕۆی ئەو ڕۆژەی میرزا کەریم دەگاتە شاری کفری، خۆپیشاندان دەبێت. لە دوورەوە لە خۆپیشاندەرەکانی دەڕوانی، کە زۆربەیان مەلا و شێخ، سۆفی، دەروێش و فەقێ بوون. دیار بوو دوای نوێژی هەینی ئەو خۆپیشاندانەیان ڕێک خستبوو. خەڵکی کاسب و جووتیار لە کەنارەوە وەستابوون و لێیان دەڕوانین. کاتێک هوتافی خۆپیشاندەرانی لە بەر خۆیەوە گوتەوە، پێکەنی.

ویستی دوای خۆپیشاندەرەکان بکەوێت و بۆ بەردەم شارەوانی بچێت، بەڵام لە چایخانەکەی شاکر لای دا و داوای ماست و نان و

پیاڵەیەک چاییی کرد. تەنیا دووکان بوو کە لەو ڕاستە شەقامە کراوە بوو. لەو کاتەدا دوو پیاوی کەواوسەڵتەلەبەر کە بە پرچ و ڕیشیانەوە لەوە دەچوون دەرویش بن، لەگەڵ شاکری چایچیدا مشتومڕیان بوو، بە جۆرێک کە چایچییەکە نە گوێی لە سڵاوەکەی بوو، نە لە داواکارییەکەی. ئەوانەی لە چایخانەکە دانیشتبوون، هەموو بێدەنگ و بە سەرنجەوە گوێیان لە لێدوان یان باشترە بڵێین شەڕەقسەی نێوان چایچییەکە و ئەو دوو دەروێشە گرتبوو. دوو دەروێشەکە داوایان لە چایچییەکە دەکرد، کە ئیتر بۆی نییە گرامافۆنەکەی لە چایخانەکە دابنێت، کە ئەوان پێیان دەگوت؛ ئەو دەعبا شەیتانییە. شاکری چایچیش دەیگوت: 'کوڕە برا ئەوە قووانە قووان، لە بەغدا و ئیستەنبوڵ و تەنانەت حاجیی باوکم ئەیگوت بە چاوی خۆم لە مەکە و مەدینەش بینیومە.'

'قەسەم بە خودا لە ناو کەعبەش هەبێت، ئێمە لە کفری قبووڵی ناکەین!'

دوای ئەوەی یەکێک لە دەروێشەکان ئەمەی گوت، هەردووکیان لە چایخانەکە چوونەدەرەوە، یەکێکیان ئاوڕی دایەوە و گوتی: 'کافر مەلعوون، بە گیان شێخ گوێڕایەڵ نەویت، خوێنت ئەڕژم.'

شاکری چایچی وەڵامی نەدایەوە. دوای ئەوەی بە پەڕۆیەک دەستیی سڕی، چاوی بە سەر مشتەریی نێو چایخانەکەیدا گێڕا، وەکوو بیەوێت پرسیاریان لێ بکات، یان ئەوان بۆچوونی خۆیان لەسەر هەڕەشەی دەروێشەکان بڵێن. بەڵام کەس هیچی نەگوت. میرزا کەریم ئەو بێدەنگییەی شکاند و گوتی: 'سڵاو برا، گوێ مەیەرێ، ئەوانە ئاگایان لە دونیا نییە، تۆ ڕاست ئەکەیت و خۆتواتەنی ئەو قووانە لە هەموو جێگەیەک هەیە، تەنانەت لە ماڵی شێخەکانیش،

تۆ چایەک و جامێ ماســـت و دوو نانم بۆ بێنە. من دەنگت ئەگەیەنمە شوێن خۆی.'

'باشـــە برا، دیارە تۆ غەریبیت و ئاگات لە وەزع خەڵک کفری نییە، ئەمانە کفرییان کردووە بە جەهەننەم.'

'ئەوە ســـەرای کفری و بچۆ شـــەکایەتیان لێ بکە، بۆ قبووڵی ئەکەیت؟'

میرزا کەریم ئەمەی گوت، شـــاکری چایچیی چایەک و جامێک ماســـت و دوو نانی لەســـەر تەپڵەکەکەی بەردەمی دانا، لە میرزا کەریمی ڕوانی و هیچی نەگوت.

کابرایەکی بەتەمەنی ڕیشسپیی کەواوسەڵتەلەبەر کە سێ کەسی لەگەڵدا بوو، لە سووچێکی چایخانەکەدا دانیشتبوون، بە دەنگی بەرز گوتی: 'ئینجا وا شـــکایەتیشـــی کرد، کێ قودرەتی هەس بە دەروێش شێخ کەسنەزان بێژێ پاتان خوار دانیاوە.'

'حکومەت.'

هەموو بێدەنگ بوون و بێجگە لە ملچەملچی دەمی میرزا کەریم، گوێت لە هیچ نەبوو.

دوای ئەوەی پۆلیســـەکان بڵاوەیان بە خۆپیشـــاندەران کرد، لە بەردەرگەی شـارەوانی، میرزا کەریم بە پۆلیسێکی گوت، لە بەغداوە بۆ لای قۆجە شـــاوڵ هاتووە و دەیەوێت چاوی پێی بکەوێت. قۆجە شـــاوڵ لە پەنجەرەی ژوورەکەیەوە چاوی لێی دەبێت. ســـێ مانگێک بوو وەک خۆبەخش ڕاوێژکاری شـــارەوانیی کفری بوو. پێش ئەوەی پۆلیسەکە بچێتە ژوورەوە، قۆجە بۆ لای میرزا کەریم هات.

میرزا کەریم پێش چۆنی و چاکی لە بەر خۆیەوە گوتی: 'ئەوساکە زانیم کفری کاولە، کە قۆجە شاوڵ حاکمی کولە.' هەردووکیان دەستیان کرد بە پێکەنین و ئەملاولای یەکیان ماچ کرد.

'بەڵێ میرزا، ئەوەش حاڵوگوزەران کفری. عالەم لە تەقەدومدایە و ئێمەش تازە بۆ دواوە دەگەڕێینۆ. سەد خۆزگەم بە سەردەم خەلیل منەوەر.'

دواتر هەردووکیان بە جیبێک کە پۆلیسێک لێیدەخوڕی، بۆ ماڵی قۆجە شاوڵ چوون. لە کفریی خواروو، گەڕەکی سەیدەکان و کۆلانی جووەکان. قۆجە بە گەڕەکی تەورات ناوی دەبرد. پێش چوونەژوورەوە قۆجە بە پۆلیسەکەی گوت، کە لێرە چاوەڕێیان بێ و ئێستا دەگەڕێنەوە.

پێڵدای خێزانی قۆجە و هەردوو کچەکەی، مریەم شانزە و مەندان هەژدە ساڵان بوو، پێشوازییان لە میوانەکە کرد.

میرزا کەریم و قۆجە شاوڵ تەنیا لە ڕێگەی کار و کاسبییەوە یەکیان نەدەناسی. بەڵکوو باوکیان وەستا ئەحمەدی ناڵبەند و شاوڵ ئەولێ دەیڤید دۆست و ناسراوی یەک بوون. هاوتەمەن بوون و لە تەمەنی دە ساڵییەوە هاوڕێ بوون، قۆجە وەکوو میرزا کەریم، خۆی و ژنەکەی لە سلێمانی لە دایک بووبوون. کە میرزا کەریم لە زەماوەندی ژنهێنانەکەیدا ئامادە بووبوو. هەروەها بۆ لەدایکبوونی کچەکانی لە بەغداوە بە تایبەتی دیاریی بۆ هێنابوون.

قۆجە شاوڵ دەوڵەمەند دەبێت و دەست دەگرێت بە سەر بازاڕی سلێمانیدا. چەند بەرژەوەندخوازێک هەڕەشەی کوشتنی لێ دەکەن. دوای ئەوە، بیست ساڵێک پێش ئەو ڕۆژە بۆ شاری کفری

دەگوازێتەوە. کاتی خۆی میرزا کەریم هەوڵی لەگەڵ دەدات، بەڵام پێی ناڵێت کێ هەڕەشەی لێ کردووە.

قۆجە و میرزا کەریم لە حەوشـــەکە نەچوونە ژوورەوە، پێڵـدا جانتایەکی دایە دەســت قۆجە و هەواڵی ماڵ و منداڵی لە میرزا کەریم پرسی، لە وەڵامدا ئەوەی پێ گوتن؛ کە حەلاو کوڕی پێنجەمی بووە و ناویان لێ ناوە جەمال. پاشان قۆجە لە میرزا کەریمی ڕوانی و گوتی: 'میرزا بۆنی ئـارەقەی ڕێگەت لێ دێـت، بـا بچین پێکەوە حەمـامێـک بکەین. پاشان باسی سلێمانی و حەلاوەخان و منداڵەکانمان بۆ بکە.'

لە حەمامی پاشا، دوای ئەوەی خورشید فەیلیی ناتر شۆردنی، دوو چای بۆ هێنان. لەو کاتەدا حیکمەت زەهاویی قائیمەقام پەیدا بوو.

'ئەرێ خەڵک شار سلێمانی چۆن یەکتان دۆزیوەتۆ؟'

'بە سیلەی ڕەحم!' میرزا کەریم ئەمەی گوت و هەردووکیان لە بەر حیکمەت هەستان.

دوای تەوقەکردن و چۆنی و چـاکی، حیکمەت گوتی: 'گوتیـان دوو دەروێش بە گوللەی پۆلیس بریندار بوون!'

'ئینجا ئەمڕۆ کوا پۆلیس تەقەیان کردبوو؟' قۆجە وای گوت.

'نەخێر، بێقەزا بیت، ئێســـتا چووم و خۆم بە چاوی خۆم بینیمن، جێگەی تیغەکانی خۆیان بووە، بە حیساب حاڵیان لێ نەهاتووە، باوەڕ ناکەم گیان دەرببەن.'

میرزا کەریم، لەژێر لێوە گوتی: 'دەی خوێنیـــان بە ئەســـــتۆی شێخەکەیان.'

'ئەوە لە حەوشـــەی مزگەوتی تەکیە دایانناون و کوڕی زیکریان بە سەردا بەستوون، هەرچەند داوام لێ کردن، ڕازی نەبوون برینەکانیان

بۆ تەداوی بکەن، ئەو دوو قورپەسەرە بەردەوام خوێنیان لە بەر ئەڕوات. لەوانەیە ئێستا مردبن.'

'مردن، ئەی مەگەر ئەوە خەون و تەمەنەی ئەو دوو دەروێشە نەبێت؟!'

قۆجە کاتێک ئەمەی گوت، هەستابووە سەر پێ و بەرەو ژووری خورشید فەیلیی ناتر چوو، کە وەجاخێک و مەرکانەیەک ئاوی لێ بوو. تاوەکوو بە سوراحییەک ئاو و پەرداخێکەوە گەڕایەوە، میرزا کەریم و حیکمەت بێدەنگ بوون. حیکمەت وەک بڵێی بیری لە قسەکەی قۆجە کردبێتەوە: 'ئێ برا خودا ئێمەی هەر بۆ مردن خولقاندووە!'

'ئاخر نەوەک بۆ مەرگدۆستی، قوربان!'

'ژیان دۆزەخێکە بۆ خۆی، ئەگەر بە ترسی پیری و مردنەوە بژیین.'

میرزا کەریم ئەمەی گوت و چەند هەناسەیەک بێدەنگ بوون، حیکمەت هەڵسایە سەر پێ، بانگی لە خورشیدی ناتر کرد و پاشان گوتی: 'زۆر هیلاکی ئەو شەڕەدەنووکەی ئەمڕۆم، ئەگەر چاوەڕێم بکەن، ئێستا دێمەوە خزمەتتان.'

میرزا کەریم بانگی لێ کرد: 'جەنابی قائیمەقام، ئەمڕۆ دووان لەو دەروێشانە لە چایخانەکەی شاکر بوون و شەڕیان بەو قورپەسەرە دەفرۆشت، لەسەر ئەوەی گوایە بۆی نییە گرامافۆنەکەی لێ بدات. وتم ئەگەر جەنابتان قسەیەکتان تێدا بکردایە.'

'بەڵێ جەنابی میرزا کەریم، ئاگادارم... حەتمەن!'

حیکمەت لە ســـارداوەکەوە چوو بۆ گەرماوی حەمامەکە. قۆجە بە میرزا کەریمی گوت: 'میرزا ئەوە خۆمـانین، ئەگەر وەزع ئـاوا بڕوات، پەزەکان گورگ ئەیانخوات!'

'پەزی چی؟ دیسان خەریکی چەرچیتی نەبیت؟!'

'کورە ماڵتم ئاوەدان کرد، مەبەستم لە وەزعی ئێمەی جووە!'

'بۆ بێجگە لە شانامەکەی ئەوسای خەلیل منەوەر، هیچ بووە؟'

'ئاگات لە چییە، دژەجوو تا بێت لە زیادبووندایە و ئەم وڵاتە بۆنی خوێنی لێ دێ... کە دڵنیام بەڕێوەیە بڕژێت.'

'وام زانیی لە هاتوهاواری ئەو دەروێشە چڵکنانە ترساویت.'

'نەخێر میرزا گیان، ئەوە بۆ هەزار ســاڵ ئەچێت شــێخ و دەروێش بۆڵەبۆڵیانە و کەس گوێشــیان لێ ناگرێت، ئەم جارە ترســەکە لەوە گەورەترە.'

'ئەی چار؟'

'دەستی ماڵ و منداڵ بگرم و بڕۆم بۆ جێیەک کە کچەکانم بێ خەم بخوێنن و ســبەی ببنە دایک و ئەوانیش لە پاشــەڕۆژدا لەبەر ئەوەی جوون، خەمی منداڵەکانیان نەبێت.'

'وەکی ئەوســا چۆن لە سلێمانی کوونییەک هەڕەشــەی لێ کردیت شارت بۆ بەجێ هێشت. هەی جەبان!'

'میرزا گیان، ئەمەی پێت ئەڵێم هەڕەشەی شەخسی نییە و پلانێکی گەورەی ئیقلیمی و بگرە نێونەتەوەییە، لە خۆمەوە قســـە ناکەم و مەعلوماتم لە شـوێنی مەوسـوقەوە پێ گەیشـتووە. ئەوەتا هەر دوێنێ دوو کەس بە ناوەکانی... پێم وا بێت؛ ڕەمزی نافیع خەڵکی هەولێر و جەمیل ســـابیر خەڵکی کەرکووک گیراون، کە بە نیازی دامەزراندنی پارتێکی نازی بوون، ئەڵێن ئەو دوو کەســە خۆیان چاویان بە هیتلەر

کەوتووە، تەنانەت بە نهێنییش ڕاوێژکاری تایبەتیی لەگەڵ ناردوون، کە ئەویش گیراوە، بە ناوی یۆهانس مولەر. ئیتر مەگەر بەس من بزانم لە چەند وڵاتێکی ئەورووپا چی دەرحەق بە جووەکان کراوە.'

'ئێستا من بۆچی هاتووم و تۆ باسی چیم بۆ ئەکەیت، ئێ دە وەرە با بە هەموومان دژی ئەو زوڵم زۆردارییە بوەستینەوە.'

'قسەکەت جوانە میرزا گیان، بەڵام پێم وا بێت بیست ساڵێک تاخیر بوویت.'

'ئەی ئێستا چار چییە؟ خۆ من بە نیازی تۆ بووم و جەنابت وەعدد بە بەشیر موشیر دا، کە لەگەڵم بێیت بۆ سلێمانی.'

'نایەم، میرزا لەگەڵت نایەم، بەڵام هەواڵم بۆ هەموو خزمان ناردووە، کە ناوی جەنابی سەرۆکی کول، بەشیر موشیریان لە بیر نەچێت.'

بەم قسەیە حەمامەکە بە پێکەنینی هەردووکیان دەنگی دایەوە.

خورشیدی ناتر بە پەلە هاتە ساردەوەکە و پرسیی: 'بانگ منتان کرد؟'

میرزا کەریم بە دەم پێکەنینەوە: 'بەڵێ خورشید، ئەوە تۆ لە کوێیت؟ چاییمان بۆ بێنە، چایی.'

'ئەرێ کاکە تۆ لە کوێ بوویت؟ لە دووکانەکەتەوە ناردبوویان بە دواتدا.' کاتێک مام مستەفا ئەمەی بە میرزا کەریم گوت، لەو خەیاڵەی دایبڕی. گەیشتبووە حەوشەکەی ماڵی خۆیان، وەڵامی مستەفای برای نەدایەوە و تەنانەت لێشی نەڕوانی.

ناو حەوشەکەیان ئەوەندە خەڵکی لێ بوو، بە ئاستەم ڕێگە هەبوو بچێتە ژوورەوە، کڵاو و جامانەکەی بە دەستییەوە بوو، ئارەق لە

ڕووی دەچۆڕا، سەری داخست و بێ ئەوەی سڵاو لە کەس بکات بۆ ژوورەوە چوو، دەرگەکەی حەلاوەخانی کردەوە و گوتی: 'حەلاو، ئەو منداڵانەی خواجە شەلەمۆ با چەند ڕۆژێک لێرە بن.'

حەلاوەخان و پیرۆزە خێرا خۆیان کۆ کردەوە و لە بەری هەستانە سەر پێ، حەلاوەخان پرسیی: 'بۆ میرزا گیان، هیچ بووە؟'

'نەخێر، شتێکی وا نەبووە، دوایی بۆت باس ئەکەم.'

پێش ئەوەی ئەوان فریای وەڵامدانەوە بکەون، ئەو دەرگەکەی داخست و بە پەلە لە ماڵ چووەدەر و بەرەو بازاڕ چوو.

* * *

'ئەرێ ساڵح، پێم ناڵێیت، تۆ بۆ ئەوەندە دڵت لە دوای ڕۆیشتنی ئەو جووانەی گەڕەکی جوولەکانە؟'

کاتێک عەبدوڵڵا گۆران ئەمەی بە ساڵح شارەزووری گوت، لە ماڵی میرزا کەریم بوون، خۆیانیان بۆ چالاکییەک ئامادە دەکرد.

ساڵح شارەزووری هەناسەی هەڵکێشا: 'ئەی مەگەر باوک و باپیری منیش جوو نەبووبن!'

'چۆن، کاک عەلیی برات قەت لەو بارەوە هیچی نەگوتووە؟'

'ئەوە بۆ یەکەم جارمە لای کەسێک باسی ئەکەم، لەوانەیە ئەوەش تەئسیری ئەوە بێت، کە ئەمڕۆ ڕۆیشتنی ئەو جووانەی گەڕەکی جوولەکانم بینی!'

'چۆن؟'

'لەگەڵ جەنـابی میرزا کەریم بە دیـاریـانەوە بووین، خەڵکی ئەو گەڕەکە هەموو بە ســـەڵتی ڕۆیشـــتن، ئەوە لە هەڵەبجەش بە هەمان شێوە، یەک ماڵی جووی تێدا نەما.'

'تۆ گوتت، باوک و باپیرتان جوو بوون؟'

'بەڵێ قوربان، ئێمە چوار خوشـک و دوو براین، باوکمان ئێسـتا لە ســـجیلا ناوی عەبدوڵڵایە، کە دوو برای تریشــــی هەیە بە ناوەکانی ڕەشید و عوسمان. خۆی باوکم ناوی ئیسحاقە و مامە ڕەشید ناوی داود و عوســـمانیش ناوی ڕاســـتیی شـــەلەمۆیە، کە ناوی ڕاســـتیی باوکیشـیان ئیسـحاقی ئەولێ دانیال بەهنام بووە و گۆڕاوە بە سـۆفی محەممەد. ناوی پوورەکانیشـــم بێجگە لە مەهتاب، ئەوانی تر ناویان گۆڕدراوە.'

عەبدوڵڵا گۆران ســـەری دانەواند و لێی ڕوانی: 'کە واتە عەلی عەبدوڵڵا شەونمی برات، ناوی باوکی ئیسحاق بووە؟ ئەی بۆچی قەت باسی نەکردووە؟'

'بەڵێ، ئەوە حەقیقەتە، ئیتر کاکم ڕای لەگەڵ من جیاوازە و نایەوێت لەو بارەوە لەگەڵ خۆشمان بدوێت.'

'ئەی دایکتان جوو بووە؟'

حەمەســـاڵح دیلان ئەمەی پرســـی و پاشـــان لە تەنیشـــتی ســـاڵح شارەزوورییەوە دانیشت.

'نەخێر، فاتمەی دایکم کچی حاجی حوســـێنی غوڵامە، کە ئەکاتە خاڵی مستەفا پاشـای یامولکی، واتە فاتمەی دایکم و مسـتەفا پاشـای یامولکی خاڵۆزا و پوورزان.'

'ئاوا، بە گوێرەی ئەو مێژووە بێت، ناحەقت نییە دڵت بە ڕۆیشـتنی ئەو جووانە ئەسووتێت!' گۆران ئەمەی گوت.

'ئێ مامۆستا، خەمی من تەنیا بۆ ڕۆیشتنی ئەو جووانە نییە. پاشان سەرەی ئێمە و ئەوانی تریشە، ئەگەر سبەینێ، ئەو ماڵە عەرەبانەی شارەزوور کە لە گامێش تەپەی شارۆچکەی سەیدسادق نیشتەجێ بوون، ناچار بکرێن بڕۆن، من هەمان هەستم بۆیان ئەبێت، چونکە وەکوو خەڵکی ناوچەکەیان لێ هاتووە و هیچ فەرقێکیان لەگەڵ من و تۆ نییە، ئێ ئەوەتانێ پیرەکانیان هەموو پەکییان کەوتووە و منداڵەکانیان... کە لە شارەزوور لەدایک بوون، هەر ناشزانن بابیان لە کوێوە هاتووە. ئەی تۆ دێیت ئەو منداڵانە بۆ کوێ دەرئەکەیت، کە باش عەرەبییش نازانن؟'

'ئا لەوەیاندا من تەواو لەگەڵتدا هاوڕام، بەڵام کاتێک داگیرکەری خۆسەپێن ئەبێتە بڕیاردەر، ئیتر ئێمە ئەبینە تەماشاکەرێکی بێدەسەڵات، ئەگەر وەکوو ئێستامان بمێنینەوە، ئەبێت چاوەڕوانی خراپتریش بکەین.'

لەو کاتەدا غەفووری میرزا کەریم هات و پێی گوتن: 'ئەمڕۆ چی بکەین و چۆن خۆمان ڕێک بخەین؟'

محەممەد موسەدەقی چەپڕەو لە ئێران بە پشتگیری زۆرینەی دەنگی پەرلەمانتاران و لێپرسراوانی دەزگە حکوومییەکان نەوت خۆماڵی دەکات و ڕەزا شا بۆ بەغدا هەڵدێت، کە چەند ڕۆژێک پێش ئەو ڕۆژە ڕووی دابوو.

لە تەواوی شارەکانی عێراق شیوعییەکان ئاهەنگی خۆشی دەگێڕن، لە سلێمانییش بە نیازن بەو بۆنەیەوە ڕێپێوانێک ڕێک بخەن، بێ ئەوەی دەسەڵاتداران بزانن، کە پەیوەندی بە هەڵاتنی ڕەزا شاوە هەیە، تاوەکوو نیشانی بدەن کە خەڵکی سلێمانییش بە گۆڕینی دەسەڵات لە ئێران، خۆشحاڵن.

زیاتر له بیست منداڵیان له کۆڵانەکانی سەرشەقام کۆ کردبوونەوە، کیســـەیەک نوقڵی ترش و شـــیرینیان بە ســـەردا دابەش کردبوون، هەموویان ملچەملچ دەوریان لە عەبدوڵلا گۆران و ئەحمەد هەردی دابوو.

گۆران پارچەیەک کاغەزی بە دەســـتەوە بوو، دوو کۆپلەشـــیعری منداڵانیان بۆ ئەو ڕۆژە لەگەڵ ئەحمەد هەردی هۆنیبووەوە، بەڵام منداڵەکانیان بۆ بێدەنگ نەدەکرا، تاوەکوو لە مەبەســـتی خۆیان تێیان بگەیەنن. زووزوو نوقڵەکانیان لە دەمیان دەردەهێنا و لێیان دەڕوانی و نیشـــــانی یەکیان دەدا. خەیاڵیان تەنیا لای لەزەتی نوقڵەکە بوو. منداڵێک بە ناوی فازیلی حاجی عەبدوڵلا پرســـــی: 'مامۆســـــتا ئەمڕۆ جەژنی چییە و بۆچی ئاهەنگ ئەگێڕین؟'

پێش ئەوەی گۆران فریا بکەوێت و وەڵامی بداتەوە، ڕوونـاکی میرزا کەریم گوتی: 'هەر بۆ خۆشـــــی ئـاهەنـگ ئەگێڕین، وا نییە مامۆستا؟'

'منداڵینە، ئەمڕۆ لە وڵاتێک و جێگەیەکی دوور لێرە، زاڵمێک لەسەر حوکم لا براوە، کە زوڵمی لە خەڵکی هەژار ئەکرد. ئێمەش بەو بۆنەیەوە ئاهەنگ و خۆشی ئەگێڕین.'

گۆران ئەمەی گوت و بانگیان لێ کردن، کە عەرەبانە پایلییەکان ئامادەن. هەموو چاوەڕوانی گۆران و ئەحمەد هەردی و منداڵەکان بوون، دەورەیان لە گۆران و هەردی دابوو، پرســـــیاریان زۆر بوو. هەوڵیان دەدا ئاسان وەڵامیان بدەنەوە، هەروەها دوودڵ بوون لەوەی ڕاســـتیی مەبەســـتی ئاهەنگەکەی ئەو ڕۆژەیان پێ بڵێن، نەوەک ئەو ڕۆژە، یان لە قوتابخانە لە دەمیان دەربچێت و ئەو نهێنییە بدرکێنن.

جەلال چوو خۆی تێکەڵی منداڵەکان کرد و لە شـــانی گۆرانەوە ڕاوەســـتا، گۆران لە جەلالی ڕوانی و لە ژێر لێوەوە، وەکوو نەیەوێت منـداڵەکـان گوێیـان لە دەنگی بێـت: 'ڕێگەیـان نەداین ئەو دوو کۆپلەشـــیعرەیان پێ لە بەر بکەین، ماڵی تۆ ئاوەدان بێت، خەتای ئەو نوقڵە ترش و شیرینەی تۆ بوو!'

'ئوستاز، سیحری تامی نوقڵەکە بوو!'

'ناحەقیان نییە، یەک دەنکی تریان بدەیێ، باڵیان لێ ئەڕوێت و بە ئاســـمانی ئەو شـــارەیدا ئەفڕن.' گۆران وای گوت و هەردی لە ژێر لێوەوە: 'حەتمەن ئەوە سیحری ئەو نوقڵە بووە!' هەرسێکیان پێکەنین.

قادری میرزا کەریم و حەمەساڵح دیلان لەگەڵ ساڵح شارەزووری بە گوڵ و قومـاشـــی ڕەنگاوڕەنگ خەریکی ڕازاندنەوەی عەرەبـانە پایلییەکان بوون.

پێشـــتر هەموو ئەندامان و دۆســـتانیان ئاگادار کردبوو، کە دەبێت ئەو ڕۆژە ئاهەنگ بگێڕن، بێ ئەوەی حکومەت هەســـتی پێ بکات و تووشی گرتن و ڕاونان ببنەوە.

بڕیاریان دابوو، لە ماڵی میرزا کەریمەوە دەست پێ بکەن و بۆ بەر دەرکی ســـەرا بڕۆن و بگەڕێنەوە، هەروەها بە درێژاییی ئەو ڕێگەیە ئەندام و لایەنگرانی خۆیان دانابوو، تاوەکوو چەپڵەیان بۆ لێبدەن و پێشوازییان لێ بکەن.

منداڵەکانیـان بە ســـەر عەرەبـانەکاندا دابەش کردبوو، گۆران و هەردی پێکەوە، ســـاڵح شـــارەزووری و حەمەســـاڵح دیلان، قادر و مـالیک. ئەوانی تر بۆ بەر خـانەقا و جادەی کاوە چووبوون. کـاتێک ویستیان بڕۆن حوسێن عارف و کامەران موکری پەیدا بوون، جەلال لە عارەبانەکە دابەزی، لەگەڵ ئەوان دوای عارەبانەکان کەوتن.

لەســەر جادەکان دەسـتیان کرد بە گۆرانیگوتن و نوقلبەخشـینەوە، ئەوەنـدە خەڵـک دوایـان کەوتبوون، بە تـایبەتی منـداڵان ڕێگەی هاتوچۆیان بڕیبوو. کاتێک گەیشتنە بەر دەرکی سـەرا، پۆلیسـەکان لە بێئاگاییدا، تێکەڵی منداڵان دەبوون و دەســـتیان بۆ نوقڵی ترش و شیرین پان دەکردەوە.

شــەوی دوای ئەو ڕۆژە خواجە شــەلەمۆ بە نەخۆشـیی دڵ مردبوو، کاتێک دەرویش عەزیز ئەو هەواڵەی بۆ میرزا کەریم هێنا، هێشـــتا پیرۆزەی خێزانی و کچەکانی لە ماڵی ئەوان بوون.

لە دوای ئەو ڕۆژەوە میرزا کەریم ناچار بوو، بۆ مانەوەیان بیر لە بەشـــوودانی هەرســـێکیان، پیرۆزە بنیامین و دوو کچەکەی خواجە شەلەمۆ، گەلاوێژ و پەخشان، بکاتەوە.

١٤

سالّی ١٩٥٤

نۆی مانگی چوار بڕیار درا هەڵبژاردنی پەرلەمانی عێراق ئەنجام بدرێت، لە تەواوی عێراق بەرەی نیشتمانی دروست کران، لە سلێمانییش پارتی و شیوعی بە یەکگرتوویی و لە یەک بەرەدا ڕێک کەوتن و بەیاننامەیان بڵاو کردەوە، نووری ئەحمەدی تەها و حیلمی عەلی شەریف، لەگەڵ حەمەی حاجی تایەر نوێنەری پارتییەکان بوون، لە شیوعییەکانیش ئەحمەد دڵزار و وەستا عەبدول دەستنیشان کرابوون، بۆ نوێنەرایەتیکردنی ئەم بەرە هاوبەشەی پارتی و شیوعی لە پەرلەمانی عێراق، ئیبراهیم ئەحمەد و مارف بەرزنجی هەڵبژێررابوون.

ڕۆژی یەکشەممەی چواری مانگ بوو، کە هێشتا پێنج ڕۆژی مابوو بۆ دەنگدان.

'جەلال خالیدی پارێزگار و عەبدوڵڵا محەممەد عەلی جێگری پارێزگار، لەگەڵ عەقید مەجید عەلی بەرپرسی حامییە و مستەفا حەبیب بەڕێوەبەری پۆلیسی سلێمانی، لەوێ بوون. عەلی کەمال و ماجید مستەفا مورادیان لەگەڵ بوو، بەو خەڵکەیان دەناساندن. مستەفا حەبیب دەیگوت؛ نوێنەرانی پارتی و شیوعییەکان پاشەکشەیان کردووە، چونکە ئەمری گرتنیان دەرچووە!' جەلالی میرزا کەریم لە گەڕانەوەیدا بۆ ماڵەوە ئەمەی بە غەفووری برای گوت.

غەفوور لە وەڵامدا پرسی: 'ئەی کەسێک نەبوو هاواریان لێ بکات و پێیان بڵێت؛ هەی خۆفرۆشی بەکرێگیراوانە، سەهووتان فەرموو!'

'ئەی بێقەزا بیت کاکە، قابیلە ئێمە لەوێ بێدەنگ بووبین، هاوارمان کرد؛ درۆ ئەکەن کەس باوەڕیان پێ نەکات. خۆفرۆشن!'

'ئەی دوایی؟'

'دوایی ڕامان کرد، تاوەکوو بەر خانەقا پۆلیس بە دوامانەوە بوون.'

'کێت لەگەڵ بوو؟'

'لەگەڵ کامەران موکری و سەلاحی عەلیی عائیشە خان. هەروەها حوسامەدین عەلی غالب، کەمال مەزهەر ئەحمەد، جەلال مەعرووف، شەهاب ڕەمزی، ئەسفەندیار ئەحمەد شوکری. ئیتر دوای ئێمە بوو بە هەرا و هووهاکێشان.'

'ئەم ڕووداوانە پێویستە هەمووی بە وردی بنووسرێنەوە!'

'بە نیازم.'

ئەو ڕۆژانە غەفوور چەند مانگێک بوو لە سەفەر گەڕابووەوە، کە بەردەوام جەلال داوای لێ دەکرد باسی ئەو سەفەرەی بۆ بکات، چوونی بۆ لوبنان و ئیتالیا و هەنگاریا و لەوێوە بۆ مۆسکۆ، کە جەلال لە باسی دیمەن و شێوازی ژیانی خەڵکەیان تێر نەدەبوو، بە تایبەتی کە غەفوور پێی گوتبوو، بە چاوی خۆی لە هەنگاریا چاوی بە شاعیران نازم حیکمەت و پاپلۆ نیرۆدا کەوتبوو. دوو شاعیر کە جەلال ئەو ڕۆژانە زۆر پێیان سەرسام بوو.

* * *

لە دەفتەری یادەوەرییەکانی جەلالی میرزا کەریمەوە:

بۆ مێژوو، ســــلێمـانی حەوتی مـانگی چواری ١٩٥٤ بوو. خـاوەن بەرژەوەندییەکانی ناوچەی سلێمانی، شێخ و دەرەبەگەکان لە بەرەی دژ بە گەلدا بوون. دوو ڕۆژ پێش هەڵبژاردن، پۆلیس و ســــەرباز خەڵکی شــاریان بە زۆر بۆ بەر دەرکی ســەرا ڕاپێچا. لەوێ جەلال خالیدی پارێزگار، محەممەد سەعید قەزاز، باباعەلی شێخ مەحموودی حەفید، مەســعوود مەلا محەممەد ئەفەندی، بەهائەدینی شــێخ نووری بەگی شــێروانە، جەمال ڕەشـید عەبدوڵلا بەگی بابان و عیزەدین مەلا ئەبووبەکر ئەفەندیی هەولێری ئامادە بوون.

هەروەها ئەم کەســایەتییانە، عەلی حاجی ئەحمەد ئاغای عوزێری، حەبیب عەبدولقادر، وەهاب تاڵەبانی و حوســـێنی ســـەید ئەحمەدی خانەقا؛ وەکوو نوێنەری پارتی یەکێتیی دەســـتوور، کە ڕۆژانی پێش هەڵبژاردن بۆ بانگەشە بە تەواوی کوردستاندا گەڕان.

ئەو ڕۆژە ئەوانەی بە جیا لە کەنارەوە ڕاوەســـتابوون، محەممەد ســـەیـد عەبـدوڵلا نەقیـب هەولێری؛ نوێنەری پـارتی نەتەوەی سۆسیالیستی عەرەبی، کە خۆشی یەکێک بوو لە دامەزرێنەرانی ئەو پارتە نەتەوەپەرستە، لەوێ بوو.

خەڵکی بەچەپڵەڕێزان پێشـوازییان لێ کردن، لە پشـتی ئەوانەوە کاندیدە بەرژەوەندیخوازەکان ڕاوەستابوون، کە لە بەرەی نیشتمانیدا نەبوون. نـاومـان لێ نـابوون کـاندیـدە جنۆکەکـان، کە ئەمـانە بوون؛ ئەحمەد محەممەد ســاڵح بەگی جاف، بابەکر حەســەن ئاغای قندۆڵ، جەلال عەبدولحەمید بەگی جاف، حەســەن فەهمی مەحموود پاشــای جاف، عەلی کەمال عەبدولڕەحمان، ماجید مســتەفا موراد لەلە. ســەید ئیبراهیمی شــێخ ســەعیدی حەفید. حەســەن فەهمی عەلی مەحموود

پاشـــای جاف، که هەموویان ئەندامی حیزبەکەی نووری ســـەعید، یەکێتیی دەســتوور، حیزبەکەی ســالّح جەبر، نەتەوەییی ئیشــتراکی بوون. ڕۆژانە لە ڕۆژنامەکاندا وێنەیان بڵاو دەکرایەوە و باســـی پیاوچاکییان دەکرا. حکومەت پارەیەکی زۆری بەم کاندیدانەی سلێمانی دابوو. ئەوانیش دەنگی خەڵکی هەژاریان پێ دەکڕی. مالیکی ئامۆزام یەکێک بوو لەوانەی بە ڕێکەوت یەک دیناری وەرگرتبوو.

ئەو ڕۆژە لە لایەن جەلال خالیدی پارێزگار و ســـەعید قەزازەوە ئەوە گوترا؛ هەرچی کەســێک دەنگ بە نوێنەرانی بەرەی نیشــتمانی بدات لەســـەر کار دەردەکرێت یان تووشـــی ســـزا دەبێت، ئەو هەڕەشەکردنە لە ناو خەڵکیدا دوودڵی دروست کرد.

* * *

ڕۆژێک پێش هەڵبژاردن، لە بەردەم قەســـرەکەی تۆفیق قەزازدا و لەســـەر شـــەقامی مەولەوی، بە پاڵپشــتیی پۆلیس و ســـەرباز. ئەم کەســـایەتییانە کۆ بووبوونەوە و یەکیەک قســـەیان بۆ خەڵکی کرد، باســـیان لەوە دەکرد، حیزبی پارتی و تەحەڕوڕ، بە کرێگیراون و بە نیازی تێکدان و دزینی موڵکی حکوومەتن.

ئەوانەی دیار بوون و ئەو ڕۆژە قســـەیان بۆ خەڵکی کرد ئەمانە بوون: عەبدوڵلا محەممەد عەلی؛ جێگری پارێزگار، تایەر ئەفەندی، لیوا مەجید عەلی، حاجی حەمەســـاڵح بەگ، حەمە پاشـــای عەبدولڕەحمان پاشـــا، لیوا مەحموود خەفاف، عەقید مەجید عەلی بەرپرســی حامییە، عەقید محەممەدی عەونی گورون ئەفەندی، شــێخ جەعفەری شـــێخ عەبدولعەزیزی کانیی کەوە، هەروەها چەند

مەلایەکیشیان لەگەڵ خۆیاندا هێنابوو، تاوەکوو فەتوای ئەوە بدەن کە ئەوەی دەنگ بە بەرەی نیشـــتمانی بدات، بێڕێزی دەکات بە خودا و دینی ئیسلام.

لە ناو شـــاردا بەردەوام لە لایەن لایەنگرانی حکوومەتەوە هەواڵی گرتن یـان دۆڕانی بەرەی نیشـــتمـانی بڵاو دەکرایەوە، بێجگە لە ڕۆژنامەی ئەو ڕۆژە، کە لە ســـەرەتاوە تا کۆتاییی شـــانامە بوو بە ســـەر ئەندام و لایەنگری دوو حیزبی حاکمدا، لە هەندێک بابەتیشـــدا هەڕەشـــە و ناشـــیرینکردنی کاندیدەکانی بەرەی نیشـــتمانی بوو. لە هەموو بنکەیەکی دەنگدان بێجگە لە پۆلیس، چەندین کەســـیان بۆ چـاودێریی خەڵکی دەنگـدەر دانـابوو. لە گەلێـک شـــوێن لەگەڵ دەنگدەراندا دەچوونە ســـەر ســـندووقەکان و چاودێرییان دەکردن. لە زۆربەی بنکەکاندا خەڵکی ئاســـاییان دەســـتگیر کردبوو، بێجگە لە هەڕەشەکردن. پاشان دواساتی هەڵبژاردن نوێنەرانی بەرژەوەندیخواز لە بنکەی دەنگدانەکان بە پارە دەنگی خەڵکیان دەکڕی.

لە دوای نیوەڕۆی ئەو ڕۆژەوە چاودێرانی بەرەی نیشـــتمانییان لە هەموو بنکەکان گرتن، یان کردنیانە دەرەوە و تـەنانـەت ڕێگەیان پێ نەدان دەنگ بدەن.

چـەند ڕۆژێک بوو بە نـاوێکی خوازراوەوە شـــیعرێکم بۆ گۆڤاری گەلاوێژ نووســـیبوو، زیاتر لە دە جار نووســـیبوومەوە، هەر جارە و ناوێکم لە ژێریدا دەنووســـــی، کە بڕیار بوو ئەو ڕۆژە بڵاو ببێتەوە، ئەوە یەکەم جارم بوو شـــیعر بڵاو بکەمەوە. هەرچەندە نیشـــانی عـەبدوڵڵا گۆران و ئـەحمـەد هـەردیشـــم دابوو، بەڵام شـــەو خـەو نەدەچووە چاوم.

ئەوەم بە بەهار گوت، ئەویش پێی گوتم: 'ئەگەر بڵاو کرایەوە، من ماچێکی تۆ قەرزارم!'

بە بیرم دێت لە دوای ئەمەوە، بۆ ڕازیکردنی دڵی بەهار، یان باشترە بڵێم لەپێناوی ماچێکدا، ناوی هەموو گۆڤار و ڕۆژنامە کوردی و تەنانەت عەرەبییەکانیشم نووسیبوو، بە مەبەستی ئەوەی ڕۆژانە یان هەفتانە هەرچ شیعرێکم نووسی بۆیان بنێرم، بەڵکو بۆم بڵاو بکەنەوە.

* * *

سەعات نۆی سەرلەبەیانی ڕۆژی دوای هەڵبژاردن، ئەنجامەکان بڵاو کرانەوە. بەرەی نیشتمانی لە سەرانسەری عێراقدا لە کۆی سەد و سی و پێنج کورسیی پەرلەمان، دە کورسییان بەدەست هێنابوو، کە هەموویان عەرەب بوون. یەکێتیی دەستوور پەنجا و یەک کورسی و نەتەوەی ئیشتراکییش بیست و یەک کورسی، هەروەها لە لایەن دیوانی پادشایەتییەوە بە تەسکییە، سی و هەشت کورسی بۆ کەسانی تایبەت تەرخان کرابوون، ئەوانەی دڵسۆز بوون و پشتیوانیی بنەماڵەی پادشایەتییان دەکرد، لەوانە چواردەیان کورد بوون و لە شێخ و دەرەبەگەکان پێک هاتبوون. هەروەها پازدە کورسی تاوەکوو یەکەم دانیشتنی نوێنەران ئاشکرا نەکرابوو.

نووری سەعید حکوومەتی پێک هێنا و گوێ لە ناڕەزاییی خەڵک نەگیرا، لە خۆپیشاندانەکاندا لە تەواوی عێراق شەست و دوو کەس کوژران. یەکەمین دانیشتنی نوێنەران بە ئامادەبوونی نووری سەعید خۆی بەڕێوە چوو، کە ئەندامانی بەرەی نیشتمانی ڕاستەوخۆ

ڕەخنەیان لە مەلیک و سیاسەتی نووری سەعید گرتبوو. پاشان بۆ نەهێشتنی ئەو دە دەنگە ناڕازییەی بەرەی نیشتمانی لە ناو دەستەی نوێنەرانی عێراقدا، بڕیار درا هەڵبژاردن دووبارە بکرێتەوە. گوتیان، لەبەر ئەوەی لە لایەن بەرەی نیشتمانییەوە ساختە کراوە.

نووری سەعید بڕیاری سڕکردنی ئەنجوومەنی نوێنەرانی دەرکرد. پاشان لە مانگی هەشتی هەمان ساڵدا بڕیاری هەڵبژاردنی نوێ درا، لە کۆی سەد و سی و پێنج ئەندام سەد و بیست و یەک ئەندام بە تەسکییە بوونە پەرلەمانتار و لە سەرانسەری عێراقدا هەڵبژاردن تەنیا بۆ چواردە پەرلەمانتار کرا، ئەوانیش سەر بە دوو حیزبە دەسەلاتدارەکە بوون. لە ڕۆژی سێی ئابی هەمان ساڵدا نووری سەعید حکومەتی نوێی پێک هێنا و کۆمەڵێک بڕیاری نوێی دەرکرد. بە تایبەتی بڕگەی دەستووری شازدە و حەڤدە، هەروەها هەژدە، کە تایبەت بوون بە هەڵوەشاندنەوەی پەرلەمان و حیزبەکان، داخستنی ڕۆژنامە و سەندیکا و ڕێکخراوەکان، وەرگرتنەوەی ڕەگەزنامە لەو کەسانەی جوون یان بیروباوەڕی شیوعییان هەیە، ژمارەیەکی زۆر فەرمانبەر و مامۆستای قوتابخانەکان و مامۆستایانی زانکۆ لە کارەکانیان دوور خرانەوە. هەروەها ژمارەیەک ڕێککەوتننامە و هاوپەیمانێتی مۆر کران، کە لە ناوخۆ و ئاستی وڵاتانی عەرەبیدا پەسەندکراو نەبوون. نووری سەعید عێراقی لە دژی ڕووسیا کردە ئەندام لە هاوپەیمانێتییەکی سەربازیی لەگەڵ بەریتانیا و تورکیا و ئێران و پاکستان، کە ئەمە دواتر بە هاوپەیمانیی بەغدا ناسرا.

* * *

بۆ جاری دووەم و دوای سێ مانگ هەڵبژاردن کرایەوە. لە سلێمانی، پارتی و شیوعی خۆمان باش بۆ ئەم پێشهاتە ئامادە کردبوو، کۆڕ و کۆبوونەوە و بەیاننامەمان پێکەوە دەرکرد، چونکە هەواڵی ئەوە گەیشتبوو، کە هەڵبژاردنەکە تەنیا بۆ دامرکاندنەوەی دەنگی بەرەی نیشتمانییە. وەک حیزبی شیوعی هاوڕێ ئەحمەد دڵزار لە سلێمانی نەما و گەڕایەوە هەولێر، عوسمان خۆشناو و عومەر دیلان لێپرسراو بوون. لە هەموو گەڕەکەکاندا بنکەی کۆبوونەوە و ڕێنمایی دانران و خواردن و جێگەی خەویان تێدا بوو. تەنانەت چەکیشمان لێ دانابوون، بەو مەبەستەی ئەگەر لە شارەکانی تری عێراق دەست بە سەر دامودەزگاکانی میریدا گیرا، ئێمەش لە سلێمانی پەلاماری سەرا و پاشان حامییە بدەین. بێجگە لە پۆلیس و سەربازی لایەنگری پارتی و شیوعی زیاتر لە دوو سەد کەس بۆ ئەو مەبەستە ئامادە کرابوون، هەروەها لە هەموو بنکەیەک برینپێچ دانرابوون. بڕیار درابوو سەرهەڵدانەکان لە گەڕەکەکانی سەرشەقام، چوارباخ، دەرگەزێن و گوزەری قەسابەکانەوە دەست پێ بکەین، کە زیاتر بۆ ئەو مەبەستە گونجاو بوون و پۆلیس و بەکرێگیراوی میری کەمی لێ بوو.

ئێمە وەک قوتابییانی شیوعی و پارتی؛ ماڵی سەعیدی برای حەمەکاکەمان هەڵبژارد و کردمانە بنکەی خۆمان، کە لە گوزەری قەسابەکان و نزیک بازاڕ بوو. دوو دەرگەی هەبوو، یەکێکیان لەسەر گوزەری قەسابەکان و بەرەو شەقامی مەولەوی و کانیی ئاسکان بوو. ئەوی تریان لەسەر کۆڵانی حەمامی سوورەت بوو، کە لەوێوە دەمانتوانی بەرەو گەڕەکانی سەرشەقام و چوارباخ بڕۆین، کە ئەو

ناوه چەندین کۆڵانی باریک و بێچاوپێچی هەبوون. بەو جۆره نەخشەی دەربازبوونمان دانابوو.

* * *

لەگەڵ حسێن عارفی هاوڕێم ئەو ڕۆژانە لێپرسراوی قوتابییان بووین، هەروەها دوو ڕۆژ لە هەفتەیەکدا نابیناکانمان لە ژوورەکەی میرزا کەریمی باوکم کۆ دەکردنەوە، بە مەلا تۆفیقە بێچاوی خاڵمەوە چواردە کەس بوون. لە بەغداوە ئامێری برادیلم بۆ هێنابوون، کە بە سەری پەنجەکانیان دەیانتوانی پیتەکان بناسن و فێری خوێندنەوە ببن.

بۆ ئەوەی نابیناکانی هەولێریش لە کۆمەڵەیەکدا کۆ بکەینەوە، پێکەوە بۆ هەولێر چووین، ئەحمەد دڵزار لەوێ نەبوو، کە ئێمە بۆ لای ئەو چووبووین، ڕەحمانە شەل پێشوازیی لێ کردین و بۆ ماڵی خۆیی بردین، دوای نانی شێو، دوو کەسی تر بە ناوەکانی مەلا نەفتە و شێخە شەل هاتن، دوو سەعاتێک دواتر ئەحمەد دڵزار لەگەڵ تەها خارۆ خۆیان بە ژووردا کرد. دڵزار گوتی: 'لە شەقلاوە بووم. لە ماڵی ئەم پیاوەی.'

کاتێک باسی دامەزراندنی کۆمەڵەی نابیناکانمان بۆ کردن، پێکەنینیان پێمان دەهات. پاشان مەلا نەفتە پێی گوتین: 'ئێمە کۆمەڵەی چاوساغانمان لۆ پێک نایێت، ئێستای نۆبەی کوێرانە!' بەو قسەیە پێکەنین.

ئەو ڕۆژە کامێراکەم پێ بوو، داوام لێ کردن کە پێکەوە ڕەسمێک بگرین. بێجگە لە دڵزار و حوسێن عارف هەموو شلەژان و هەڵسانە

ســەر پێ، لێم توورە بوون. هەرچەند ویســتم تێیان بگەیەنم کە ئەو وێنەیە لە لای خۆم دەپارێزم، هیچ سـوودی نەبوو، تاوەکوو گەیشـتە ئەوەی ڕەحمانە شـــەل لە من و حوســـێن عارف دوودڵ بوو، لە ماڵەکەی کردینییە دەرەوە. ئەو شەوە چووین بۆ ماڵی دڵزار و ڕۆژی دوایی بۆ سلێمانی گەڕاینەوە.

ئێوارەی ئەو ڕۆژە، باسـی سـەفەرەکەم بۆ کاکە غەفوورم گێڕایەوە، دەیناسین و زۆر سەرسام بوو بە کەسایەتیی شێخە شەل و ڕەحمانە شـــەل، بە کاکە غەفوورمم گوت: 'ئەی مەلا نەفتە و تەها خارۆ، نموونەی مرۆڤی شـــۆڕشــگێڕ و چینی هەژارن، بێ ئەوەی کتێبیان خوێندبێتەوە بە سـروشـتیان بەخشـندەن و چەپگەران و شـــەڕی چینایەتی ئەکەن!'

'ئێ، مەگەر مرۆڤی کورد خۆی بە سروشتی بەخشندە و خاوەنی ڕۆحێکی چەپڕەو نەبێت!'

لەگەڵ کاکە غەفوورم لە ژێرزەمینەکەدا پێکەوە دانیشـــتبووین، حەلاوەخانی دایکم دوو چایی بۆ هێناین و پرســـی: 'غەفوور گیان، ئەو هەموو خەڵکە بۆچی هاتوون؟ دیسان بە نیازن لەم ماڵەوە دەست بە خۆپیشاندان بکەن؟'

'بەڵێ، بۆچی؟'

'ڕۆڵە گیان نازانم، زۆر خەممە!'

'هیچ خەمت نەبێت و هەموو بە ســـکی تێرەوە هاتوون و تۆ پێویست ناکات هیچ ئەزیەتێک بکێشیت، تەنانەت چاشیان بۆ لێمەنێ!'

'کوڕە خەمی ئەوەم نییە، بە تەنیا ڕۆژی سەد میوان ڕایی ئەکەم.'

'لەوە دڵنیام، تۆ چەندە کارامەیت. ئەی خەمی چیتە؟'

'ئەمشەو خەونێکی سەیرم بینی!'

'خەون، وام زانی ئاخۆ شتێکت بیستووە، یان...'

'یان چی؟ لەو خەونەمدا هەمووتانم لەدەســـت دابوو، بە تەنیا لە شـــاری غەریبان بووم، وەک ســـواڵکەر بۆ نانێک لە دەرگەی ماڵانم ئەدا.'

'ئەوەندە بیری لێ مەکەرەوە، ئەوە هەمووی ترســـە. ئەم جارەیان هەموو خەڵکی سـلێمانی تێیدا بەشـدارن، ئەگەر شـتێکیش ڕوو بدات، ئێمەش وەک ئەو خەڵکە.'

'ئەی باشە بەڵکوو بەس ترس بێت، ئاگاتان لە خۆتان بێت.'

'هیچ خەمت نەبێت!'

'بەڵام غەفوور گیان، عەزیز و ئەو کوڕانەم بینی تفەنگیان پێ بوو؟'

'ئەوە بەس بۆ ترساندنی پۆلیس و پارێزگاریکردنە لە ئێمە.'

'ئێ... ئێ.'

ئەوە بۆ یەکەم جار بوو دایکم دوودڵ بێت و ئەو پرسیارە لە کاکە غەفوورم بکات.

* * *

ڕقی دەسەڵاتی پادشایەتی لە گەڕەکی سەرشەقام و بە تایبەتی ماڵی میرزا کەریم هۆکارەکەی ئەوە بوو؛ هەرچی لە سلێمانی ڕووی بدایە لەو گەڕەک و ماڵەوە دەستی پێ دەکرد. وەکوو هەموو جارەکانی تر، لە گەڕەکی سەرشەقام و ماڵی ئێمەوە... خۆپیشاندان دەستی پێ کرد. ســـەرلەبەیانی پۆلیس بە گەڕەکی ســـەرشـــەقامدا بڵاو بووبوونەوە، تاوەکوو ڕێگە لە خەڵک بگرن.

له پێش ماڵی ئێمه ئۆتۆمبێلێکی بێژمارەی پیکاب، کۆمەڵێک بە تفەنگەوە لە دەوری بوون. ئەوانیش عەزیزی برام و حەمەڕەشیدی حەمەشانە، مەلا عەبدولی خەیات لەگەڵ کەریم پاڵەوان و عەبدولی سووران بوون. ئەوەیان پێ وترابوو... بە مەرجێک بێ پرس هیچ کارێک نەکەن و بۆ لای فوئاد مەجید و عومەر دیلان بگەڕێنەوە. هەروەها کەمالی حاجی مستەفا و شێخ سدیقی مەحموود وەک چاودێر لەگەڵیان بوون.

خۆپیشاندان دەستی پێ کرد و لە بەر ماڵی ئێمەوە بۆ بەردەم گۆڕەپانی گومرگە سووتاوەکە، تاوەکوو بەر خانەقای مەولانا و بە درێژاییی ڕاستە شەقامەکانی سەرشەقام خەڵک جمەی دەهات. لەوێ نوێنەری پارتی و شیوعی گوتاریان خوێندەوە. بڕیار درا بە شەقامی کاوەدا بەرەو بەر دەرکی سەرا بڕۆین. لە شەقامی کاوە پۆلیس و سەرباز هێرشیان کردە سەرمان و بوو بە تەقەکردن. بەرامبەر یەک ڕاوەستابووین، یەکەم کەس سەعید ساقی بریندار بوو، لە شانی من و کامەران موکرییەوە بوو، لەو کاتەدا پۆلیسەکان هێرشیان هێنا و بە برینداری کەوتە دەستیان، کاتێک کاکە عەزیز و عەبدولی سووران بە چەکەوە بەرەو پۆلیسەکان چوون، خەڵکەکە گەڕانەوە و هەموو پەلاماری پۆلیس و سەربازەکانیان دا. لەوێدا بوو بە شەڕی دەستەویەخە و سەعید ساقیمان بە برینداری لێ سەندنەوە و گەیاندمانەوە بنکەیەکمان لە سەرشەقام.

پۆلیسەکان پاشەکشەیان پێ کرا، بەڵام ژمارەی سەربازەکان لەوەدا نەبوو، کە ئێمە بێ چەک بتوانین بەرەو ڕوویان ببینەوە. ناچاریان کردین ببین بە سێ بەشەوە و لێک دابڕێین، بەرەو سەرشەقام و گەڕەکی گۆیژە و کۆڵانەکانی دەوروبەری حەمامی

سـوورەت بڕۆین. بە دەم ڕێگەوە تەقەکردن و هوتافکێشـان و شـەڕ لەگەڵ سـەرباز و پۆلیس بەردەوام بوو. من لەو گرووپە بووم کە بەرەو حەمامی سـوورەت چووین، لە دواوە تەقەیان لێ دەکردین، حەمەی حاجی غەفووری باخەوان لە دوامانەوە پێوە بوو. ئەوە بوو لە جێگەدا مرد. بریندارەکان ژمارەیان لە دە کەس زیاتر بوون، هەندێکیش دەسـتگیر کران. بە تایبەتی ئەوانە، کە بۆ هەڵگرتنەوەی بریندارەکان گەڕابوونەوە.

بۆ ئەوەی بتوانین بریندارەکانمان ڕزگار بکەین و نەگیرێن، بڕیارمان دا بەو کۆڵانانەدا خۆمان بگەیەنینە ئەسـحابەسـپی و لە دواوە پەلاماری پۆلیس و سەربازەکان بدەین. ئەگەر توانراش تەقەیان لێ بکرێت. کاتێک گەیشـتین، بینیمان هەندێک لە هاوڕێکانی ترمان هەمان ئیشیان کردبووە. پێکەوە چووینە سەر شەقامەکە و دەستمان کرد بە بانگکردن و هوتافکێشـان. بە جۆرێک پۆلیسـەکانی شـەقامی کـاوە گەڕانەوە و بەرەو ڕوومـان هـاتن. کـاتێـک بەرامبەر یەک ڕاوەستاین، لە پێشدا هێرشیان نەکردە سەرمان. شێخ ڕەزای گوڵانی و تۆفیقە ڕەشی ئەفسـەر سـەرپەرشتیی پۆلیسەکانیان دەکرد. ئێمەش بەردەوام بە نـاوی خۆیـانەوە بـانگمـان دەکردن و بە بەکرێگیراو و خیانەتکار ناومان دەبردن. زۆری نەبرد وەک جاری یەکەم هەموو لەوێ کۆ بووینەوە.

ئەوانەی لەوێ نزیکم بوون و دەمناسینەوە؛ من و مالیک و کامەران موکری و فوئاد مەجید و کەمال مسـتەفا و حیلمی عەلی شـەریف و حسە ڕەش و عەبدولی سووران بووین. پاشان کورسییەکیان هێنا و کامەران موکری چووە سـەری و دەسـتی کرد بە قسـەکردن و شـیعرخوێندنەوە. ڕووی کردبووە شـێخ ڕەزای گوڵانی و تۆفیقە

ڕەشـــــی ئەفســـــەر و هــاواری دەکـرد: "هەی پیــاوی مـیری، چاومۆرکردنەوەت ئێمە ناترســـێنێت و دامودەزگە شـــــڕەکەت ئێمە نالەرزێنێت، ئێمە میللەتمان لەگەڵە و ئێوەش ئەو پۆلیســــە ترســـنۆکە هەڵخەڵەتاوانە." شـێخ ڕەزای گولانی خۆی لە ڕێکخسـتنەکانی پارتیدا بوو! باش هەمووماني دەناســی و بە تایبەتی کامەران موکری، سـێخ ڕەزا ئەو ڕۆژە ڕێگەی لە پۆلیســـەکـان گرت و ئەمری پێ نەکردن هێرش بکەنە سـەرمان. ڕێگەی بەرەو سـەرا بە ئۆتۆمبێلی سـەربازی گیرابوو، دەمانزانی ئەگەر بەرەو ســـەرا بڕۆین کوشـــتارێکی زۆر دەدەین، پاشــان شـێخ ڕەزا ڕێگەی بۆ چۆڵ کردین و بە هوتافکێشـان بە شەقامی کاوەدا داگەڕاین.

کاتێک ئێمە گەیشـتینە بەر خانەقای مەولانا، لە شــەقامی مەولەوی بوو بە دەســـتڕێژی گوللە، دوای ئەوە زانیمان پۆلیس و ســـەرباز پەلاماری گەڕەکی ســەرشــەقامیان داوە و خەڵکێکی زۆریان گرتووە. یەکێک لەوانەی، کە بە بریندارى دەســـتگیر کرابوو، مەلا عەبدولی خەیات بوو، بەڵام لە شـــەقامی مەولەوی پەلاماری ســەیارەی پۆلیس دەدرێت و مەلا عەبدول بە بریندارى ڕا دەکات. کاتێک شـــوێنیان پێ گوتین، من و محەممەدی مام مســـتەفام، بەدیعەی مام مســـتەفا و موعەزەزی هاوڕێیمان برد و گەیشـتینە ئەو ماڵە، کە لەو کاتەدا چوار برینـداری لێ بوو، بەدیعەی ئـامۆزام و موعەزەز ئەو کــاتە لە نەخۆشخانە برینپێچ بوون.

ئێمە لە ماڵی حەمەسـەعیدی برای حەمەکاکەی هاوڕێی قادری برام خۆمانمان شـــاردەوە، چونکە پۆلیس و ســـەرباز پێکەوە ماڵ بە ماڵ دەگەڕان. من و مالیک و حەمەی مام مســـتەفام و قادری برام، فوئاد

مەجید و نائیب عەبدوڵڵا، هۆگر گۆران و حەمەکاکە، دواتر کامەران موکرییش هات بۆ لامان.

خەڵکێکی زۆریان گرتبوو، تەنانەت نەخۆش و بریندارەکانیشیان بۆ بەندیخانە دەبرد، بێئاگا بووین لەوەی لە گەڕەکی سەرشەقام ڕەشبگیر کرابوو، چووبوونە سەر ماڵی ئێمە. دواتر ئەوەمان بیست؛ کە لە بەغداوە فەرمان بۆ حامییە و پۆلیسی سلێمانی هاتبوو، کە پەلاماری گەڕەکی سەرشەقام بدرێت. بە تایبەتی ماڵی میرزا کەریم. باوکمیان گرت و دایکم و کچەکانیان دەرکردبووە سەر جادە، ئیتر هەرچییەک لە ماڵەکەدا بووبوو، بە ئۆتۆمبێلی سەربازی بردبوویان بۆ حامییە. تەنانەت ئەو دوو ماڵەی کرێچیمان بوون، حەسەنی حەماڵ و حەمەکەریمیساڵحی قەپانچی، دەریانکردبوون و ماڵی ئەوانیشیان تاڵان کردبوو، خانی وڵاخەکان و دووکانەکانیشیان ڕووخاندبوو، گوایە هەموو سەرهەڵدان و چالاکییەکانی ناو شاری سلێمانی لەو ماڵەوە دەست پێ دەکەن. ئەو ڕۆژە، بە هەمان شێوەی ماڵی ئێمە، لە تەنیشتی باخی گشتی ماڵی قادر ئاغایان تاڵان و داگیر کرد، کە میری بە بنکەی پارتییەکانی دەزانی.

کاتێک باوکمیان گرتبوو، لە بەرچاوی خەڵکی سەرشەقام ئەوەندەیان لێ دابوو، نەیتوانیبوو بە پێی خۆی بڕوات. لە سەراش لە ژوورێکی تاکەکەسیدا دایاننابوو. هەرچەندە دوای دوو ڕۆژ، موعەزەزی برینپێچ چووبوو بۆ لای باوکم و برینەکانی بۆ تەداوی کردبوو، پاشان هەواڵی ئەوەی بە موعەزەزدا بۆ ئێمە ناردبوو، کە خۆمان نەدەین بەدەستەوە، چونکە گوتوویانە ئەگەر کوڕەکانت خۆیان بدەن بە دەستەوە، تۆ بەر دەدەین.

لەســـــەر ئەو هەڵوێســـــتەی باوکم، بڕیاری کۆتاییی داگیرکردنی هەموو ماڵ و دووکان و موڵکی درا، خۆیشی بە شەش مانگ زیندانی حوکم درا. باش بە بیرم دێت، دایکم پێشـــتر دڵی خەبەری دابوو، یان باشـــترە بڵێم خـەونی پێوە بینیبوو! بـەڵام کـەســـــمـان گوێمـان لە حەلاوەخان نەگرت.

١٥

بە بیرم دێت هەفتەیەک پێش مردنی عەبدوڵا گۆران، لە لای بووم، بە نیاز بووم قسـەکانی بنووسـمەوە، بەڵام زۆر دەکۆکی و پچڕ پچڕ قسەی دەکرد، لە پێشدا زۆر سوپاسی کردم، بۆ هێنانی ئەو بیست و پێنج دینارەی، حیزبی شـیوعی، مانگانە بۆیان بڕیبووەوە، خۆی لە ڕاستیدا بیست دینار بوو، بەڵام کاتێک زانیم بەشی کرێی خانووەکەی و پێداویستیی ناکات، بڕیارم دا لە گیرفانی خۆم پێنج دیناری بخەمە سەر و پێیشی نەڵێم.

کاتێک بۆ ماڵی عەبدوڵڵا گۆران بەڕێوە بووم، لە گەڕەکی قەزازەکانەوە دوو کەس بە دوامەوە بوون، هەردووکیانم ناسـییەوە، کەمالی حازم بەگ و فەریدە ڕەش بوون. وام زانی خۆمم لێ ون کردوون، بەڵام لە گەڕەکی سـابوونکەران کەمال لە بەردەممدا پەیدا بوو. دەسـتی لە بەر باخەڵیدا بوو، بێ ئەوەی چۆنی و چاکیم لەگەڵدا بکات. پێی گوتم: 'واز لە بەهاری غالب عەربەتی بێنە، بۆ خوا پێت ئەڵێم!' تەنیا ئەوەندە و بەس. دیار بوو کەمالی حازم بەگ قسـەکەی خۆی بردبووە سـەر، چونکە دوو هەفتە دواتر، لەگەڵ کاکە غەفوورم گیراین و بێ لێپرسینەوە ڕەوانەی بەغدایان کردین.

هەفتەیەک پێش ئەو ڕۆژە لای بەهار بووم، چاوی پڕ بوون لە ترس و تەنانەت کاتێک ماچم کرد، هەسـتم بە سـاردیی لێوەکانی کرد، تەنانەت بۆن و تامی دەمیشی گۆڕابوو. لە کاتێکدا خۆی فێری ئەوەی

کردبووم، پێش سڵاو، بە ماچێک پێشوازیی لە یەک بکەین، بەڵام ئەوە بۆ جاری یەکەممان بوو، کە ئەوە ڕووی نەدا و پێی گوتم کە ئەوە بۆ جاری چوارەمە کەمالی حازم بەگ چۆتەوە داوای، هەروەها بەهار ئەوەشـــی گوت؛ کە وا بزانم ئەم جارەیان هەڕەشـــەیان لە باوکم کردووە.

بیرم لەوە کردەوە باســـی ئەوە لەگەڵ باوکمدا بکەم، بچێت داوای بەهارم بۆ بکات، ئەوەم بە بەهار نەگوت؛ کاتێک لای باوکم باســـم کرد. خۆی کۆ کردەوە و لەگەڵ مام مستەفام گوتیان پێشمان کەوە با بچین بۆت داوا بکەین. پێشتر ئەوەم لەگەڵ مام زامن باسم کردبوو... لە وەڵامدا پێی گوتم: 'ئەوە لە چارەی هیچتاندا نەنووســـراوە. جەلال ئەگەر تۆ ئەوە بکەیت، هەموو گەنجانی ئەم شارە لە خۆت ئەکەیت بە دوژمن، ئەوەش بزانە ئافرەتێکی جوانخاســـی وەک بەهار ئەبەد بە تەنیا نابێت بە موڵکی تۆ، ئەو هەڵگری نووری ما خودایە و تۆی هەڵبژاردووە، لە خۆتی تێک مەدە!'

لەگەڵ باوکم و مام مســـتەفام بۆ داخوازیی بەهار چووین، باوکی لە ماڵ نەبوو، بەڵام نازانم بەهار بۆچی ئاوا خۆی گۆڕیبوو، بە مینی جۆبێکی کورت و ســـەر شـــان و ســـینگی ڕووت، هاتە بەرامبەرمان دانیشـــت، شـــێوازی قســـەکردنیشـــی گۆڕابوو. کاتێک لە ماڵیان هاتینە دەرەوە، باوکم و مام مســـتەفام پێیان گوتم، ئەگەر ئەو کچە ببێتە خێزانت ئێمە کەسوکارت نیین. دواتر بۆم ڕێک نەکەوت پرسیاری ئەو ڕۆژە لە بەهار بکەم.

گەیشــتمە لای گۆران؛ لە ســەرەتاوە زۆر ماندوو دیار بوو، هەســتم دەکرد هۆکاری ئەوەیە، کە تازە لەخەو هەســـتابوو، پێ دەچوو خەونێکی ناخۆشــی دیبێت، چەند جارێک بە دەم باوێشکدانەوە گوتی: 'جەلال تۆ لە هەموو هاوڕێکانم بۆ من بە ئەمەگتریت.'

'ئەوە بە ڕاستتە ئوستاز، بە ئەرکی سەرشانمی ئەزانم.'

کاتێک ئەمەم پێ گوت، ئەو دەســـتی بە کۆکە کۆک کردبوو، ئیتر نازانم گوێی لێم بوو یان نا، پاشان گوتی: 'ئەوە ئەڵێن دەیان کەسیان لە مەعمەلی چیمەنتۆکە لەسەر کار دەرکردووە. ئەمشەو خەو نەچۆتە چاوم، تێ ناگەم بۆچی ئەو هەواڵە ئەوەندە لەسەر ڕۆحم گرانە!'

'بەڵێ، کەسێکیش نییە داکۆکی لەو کرێکارانە بکات!'

لێی نەڕوانیم، وەکوو گوێی لێم نەبووبێت، قسەکەی گۆڕی: 'ویستم شیعرێک بنووسم بەڵام... ئەوە تۆ لە دەرگەت دا و خەیاڵت شێواندم!'

'دەڕۆم و ئیسراحەتی خۆت وەرگرە.'

'نەخێر، جەلال گیان ڕۆیشتنی چی، ئەی با ئەو شیعرەم بە قوربانی تۆ بێت، پێ ئەچێت بەم حاڵ و گوزەرانەی خۆمەوە زۆر خەمی پاشەڕۆژی ئەو میللەتەم بێت، کە دیسان ئاغا و دەرەبەگ ئەبێتەوە بە کەڵەگا بەســـەر گیانی ئەو فەقیر و هەژارەوە، ئیتر پاشـــەڕۆژی شۆڕشی ئەو نەتەوەییانە خێر بێت!'

'ئوستاز گیان، تۆ ئاگات لە تەندرووستیی خۆت بێت!'

'ناتوانم جەلال، تۆ ئەوە بێنە پێش چاوی خۆت، ئەگەر لە هەموو شــارێک یان شــارۆچکە و گوندێکدا کەســێکی بەخشــندەی وەک مام زامن بوونی هەبێت.'

'کێ؟ کام مام زامن؟'

'مام زامنی نوقڵفرۆش!'

'بۆ مامۆستا تۆش، مام زامن ئەناسیت؟'

'ئەی جەلال گیان بێقەزا بیت.'

'مەقسەدم، چوویتە دووکانەکەی و تامی نوقڵی مام زامنت کردووە؟'

'هەر لە یەکەم ڕۆژەوە... پێم ناوەتە ئەم شارە، بە ڕێکەوت ڕێگەم کەوتە لای ئەو زاتە.'

'بە ڕێکەوت؟!'

'ئەی تۆ پێت وایە لە قەدەرمدا نووسرابێت؟ ئەو ڕۆژەی لە مۆسکۆ هاوڕێکانم لەسەر نووسینی شیعرێک لێیان کردمە هەرا و بەگرتیان دام، ئەوە بوو بەو نەخۆشییە باڵبەستیان کردم و بۆ بەغدایان ناردمەوە، مام زامن هاوەڵم بوو.'

'کانییەکی ڕوونی بەر تریفەی مانگەشەو:
لە بنیا بلەرزێ مرواریی زیخ و چەو،
جوانترە لە لای من لە دەریای بێ سنوور.'

'بەڵێ، ئەو دێڕەیان گۆڕیبوو بە؛ جوانترە لە لای من لە مۆسکۆ. هەر ئەوە نەبوو، بەڵکوو زۆربەی شیعرەکانمیان شەن و کەو کردبوو!'

'لەسەر ناوهێنانی کوردستان لە شیعرەکانماندا، لە لایەن سەرکردایەتیی حیزبی شیوعییەوە سزامان ئەخوارد، تەنانەت ئەوەندە بێویژدان بوون بەگرتیشیان ئەدایین.'

'زۆر بە داخەوەم، کە هەمووی بە فیتی هاوڕێکانی خۆمان بوون. دونیایەکی سەیرە، ئەو ڕۆژانە، عیزەدین مستەفا، کەمال مەزهەر و مارف خەزنەدار، لە مۆسکۆ بوون و نزیکم بوون، بەڵام هەرچەند

بیری لێ ئەکەمەوە، نــاچێتە عەقڵمەوە، ئــەو زاتــان، ئەوەیــان لێ بوەشێتەوە!'

'منیش باوەڕ ناکەم، بەڵام... ئەی ئەو تەقریرنووسانە کێ بوون؟'

'نازانم!'

'ئوستاز تۆش دووکانی مام زامن پێ ئەزانیت؟'

'تـەمـەنێک دووکانـەکـەی مـام زامن جێگـەی حـەوانـەوەم بووە، لـە ڕاســـتیدا جـەلال ئەوە چەند ڕۆژێکە چاوەڕێی ئەوم، مـام زامن لـە هەموو جێگەیەک و لە ڕۆژانی تەنگانەدا وەک بڵێی لە غەیبەوە بێت و لێم قوت بووەتەوە، ئیتر جار هەبووە لە سجن بووم.'

'بەڵێ، بەڵێ.'

'ئەی تۆ مام زامن چۆن ئەناسیت؟'

'وەک تۆ، چۆن باسی لێوە ئەکەیت!'

'ئینجـا، جـەلال گیـان تۆش وەک من بێبـەخـت بوویـت، بـەڵام خوا خۆشی ویستوویت!'

'بەڵێ ئوستاز، مام زامن قەدری منی زۆر ئەگرت.'

'بۆ تۆش لەو باوەڕەدایت کە ئەو زاتە...'

'ئەبەد گومانم لێی نەبووە.'

'ئەزانی جەلال، زۆر جار بیرم لەوە کردۆتەوە، ئەگەر لە هـەموو شـــار یان شـــارۆچکە و گوندێکدا کەســـێکی وەک مام زامن بوونی هەبووایە، ئەگەر لە هەموو شار یان شارۆچکە و گوندێکدا... شوێنێکی وەک مـاڵـەکـەی جـارانی میرزا کـەریم بوونی هـەبووایـە، ئـەوکـات منداڵـەکـانمـان خوێندەوار و بوێنـە دەرئـەچوون، بێگومـان نـەوەیـەک پەروەردە ئەبوو شۆڕشگێڕ، کە بێوچان هەوڵی ئەدا بۆ بەدەستهێنانی

ئازادیی خۆی و ئەوانی تر، بێ ئەوەی چاوەڕوانی یەک مسقاڵە زەڕە پاداشت بێت.'

'ماڵی میرزا کەریم؟ ئوستاز مەبەستت لەو ماڵەیە کە ئێستا پۆلیسخانەیە؟'

'بەڵێ، بە داخەوەم و چاک لێمان تێک چوو. ئەی مەگەر هەموو ڕۆشنفکرانی کورد نانی ئەو ماڵەیان نەخواردبێت و لە کتێبخانەکەی ئەو ماڵەوە پێ نەگەیشتبن!'

'ئوستاز، تۆ ناوت لێ نا، کتێبخانەی بیری نوێ!'

'وا بزانم، لە بیرم نەماوە.'

'هەست ئەکەم شتێکی من لەو ماڵەدا بەجێ ماوە، بەڵام هەرچەند بیری لێ ئەکەمەوە، نازانم چییە.'

'پێ ئەچێت بە ڕۆح زۆر هۆگری بووبێت! بۆ، تۆ پێت وایە داگیرکەران تەنیا ماڵیان لێمان داگیر کردووە؟'

'نەخێر ئوستاز گیان، بێقەزا بێت.'

'لە ڕابردوومماندا ئەوەی ئێمە چاوەڕوانمان نەکرد ڕووی دا، ئەوەی ڕووی دا لە دەرەنجامی بیرکردنەوە و کردەوەکانی خۆمانەوە بوو، کەواتە ئەو بەشەی ئێمە ئێستا لە ژیاندا پێمان بڕاوە بەرهەمی ئەرک و ماندووبوونی خۆمانە، ئیتر کەم بێت یان زۆر ئێستا ئێمە لێرەداین.'

'ئەی مەگەر خەڵکی ناکرووزێنەوە و ناڵێن: ئیتر ئەوە بەش و قەدەری ئێمەیە!'

'ئەوە قسەی زەلیل و بێدەسەڵاتەکانە، هەموومان ئاگاداری ڕووداوەکانی مێژووی خۆمانین، ڕەش بن یان سپی، مێژووی ئێمەن و بەشێکن لە ئێمە، ئەوەی ئێستا... مەبەستم لەم ڕۆژەیە، کە ئێمە نیمانە، مێژوو نییە، نان نییە، شوێن نییە، بوون و نەبوونمان نییە،

بەڵکوو تەنیا ئازادییە! بەو جۆرەیش سۆشیالیزم لە کوردستاندا پێی لە زەوی گیر نابێت!'

'کەواتە جووتیار و کرێکاری کورد تەنیا نان و کار دادیان نادات؟'

'بەدەستهێنانی نان و کار تەنیا ڕزگاربوونیانە لە دەست زوڵمی سەرکار، ئەی دوای ئەوە؟ جەلال تۆ لە کۆنگرەی قوتابیان گوتبووت؛ سبەینێ کرێکاری عەرەب سەرکارە و کورد دەبێتە حەماڵی!'

'مەگەر لەسەر ئەوە تەجمیدیان نەکردم.'

'بەڵێ، بە ڕای من ئازادی لە نان گرنگترە، میللەتانی ژێردەستە، کە زمان و فەرهەنگیان لەژێر هەڕەشەی سڕینەوەدایە، ئەستەمە لە واتای سۆشیالیزم بگەن. من هەندێک جار بەند بووم و نانیان ئەدامێ و لە بەرامبەر دا کاریشیان پێ ئەکردم، بەڵام دیل بووم، مەبەستم لە ژێردەستەییە!'

'ئوستاز، قسەکانمان تۆزێک بۆنی نەتەوەچێتییان لێ دێت.'

'ئەگەر بڵێین ئێمە چەپێکی کوردین و شۆڕش بۆ ئازادی و نەمانی چینایەتی ئەکەین لە نێو خەڵکی خۆماندا، پێم وا بێت حەقی خۆمانە!'

'ئوستاز، جاران ڕات جیاواز بوو.'

'هەموومان ڕامان وا بوو، جەلال ئەوە تەنیا تۆ بوویت، ئەو قسەیەی ئێستای منت دەکرد.'

'هەر بۆیە پێتان دەگوتم؛ بزنە ڕەشەکە.'

'ئەوە قسەی غەفووری برات بوو!'

'با واز لەو باسانە بێنین، ئەڵێم، ئوستاز هیچی تازەت نووسیوە؟'

'نووسینی چی جەلال گیان، دەی مەگەر پێم نەگوتیت چاوەڕوانی مام زامنم!'

'ئەگەر دواڕۆژەکانی ژیانتی ژماردبێت، ئەوا پەیدا ئەبێت!'

'هەست ئەکەم ناوسکم پڕە لە ژەهر، ئیتر، دەوری من تەواو!'
ئەوە دواجارم بوو لەگەڵ عەبدوڵا گۆران.

ئەو ڕۆژەی گۆران کۆچی دوایی کرد، حوسێن عارف هات بۆ ماڵمان و بە چاوی پڕ لە فرمێسکەوە گوتی: 'جەلال، عەبدوڵا گۆران مرد.'

دوای نیوەڕۆی ئەو ڕۆژە، هەشـــتی یانزەی ١٩٦٢ بوو، لەگەڵ چەند هاوڕێیەک لە گۆڕســـتانی گردی ســـەیوان بووین. شـــێرکۆی فایەق بێکەســـیش هاتبوو، کە تازە بووبووە ئەندامی یەکێتیی قوتابییان و ئەوە دووەم جارم بوو ببینم، حوسێن عارف گوتی شێرکۆی کوڕی فایەق بێکەس شیعر دەنووسێت، بە بیرم دێت بە حوسێنم گوت: 'تۆ بڵێی شـــیعرنووســـینیش ویراســـی بێت؟' کاتێک بینیم، ئەو قســـەیەی خۆمم بیر کەوتەوە، بە تایبەتی کە خەریکی هەڵکەندنی گۆڕەکەی گۆران بوون، ئێمە لەژێر دارئەرخەوانێکدا دانیشـــتبووین، شـــێرکۆ پارچەیەک کاغەزی دەرهێنا و گوتی: 'کاک جەلال ئەوە شـــیعری هاوڕێیەکمە و لێی بڕوانە، بزانە تامی شیعری تێدایە.' لە چاویم ڕوانی و بینیم بە زوبانی، لێوە وشـــکەکانی تەڕ کردنەوە، زانیم شـــیعری خۆیەتی، کاتێک خوێندمەوە، کە مردنی گۆران هەناســـەی لەبەر بڕیبووم، بە شـــێرکۆم گوت، ئەگەر بەو هاوڕێیەت بڵێیت، با بچێت بخوێنێتەوە، هەموو خوێندەوارێکی کورد ئەتوانێت شیعری لەم جۆرە بنووسێت.

نازانم بۆچی ئاوا وەڵامی شـــێرکۆم دایەوە، هەرچەند شـــیعرەکەیم زۆر بەدڵ بوو، دیـــار بوو، کـــاریگەریی مردنی عەبـــدوڵڵا گۆرانم بە ســـەرەوە بوو. پاشـــان محەمەد ئەمین پێنجوێنییش کاغەزێکی بەرەو

ڕووم ڕاگرت و گوتی: 'دەی کاک جەلال لەو شیعرەی منیش بڕوانە.' لەو کاتەدا کامەران موکری بانگی کردین کە گۆڕەکە هەڵکەنراوە و وەرن گۆران دەنێژن.

دوای سەرقەبران و ناشتنی تەرمی عەبدوڵا گۆران، لەگەڵ هاوڕێیان، حوسێن عارف، شێرکۆ بێکەس، کامەران موکری، لە پێش مزگەوت خۆمان لە خەڵکەکە دزییەوە. باشترە بڵێم، خۆمان لەوە دزییەوە، چونکە گۆران وەسیێتی کردبوو، تەڵقین لەسەر گۆڕی دانەدەن و فاتیحەی بۆ نەخوێنن. پێش مردنی ئەوەی بە خۆم گوتبوو؛ حەمەساڵح دیلان بە مەقامێک لەگەڵ نەغمەی ئۆکۆردیۆنەکەی فەرید عیسای هاوڕێماندا و بەس، بەڵام کەس ڕەچاوی ئەو وەسیێتەی گۆرانی نەکرد.
پێکەوە چووین بۆ ماڵی ئێمە، ئەوەی سەرنجی ڕاکێشام ئەمە بوو: دایکم لەبەر دەرگەوە و دوای ئەوەی میوانەکانی بە خێر هێنان، کە هاوڕێکانم بوون، لە چوونەژوورەوەماندا بۆ ژووری میوان چپاندی بە گوێمدا و گوتی: 'میوانمان هاتووە.' لە یەکەم نیگادا، پیرۆزە و دوو کچەکەی خواجە شەلەمۆم ناسییەوە، گەلاوێژ و پەخشان. گەورە بووبوون و هەردووکیان شوویان کردبوو، گەلاوێژ شووی کردبوو بە ساڵح دەلۆیی، کە لە سلێمانی ساڵح فەنیان پێ دەگوت، ئەو ڕۆژەی لە ماڵی ئێمە بوون سێ منداڵیان هەبوو. ئەوەی ئەو ڕۆژە بیستم، دوای مردنی خواجە شەلەمۆ؛ پیرۆزە شووی بە شێخ ئەحمەد پێنجوێنی کردبوو. زۆر بە لامەوە سەیر بوو، بەڵام ئەو ڕۆژە گوتی، کە ئەوە بۆ پێنج ساڵ دەبێت بێوەژنە.

١٦

'بژی کوردستان!'

مامۆستا یاسین حەمەسالح و حەمید سالح، کە بە حەمەبۆر ناسراو بوو، بە بۆیاخێکی سوور ئاوایان لەسەر دیواری قوتابخانەی جمهووری نووسیبوو.

سەعات سێی شەوێکی هەینیی مانگی پێنجی ساڵی ١٩٦٢ بوو، کە ڕۆژ دەبێتەوە ئەو نووسینە لە گەڕەکەکانی سەرشەقام و چوارباخ و جوولەکانەوە دیار دەبێت، هەروەها سایەق و سەکن و ئەوانەی بەو بەیانییە بۆ ئەو گەڕاجەی بەرامبەر مەکتەبی جمهووری دێن، دەیبینن.

ڕۆژی پێشوو پێکەوە هاتبوون و ئەو دیوارەیان دەستنیشان کردبوو، بڕیاریان دابوو سەعات سێی شەو بگەڕێنەوە، کەمالی حازم بەگ لە ڕێگەی ئەنوەر دارتاشەوە، کە لێپرسراوی شانەکەیان بوو پارچەیەک کاغەزی پێ دابوون، کە لەسەر یەکێک لە دیوارەکانی قوتابخانەکانی چوارباخ یان سەرشەقام بینووسن، گوایە نووری ئەحمەدی تەها ئەو داواکارییەی لە کەمالی حازم بەگ کردبوو، نووری لەو ساڵانەدا وەک ئەفسەرێک خانەنشین کرابوو، لە ناوچەی سلێمانی لێپرسراوی ڕێکخستنەکانی پارتی بوو، دوای ئەوە ئاشکرا بوو، کە تەنیا بە پلانی کەمال بووبوو.

ئەو شەوەی گەیشتنە ئەو جێگەیە، لە ناو توورەکەیەکی بۆردا قوتوویەک بۆیاخیان هەڵگرتبوو، فڵچەیەک لە گیرفانی شەرواڵەکەی

مامۆستا یاسیندا بوو، زیاتر لە سەعاتێک لەسەر دیوارەکە و لە ژێر ڕووناکی دارگڵۆپەکەی بەردەم مەکتەبی جمهووری دانیشتبوون، قاچیان شۆڕ کردبووەوە و باسی ئەوەیان دەکرد، ئاخۆ کێ باشترین یاریزانی تۆپی پێی سلێمانییە، حەمەبۆر زووزوو دەچووە سەر باس و خواستی یاریی باسکە، بەڵام مامۆستا یاسین لەو وەرزشەشدا نەک هەر شارەزا بوو، بەڵکوو یەکێک بوو لە یاریزانە باشەکانی یاریی باسکەی یانەی سلێمانی، دوای ئەوەی لە یاریی تۆپی پێدا کەسێکیان بە ناوی ئەحمەد شوتپان ناو برد و لەسەری ڕێک کەوتن، کە ئەو باشترین یاریزانە، بەڵام بۆ باشترین یاریزانی باسکە خۆیان بۆ یەکلا نەکرایەوە، حەمەبۆر بە مامۆستا یاسینی گوت: 'یاسین تۆ باشترین یاریزانی باسکەیت.'

دوای ئەمە بۆ چەند هەناسەیەک بێدەنگ بوون و لە دوورەوە لە گڵۆپە تاکوتەراکانی شاریان دەڕوانی، پاشان حەمەبۆر باسەکەی بردەوە سەر یاریی تۆپی پێ و لە ژێر لێوەوە گوتی: 'خۆ بەهادینە شووتپانی براشی یاریچیی چاکە!'

'ئاخر هەتیو، تۆ بە تەمەنت مەگەر سوتفە، ئەگەر نا شەقت لە تۆپ هەڵنەداوە، تۆ چووزانیت لە خۆتەوە ناو ئەهێنیت!'

'ئێ خۆ ئەگەر دیسان بڵێم یاسین تۆ لای من باشترین یاریزانی تۆپی پێ و باسکە و گۆڕەپان و مەیدان و زۆر شتی تریشیت، وا ئەزانیت گاڵتەت پێ ئەکەم، یان سەر دائەخەیت و باسەکە ئەگۆڕیت.'

'ئێ، ئێ، ماستاوچی!'

'شیعریش.'

'ئەوەیـان، ســـەهووت فەرموو، کـاتێـک جەلالی میرزا کەریم و کـامەران موکری ئەبینم، ڕووم نـایەت لە ڕوویـانـدا دەم بکەمەوە و باسی شیعر بکەم.'

'گوتیان جەلال دیسان لە بەندیخانەیە.'

مامۆستا یاسین وەڵامی نەدایەوە و باسەکەی گۆڕی و چووە سەر باســی بەهاری غالب عەربەتی، شــاعیرانە باســی جوانییەکەیی کرد، پاشان گوتی، کە دەستی گرتووە و ماچی کردووە، حەمەبۆر قسەکەی بە مامۆســتا یاســین بڕی و پرســی: 'بە ڕاســتتە یاســین، دەی، دەی چۆن؟'

مامۆستا یاسین تاوێک بوو بێدەنگ بووبوو، وەک لە خەیاڵی خۆیدا دیمەنی دەســـتگرتن و ماچکردنی بەهاری هێنابێتە پێش چاوی خۆی. حەمەبۆر لەو خەیاڵەی دایبڕی و گوتی: 'دەی یاسین، با بینووسـین و ڕا کەین!'

'جا کەرە بۆ ڕا کەین، شێت بوویت، خۆ کەس بە دەرەوە نییە.'

دیســـــان باســـــی ڕۆژی پێشـــــووی بۆ کرد، کە چۆن چووە و لە دەرگەی مـاڵی غـالـب عەربەتیی داوە و بەهـاری کچی دەرگەی لێ کردووەتەوە، حەمەبۆر گوێی لە قســـــەکـانی یـاســـــین نەدەگرت و بەردەوام ســـەیری ئەملاولای خۆی دەکرد و بە ترســـەوە گوتی: 'با خۆمـان مـاتـڵ نەکەین، بینووســـــین و ڕا کەین! ئێ کـاکە ئەوەتـا مەخفەرەکەمان لێوە دیارە.'

'ئەرێ تۆ، ئەزانیت من باسی چیت بۆ ئەکەم؟'

'ئەی چۆن نازانم، باسی حوب!'

'ئەوە باســی ئەو مەخفەری پۆلیســەی ســەرشــەقامت کرد، ئەزانیت پێشتر ماڵی کێ بوو، داگیر کرا و کردیان بە مەخفەری پۆلیس؟'

'شێخ مەحموود.'

یاسـین پێکەنی: 'هەتیو خۆ ئەو ڕووداوە هەمووی حەوت سـاڵ لەمەوبەر بوو، کوێرا لە بیرت چۆتەوە.'

پاشان یاسین دەستی خستە سەر شانی و خۆی لار کردەوە، وەک بیەوێت لەو تاریکییەدا لە چاوی بڕوانێت و لێی پرسـی: 'ئەزانیت دوێنێ بەهار کە دەرگەکەی لێ کردمەوە، گوتی چی؟'

'بە خودا برا من لە توانامدا نەما، کاکە گیان برای چاک بە با ئەو نووسینە بنووسین و بڕۆین، تا تووشی گێچەڵ نەبووین!'

'ترسنۆک، ناتەوێت بزانیت بەهار چیی پێ گوتم؟'

'ئاخر توو خودا...'

'ئاخر توو خودا... پێم ناڵێیت تۆ لە چی ئەترسـیت؟ دەک خودا بتبڕێت بۆ چ پیاوێکیت، گوێم لێ بگرە با قسەکەت بۆ تەواو بکەم.'

مامۆستا یاسین ئەوەی بۆ حەمەبۆری هاوڕێی باس دەکرد، کاتێک بەهـار دەرگەکەی لێ کردووەتەوە، پێی گوتووە: 'ئـازیزەکەم بیرم کردیت!'

حەمەبۆر ڕاچڵەکی، وەک بڵێی لەخەو خەبەری بووبێتەوە، دەسـتی برد و خسـتییە سـەر دەسـتی یاسـین و توند گوشـی و لێی پرسـی: 'چۆن چۆن، ئەی جەلالی میرزا کەریم؟'

'جەلال گیراوە و هیچ هەواڵێکی نییە، باوەڕ ناکەم ئیتر چاوی بەم شارە بکەوێتەوە،'

دوای نیوەڕۆی ڕۆژی پێشـوو، کاتێک مامۆسـتا یاسین لە دەرگەی مـاڵی غـالـب عەربەتی دەدات، بەهـار دەرگەی لێ دەکـاتەوە، بەڵام مامۆستا یاسین دەمی تەتەڵە دەکات و ئەوەی پێشوەخت، یان باشترە

بڵێم چەند مـانگێک بوو خۆی بۆ ئـامـادە کردبوو، ویســـتبووی بە بەهاری بڵێت: 'بەهار من تۆم خۆش ئەوێت.'

بەڵام بە پێچەوانەوە و دوای ئەوەی چەند هەناســـەیەک بێدەنگ و ســـەرســـام لە بەهار دەڕوانێت، لە ژێر لێوەوە پێی دەڵێت: 'خوشـــکێ گیان، مزگەوتی خانەقای مەحوی لە کوێوەیە؟'

بەهـاریش بە پێکەنینەوە دەڵێت: 'بۆ کاکە، تۆ لە خودای ئەگەڕێیت یان لە خورما؟'

پاشـان یاسین لەوە زیاتر هیچ ناڵێت و سەری دادەخات و بە چەند هەنگاوێک بەردەم ماڵی غالب عەربەتی بە جێ دەهێڵێت.

لە کۆتاییی قســـەکانیدا حەمەبۆر بە مامۆســـتا یاســـین دەڵێت: 'ئەی خۆزگەم بە خۆت.'

دوای تـاوێک بێدەنگی، حەمەبۆر لەســـــەر دیوارەکە دادەبەزێت و دوای ئەوەی لە دیوارەکە دەڕوانێت، دەڵێت: 'دەی وەرە خوارەوە با بینووســـین، ئەزانیت یاســـین ئاوا بە درێژی ئەنووســـین: بڕووخێت حیزبی بەعس.'

مامۆســـتا یاســـین لە شـــانی حەمەبۆرەوە ڕاوەســـتابوو، فڵچەی بۆیـاخەکەی لە گیرفـانی دەرهێنـا، پێکەوە گوێنییەکەیـان کردەوە و حەمەبۆر سەری قوتووە بۆیاخەکەی هەڵبچڕی و بۆ مامۆستا یاسینی ڕاگرت، پێشتر بڕیاریان دابوو، کە مامۆستا یاسین بینووسێت، چونکە ئەو دەســتوخەتی خۆشــتر بوو، حەمەبۆر ئاوای بە مامۆســتا یاســین گوتبوو، ئەویش لە وەڵامـدا پێی دەڵێت: 'هەی جەبـان، بۆ نـاڵێیـت لە ترساندا دەستم ئەلەرزێت و ناوێرم بینووسم؟'

لەو کاتەدا ئەو قسەیەی جەلالی میرزا کەریمی بیر کەوتەوە: 'ئەگەر ڕۆژێک من مەجبوور بم لەسەر دیواری قوتابخانەیەک بنووسم، ئەوا بە ڕەنگی سوور، ئاشتی و ئازادی یان بژی کوردستان ئەنووسم.'

کاتێک حەمەبۆر سەیری دەستی مامۆستا یاسینی کرد، بە وشەی (بژی) دەستی پێ کرد، خێرا دەستی خستە سەر شانی یاسین و پێی گوت: 'یاسین، کوڕە یاسین، بڕووخێت، بە بڕووخێت دەست پێ ئەکات، ئەوەی تۆ ئەینووسیت هەڵەیە!'

مامۆستا یاسین بێ ئەوەی لێی بڕوانێت، بەردەوام بوو لەسەر نووسین و لە بەر خۆیەوە گوتی: 'نەخێر حەمەبۆر، بە بژی دەست پێ ئەکات، بژی، نەک بڕووخێت!'

حەمەبۆر وەک بیەوێت بڕوات، قوتووە بۆیاخەکەی لە تەنیشتی مامۆستا یاسینەوە دانابوو، خۆی چووبوو لە دووریی پێنج مەترێکەوە لێی دەڕوانی، بانگی لێ دەکرد: 'کوڕە یاسین، ئەبێت بنووسیت ب ڕو وخێ، بڕووخێت، نەک بژی!'

'من ئەنووسم بژی، ئیتر خودای ئەکرد دونیا ئەڕووخا!'

'کوڕە، ئەنوەر گوتی بنووسن، بڕووخێت حیزبی بەعس.'

مامۆستا یاسین وەک گاڵتەی پێ بکات، زووزوو فڵچەکەی دەژەنی بە قوتووەکەدا و لەبەر خۆیەوە بە پێکەنینەوە دەیگوت: 'تازە نووسیم بژی کوردستان، بە خودا نەک ئەنوەر دارتاش و کەمالی حازم بەگ، بەڵکوو خوداش نایگۆڕێت!'

'ئاخر ئێمە سوێندمان بۆ ئەو پیاوە خواردووە کە لەگەڵی سادق بین.'

'حەمەبۆر گیان سادقین، ئێمە هەمیشە لەگەڵ هاوڕێکانی خۆمان و بگرە هەموو کەسێکی بێگانەشدا سادقین، خەمت نەبێت.'

حەمەبۆر زیاتر لە دە مەترێک لە یاسین و دیواری قوتابخانەی جمهووری دوور کەوتەوە، وەک بیەوێت بڕوات و هاوڕێکەی بەجێ بهێڵێت، ئەو هاوڕێیەی نەک لە قوتابییانی پارتیی دیموکراتدا، بەڵکوو پێشتریش هاوڕێی قوتابخانەی بوو، هەروەها پێکەوە لە تیپی باسکەی یانەی سلێمانی یارییان دەکرد و پێکەوە مامۆستاش بوون، هەستی هاوڕێیەتی وای لێ کردبوو وردە وردە بەرەو لای یاسین هەنگاوی دەنا، مامۆستا یاسین ئاگای لای حەمەبۆر نەمابوو، لەوەدا بوو نووسینەکە تەواو بکات، حەمەبۆر بە لای ڕاست و چەپدا دەڕۆیشت و هەوڵی دەدا نووسینەکەی لێوە دیار بێت، کە بە ئەستەم ڕووناکیی گڵۆپەکە لە بۆیاخە سوورەکەی دەدا و دەخوێنرایەوە، مامۆستا یاسین کاتێک نووسینەکەی تەواو کرد و فڵچەکەی خستە ناو قوتووە بۆیاخەکەوە، سەری قوتووەکەی نایەوە و خستییەوە ناو گوێنییەکەوە و گرێیەکی لێ دا، پاشان ئاوڕی لە حەمەبۆر دایەوە، کە لەو کاتەدا هاتبوو لە پشتییەوە ڕاوەستابوو، کاتێک دووبارە لە نووسینەکەی ڕوانییەوە، لە بەر خۆیەوە و وەکوو بییەوێت بە گوێی یاسیندا بچرپێنێت، خوێندییەوە: 'بژی کوردستان!'

'بەڵێ، بژی کوردستان، جا گەوادم ئەوێت خۆی بە کورد بزانێت و لاریی لەو دێرە هەبێت!'

'کوڕە برا، کێ لاریی لەوە هەیە، ئەگەر خوداش ئەوەمان پێ ڕەوا نەبینێت من نایپەرستم، بەڵام لە داخی ئەم شیوعییانە پیاو نازانێت بڵێ چی!'

'چییە تۆش مێشکت تێک چووە و بوونی ئەو شیوعییانەت لێ بووە بە داخ و مەراق؟'

'ئەی چۆن برا، ئەرێ وەڵڵا دوژمنی گەلی کوردن و خودانەناسن!'

'بە ڕاســـت حەمەبۆر، دوژمنی گەلی کوردن یان خودانەناســـن... کامیانن؟'

'هەردووکیان!'

'باوەڕ ناکەم. تۆش وەک بزنەکانی تر کاویژ ئەکەیت.'

'ئەی خودانەناس نین؟'

'ئا ئەوەیە مەسەلەکە، مادام خودانەناسن، ئیتر ئەبێت وەک دوژمنی گەلی کورد لێیان بڕوانین، بە ڕاستی ئەوە ئەوپەڕی نەفامییە.'

'ئەرێ یاسین تۆش نەبوویت بە شیوعی؟'

'زۆر شتی کۆمۆنیزم وەک نەخشی سەر بەرد ڕاستە!'

'بە خودا برا کوڕانی میرزا کەریم مێشکی تۆشیان تێک داوە!'

'بۆ ئەگەر ڕاســـتییەکان بزانیت و مەعریفەتت زیاد بێت، مێشـــکت تێک چووە؟'

'کام ڕاستی و مەعریفەت، ئەوەی کە دوژمنی دینن؟'

'کێ وا ئەڵێت؟'

'هەموو کەس.'

'تۆ تا ئەمڕۆکە هیچت لەســـەر مارکســـییەت خوێندووەتەوە، یان ڕۆژنامەیەکی حیزبی شیوعیت خوێندووەتەوە؟'

'نەخێر، جا چۆن ئەیخوێنمەوە، خۆ من تۆ نیم!'

'ئەوە موشکیلەی ئەو خەڵکەیە، بەڵام بە داخەوەم بۆ کەسێکی وەک تۆ و زۆر لە هاوڕێکانمان، کە کوێرانە و بە چاولێکەری بڕیار لەســەر شـــتەکان ئەدەن، شـــێخ و مەلاکان خۆڵ ئەکەنە چاومان و وەک ئێمە هەموو نەخوێندەوار و نەزان بین!'

'بە خودا برا من دینەکەی خۆمم بە لاوە گرنگە.'

'ئێ منیش، بەڵام ناچم وەک مەیموون تەنیا قسەی ئەوانی تر بڵێمەوە، ئەمەوێت خۆم تێ بگەم؟'

'لە چی؟'

'لە دیانەت.'

'کام؟'

'هەتیو وا تێ نەگەیشتبیت کە کۆمۆنیزم دیانەتە!'

'دەی چووزانم.'

'چووزانم... ئەی ناتەوێت بزانیت؟'

'مردووت بمرێت، تۆش ئەوەندەی تر ئاڵۆزی مەکە، لێم بوویت بە جەلالی میرزا کەریم.'

'بۆ جەلالی میرزا کەریم چییەتی؟'

'کوڕە چووزانم... خۆ ئەو چەند جارەی لەگەڵمان دانیشت من هیچی لێ تێ نەئەگەیشتم!'

'ئینجا چۆن تێ بگەیت ئەگەر جارێک دەست نەدەیتە کتێبێک.'

'ئەرێ جەلال گیراوە؟ بە خودا برا حکومەت حەشر بەو شیوعییانە ئەکات!'

'بە ڕاستی کەس چەشنی ماڵی میرزا کەریم زەرەرمەند نەبوون!'

'ئینجا شیوعی نەبوونایە!'

'ئێستا تۆ واز لەو گەڕەلاوژێیەت بێنە، کەی دەست ئەکەیت بە خوێندنەوە؟'

'بە خودا برا من تاقەتی...'

حەمەبۆر قسەکەی تەواو نەکرد، غالب عەربەتی لە دوایانەوە بە دەنگێکی بەرز گوتی: 'ئەوە خەریکی چین؟!'

غالب عەربەتی بەو بەیانییە زووە بۆ دەرەوەی شـــار و ســـەر باخەکەی دەچوو، کاتێک ئەمەی گوت، هەردووکیان بێ ئەوەی ئاوڕی لێ بدەنەوە تاوەکوو بزانن کێیە، بەرەو ســـەر، بۆ ناو کۆلانەکانی سەرشەقام ڕایان کرد، لە چەند هەناسەیەکدا لە چاوی غالب عەربەتی ون بوون.

غالب عەربەتی هاواری لێ کردن، پاشان لە نووسینەکەی ڕوانی و گوتی: 'ئەک خودا لێت بە زیاد نەکات، ئەرێ شـــوێن نەمابوو دیواری ئەو مەکتەبە نەبێت، ناوی تیپی خەباتی لێ بنووسن!'

غالب عەربەتی، یاســـینی لە پشـــتەوە ناســـیبووەوە، دەیزانی ئەو ڕاهێنەر و یاریزانی تیپی خەباتە، چونکە پێشـــتر لە یاریگەی ئیدارە مەحەلی بینیبووی، هەروەها لەو ڕۆژانەدا لەســـەر دیواری مەکتەب و فەرمانگەکان ناوی تیپە میللییەکانیان دەنووسی، غالب عەربەتی خۆی خوێندەواریی نەبوو، بەڵام ئەوەی لە دراوسێکانی بیستبوو.

یاسین و حەمەبۆر لە گەڕەکی سەرشەقام یەک دەگرنەوە، وەک چۆن پێشـــتر پلانیان بۆ دانابوو، حەمەبۆر بە دەم ڕاکردنەوە لە ترســـاندا ئەوەندە لێوی خۆیی گەســـتبوو خوێن بە چەناگەیدا دەهاتە خوار، هەروەها دوو جار لە ڕێگە کەوتبوو، شـــەرواڵەکەی لە ســـەر ئەژنۆوە دڕابوو و ئاســـەواری خوێنیان پێوە بوو، مامۆســـتا یاســـین بە حەمەبۆری گوت: 'ئەو کەسە نامانناسێت و خەمی هیچت نەبێت.'

مامۆستا یاسین لە کاتی ڕاکردندا ئاوڕێکی خێرا دەداتەوە و غالب عەربەتیی باوکی بەهار دەناسێتەوە، پاشان کە گوێی لە دەنگی دەبێت، تەواو دڵنیا دەبێت.

ئەو شەوە یاسین، کاتێک حەمەبۆر دەگەیەنێتەوە بەردەم ماڵی خۆیان و بەجێی دەهێڵێت، لە خەیاڵی ئەوەدا دەبێت بچێت بۆ باخەکانی خوارووی شار و لەوێ قسە لەگەڵ غالب عەربەتیدا بکات، بەڵکوو لای کەس باسیان نەکات و خەبەریان لێ نەدات، پاشان ئەگەر غالب عەربەتی بە داواکەی ڕازی نەبوو، ئەوا لە لای لێپرسراوەکەی بیکات بە ڕاپۆرت و ئەوان تەمبێی بکەن.

بەڵام کە بیری لە بەهار دەکردەوە، لەو بڕیارەی پەشیمان دەبووەوە.

ئەو بەیانییە غالب عەربەتی توورەکە بەجێماوەکە هەڵدەگرێت و دەیبات بۆ مەخفەری پۆلیسی سەرشەقام، لەو کاتەدا دوو پۆلیس لە بەردەرگەکەدا دەبن، کاتێک غالب عەربەتی توورەکەکەیان پیشان دەدات و چیرۆکەکەیان بۆ دەگێڕێتەوە، پۆلیسەکان لێی دەپرسن، ئاخۆ ناوی چ تیپێکیان لەسەر دیوارەکە نووسیوە، غالب عەربەتی لە وەڵامدا دەڵێت: 'نازانم، چونکە بە ناشکوریی خودا نەبێت من نەخوێندەوارم، بەڵام ئەو دوو کوڕە یەکێکیان لە تیپی خەبات یاری ئەکات.'

بەشی دووەم

ڕوانینەکانی چاوی شەقام

ئەتانەوێ من بناسن؟
من عشقی ڕێگایەکم مەرگی تیابێ
کە هەڵوێست مرد.. بۆچی نابێ؟
دەروون شیعری شۆڕشێکی تری تیابێ..

جەلالی میرزا کەریم

کاتێک لەگەڵ مالیک لە بازاڕ و گەڕەک پێکەوە بووین، لەبەر ئەوەی دەیانناسین و دەیانزانی ئێمە کێین و هەڵگری چ بیروباوەڕێکین، جنێو و قســـەی ناشـــیرینیان پێ دەگوتین، بێگومان چەند جارێک لە لایەن شـــەقـاوە و بێکـارەکـانی شـــــارەوە ئەوە ڕووی دا، جنێو و ســووکایەتیپێکردنەکە ئەوەندە لەســـەر ڕۆحم قورس بوو، نەمدەزانی چۆن بە ئاماژە لە مالیکی گەڕولاڵی ئامۆزامی بگەیەنم، یان باشـــترە بڵێم درۆم لەگەڵ مالیک دەکرد و ڕاسـتییەکانم پێ نەدەگەیاند. خاتریم دەگرت و لەو ئازارە دەروونییە دەمپاراست، لەو کاتانەدا هەستم بەوە کرد، کە مالیک لە من بەختدارترە کە گوێی لەو قســـانە نەبووە، پێ دەچێت ئەوە بە ڕێکەوت نەبووبێت.

هەر ئەو ڕۆژانە بوو، دوو لەو شـــەقاوانە کە تازە دامەزرابوون و بووبوون بە مســـتەخدەم مەدەنی و ئێمە پێمان دەگوتن جاش پۆلیس، مچەی بابەگەورە و سالەپیر، سالەی قالە حەلاو بوون، پەلاماریان دام و کامێراکەیان لێ ســـەندم، لە بەرچاومدا خســـتییانە ژێر پێیانەوە و شـــکاندیان، لە دوای ئەو ڕۆژەوە تاوەکوو ســـاڵێکیش تێپەڕی لە بێزاریمدا لە مالیک بێدەنگتر بووم، ئەو کامێرایەی چاوی من بوو، کە دەمویســـــت لە ڕێگەی زوومەکەیەوە دیمەنی هەندێک کاتی ناوازە بچرکێنم. وەک بڵێی هەســـــتم بەوە کردبێت لە داهـاتوودا چی ڕوو دەدات.

پێم وا بێت ئەوە هۆکار بوو، کە بۆ دەربڕینی هەســـتەکانم پەنام بردە بەر شیعر نووسین.

کە شـــاعیر بووم: لە هەر جێگەیەک قەڵەمێکم دەبینی دەمکڕی یان بێ پرس دەمخســـتە گیرفانم. بەردەوام مـاڵم لە کاغەز بۆ هەژاران دروســـت دەکرد. عاشـــقی جوانترین کچی دونیا بووم. قژ و ڕیشـــم دەهێشـتەوە و خۆمم غەمگین نیشـان دەدا. بە ناوی خوداوە نامەم بۆ هەمووان دەنووسی و بە خەونی شـاعیرانە دڵخۆشـم دەکردن. کاتێک بەندیش بووم، خۆم بە بەختەوەر و ئازاد دەزانی. لەگەڵ ســـەگەکاندا تاوەکوو بەرەبەیان بێدار دەبووم و لاســـاییم دەکردنەوە و دەوەڕیم. هەموو شـەوێک خۆم مەست دەکرد و گۆرانیم بۆ ژنە تەنیاکانی شـار دەگوت. دوور فڕیم و بە جیهـانـدا گەڕام، لە بیری خۆمم بردەوە لەسـەر چ پەلێکەوە فڕیوم. سـەردەمانێک خۆم ڕادەستی هەوەسـەکانم کرد و مەرگدۆستێکی سـەرسەخت بووم.

شیعرم دەنووسی لەبریی چەک بۆ دەستەبەرکردنی نان و ئازادی، شیعر و شانامەی بەرگری، دواتر تێگەیشتم و ئەو پرسیارەم لە خۆم دەکرد، ئایا شـــیعر جێگەی ئازاری ئێمەی تێدا دەبێتەوە؟ یان کورت بڕی و زمانی شـیعر دەتوانێت بەرگری لە شـوناســی ئێمە بکات؟ لە کاتێکدا ئێمە ئەوســـا هەمووومان شـــاعیر بووین. هەرچەندە تەمەنێک منیش وەک ئەوانی تر بۆ دەربڕینی هەسـتم پەنام بۆ شـیعرنووسـین بردبوو. دواتر ئەوەم بۆ دەرکەوت کە ئەوسـا هیچم شـک نەدەبرد لە شیعر زیاتر.

تەمەنم حەڤدە ســاڵ بوو، یەکەم شـــیعرم بۆ مام زامن خوێندەوە، ئەو پێی گوتم: 'تۆ و هاوڕێکانت ماڵ و نیشتمان بۆ هەژاران لە کاغەز دروست ئەکەن، واتان لەو خەڵکەی کردووە بە چاوی کراوەوە خەون

بە نـان و ئـازادییەوە ببینن. ئێوەی قوچڕەو بەو خەڵکە ئەڵێن، لەو پێناوەدا بمرن تا لە پاشـەڕۆژدا نەوەکانتان ئاسـوودە و سـەرفراز بن. هەی فسـ‌ـ‌ـ‌ـڕووت، نازانیت، کەس لەمەڕ ئێمە نایەوێت دارێک بڕوێنێت کە خۆی لە بەرەکەی نەخوات.'

پەرداخی ویسـکییەکەی بەردەمی بۆ دە خولەکێک دەچوو بەتاڵ بوو، بەردەوام چاوی بە دوای بارمەنەکەوە بوو، چەند جارێک دەسـتی بۆ هەڵبڕی و لێی ڕوانی: 'بە یارمەتیت، بەڕێز.'

'ببوورە ئێستا دێمە لات.'

کوڕێکی گەنجی باریکەڵەی سـوورکار بوو، کاتێک ئەمەی وەڵام دایەوە لێی دوور کەوتەوە و بۆ ئەو سەری بارەکە چوو، کە زیاتر لە دە مەترێک لەوەوە دوور بوو. بە دەوری بارەکەدا زیاتر لە بیسـت کەسێک دانیشتبوون، لەناو هۆڵی بارەکەش جێگە نەمابوو، بە دەستی چەپی، پەرداخەکەی بەردەمی لەسـەر مێزەکە دەخولاندەوە، لە قاپێکدا بـایەمی سـوێرکراو دانرابوو، زووزوو دەنکێکی لێ دەکردە دەمی، تێکسـتێک لە پشـتییەوە، لەسـەر تەختەیەکی قاوەیی نووسـرابوو: "تۆ دەبێت پێشـتر هاتبیتە ئێرە، یان یەکێک ناونیشـانی ئێرەی پێ دابێت. هـاتنی تۆ بۆ ئێرە بە ڕێکەوت نییە!" لە ئـاوێنەکەی بەرامبەریـدا پێچەوانە لێوەی دیار بوو، زیاتر لە جارێک هەوڵی خوێندنەوەی دا.

لەژێر لێوەوە: 'هاتنی من بۆ ئێرە بەڕێکەوت نییە...'

چـاوی بە چواردەوریـدا گێڕا و لـە بـەر خۆیەوە: 'قوربـانی تۆزی ڕێگەتم ئەی بادی خۆش مروور!'

جگەرەیەکی داگیرسـاند و مژی لێ دا، هەناسـەیەکی قووڵی هەڵکێشا: 'دەبێت خۆت دووریت لەو شارە تاقیی کردبێتەوە ئەوسا بە ڕۆح لەو شیعرەی نالی ئەگەیت! ئەو قسەی دڵی منی کردووە.'

وەک بڵێیت دیمەنەکانی ئەوسـای شـاری سـلێمانی هێنابێتە پێش چاوی خۆی، بێدەنگ، تاوێک بوو چاوی لەسـەر مێزەکەی بەردەمی بڕیبوو، لە دەنگی بارمەنەکە ڕاچڵەکی، فەرمووی لێ کرد.

'پێکێک لە هەمان ویسکی.'

بە دوو قوم ویسکییەکەی خواردەوە، دیسان پەرداخەکەی بەرامبەر بارمەنەکە ڕاگرت و پێی گوت: 'دووبارە.'

پاشـان پەرداخەکەی لەناو دەسـتی گرت و سـوپاسـی بارمەنەکەی کرد. وەک شـتێکی بیر کەوتبێتەوە، دەسـتی برد و دەرەلینگی پانتۆڵەکەی تاوەکوو سـەر ئەژنۆی هەڵکرد، بۆ ئەوەی لێی بڕوانێت ئەژنۆی خوراند، لەژێر لێوەوە: 'ئاسەواری ئەو برینە نەعلەتییە سارێژ نابێت!'

لەسـەر هەردوو ئەژنۆی ئاسـەواری برینێکی سـەردەمی منداڵی هەبوو، کە تا ئەو تەمەنەیشـی هێشـتا پێسـتی هەڵدەدا و بەردەوام دەیخوراند. لەبەر خۆیەوە گوتی:

"سەیرێ بکە لە بەرد و لە داری مەحەڵلەکان

دەورێ بدە بە پرسش و تەفتیش و خوار و ژوور

داخۆ دەروونی شەق نەبووە پردی سەرشەقام؟!

پیر و فوتادە تەن نەبووە داری پیرمەسوور؟!"

ئەوەی زیاتر ئەو شـیعرەی نالی لە لا شـیرین کردبوو، تەنیا دووریی لەو شـارە نەبوو، بەڵکوو یـادی ئەو ڕۆژانە بوو، کە حەمەسـاڵح دیلان بە مەقام دەیچڕی و فەرید عیسـا ئۆکۆردیۆنی بۆ دەژەند.

قومێکی لە ویسـکییەکەی دا، دەفتەرەکەی بەر باخەڵی دەرهێنا، قەڵەمێکی داری بەقەد سـەری پەنجەی لە نێو پەڕەکانیدا بوو، ئەو

هەفتەیە لە ماڵەوە و هەموو جێگەیەک چەندین جار بەو جۆرە دەفتەر و قەڵەمەکەی لە پێش خۆی ڕاگرتبوو، بێ ئەوەی بتوانێت هیچی تێدا بنووسێت. بە چواردەوری خۆیدا چاوی گێڕا، لە تەنیشتیدا و لە شانی ڕاستییەوە، کچێکی قژڕەشی پێستسپیی دانیشتبوو، کوڕە بارمەنەکە زووزوو پێکەکەی بۆ پڕ دەکردەوە و خۆی بە ســـەر مێزی بارەکەدا لێ نزیک دەکردەوە و بە گوێیدا دەیچرپاند.

بە ســـەرنجەوە لێی ڕوانی، کاتێک کچەکە ڕووی تێ کرد، جەلال خێرا سەری داخست و لەسەر یەکەم لاپەڕەی دەفتەرەکەی نووسیی: 'ئەمشـــەو دڵم نوقمی ئاخ و حەســـرەتی لافاوێکە و نانیشـــێتەوە. ئاوداmanم شـــۆڕکراوەی تەنوورێکە و ناکوژێتەوە. پەنجەکانم ســـڕی ســـەهۆڵبەنـدانێکە و نـاتوێتەوە. چـاوەکـانم کزی ڕێگەی ونبووی نـاونیشـــانێکە و نـادۆزرێتەوە. گیـانە! ئەمشـــەو چـاوەڕوانم، من شـــەوگەڕەکەی جارانم، چرای کەزیتم بۆ هەڵکە، تاکوو بێمەوە بەر پەردەی ئاڵی ژووری خەوتنت، کەی گەشـــتمە لات شـــەرتبێ ســـەرم دابنەوێنم بۆ ئەو عەشـــقەی منی ئاوا ئاوارە کرد، بە بەهەشـــتیش ناتگۆڕمەوە. ئەوا کازیوەیە و منیش چاوی هیوام لێک نەناوە، هەر بە تەمام جریوەی چۆلەکەی دارســـتانەکەی ئەوبەرمانەوە لەگەڵ تاڵە تیشکی خۆردا بێنە ژوورەکەت، لەسەر سەرینەکەت هەڵنیشن و نەرم نەرم یاریی بە قژی خاوت کەن. ئەوساکە تۆش چاو هەڵهێنی، پەردەی پەنجەرەکەت لادەی تەماشـایەکی دیمەنی نوێی لاپاڵ و نشـێو بکەی. بزەیەکیش بە ســـەر لێوتا گوزەر بکات، نیگایەکیش بگرێتە من. ئیتر هیواکانم دەبنە پۆلە مەل و بە ئاســـمانی کوردســـتانی پڕ ئاشـتییا باڵ دەگرن و هەر هەڵدەفڕن.. هەڵدەفڕن و نانیشنەوە.'

بە یەک جار و بێ هەڵە ئەمەی نووســـی. دواقومی ویســـکییەکەی خواردەوە، دووبارە لە کچەکەی ڕوانییەوە، کە لەو کاتەدا ئەویش لێی دەڕوانی، چاوی قاوەیی و برۆکانی باریک و ڕەش، تەمەنی بیســـت ســـاڵێک دەبوو، شـــێوەی لە بەرچاویدا بووبوو بە بەهار، هەســـتی دەکرد، کە بانگی دەکات، ئەوەی هاتە بەر گوێ، کە هەموو جارێک لێی دەپرسیی: 'جەلال گیان چیت نووسی؟'

هەستایە سـەر پێ و پاکەتە جگەرەکەی هەڵگرت و چوو لە شـانی کچەکەوە ڕاوەســـتا، داوای لێ کرد، ئایا دەتوانێت لایەوە دابنیشـــێت، کچەکە لە وەڵامدا گوتی: 'فەرموو.'

دانیشت و لێی پرسیی: 'ناوت چییە؟'

'سپرنیگ.'

لەگەڵ بیستنی ناوەکەیدا هەردوو دەستی بە دەموچاویەوە گرت و هەناسەیەکی قووڵی هەڵکێشا، لە بەر خۆیەوە گوتی: 'ئەمە بە ڕێکەوت نییە!'

ئەوەی بە کوردی گوت، سپرنیگ لێی پرسیی: 'چیت گوت؟'

'گوتم ناوەکەت سەرنجڕاکێشە!'

'سوپاس، ئەوە چیت دەنووسی؟'

'ناوم جەلالە.'

دەستی درێژ کرد و سپرنیگ دەستی خستە نێو دەستی، لە یەک کاتدا هەردووکیان پێکەوە گوتیان: 'خۆشحاڵ بووم.' پێکەنین.

بۆ چەند هەناســـەیەک دەســـتی یەکیان گرتبوو، جەلال گوتی: 'ئەوە یادەوەرییەکم هاتەوە یاد و گوتم با بینووسم و لە بیرم نەچێتەوە.'

'ئەوەی سەرنجی ڕاکێشام، لە ڕاستەوە بۆ چەپ دەتنووسی!'

'بەڵێ، زمانی کوردی بەو جۆرەیە.'

'کام زمان؟'

'کوردی، زمانی میللەتەکەی منە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست.'

'ئێ، ئێ.'

'وا بزانم تۆش ویسکی دەخۆیتەوە، دەتوانم دوو پەرداخ داوا بکەم.'

'بەڵێ، پیاو دەبێت هەرەم دەستپێشخەری بکات!'

'بە خۆشحاڵییەوە.'

زیاتر لە سێ پێک ویسکییان پێکەوە خواردەوە، کە بێجگە لە فەرمووکردنی یەکتری بۆ خواردنەوە و جگەرەکێشان هیچی تریان نەگوت، زووزوو شانیان بەر یەکتری دەکەوت، پاشان سپرنیگ باسی ئەوەی بۆ جەلال کرد، کە بە نیازە باوکی ڕازی بکات تاوەکوو پارەی بداتێ و بۆ چەند مانگێک سەفەر بۆ ئاسیا و ئەفریقا بکات، ئەوەی دووبارە دەکردەوە، کە باوکی دەوڵەمەندە و پارە کێشە نابێت، بەڵام باوکم زۆر دەترسێت.

کاتێک هاتە سەر ئەوەی گوتی: 'دەچم بۆ بەغدا.'

جەلال ئەوەی پێ گوت، کە ئێستا لە عێراق جەنگە و باشترە نەچێت. سپرنیگ لە وەڵامدا گوتی: 'تاوەکوو من باوکم ڕازی دەکەم، ئەو جەنگە کۆتایی دێت!'

پاشان پرسیی: 'تۆ کەسوکارت لە بەغدان؟'

جەلال تاوێک بێدەنگ بوو، دەستی برد بۆ پاکەتە جگەرەکەی، داینایەوە و پێکە ویسکییەکەی گرت بە دەستییەوە، دوو جار بۆ لای دەمی برد و قومی لێ نەدا، سەری داخستبوو، بێ ئەوەی لێی بڕوانێت:

'بەڵێ، دایکم لەوێیە!'

'ئۆی، بە تەنیا دەژی؟'

'بەڵێ، بە تەنیا لەوێیە!'

سەعاتەکەی بەرامبەریان دوازدەی شەوی تێپەڕاند، سپرنیگ بە جەلالی گوت: 'کوا ئەو دەفتەرە بچووکەی تێیدا نووسیت؟

وەک لە مەستیدا نەزانێت لە کوێدا هەڵیگرتووە، دوو جار هەستایە سەر پێ و دیسان دانیشتەوە، کاتێک دەفتەرەکەی دایە دەستی، سپرنیگ لە لاپەڕەی کۆتاییدا ژمارەی تەلەفۆنەکەی خۆیی بۆ نووسی. کاتێک ویستی بڕوات، خۆی لێ نزیک کردەوە و ڕوومەتی ماچ کرد، پاشان باوەشی پێدا کرد و توند خۆی پێوە نووساند. جەلال بێدەنگ بوو، هیچی پێ نەگوت، تەنانەت دەستی هەڵنەبڕی بە پشتییەوە بیگرێت، وەک چۆن دواتر بیری لێ دەکردەوە و پەشیمان بوو، تەنیا ئەوەندە نەبێت لە دواوە لێی ڕوانی.

هەستا و پەنجا دۆلارییەکی لەسەر مێزەکە دانا، پەرداخە ویسکییە بەتاڵەکەی لەسەر دانا و لە بارەکە چووە دەرەوە، چاوی بە ڕاست و چەپی شەقامەکەدا گێڕا. چەند ئۆتۆمبێلێک لە ڕاست و چەپی دەرگەی بارەکەوە ڕاوەستابوون.

سەری داخستبوو لە بەر خۆیەوە گوتی: 'بەڵێ حەلاوەخانی دایکم ماڵی لە بەغدایە! بەڵام... ئەوەندە دڵشکاوە دەرگەی ماڵەکەیی لەسەر خۆی کڵۆم کردووە، لە کەسی ناکاتەوە و نایەوێت کەس ببینێت.'

دوای چەند هەناسەیەک و بە دوای سپرنیگدا هاتبووە دەرەوە. ناوەکەی لەسەر زمانی بوو، سەرنجی چووە سەر گڵۆپێک، کە لە کۆتاییی شەقامەکە دەگرا، لە بارینی کلووە بەفرەکانی دەڕوانی، کە لە ژێر ڕووناکیی گڵۆپەکاندا و بە دەم شنە باکەوە سەمایان دەکرد. لە بەر خۆیەوە گوتی: 'هاتنم بۆ ئەم جێگەیە بە ڕێکەوت نەبوو.'

لەو کاتەدا و لە ناکاو لە پشـــتییەوە گوێی لە دەنگی ئۆتۆمبێلێک بوو، فریـای ئەوە نەکەوت ئـاوڕ بـداتەوە، پـاشـــی ئۆتۆمبێلەکە لـە هاتنەدواوەیدا بەر پشـتی کەوت، بە دەمدا کەوت و تایەی لای ڕاسـت و دواوەی ئۆتۆمبێلەکە بە ســەر پشــتیدا تێپەڕی، کاتێک لە تاو ئازار هـاواری کرد، دووبارە ئۆتۆمبێلەکە گەڕایەوە و جارێکی تر کەوتەوە ژێر تایەکەی. گوێی لە تێکشکانی ئێسقانەکانی لەشی خۆی بوو، لەتاو ئازار چاوی داخســـت. هەناســـەی لە ســـینگیدا پەنگی خواردەوە، نووزەیەکی لێوە هات و لە هۆش خۆی چوو.

٢

لە نەخۆشـــخانە دیوار و ســـەرچەف و ســـەر جێگە ســـپییەکانم لێ بووبوون بە بەڵا، هەســـــتم دەکرد پەیوەندییەکیان بە ڕابردوومەوە هەبووە، بە تایبەتی ئەو بەندیخانەیەی ســـاڵ و نیوێک، لە ســـەرەتای شـــەســـــتەکاندا، لێی بەند کرابووم. ژووریکی تەنیایی و یەک مەتر دووجا، کە زەوی و دیوار و بنمیچەکەی بۆیاخی ســـپی بوو. ماڵەکەم لە شـاری بیسـمارک، لە سـاڵەکەدا زیاتر لە شـەش مانگ بەفر هەموو ئەم شـــــارە دادەپۆشـــێت، منیش ناچار پەردەکانم دادەدەوە و لە چوونەدەرەوە خۆم لەو شارە سپیپۆشە دەپارێزم.

کاتێک لە نەخۆشـــخانە دەرچووم، پێیان گوتم؛ باوکی ئەو کەســـەی بە ئۆتۆمبێـل لێی دابووم، کـــە کچێکی گـــەنج بووە، هەموو خەرجیی نەخۆشخانەکەی دابوو. دوای ساڵێک ئەوەم بیر کەوتەوە کە ئەو کچە گەنجە سـپرینگ بووبوو، ئەوەیشـیان پێ گوتم، کە ئەو ئامادە نەبووە بە زەلیلی چاوی پێم بکەوێتەوە.

لە مـــاڵەوە بووم، ڕێکخراوێـک پەیوەنـدییـان پێوە کردم، هـــاتن و عەرەبانەیان بۆ هێنام، دوای پرســـیارکردنی ئەوان، باســـی خۆمم بۆ کردن، گوتم کەسـوکار و هاوڕێم لێوە نزیک نین، تاوەکوو بازاڕیم بۆ بکەن و یارمەتیم بدەن. پاشـــان هاتنەوە و لەگەڵ خۆیاندا بردمیان بۆ گەڕان، لە ســـــەر ڕووباری میســـــۆری بە بەلەم چووین بۆ پارکی

دەروازەی ئەبراهـــام لینکن. لەوێ گوێمـــان لە کوڕێکی گەنج گرت، شیعری بۆ خوێندینەوە. منیش دواتر خۆم لە شاعیرەکە نزیک کردەوە و داوای شـــــیعرەکـانیم لێ کرد، کوڕە گەنجەکە دەســــتی کرد بە کۆڵەپشـــتەکەیدا و کتێبێکی بچووکی بەرگســــووری پێ دام و گوتی: 'ئەگەر ڕۆحت چەپ نەبێت لە شیعر ناگەیت، بە تایبەتی لە شیعرەکانی من.'

قســـەکەی ڕایچڵەکاندم، ویســـتم وەڵامی بدەمەوە، ئەوەم بە خەیاڵدا هات؛ ئینجا چەپبوون حەقی چییە بە سەر تێگەیشتنی شیعرەوە. کە لە ڕاســـتیدا وەڵامێکی خێرا بوو، بێ ئەوەی بیرم لێ کردبێتەوە. ژنێک لە نێوانماندا بوو، ژنەکە پێکەنی و دەستی خستە سەر شانی من و پێش ئەوەی قســـەکەم بکەم، ئەو گوتی: 'بۆ ئەوەی لە شـــیعر بگەیت دەبێت ژن بیت!'

قسەی هەردووکیان وەک دەرزییەک چەقینە دڵم، بەهاریش جارێک ئەوەی پێ گوتبووم: 'جەلال گیان، کە شـــــیعرێکم بۆ ئەخوێنیتەوە لێم مەپرســـە، لێی تێگەیشـــتووم یا نا، چونکە بۆ ئەوەی لە شـــیعر بگەیت ئەبێت ژن بیت!'

بە بیرم دێت بەهـار کاتێک ئەوەی پێ گوتم، کە من چەند جارێک بوو پێم گوتبوو، ئەگەر دەتەوێت لە شیعرەکانم بگەیت، دەبێت بە ڕۆح چەپ بیت.

لێم ڕوانین و پێم گوتن: 'بە ڕای ئێوە، بۆ ئەوەی لە شـــــیعر بگەم پێویستە ببم بە چەپ، یان ئەبێت ژن بم؟'

پێکەنین و لە یەک کاتدا پێکەوە گوتیان: 'هەردووکیان!'

'کە واتە من ئەمڕۆ شـــتێکی تازە فێر بووم، لە بەر تێگەیشـــتن لە شیعر و هونەر، من لەمڕۆ بە دواوە ئەبمە چەپ.'

پاشـــــان لە ژنەکەم ڕوانی: 'بەڵام، بمبوورە خانم، بە داخەوەم ئەم نۆبەتی ژیانەم بەختی ئەوەم بەر نەکەوت، کە ژن بم!'

کاتێک ئەمەم پێ گوتن، ژنەکە پێی گوتم: 'تەنیا بۆ خۆشی ئاوام پێ گوتی، زۆر ببوورە.'

'ئەوە یەکەم جارم نییە ئەو قســـەیە ئەبیســـتم، ژنێک پێشـــتر ئەو قسەیەی تۆی پێ گوتووم.'

'چاوت لێیە! کە واتە من بە هەڵەدا نەچووم و ئەو ژنەی ئەوەی پێ گوتی، لەگەڵت زۆر ڕاستگۆ بووە.'

ژنەکە وای گوت، کـە پێ دەچوو لە تەمەنی خۆمـدا بووبێـت و قژزەردێکی قەڵەوی چاوســـەوز بوو. گوتی؛ ناوی ئانایە. بە درێژاییی ئەو ڕۆژە پاڵی بە عەرەبانەکەمەوە دەنا. لە ژێر لێوەوە گوتم: 'بەهار لەگەڵم ڕاستگۆ بوو!'

شاعیرە گەنجەکە، پێ دەچوو تەمەنی بیست ساڵ بووبێت، دووبارە لە کۆڵەپشـــتییەکەیدا کتێبێکی تری دەرهێنا و بەرەو ڕووم ڕایگرت: 'لێرەوە دەست پێ بکە.'

گرتم بە دەســـتمەوە و ناونیشـــانەکەیم خوێندەوە: 'بەڵێ، هونەر، شوناسی چەپگەرایە.'

هەروەها پێی گوتم: 'ئەو کتێبە لە وەڵامی قســـەیەکی لیبراڵەکاندا نووسراوە، کە گوتوویانە هونەر هیوایەتی چەپەکانە لە کاتی بێکاریدا.'

کاتێک گەیشـــتمەوە ماڵەوە شـــیعرەکانی کۆلن براندنم خوێندەوە، ناونیشانی کتێبەکەی 'بەخشندەیت؟!' بوو.

دوای خوێندنەوەی کتێبەکە و قســـەی ئەو ژنە... کە بەهاری غالب عەربەتیی بیر خســـتمەوە، ئەو شـــەوە تاوەکوو بەیانی خەوم لێ

نەکەوت، نەمدەزانی کاریگەریی شـیعرەکان بوو، یان قسـەی ژنەکە. دەتوانم بڵێم یەکەم جارم بوو شیعری شاعیرێک بخوێنمەوە، کە نەک تەنیا لە ڕێگەی کاریگەریی بیستن و بینینەوە، بەڵکوو سوودی لە هەر پێنج هەسـتەکەی بینیبوو، بگرە لەوە زیاتریش، کە بیرم دەکردەوە چەند جارێک لە بەر خۆمەوە گوتم؛ هیچ شتێک بە ڕێکەوت نییە.

هەندێک سـات هەن وەک خەونێک دێنەوە پێش چاوم، بەڵام خەونێکی خۆش و سـەرنجڕاکێش، کە تـا ئەمڕۆش بیریـان لێ دەکەمەوە، بەڵام گەلێک لەو یادەوەرییانە پێویسـتیان بە هۆکارێکە تـاوەکوو لە ڕێگەیـانەوە بورووژێم و بە خەیـاڵ بگەڕێمەوە بۆ ئەو ساتە.

کاتێک من لە تەمەنی کۆلن براندنی شاعیری تەمەنبیستساڵدا بووم، بەرکەوتەی شـیعری چەند شـاعیرێکی ئەو سـەردەمە کاریگەریی سەیریان لەسەر خەیاڵم هەبوو. دەتوانم بڵێم ڕایانچڵەکاندم.

کـاتی خوێندنەوەی ئەو شـیعرانە بە خـەیـاڵ گەڕامەوە بۆ ئەم یادەوەرییەم:

لە سـەربازگە یان باشـترە بڵێم سـجنی شـوعەیبە لە بەسـرە، کە هەندێک جاریش شوعەیبەی هەشتیان پێ دەگوت، لەگەڵ قادری برام و سـەدان گەنجی تری سـلێمانی و شـار و شـارۆچکەکانی تری کوردستان دەستبەسەر بووین.

کۆتاییی سـاڵی ١٩٥٤ بوو، دوای لەدەسـتدانی ماڵ، دەتوانم بڵێم هەرچییەکمان هەبوو، بەو هەژارییەی، باوکم دوای بەربوونی، هەموو مانگێک خۆی دەگەیاندە لامان و خواردن و حەلوا و گەزۆ، گوێز و کشمیشی بۆ دەهێناین و بڕێک پارەی پێ دەداین.

بێجگە لەو جارەی کە لە مزگەوتێک جزدانەکەیان لێ دزیبوو، ئێمە گەڕاین و لای کابرایەکی دووکاندار قەرزمان بۆ کرد و بە دڵشکاوی بۆ سلێمانی گەڕایەوە.

یەکێک لەو جارانە، دینارێکی بە من و قادری برام دابوو، منیش داوای بەشەکەی خۆم لە قادر کرد، ئەویش گوتی: 'منماڵت لەگەڵدا بەش ناکەم و حەز دەکەیت با دینارەکە بۆ تۆ بێت.'

منیش ئەو ڕۆژە لە بەسرە و کتێبخانەی موتەنەبی سێ کتێبی شیعرم کڕی، وا بزانم یەکی بە عانەیەک بوو، کە هەمووی دەیکردە دوازدە فلس.

کتێبەکان:

بەدر شاکر سەیاب: کەناری گۆڕ.

نازک مەلائیکە: پڕیشک و خۆڵەمێش.

عەبدولوەهاب بەیاتی: شەیتان و مەلائیکە.

ئەوسا بەم سێ شاعیرەیان دەگوت: ڕێبەرانی شیعری نوێی عێراق.

کاتێک لە کتێبخانەکە هاتمە دەرەوە و قادری برام کتێبەکانی بە دەستمەوە بینی، هیچی نەگوت، تەنیا ئەوەندە نەبێت دەستی بەرەوڕووم پان کردەوە، منیش لە مەبەستی گەیشتم و باقی دینارەکەی باوکم پێی دابووین، کردمە دەستییەوە. پاشان کتێبەکانی لێ وەرگرتم و دوای ئەوەی لێی ڕوانین، دەستی کردە ملم و پێی گوتم: 'جەلال گیان، نازانین چەند لەم کاولەیە ئەمێنینەوە، ئەی ئەگەر باوکم چەند مانگێک نەیتوانی سەردانمان بکات؟ خۆ ئەم سەگبابانەش تێر بە سکی خۆمان خواردنمان نادەنێ.'

کتێبەکانم لێ وەرگرتەوە و سەرم بۆ ڕاوەشاند.

لەو ئێوارەیەوە دەســـتم کرد بە خوێنـدنەوەیـان، دوای ئەوەی هەرسێکیانم خوێندەوە، وەک بڵێیت پەتایەکی گرانم گرتبێت، خەوم لێ زڕا و نـانم بۆ نەدەخورا. بێجگە لەوە خۆم لە قـادری برام و هەموو هاوڕێکانی ترم دەشـاردەوە، حەزم نەدەکرد کەس ببینم، هەندێک جار بە تەنیا لە بەیانییەوە تـا ئێوارە دەگەڕام، یان لە جێگەیەکی نـادیاردا خۆم دەشاردەوە و چەندان سەعات بێدەنگ دادەنیشتم.

قادری برام بەردەوام چاوی لەسەرم بوو، زۆربەی کات دەیویست لەگەڵی بم، بەڵام نەمدەزانی ئەو شـــەڕوجەنجاڵییەی خەیاڵمیان داگیر کردبوو، چی بوون.

لە تەمەنی شـەشـسـاڵیمەوە، دەتوانم بڵێم دەمتوانی بخوێنمەوە. لەو تەمەنەمدا لە شیعرەکان نەدەگەیشتم و هەندێک جار پرسیارم لە مامە مستـەفام یان کاکە غەفوورم دەکرد، پاشـان لەو شـاعیرانەی دەهاتنە ماڵی ئێمە. لە ڕاســـتیدا بەختێکی باشـــم هەبوو، چونکە دەتوانم بڵێم ســەردەمی منداڵیم، زۆربەی شــاعیرە ناودارەکانم ناســی. ئیتر نازانم کام شاعیر نانی ماڵی میرزا کەریمی نەخواردووە. منیش قسەم لەگەڵ هەموویاندا کردووە و پرســیارم لێ کردوون، کە بە عەقڵی ئەوســـام هاوڕێم بوون.

خوێندنەوەی ئەو ســێ کتێبە، کاریگەرییان لەســەر خەیاڵم کردبوو. لەم تەمەنەمدا دەتوانم ئەوە بڵێم؛ کە پەیوەندی بە تەمەنم و گوزەرانی ئەو ڕۆژانەوە هەبوو، یان من ئەوســا پەروەردەی خەیاڵ و شــیعری کلاسیکی کوردی و خەیاڵەکەی بووم. پاشان کاریگەریی شیعری ئەو سێ شـاعیرە عەرەبە کە بە ڕێبەری شیعری نوێی عێراق ناسرابوون. هەرچەندە پێش ئەو ڕۆژانە لە نزیکەوە عەبدوڵڵا گۆرانم دەناســـی و تەنانەت هەندێک جاریش دەفتەری ڕەشـنووسـی شـیعرەکانی لە ماڵی

ئێمە دادەنا و بە دزییەوە دەمخوێندەوە و هەندێک جاریش لە بەری دەمنووسییەوە. هەروەها ئەحمەد هەردی و حەمەساڵح دیلان بەردەوام لێیان دەپرسیم ئاخۆ شیعرم نووسیوە؟

کاتی خوێندنەوەی شیعری ئەو شاعیرە عەرەبە نوێخوازانە، ئاوا لەسەر بەرگی هەرسێ کتێبەکە نووسرابوو، هەموو شیعرێکی پێش ئەو ڕۆژانەی، کە بەرچاووگوێم کەوتبوو بیر خستمەوە، وەکوو یەکێک لە جەنگێکی دەروونیی سەختدا بێت لەگەڵ ڕابردوویدا. ئەوەم لە گۆران بیستبوو؛ کە شیعر دەبێت لە عەرووز و تەسەوف و هەروەها تێرکردنی هەستێکمان زیاتر بێت!

داوام لە قادری برام کرد، کە سێ دەفتەرم پێویستە، لە وەڵامدا گوتی؛ یەک دانەت بەسە. تاوەکوو ڕازیم کرد هەموو کەسوکارمانی هێنایەوە بیرم و پێکەوە لەو غەریبییە دەستمان کرد بە گریان.

ڕۆژی دواتر هات و سێ دەفتەری سەد پەڕەیی خستە باوەشمەوە، لێی ڕوانیم و گوتی: ‘ئەگەر لێیان نەنووسیت، بەشی سەد ساڵت ئەکات.’ بە قسەکەی پێکەنیم.

لە دیوانە شیعرییەکەی نازک مەلائیکەوە دەستم پێ کرد، کە هەر لە سەرەتاوە، جێگۆڕکێم بە وشەکان دەکرد. گەیشتمە ئەوەی شێواز و فۆرمەکەیم وەردەگرت و بە کوردی و تێکەڵەی خەیاڵی خۆم دەمنووسییەوە. لەو ڕۆژانەدا شیعری نێو ئەو دەفتەرەم بۆ قادری برام و سمکۆ ئەحمەد خوێندنەوە، پاشان شیعرە عەرەبییەکە، پێم گوتن کە من تەنیا شێوازیم وەرگرتووە، بە بیرم دێت گوتیان: ‘ئێ،

ئەمە چییە و مەبەستت لەو کارە چییە.' منیش هیچ وەڵامێکم بۆ ئەو قسەیەی ئەوان پێ نەبوو.

لە ماوەی دوو بۆ سێ مانگدا ئەو سێ دیوانە شیعرییەم دوو بۆ سێ جار نووسینەوە، وەک بڵێیت منداڵێک بم و لە دار و بەرد و لەتە خشت ماڵۆچکەیان لێ دروست بکەم. بێجگە لە غەریبیی کەسوکارم و شاری سلێمانی... تەواو نەهامەتی و زوڵم و زۆری ناو کەمپەکەیان لە بیر بردبوومەوە.

سێ ساڵ دوای ئەو ڕۆژانەی سەدان گەنج لە کەمپی زۆرەملێی شوعەیبە بووین.

لە بەغدا و ساڵی ١٩٥٨ بوو، شۆڕشی چواردەی تەمموز ڕووی دابوو، ڕژێمی پادشایەتی کۆتایی پێ هات، باشترە بڵێم لەناو بران. ڕق و تۆڵەسەندنەوەی ئەو ڕۆژانە بێزاریان کردبووم، دادگای مەهداوی دامەزرابوو، سەرکردایەتی حیزبی شیوعی لەو دادگایەدا بڕیاردەری سەرەکی بوون، بێجگە لە تۆڵەسەندنەوە لێبوردنیان بەرامبەر بو هیچ نەیارێکیان نەنواند، شەقامی شار و شارۆچکەکان بۆنی خوێنی لێ دەهات. زۆرینە، بە کورد و عەرەب، نەتەوەیی و چەپەکانەوە ئاهەنگمان دەگێڕا، ئەوەی جێگەی سەرنجم بوو، زۆربەی شاعیر و نووسەرەکان شەو و ڕۆژ مەست بووین، یان باشترە بڵێم خۆمان مەست دەکرد، وەکوو ڕۆژانی دوای ڕوودانی کارەساتی لافاوەکەی سلێمانی، لە مەراقدا... هەموو شەوێک بە مەستی دەنووستین. ساڵی ١٩٥٨ سێبەری بێزاری و دوودڵییەک باڵی کێشابوو بەسەر ڕۆحی هەمووماندا، لەو ڕۆژانەدا من شیعرێکم بە

ناونیشـانی؛ ڕوانینەکانی چاوی شـەقام نووسـی، کە ئەمە دەسـتپێکی شیعرەکەم بوو:

"چاوی شەقام
هۆن هۆن نیگای ئاگری باڵی کاروانمان
مەرگی بەهاری ئاسۆ دائەبارێنێ.
هۆنراوەی زام
تاڵ تاڵ چڵی خوێنی وشەی سەربڕاومان
لە ڕێژنە و تاوی هەناسەی ژاڵە و بیدا دائەچێنێ.
لێوی پەیام
گەڵا گەڵا تریفەی بزەی هاوارمان
بەناو ناخی ڕێگای قورپێوان و شیندا ئەوەرێنێ."

بۆ هاوڕێکانم خوێندەوە، هەندێکیان پێیان گوتم؛ کە من لەم شـۆڕشـە بە گومـانم. بیرم دێت، کاتێک بە عەرەبی هەمان شـــیعرم بۆ نازک مەلائیکە خوێندەوە، ماچی کردم. بەڵام لەســـەر ئەم شـــیعرەم، لە قوتابییان و ڕیزەکانی حیزبی شـیوعی دەرکرام، دواتر و سـاڵی ١٩٦١ بە گرتیان دام و دوو سـاڵ لە ژوورێکی تاکە کەسـیدا دەسـت بەسـەر بووم.

ئەگەر بگەڕێمەوە ســـەر باســـەکەم، کە چۆن ڕێکەوتی ئەو ســـێ شـــاعیرەم کرد و لە نزیکەوە بەریان کەوتم و قســـەم لەگەڵدا کردن. لەگەڵ هەرســـێکیـانـدا بـاســـی ئەو ڕۆژانەم بۆ گێڕانەوە و ئەو یادەوەرییەی خۆمم لەگەڵدا بەش کردن. هەرسێکیان سـەرسـام بوون،

زیاتر بەوەی من شـــیعرەکانی ئەوانم لە خۆیان باشـــتر لە بەر بوو، هەروەها سەرنج و خوێندنەوەم بۆیان هەبوو.

بە تایبەتی نازک مەلائیکە، لە هۆڵی زانکۆی موستەنسـەرییە کۆڕی شـیعرخوێندنەوەی هەبوو، بۆ سـەردان لە ئەمریکاوە گەڕابووەوە، کە بۆ خوێندنی ئەدەبیاتی بەراوردکاری چووبوو. نازک تەمەنی ٣٧ سـاڵ بوو، پێشتر لە بەغدا پەیمانگەی مامۆستایانی باڵا و پاشان ئەکادیمیای هونەری مۆسـیقای خوێندبوو. دوای کۆڕەکەی، خۆمم پێ ناسـاند و داوای ئەوەم لێی کرد، کە گفتوگۆیـەکی بۆ ڕۆژنـامەیەکی کوردی *ڕۆژی نوێ* لەگەڵدا بکەم، لە وەڵامدا پێی گوتم: 'پێویسـتە، کەی و چۆن؟'

دوو ڕۆژ دواتر لە ئەبوو نەواس پێکەوە نانمان خوارد، دواتر پێکەوە بەرەو شەقامی سەعدوون چووین. کاتێک بەڕێوە بووین قۆڵی کرد بە قۆڵمـدا و گوتی: 'وەک دیمەنێکی نێو شـــیعرەکـانمـان، ئیتر تەنیـا شاعیرانە، گریمان من و تۆ ئەمڕۆ دڵخوازی یەکین.'

تـاوەکوو ئەو کاتە، هەموو شـــتێک ئـاسـایی بوو، دوای ئەوە سـەرەداوی پرسـیارەکانم لێ تێک چوون و تەنیا خەیاڵم لای گەرمیی پێسـتی قۆڵی ئەو بوو، کە بە ڕێکەوت لەو کاتەدا هەردووکمان، دوو کراسی سپیی قۆڵکورتی خەتدارمان لە بەردا بوو. لەگەڵ ئەو شـاعیرە دڵخوازەمدا تاوەکوو ساڵی ١٩٧٠ پەیوەندیمان بەردەوام بوو.

لەگەڵ بەدر شـاکر سـەیاب، ئەو منی ناسـییەوە، کە سـاڵانی پێشـوو لە بەغدا و لـە چـالاکیی قوتـابییـانـدا منی بینیبوو. پێی گوتم؛ کـاتێک تۆ چوویتە سەر سەکۆکە و گوێم لە قسەکانت بوو، لە دڵی خۆمدا گوتم،

حەیفە ئەو گەنجە بەهرەمەندە تەنیا شیوعی بێت. کاتێک قسەمان کرد و ئەو یادەوەرییەی خۆمم بۆ گێڕایەوە، بەراوردی کرد بە سەردەمی لاوێتیی خۆی و پێی گوتم، کە چۆن ئەویش ئەو یارییەی بە شیعرەکانی شاعیرێکی دڵخوازی خۆی کردووە، کە شاعیری میسری عەلی مەحموود تەها بووە و پاشان لە بەغدا بینیویەتی و بوونەتە هاوڕێ. ئەو دە ساڵ پێش ئەو ڕۆژە هاتبووە سلێمانی و سەردانی ماڵی ئێمەشی کردبوو، هەرچەندە ئەو بینینی منی بە منداڵی بیر نەکەوتەوە، بەڵام دیمەنی ماڵەکە و یادەوەریی لەگەڵ مالیکی ئامۆزام و ناوی کاکە غەفوورمی هێشتا باش لە بیر مابوو.

ئەوەی سەرنجی ڕاکێشام، هەمان گلەیی لە حیزبی شیوعی هەبوو، چونکە ئەویش ئەندامی حیزبی شیوعی بووبوو، باسی لە شاعیر و ئازادیی شیعرنووسین کرد، ڕەخنە و قسەکانی زۆر سەرنجیان ڕاکێشام. هەر ئەوەش بوو کە بووە هەوێنی بیری بزووتنەوەی ئەدەبیی ڕوانگە.

بەدر شاکر سەیاب پێی گوتم: 'کاتێک شاعیرێک تەوقی ئایدیۆلۆژییەکی دەکرێتە مل، ئیدی دەبێت بە چاوی حیزب ببینێت، بە عەقڵی حیزب بیر بکاتەوە، کوێرانە هەموو ئەو خواروخێچییانەی دونیای ڕیاڵی پێ باش بێت، کە ئایدیۆلۆژیای حیزب پەسەندیان دەکات. من شیعری زۆر لە شاعیرانی کۆمۆنیستم خوێندووەتەوە، هەر لە نازم حیکمەت و پاپلۆ نیرۆدا و ئەراگۆنەوە بۆ سیمۆنۆف و دەیانی تر، جگە لە شیعرێکی پووچوبێمانا شتێکی تر نەبوون. تەنانەت هەندێکیان شایەنی ئەوە نەبوون پێیان بڵێیت شیعر، بەڵام وەک شیوعییەک و وەک ئەندامێکی حیزب، ناچار بووم داکۆکییان لێ بکەم و وەک گەورەشاعیرانی دونیاش باسیان بکەم.'

ئەو ڕۆژە من ڕام لەگەڵ ئەودا جیاواز بوو، بەڵام کاتێک بەجێم هێشت و ساڵانی دواتر، لە کرۆکی مەبەستی بەدر شاکر سەیاب گەیشتم. ئەوەی لە شیعرەکانی دووری خستمەوە و تاوەکوو ئەمڕۆ نەچوومەتەوە سەریان، ئەو عەقڵە عەرەبییە شۆڤێنیستییەی بوو، کە بە ئاشکرا بەرگریی لێ دەکرد.

بینین و لێدوانم لەگەڵ عەبدولوەهاب بەیاتی یەک جار بوو، کاتێک خۆمم پێ ناساند و کەوتینە قسەکردن، توانیم سەرنجی ڕابکێشم و تەنانەت بۆماڵەکەی خۆی بانگهێشتی کردم، ئەمە تاوەکوو ئەو کاتەی پێم گوت، کە شاعیر و ڕۆژنامەنووسم، یان باشترە بڵێم لە ئەنجامی لێدوانەکانماندا لای ئاشکرا بوو، کە من کوردم و شاعیرم و هەروەها چەپم، ئیتر لە دوای ئەمەوە تامی دەمی گۆڕا و بێ ئەوەی هەست بە خۆی بکات ڕستەکانی بۆ تەواو نەدەکرا، خۆی لە وەڵامی پرسیارەکانم دەدزییەوە. منیش، کە هەستم بەوە کرد، دیوانە شیعرییەکەیم، کە لەسەر بەرگ و زۆربەی پەڕەکانی، بە قەڵەمێکی سوور بە زمانی کوردی نووسیبووم، لەسەر مێزەکەی بەردەمی بۆ بەجێ هێشت و بێ دەنگ چوومە دەرەوە.

کاتێک عەبدولوەهاب بەیاتیم بەجێ هێشت، لە یانەی ئەلوەن ڕێکەوتی قادری برامم کرد، عەبدولی سووران و سمکۆ فەتحوڵلای لەگەڵدا بوو، دوای من حەمەکاکە و عەلی عەسکەرییش هاتن. کاتێک چوومە سەر مێزەکەیان، ئەوان یەکی نیو بوتڵ ئارەقیان خواردبووەوە، بێدەنگ بوون. سڵاوم کرد، بە بێزارییەوە و لە ژێر لێوەوە وەڵامیان دامەوە، ویستم باسی عەبدولوەهاب بەیاتی بکەم، ڕێگەیان پێ نەدام.

یـان بـاشـــتره بڵێم گوێیـان لێ نەگرتم. ئەو ڕۆژە ئەوان لە بەغـدا کۆنفرانســی یەکێتیی قوتابییانی کوردســتانیان بەســتبوو. دیار بوو ئەنجامی کۆنفرانسەکە بە دڵی ئەوان نەبووبوو.

قادری برام گوتی: 'ئێمە بەو مەرجە بەشـــدار بووین لە پێڕەو و پرۆگرامی قوتابییاندا گۆڕانکاری بکرێت.'

ئەوە داخوازیی ئەوان بوو، دەیـانویســـت، بـاڵێکی چەپ لەنـاو ڕیزەکانی قوتـابییانی پارتیدا ڕێک بخەن. یان هەر هیچ نەبێت ڕێز لە بیروبۆچوونی چەپەکـان بگیرێـت. بەڵام دیـار بوو ئەو ڕۆژە لەو خەونەیـان نـائومێد بووبوون. هەموویـان گلەییـان لە مـام جەلال و مەحموود عەلی عوســـمان دەکرد، کە ئەو ڕۆژە ســـەرپەرشـــتیی کۆنفرانسەکەیان کردبوو.

من پێم گوتن: 'تەنیـا چـاری ئێوە ئەوەیە، یـان بگەڕێنەوە نـاو ڕیزەکـانی حیزبی شـــیوعی، یـان پێکەوە حیزبێکی کۆمۆنیســـتیی کوردستانی نوێ دابمەزرێنن.' بەو قسەیەی من پێکەنین.

٣

تەنیا ئەو بارهەڵگرانەی دانەوێڵەیان بۆ شـــارەکانی خوارووی عێراق دەگواســتەوە، ڕێگەیان پێ دەدرا لە شـارەکانی کوردســتان دەربچن، وەکوو تر هەموو ڕێگەکان داخرابوون. خەســتەخانەکانی ســلێمانی نەخۆش و برینپێچ و دکتۆر و کارمەندەکانیان ئیزن دابوو. شـــەوان بێجگە لە ســـەرباز و پۆلیس کەس بە ســـەر جادە و کۆڵانەکانەوە نەبوو.

حەلاوەخان هەفتەیەک بوو لەتاو ئازاری گورچیلەی لە ناو جێگەدا کەوتبوو، بەردەوام بە دەم ئـازارەوە بـانگی لە غەفوور و جەلالی کوڕی دەکرد.

عەزیز خۆی دەگەیەنێتە گەراجی ســـەعیـد تەهـا کۆیی، لەگەڵ کابرایەکی عەرەبدا کە بازرگانی دانەوێڵە دەبێ، لەســـەر ئەوە ڕێک دەکەون کە چل فەردە گەنمی بەرەو بەغدا بۆ بار بکات، کە مەبەستی عەزیز زیـاتر گەیـانـدنی حەلاوەخـانی دایکی دەبێـت بۆ لای دکتۆر، نەوەک کرێی لۆرییەکەی.

دوای بارکردنی دانەوێڵەکە، ئەوە لە کابرای بازرگان دەگەیەنێت، کە دایکی نەخۆشە و دەیەوێت لەگەڵ خۆیدا بۆ بەغدای بەرێت، پاشان لە ڕێگەی دەربەندیخانەوە بەڕێ دەکەون.

لـە ڕێگە، حەلاوەخـان ئـارام بوو... بێدەنـگ لە شـــانی بـازرگـانە عەرەبەکەوە دانیشـــتبوو. بازرگانە عەرەبەکە بە درێژاییی ئەو ڕێگەیە

باســـی جوانیی باکووری عێراقی دەکرد، عەزیز زوو زوو بەڵێی بۆ دەکرد و هەندێک جار ئەوەی دەگوت، کە ئەو کوردستانی مەبەستە.

پێش ئەوەی بگەنە دەربەندیخان، لە نزیک گوندی بیرکێ و سـیارە، ڕێگەکە لە لایەن ســەربازەوە گیرابوو، ســەدان ســەرباز بەو ناوەدا بڵاوەیان پێ کرابوو. لەســـەر جادەکە پیاوانی ئەو دوو گوندەیان کۆ کردبووەوە، ڕیزیان کردبوون و ئەفسـەرێکی دەرەجەدار بە سـەریاندا دەگەڕا، یەکـیەک کڵاو و جامانەکانی فڕێ دانە ســەر جادەکە... ئەمان لە ناو لۆرییەکەوە و لە بەرزییەوە چاویان لە ڕووداوەکان بوو، بەڵام گوێیان لێ نەبوو ئەفســـەرەکە چیی بە گوندییەکان دەگوت. کابرای بازرگان گوتی: 'ئەوە تێکدەرەکانن.'

عەزیز بێ ئەوەی لێی بڕوانێت: 'جووتیارن، جووتیار.'

'پێ ئەچێت جووتیار بن!'

کاتێک ئەمان لەم لێدوانەدا بوون، سەربازەکان پیاوە گوندییەکانیان دایە بەر دەستڕێژی گوللە. هەندێکیان بە برینداری ویستیان ڕا بکەن، بەڵام ژمارەی ســەربازەکان ئەوەندە زۆر بوون، کەســیان نەیانتوانی چەند مەترێک زیاتر لەو جێگەیە دوور بکەونەوە و بەســـەر یەکدا کەوتن. پاشـــان، چەند ئەفســـەرێک بە ســـەریاندا گەڕان و یەکـیەک گوللەیان دەنا بە ســـەریانەوە. حەلاوەخان لەگەڵ دەنگی بیســـتنی هەموو گوللەیەکدا نووزەیەکی لێوە دەهات، وەک بڵێیت گوللەکان بەر جەستەی ئەو کەوتبن.

پاشـان کابرای بازرگان سـەری لە جامی لای سـەکنەوە دەرهێنا و بە ســـەربازەکانی گوت: 'دەی تەواو، خێرتان بنووســـێ، ئەوەی مرد مرد، ڕێگەمان بدەن با مەحتەل نەبین.'

عەزیز توند هەردوو دەستی بە سوکانەکەوە گرتبوو، لە پەسا هەناسەی قووڵی هەڵدەکێشا و ڕانەکانی دەجووڵاند، بێدەنگ دڵۆپی فرمێسک بە سەر ڕوومەتیدا گلۆر بوونەوە و تێکەڵ بە تووکی ڕیش و سمێڵی بوون.

پاشان تاوەکوو گەیشتنە بەغدا، حەلاوەخان بەردەوام دەیناڵاند و دەگریا، عەزیز وشەیەک چییە لەدەمی نەهاتە دەر.

درەنگانێکی شەو گەیشتنە بازاڕی شۆڕیجە و بەردەم کۆگەیەک، کابرای بازرگان بەجێی هێشتن، بەڵکوو بۆ داگرتنی فەردە گەنمەکان لە دووی حەماڵ بگەڕێت.

عەزیز لە لۆرییەکەی دابەزیبوو، دارێکی بە دەستەوە گرتبوو، چەند هەنگاوێکیش بە دوای کابرای بازرگاندا چوو، لە خەیاڵی ئەوەدا بوو، لە دواوە پەلاماری بدات. لە دواوە بەردەوام گوێی لە دەنگی دایکی بوو، حەلاوەخان چاوی لە عەزیز بوو، وەک بزانێت کوڕەکەی بە نیازی چییە... بە دەم گریانەوە، بە دەنگێکی تێکشکاوەوە بانگی لێ دەکرد. پاشان لە جێگەی خۆی هەڵوێستەی کرد و هەناسەیەکی قووڵی هەڵکێشا. گەڕایەوە و لە سندووقی کەرەستەی لۆرییەکەیدا جلیکانێکی نایلۆنی بیست لیتری دەرهێنا، کە پڕ بوو لە گاز، خۆی بە لۆرییەکەیدا هەڵزنی و گازی نێو جلیکانەکەی بە سەر فەردە گەنمەکاندا پرژاند.

دوای سێ سەعات، دوو کوڕی گەنجی کوردی فەیلی بۆ داگرتنی گەنمەکە هاتبوون، کلیلی کۆگەکەیان پێ بوو، کابرای بازرگان، کە عەزیز تاوەکوو ئەو کاتە ناوەکەشی نەدەزانی و بگرە هەر پرسیاری

ناوی لێ نەکردبوو، کرێکەی بەواندا بۆ عەزیز ناردبوو، گوتیان براین و خۆیان بە ناوەکانی حەسەن و حوسێن ناساند، ئەویش بە توورەییەوە گوتی: 'ئەی عەلیی باوکتانتان بۆ لەگەڵ نییە؟!'

یەکێک لە کوڕەکان گوتی: 'قوربان، حاجی عەلیی حەماڵی باوکمان پار ئەمری خودای بەجێ هێنا. دیارە بەڕێزت دەماننناسیت؟'

'بەڵێ، بەڵێ، ئینجا کەس هەیە لەم شاری بەغدایە ناوی عەلیی باوک و حەسەن و حوسێنی کوڕیی نەبیستبێت!'

حەسەن و حوسێنی حەماڵ لە داگرتندا زووزوو ئەوەیان دەگوت، کە گەنمەکە بۆنی گازی لۆرییەکەی گرتووە، عەزیز پێی گوتن: 'ئەرێ کاکە دایبگرن و نەجاتمان بدەن، ئەوە بۆنی سن و کوللەیە، ئەمساڵ هەموو دانەوێڵەی ئەو کوردستانە سن و کوللەی بیابان تێیان داوە، بەڵایەکە و ڕووی کردووەتە ئەو کوردستانە و مەگەر بەس خودا بۆ خۆی لەدەستیان نەجاتمان بدات!'

دوای داگرتنی گەنمەکە، لێیخوڕی و لۆرییەکەی لە گەراجێک ڕاگرت، دایکی گەیاندە هۆتێلێک لەو نزیکانە، کە لە شەقامی سەعدوون بوو. لە گەراجەکەوە تاوەکوو هۆتێل عیماد، دایکی گرتبوو بە کۆڵەوە، پاشان لە قاتی چوار و ژووری ژمارە بیست جێیان گرت. زیاتر لە هەشت مانگ بوو غەفوور و جەلال دەستگیر کرابوون. لە گەیشتنیاندا حەلاوەخان بە دەم ئازارەوە گوتی: 'عەزیز گیان، سبەینێ زوو ئەچین بۆ مواجەی ئەو کوڕانە.'

'بەیانیی زوو ئەتگەیەنمە لای دکتۆرێکی باش!'

'ڕۆڵە گیان، دەردی من تەنیا خەمی ئەو کوڕانەمە.'

'تۆ تۆزێک ئیسراحەت بکە، بۆ سبەینێ خودا گەورەیە!'

'ئەی عەزیز گیان من ئێستا قوڕی کوێ بکەم بە سەری خۆمدا، باوەڕ ناکەم غەفوور و جەلال ببینمەوە.'

'نا، نا، دایکە ئەوەندە بێهیوا مەبە.'

'ئێ ئەوەتا ڕۆڵە گیان، هەرکەسێک دێت، ئەڵێت؛ لەم ڕۆژەدا هەرچی کەسێک بگرن ئیتر چاوی بە ڕووناکی ناکەوێتەوە.'

'ئەی بێقەزا بیت، تۆ لەتاو ئازار هەفتەیەک زیاترە خەو نەچووەتە چاوت، ڕاست ناکەن و قابیلە کاکە غەفوور و جەلال چییان لەسەرە تا بەریان نەیەن!'

'باشە عەزیز، کە هیچیان لەسەر نییە، بۆچی تەنانەت ناهێڵن بیانبینین؟'

'تۆ قومێک ئاو بخۆرەوە و چاو لێک بنێ، بەڵکوو تۆزێک ئیسراحەت بکەیت.'

ڕۆژانی دواتر حەلاوەخان ڕازی نەبوو بۆ لای دکتۆر یان نەخۆشخانە بچێت، بە عەزیزی گوتبوو: 'تا ئەو کوڕانەم نەبینم، بشمرم لەگەڵت بۆ لای دکتۆر نایەم.'

پێکەوە سێ جار بۆ بەندیخانە چووبوون، جارێک بۆ شاری حلە و لە بەغدادیش سەردانی دوو بەندیخانەیان کردبوو. تەنیا ئەوەندەیان پێ گوتبوون: 'لێرە نین.'

دواسەردانیان بۆ بەندیخانەی ڕەسافە لە بەغدا، پێیان دەڵێن: 'سەردانی ئەو دووانە قەدەخەیە.'

حەلاوەخان ڕەنگی زەرد هەڵگەڕابوو، چاوەکانی خوێنیان تێ زابوو، هەرچییەکی دەخوارد خێرا هەڵیدەهێنایەوە، بەو جۆرەش دانی بە خۆیدا دەگرت، تاوەکوو لە بینینی کوڕەکانیدا بێهیوا نەبێت.

به عەزیزی گوتبوو: 'دڵم پێم ئەڵێت، ئیتر من ئەو کوڕانە نابینمەوە.'

'ئەو کوڕانە چەندان جاری تر گیراون و بەریش بوون. تۆ باش لە پۆلیسـەکان حاڵی نەبوویت، گوتیان زرووفی وڵات ئاڵۆزە و دواتر وەرنەوە.'

عەزیز ئەوە بە حەلاوەخـانی دایکی نـاڵێـت، کە پۆلیسـەکـانی بەندیخـانەی ڕەسـافە پێیـان دەڵێن، سـەردانی غەفوور و جەلال قەدەخەیە.

لە بەغدا بە دەگمەن هەواڵی کوردسـتان و بە تایبەتی سـلێمانیت دەبیسـت، بێجگە لە ڕێگە... هێڵەکانی تەلەفۆنیش داخرابوون، ئەوانەی هەواڵەکانیان بە نیوەناچڵ دەگەیاند، بەرژەوەندیخواز و بازرگانەکان بوون. تەنیـا ئەوان دەیـانتوانی لە ڕۆژێکی ئـاوادا هـاتوچۆ بکەن. هەواڵەکان تەنیا باسی گرتن و کوشتن بوون، کە عەزیز ئەوەشی لە دایکی دەشاردەوە و پێی نەدەگوت.

سـێ مـانگ بوو لە بەغدا بوون، عەزیز دایکی بۆ لای چوار دکتۆر بردبوو، دەوای جیـاوازیـان بۆ نووسـیبوو، بەڵام تەنـدروسـتیی حەلاوەخان ڕۆژ بە ڕۆژ خراپتر دەبوو.

یەکەم هەینیی مانگی پێنجی سـاڵی ١٩٦٣ بوو، دوای ئەوەی حەلاوە خان لە بینینی کوڕەکانی بێهیوا بوو، دەمەوئێوارەی ئەو ڕۆژە کاتێک عەزیز بۆ پێداویسـتیی و نانکڕین گەڕایەوە بۆ هۆتێل عیماد، خاوەنی هۆتێلەکە پێی گوت: 'ئەوە بۆ زیاتر لە سـەعاتێک دەچێت، دایکت دەگری و بانگت دەکات، لەسەر ئەو جادەیەوە گوێت لە دەنگیەتی.'

کاتێک عەزیز چووە ژوورەوە حەلاوە خان لەسەر زەوییەکە و لە تەنیشتی جێگەکەیەوە لەسەر پشت کەوتبوو، ئەوەندە زۆری لە خۆی کردبوو، خوێنی لووتی بەر بووبوو، دەموچاو و قژی خوێناوی بوون. عەزیز هەڵیگرت و خستیەوە سەر جێگەکەی خۆی. هەناسەی لێ برابوو، تەنیا چاوەکانی نەبێت زەق دەیانڕوانی، خاولییەکی تەڕ کرد و خوێنەکەی دەست و دەموچاوی سڕی. حەلاوەخان بێدەنگ لێی دەڕوانی، عەزیز کە دایکی بەو زەلیلییە بینی، نەیتوانی هیچ بڵێت.

زیاتر لە سەعاتێک بێدەنگ بەو جۆرە لە یەکیان ڕوانی، پاشان حەلاوە خان بێدەنگ چەند جارێک لێوی جووڵاند، وەک بیەوێت بانگی یەکێک بکات، یان پرسیاری کەسێک لە عەزیز بکات. عەزیز سەری لێ نزیک کردەوە و لێی پرسیی: 'ئەڵێیت چی و چیت بۆ بکەم؟'

دەستی بە سینگییەوە گرت و هاواری کرد، عەزیز دەستێکی لەسەر دەمی دانا و پێی گوت: 'هێواش، هێواش، ئەوەندە زۆر لە خۆت مەکە.'

حەلاوەخان گازی لە پەنجەی عەزیز گرت و خوێن بە چەناگەیدا هاتە خوار. نەک پێست و گۆشت، بەڵکوو ئێسقانی پەنجەشی شکاندبوو. عەزیز ئازاری زۆر بوو، بەڵام خۆی تێک نەدا و تەنیا بێدەنگ لە چاوی دایکی ڕوانی، دەستی لەسەر دەمی لا برد و خاولییە تەڕ و خوێناوییەکەی لە دەستییەوە پێچا.

'کوان، ئەو کوڕانەم کوان؟!'

ئەوە دواوشەی حەلاوەخان بوو، دوای ئەمە هەناسەی لێ بڕا و چاوی داخست.

عەزیز وای دەزانی لەتاو ئازار لەهۆش خۆی چووە. پەرداخێک ئاوی هێنا و دەموچاو و لێوی پێ تەڕ کرد. پاشان ڕاستی کردەوە و

نووســـاندی بە ســـینگی خۆیەوە، بێدەنگ فرمێســـکی ڕشـــت، پاڵی خستەوە و شان و ملی بۆ شێلا. دوای ئەوەی سەری لەسەر سینگی دایکی دانا و گوێی لە ترپەی دڵی نەبوو، هەســـتا و خێرا لە ژوورەکە چووە دەرەوە.

پێش ئەوەی بگاتە قاتی خوارەوە، لەسەر قادرمەکان هەڵوێستەیەکی کرد و بە قۆڵی کراســـەکەی، فرمێســـکەکانی ســـڕی. چووە بەردەمی عیماد فەیلیی خاوەنی هۆتێلەکە، کە لەو کاتەدا لەوێ بوو. پێی گوت: 'دایکم مرد.'

کابرایەکی بە تەمەنی ڕیشسپیی کورتەباڵا لە شانی عیمادەوە بوو، کە بە باوکی عیماد خۆی بە عەزیز ناساند و پرسیی: 'دایکت، لە کوێ مردووە؟'

'بابە، لە ژووری ژمارە بیست!'

عیماد وای گوت. بێ ئەوەی لە کابرای پیر بڕوانێت. پاشان کابرای پیر بۆ لای عەزیز هات و ویســـتی دەســـتی بگرێت، کاتێک بینی خاولییەکی خوێناویی پێچاوە بە دەســـتییەوە، پرســـیی: 'ئەی ئەوە چییە؟'

''دایکم لەتاو ئازار گازی لە پەنجەم گرت.'

'دەی ئێمە دەتوانین چیت بۆ بکەین؟'

کاتێک عیماد ئەمەی گوت بۆ لای عەزیز بەڕێوە بوو.

'هەرچۆنێک بووە مەیتەکەی بگەیەنمەوە سلێمانی.'

'ڕێگە گیراوە، کەس ناتوانێت لەوێوە بێت، ئەوەی بیەوێت بچێت دەیگرن، برا هەموو ڕێگەکان داخراون!'

'تۆ بڵێیت ئەوەندە بێویژدان بن ڕێگە لە مردوو بگرن.' باوکی ئاوا وەڵامی عیمادی دایەوە.

عیماد بۆ هێنانی دارەمەیتێک لە هۆتێلەکە چووە دەر، عەزیز لەگەڵ باوکی عیماد سەرچەفێکیان لە حەلاوەخانەوە پێچا. پێش ئەوە باوکی عیماد دوو سابوونی ڕەقیی نابوونە نێو سەرچەفەکە، شووشەیەک عەتری قۆڵۆنیای پیاوانی بە جلەکانیدا پرژاند. دوو کوڕی گەنجی شاگردی هۆتێلەکە هاتبوون و لەناو دەرگەی ژوورەکەدا ڕاوەستابوون.

کاتێک عەزیز تەرمی دایکی بە باوەش بردە خوارەوە، عیماد دارەمەیتێکی هێنابوو، باوکی پێی گوت: 'بە خودا ڕۆڵە تۆ کوڕی ڕۆژی تەنگانەیت، ئەوە لە کوێ ئاوا زوو ئەو دارەمەیتەت پەیدا کرد؟!'

'بێ پرس، کەسی لێ نەبوو مەگەر دوایی بچمەوە و ئاگاداریان بکەمەوە.'

کاتێک حەلاوەخانیان خستە نێو دارەمەیتەکە، نیوەی پڕ نەکردبووەوە. باوکی عیماد لە هۆتێلەکە مایەوە و ئەوانیش تاوەکوو ئەو گەراجەی لۆرییەکەی عەزیزی لێ ڕاوەستابوو، یارمەتییان دا.

ئەو ڕۆژە عەزیز بێ وەستان و بە خێرایی نێوان نەوەد بۆ سەد کیلۆمەتر لە سەعاتێکدا لێی دەخوڕی، وەک بڵێیت هێشتا دایکی نەخۆشە و بیەوێت لە کاتی خۆیدا بیگەیەنێتەوە سلێمانی. تاوەکوو شاری جەلەولا هیچ ڕێگرییەک نەبوو، بەڵام کاتێک لە سنووری ئەوێ دەرچوو، لە بازگەیەک ڕایانگرت و بێ ئەوەی ڕێگەی پێ بدەن قسە بکات، دەست و چاویان بەست و بردیان لە کەناری ڕێگەکە لەگەڵ سێ کەسی تردا ڕایانگرت. زیاتر لە سێ سەعات لەوێ بێدەنگ ڕاوەستابوون، تەنیا گوێت لە عەزیز بوو کە لووشکە دەگریا. گەنجێکی دڕداشەلەبەر لە شانیەوە بوو، بە کوردی پێی گوت: 'ئەرێ کاکە تۆ بۆ ئەوەندە دەترسیت.'

عەزیز هیچ وەڵامێکی نەدایەوە.

پاشـــان دوو ســـەرباز هاتن و یەکیەک بردنیان، کاتێک ســـەرەی عەزیز هات، چاویان کردەوە و لێیان پرسیی: 'ئەوە مەیتی کێیە لە ناو لۆرییەکەتدا؟'

'مەیتی دایکمە!'

دوای ئەوەی بەســـــەرهـاتەکەی بۆ گێڕانەوە، پێیـان گوت، کە تۆ دەتوانیت بگەڕێیتەوە بۆ بەغدا و بەرەو باکوور ڕێگەت پێ نادەین.

عەزیز ویســـتی داوای یارمەتییان لێ بکات، بەڵام کاتێک لە نزیکی ئەوان گوێی لە دەنگی گوللە بوو، ڕای گۆڕی و بێدەنگ چوو، دوای دووبــارە پـێـچــانەوەی تەرمەکەی دایـکـی، کە ســـەربــازەکــان سەرچەفەکەیان دڕیبوو، لە ژێر لێوەوە پێی گوت: 'حەلاو ئەو سەگانە ناهێڵن بۆماڵەوەت بەرمەوە!' پاشـــان بەتانییەکەی خۆیی تێوە ئاڵاند، کە بەردەوام لە پێشی لۆرییەکەیدا بوو.

ڕۆژی دواتر گەیشـــتەوە بەردەم هۆتێل عیماد، لۆرییەکەی ڕاگرت، بە درێژاییی ئەو شــــەقامە بۆنی مردوو دەهات، پاشــــان باوکی عیماد لەگەڵی چوو بۆ ئەو مزگەوتە، کە کوڕەکەی بێ پرس دارەمەیتەکەی لێ هێنابوو. مەلای مزگەوتەکە ئەوەی بە عەزیز گوت، کە ئەو مردووە سونەمەزهەبە و باشترە بۆ مزگەوتێکی تری بەرێت. عەزیز لە مەلاکە چووە پێشــەوە و بە تووڕەیییەوە پێی گوت: 'دایکی من نە ســونەیە و نە شیعە، تەنیا عەبدی خودایە و تۆش غەسبە لەسەرت چیی پێویستە، بۆی بکەیت!'

ئەو ڕۆژە دەمەو ئێوارەیەکی درەنگ، کە خۆر لە ئاوابووندا بوو، تەرمی حەلاوەخان لە گۆڕستانی شێخ مارفی کەرخی لە شاری بەغدا نێژرا، تەنیا مەلای مزگەوتی ئیمام حوسێن و عیماد و باوکی، لەگەڵ عەزیز بوون.

ڕەفیقی وێنەگر، دوای ئەوەی چایەکی بە پێوە خواردەوە، چوو لە شانی فەرەجی چایچییەوە ڕاوەستا و پرسیاری مامۆستا یاسین یان هەریەکێک لە پاریزانانی تیپی خەباتی لێ کرد، فەرەج بێ ئەوەی ئاوڕی لێ بداتەوە، بە دەم چاتێکردنەوە: 'بۆ کاکەی ئەفەندی وا ئەزانیت ئێرە مەیدانی کەرانە؟! ئەوانەی تۆ ناوت هێنان، ئیتر نایەڵم بێنە چایخانەکەم!'

ڕەفیقی وێنەگر دەستی خستە سەر شانی فەرەجی چایچیی و دوای ئەوەی توند گوشیی، ڕووی وەرگێڕا و دەنگی بە سەردا هەڵبڕی و پێی گوت: 'گەوجەگەوج، ناپیاو، ناماقووڵی نەکەیت، لەم شارەدا کوڕی وەک ئەوانە بەڕێز کوا!'

'ئێ برا بۆ خۆت تووڕە کردووە، من چووزانم... ئەو کوڕانە سەرێکیان هەیە و هەزار سەودا، هاکا پەیدا بوون!'

'چووزانم، تۆ کابرایەکی چایچیت، ئیتر خەڵک دێت و دەڕوات، ئێرە جێگەی هەموو مشتەرییەکە، بە تایبەتی ئەو کوڕە گەنجانە!'

'بۆ کاکە تۆ کارت پێیان چییە؟'

'ئەرکی تۆ ئەوەیە بە ئیحتیرام بیت، وێنەی تیپەکەیانم بۆ گرتوون، وا بزانم بۆ نیشتەجێی تیپی خەباتیان دەوێت، ئەوە بۆم هێناونەتەوە.'

'داینێ، لە لای من بەئامانەت داینێ و خەمت نەبێت!'

'نەخێر، خۆم چاوەڕێیان دەکەم، ئەگەر بۆم هەبێت لێرە بوەستم، دەمودووتم زۆر بە دڵ نەبوو، کێ دەڵێ بە دەستیان دەگات؟!'

'چۆن، دەی بێقەزا بێت، ئەوە سوعبەتم لەگەڵ کردیت!'

'دەی عەمرت نەمێنێت، بۆ خۆت و دەمودووت.'

لەو کاتەدا کۆمەڵێک گەنج خۆیان کرد بە ژووردا، فەرەجی چایچیی دەستی بۆ درێژ کردن و لە ژێر لێوەوە گوتی: 'ئەوەتان، باسی جنۆکەمان کردا'

ڕەفیقی وێنەگر بێ ئەوەی لە فەرەج بڕوانێت، سەری ڕاوەشاند و لە بەر خۆیەوە گوتی: 'گەوجە.'

کاتێک گەیشتە بەردەم گەنجەکان، کە یەک بە یەک دەیناسین و دەستی تەوقەی بۆ درێژ کردن، پرسیاری مامۆستا یاسینی لێ کردن، پێش ئەوەی ئەوان وەڵامی بدەنەوە، زیاتر لە دە گەنجی تر هاتبوون و لەناو دەرگەی چایخانەکەدا ڕاوەستابوون، مامۆستا یاسین دەنگی هەڵبڕی و گوتی: 'کاک ڕەفیق، تۆ بڵێی وێنەکەمان تەواو بووبێت؟'

'بەڵێ، بەڵێ، دەی بۆچی هاتووم، کاکی چایچیی خەریک بوو دەرمانکاتە دەرەوە!'

ڕەفیقی وێنەگر دەستی لە ناو دەستی مامۆستا یاسین بوو، ئاوڕی دابووەوە و لە فەرەجی چایچیی ڕوانی، مامۆستا یاسین گوتی: 'کوڕە گوێی مەیەرێ، ئیتر فەرەج بێ ئەوەی پرسیشمان پێ کردبێت، چایخانەکەیمان کردووە بە شوێنی نیشتەجێبوونی تیپی خەبات!'

مامۆستا یاسین دەستی ڕەفیقی وێنەگری بەر نەدا و لەگەڵ خۆی بردی و لە تەنیشتی یەکەوە دانیشتن، کوڕە گەنجەکانیش کە ژمارەیان شانزە کەسێک دەبوو، چواردەوریان لێ دان، ڕەفیقی وێنەگر لە جانتاکەیدا دوو وێنەی دەرهێنا و دایە دەستی مامۆستا یاسین، وێنەیەک کە ئەندامانی تیپی خەبات لە بەردەم دیواری نیشتەجێکەیاندا لە گەڕەکی سەرشەقام گرتبوویان، وێنەکە پێ دەچوو

لە ڕۆژێکی ئاســـاییدا گیرابێت، چونکە جلی جۆراوجۆریان لە بەردا بوو، مامۆســـتا یاســـینی ڕاهێنەر لەســـەر کورســـییەک دانیشـــبوو، یاریزانەکانیش بە ڕیز لە شـــانی ڕاســـت و چەپییەوە ڕاوەســـتابوون، ڕیزێکیش لە بەردەمی دانیشتبوون.

هەموویان ســەریان بە ســەر وێنەکەدا شــۆڕ کردبووەوە، مامۆســتا یاســـین پەنجەی ئاماژەی خســـتە ســـەر وێنەکە و گوتی: 'کوڕینە کێ خەتی جوانە، ناوەکانمان لە پشتی وێنەکە بۆ بنووسێت.'

ڕەفیقی وێنـەگر پاندانێکی پارکـەری بـە دەســـتـەوە بوو، وەکوو بیەوێت پیشـــانی هەمووانی بدات، لێی ڕوانین و گوتی: 'بێنە با پاندانە پارکەرەکەم تاقیی بکەمەوە.'

ڕەفیق کاتێک ویســتی وێنەکە لەســـەر مێزەکە بە دەمدا دابنێت و لە پشـــتەکەی ناوەکان بنووســـێت، مامۆســـتا یاســـین، لە بەر باخەڵی چاکەتەکەیدا ڕۆژنامەیەکی کۆنی ژینی دەرهێنا و لەســـــەر مێزەکەی بەردەمیان کردیەوە، لە ڕەفیقی وێنەگری ڕوانی و گوتی: 'ئێســـتا باشـــترە، با وێنەکە تەڕ نەبێت، خۆ فەرەجی چایچیی قەت پەڕۆیەک بەو مێزانەدا ناهێنێت، هەر ئەزانێت پارەی چا وەربگرێت.'

فەرەجی چایچیی لە تەنیشـــتی گەنجەکانەوە وەســـتابوو، خۆی کێشایە ناوەوە و بە بەروانکەکەی؛ دوای ئەوەی ڕۆژنامەکەی هەڵبڕی مێزەکەی سڕی، لە بەر خۆیەوە گوتی: 'خۆ بە ناشکوریی خوا نەبێت دایکی هیچتانم نە... نەدیوە! کەچی بەقەدەر باوکێک موشـــورتان دەخۆم!' هەموویان دایانە قاقای پێکەنین.

ڕەفیق پەنجەی لەســـەر هەر کەســێک دادەنا، ناوەکەیان پێ دەگوت و ئەویش دیسان وێنەکەی هەڵدەگێڕایەوە و لە پشتەکەی دەنووسی.

ئەو ڕۆژە ڕەفیقی وێنەگر ناوەکانی ئاوا لە پشتی وێنەکە نووسی:

تیپی خەبات، ڕەفیقی وێنەگر

ڕاوەســـتاوەکان لە ڕاســـتەوە: مەحموود محەمەد مەلا ڕەحیم، ئەحمەد حاجی عەبدوڵا ڕیخۆڵە، حەمەڕەشـید حەمە سـەعید (پاشـا)، ئەنوەر عەبدوڵا شـاە محەمەد، عوسـمان ئەحمەد سـەعید (عوسـیل)، سـاڵح عەبدوڵا مسـتەفا (عەبۆل)، محەمەد مەلا نەجمەدین، هادی مەلا سەلام.

دانیشـــتووەکان لە چەپەوە: ئەکرەم عارف قەرەچەتانی، عومەر حەمە ڕەش، کامیل محەمەد ئەمین سـەڕاج، سـەلاح مەحەمەد کەریم، مامۆسـتا یاسـین حەمە سـاڵح (ڕاهێنەر)، بەکر حەمە ڕەش، ئیبراهیم قاسم (ڕەش)، عومەر محەمەد (چەتە)، لەتیف ئەحمەد."

ڕەفیقی وێنەگر، دوای ئەوەی ناوەکانی لە پشـتی وێنەکە نووسـی، چەند جارێک فووی لە نووسـینەکە کرد، پاشـان مامۆسـتا یاسـین هەڵیگرت و دوای ئەوەی چاوی پێدا گێڕان، گوتی: 'ئەم دوو وێنەیە تایبەتە بە نیشتەجێکەمان، ئەگەر کاک ڕەفیقیش عەزێتمان بۆ بکێشێت و نووسخەی ترمان بۆ لەبەر بگرێتەوە.'

لەو کاتەدا فایەقی سەعۆل و کەمال سەلیم هاتبوونە ناو چایخانەکە و تاوەکوو سـلاویان نەکرد، تەنانەت فەرەجی چایچیش ئاگاداریان نەبوو، فایەقی سـەعۆل دەسـتی خسـتە سـەر شـانی برایمی قاسـمە ڕەشـی پۆلیس و گوتی: 'ئەوە چییە کوڕینە ئەڵێیت پوورەهەنگن و دەورەتان لە شاکەتان داوە، خەریکی چین؟!'

کاتێک جێگەیان بۆ کردنەوە، کەمال سـەلیم لە مامۆسـتا یاسـینی ڕوانی و گوتی: 'ئەرێ یاسـین من و کاک فایەق قەیرێک لە ئەسحابەسپی چاوەڕێت بووین!'

کاتێک مامۆستا یاسین وێنەکەی دایە دەستی فایەقی سەعۆل، دیسان بە پێوە هەموو دەورەیان لێ دایەوە و یەک یەک ناوەکانیان هێنایەوە، پاشان فایەقی سەعۆل گوتی: 'دەی یاسینە فەنی مەگەر نەمانگوت، قەولمان داوە و دەبێت سەعات دە بچین بۆ گەرەکی قەزازەکان و لە ماڵی میرزا کەریم بین، ئەی کوا تالیبی سەید عەلی؟'

'دێت، جارێ کاتمان ماوە.'

مامۆستا یاسین کاتێک ئەمەی گوت، لە سەعاتەکەی دەستی ڕوانی: 'کاک حەمەی مام مستەفای ناڵبەند دێت بە دواماندا، خۆ ئێمە ماڵەکەیان نازانین.'

'ئەرێ یاسین پێم ناڵێیت مەبەستی ئەم چوونەی ئێمە بۆ ماڵی میرزا کەریم چییە؟'

'کاک فایەق، حەلاوەخانی خێزانی میرزا کەریم لە بەغدا کۆچی دوایی کردووە، وا بزانم ئەو داماوە بۆ بینینی غەفوور و جەلالی کوڕی چووبوو، کە ئێستایش لە سجنن. وتیان ڕێگەیشیان پێ نەداون مەیتەکەی بێننەوە.'

'ئێ ئێ... زۆر بە داخم، دە وەرە... ئا لەم زروفەدا لە سجنی ئەو گورگانە بیت.' فایەقی سەعۆل ئەمەی گوت و هەناسەیەکی قووڵی هەڵکێشا.

'ئەو بنەماڵەیە زۆر موزەحین و ئیتر بێقەزا بن ئەو کوڕانەیش...'

مامۆستا یاسین قسەکەی بە کەمال سەلیم بڕی و گوتی: 'ئەو کوڕانە... مرۆڤی مەبدەئی و ڕۆڵەی ئەم میللەتەن!'

'بەڵێ ئەی چۆن، یاسین ئێمە هەموومان ئەوە ئەزانین!'

فایەقی سەعۆل ئەمەی گوت، پاشان هەموو بێدەنگ بوون و پێکەوە لە وێنەکەی تیپی خەباتیان ڕوانییەوە.

فەرەجی چایچیی بە سـینییەک چاوە لە تەنیشـتیانەوە ڕاوەسـتا و گوتی: 'ئا دەی کاکە، ئەو جەریدەیە. وێنەی ئەو پاڵەوانانە لەسـەر مێزەکە لا بەن با تەڕ نەبێت. ڕۆژ هەتا ئێوارە دوو دەرزەن فەریکە پیاو بە دوای تۆپێکەوەن و شـەقی تێ هەڵدەدەن، توخوا ئێوە بە خۆتان ئەڵێن چی... یان یاریچیی.'

هەموو پێکەنین.

٥

دوو هەفتە بوو دەمتوانی بە ئاسانی هەڵبسم و دانیشم، چەند ڕۆژێک بە تەنیا بۆ باخەکانی جێنسـ‍ـ‍ـی و بارگ چووم، کە لە نزیکی ماڵەکەم بوون. ڕێکخراوی خێرخوازیی داکۆتا سەریان دام و لەگەڵیاندا چوومە دەرەوە. هەروەها کارتێکی سـ‍ـ‍ـاڵانەیان بۆ هێنام، هەرچی کاتێک بمویسـتایە بە خۆڕایی دەمتوانی بۆ ئەپارتمانی سـەنتەری کولتووری و شـانۆیی گراند بیسـت و دوو بچم. کە بە پێی من... لە ماڵەکەمەوە پێنج خولەک بوو. بێجگە لەوان، بۆ چوار مـانـگ دەچوو بێجگە لە دکتۆر و پەرستاری نەخۆشخانە کەسم نەبینیبوو. تەلەفۆنم بۆ قادری برام کرد، کە باشم و کەوتوومەتەوە سەر پێی خۆم.

پاشـ‍ـان پەیوەندیم بە خەلیل حەمدانەوە کرد. من و خەلیل حەمدان لە سـ‍ـ‍ـاڵی ١٩٥٢وە بووبووین بە هاوڕێ، لەم ئەمریکا گەورەیەدا بە ڕێکەوت لە هەرێمی داکۆتا و شـ‍ـ‍ـاری بیسـ‍ـ‍ـمارک یەکتریمان بینی، هەرچەندە ئەو دە سـ‍ـ‍ـاڵێک لە من گەورەتر بوو. لە ڕێگەی حیزبی شـ‍ـیوعی و بە تایبەتی کاکە غەفوورمەوە ناسـ‍ـیم، کە ئەویش یەکێک بوو لەوانەی چەند جارێک هاتبووە سلێمانی و لە ماڵی ئێمە مابووەوە، لە تەمەنی هاوڕێیەتیماندا لە ڕێکخراوی قوتابییانی عێراق و ڕادیۆی بەغدا پێکەوە کارمان کردبوو، هەرچەندە ئەو لەو سـ‍ـ‍ـاڵانەدا چەند جارێک تووشـ‍ـ‍ـی گرتن هات و لێم دابڕا، بەڵام بەردەوام ئاگاداری یەکتری بووین، ئەو زۆربەی کەسـ‍ـوکاری گیران و بێسـ‍ـەروشـ‍ـوێن بوون.

خەلیل هات بە شـــوێنمدا، لە ڕێگە و پێش ئەوەی بگەینە ماڵەکەی، ئەویش وەکوو من بە تەنیا دەژیا و دوای بێســەروشـوێنکردنی ژن و دوو کچەکەی لە لایەن بەعسییەکانەوە، ئیتر ژنی نەهێنابووەوە.

ســـەربازی کۆمار، ئەمە ناونیشـــانی کتێبی یادەوەرییەکانی بیرات مستەفا بوو.

ئەو کتێبە لە دووکانی مزگەوتێک لە شـاری بیسـمارک بۆ فرۆشتن دانرابوو، کاتێک خەلیل حەمدان لە دووکانەکە نان و ماســتی تورکیی کڕی و لەگەڵ دووکاندارەکەدا بە زمانی تورکی کەوتنە قسەکردن، من کتێبی ســـەربازی کۆمارم لەســـەر مێزی بەردەم دووکاندارەکە بینی، گرتم بە دەســـتمەوە و لە وێنەی ســـەر بەرگەکەم ڕوانی، چوار پیاو بوون و بە شـــانی یەکەوە ڕاوەســـتابوون و مەلوییەی ســـامەڕا لە پشـــتیانەوە دیار بوو. پێم وا بێت بینینی مەلوییەکەی ســـامەڕا بوو سەرنجی ڕاکێشام و دەستم دایە کتێبەکە.

ناونیشـــانی کتێبەکە بە زمانی تورکی بوو، کاتێک خێرا چاوم بە لاپەڕەکانیدا گێڕا، لەگەڵ نووســـینەکانیدا زۆربەی لاپەڕەکان وێنەیان لەگەڵ بوو، لە ســـەرەتای کتێبەکەدا زۆربەی دیمەنی نێو وێنەکانم ناسـیینەوە، کە لە بەغدا یان شـارەکانی تری عێراق گیرابوون. لە ژێر وێنەکاندا ئاماژە بە ساڵی ١٩٦٣ کرابوو.

بە خەلیل حەمدانی هاوڕێم گوت، لێی بپرســـە بزانە ئەو کتێبە بە چەندە، لە وەڵامدا بە پێکەنینەوە لێی ڕوانیم و گوتی: ‘بۆ، تۆ تورکی زۆر دەزانیت؟ بۆچیتە؟!’

خەلیل پێشـتر پێی گوتبووم، کە پێش گەیشـتنی بە ئەمریکا شـەش ساڵ لە ئیستەنبوڵ بووە.

کابرای دووکاندار پیاوێکی قەڵەوی کورتەباڵا بوو. لە سەرەتاوە وام زانی خەڵکی تایلەند یان چین بێت و سمێڵێکی شۆڕی داناوە، لەو کاتەدا بە زمانی ئینگلیزی گوتی: 'ئەوە دوێنێ کابرایەک هێنای، گوتی؛ ئەگەر فرۆشرا پارەکەی بۆ دەخیلەی مزگەوت، نرخی پێنج دۆلارە.'

ئەو لەو قسانەدا بوو، من جزدانەکەم لە گیرفانی پانتۆڵەکەم دەرهێنابوو، پێنج دۆلارم لەسەر مێزەکەی نێوانمان دانا و خەلیل حەمدان سەری لێ ڕاوەشاندم.

تاوەکوو گەیشتینە ماڵەوە، لە هەموو وێنەکانی نێو کتێبەکەم ڕوانی، کاتێک لە بەر خۆمەوە گوتم: 'خۆزگە لێی تێی ئەگەیشتم!'

خەلیل بە دەم زەلاتەدروستکردنەوە گوتی: 'ئێ خۆ منیش نازانم تورکی بخوێنمەوە، تەنیا کەمێک قسەی پێ دەکەم.'

'تا بزانم ئەو تورکانە مانگی چواری ساڵی ١٩٦٣ لە بەغدا ئیشیان چی بووە!'

'پێ دەچێت بۆ سەفەر و سەیران چووبن. ئێ سبەینێ هەینییە و نیوەڕۆکەی بچۆ ئەو پیرانە هەموویان لەوێن.'

'بە جلی سەربازییەوە سەفەر و سەیرانی چی! بێجگە لەوە ئەوە ڕێکەوتی ئەو ڕۆژانە ئەکات کە قەومییەکان دەسەڵاتیان گرتە دەست!'

'قەومییەکان کێن؟'

'ئەوە بۆ خۆتم لێ غەشیم ئەکەیت، بەعسییەکان!'

'ئێ، ئینجا ئەوە هەواڵێکی خۆشە یان ناخۆش، ئیتر هەرچی کامێکیان بێت با بە یادی ئەو ڕۆژانەوە پێکێک ویسکی بخۆینەوە.'

'نازانم چییە و چۆنە، بەڵام خەیاڵم بۆ شتێک ئەچێت و کە بیری لێ ئەکەمەوە هەست ئەکەم تامی دەمم ئەگۆڕێت!'

'بۆ ئەوەی لە بیرت بچێتەوە و تامی دەمت بگۆڕیت، پێکێک لەو ویسکییە دەرمانە.'

'پرسیارەکە ئەوەیە، ئەو ئەفسەر و سەربازە تورکانە لەو ڕۆژانەدا لە بەغدا چییان کردووە؟'

'جەلال، تۆ دەزانیت من دوای ئەو هەموو سجن و دەردیسەرییە نامەوێت هیچ لەسەر عێراق بزانم، دەردی خۆت هەموو جارێک دەڵێیت؛ من ساڵی ١٩٦٢ خودام لە سجن لێ ون بوو، منیش ئەو ڕۆژە لەسەر ئەو پردەی نێوان کەرخ و ڕەسافە خودایان لە پێش چام کوشت. ئەو کتێبە لا بەرە و ئەو شووشە ویسکییە هەڵپچڕە.'

'ئەگەر ئەوەی بیری لێ ئەکەمەوە ڕاست بێت، ئەوە نهێنییەکی سەیرە، واتە ئەو تورکانە ساڵی ١٩٦٣ بۆ پشتیوانیی بەعسییەکان لە بەغدا بوون.'

'ئەرێ تۆ هیلاک نەبوویت لەو باسوخواسانە، ئێمە کاتی خۆی لەدەست زوڵمی ئەو بەعسییانە و تەنانەت دەسەڵاتدارانی پێش و دوای ئەوانیش هەڵاتووین، کەچی تۆ بەردەوام بە خەیاڵ بۆی دەگەڕێیتەوە. گوو بە خودای تۆ... هیچ نەگۆڕاویت.'

'لە هەندێک وێنەدا بە جلی سەربازییەوە و بە تێکەڵی لەگەڵ ئەفسەر و سەربازە عێراقییەکاندان، یان باشترە بڵێم لەگەڵ حەرەسقەومییەکاندا وێنەیان گرتووە، تەنانەت هەندێک لە وێنەکانیش لە کوردستانن، ئەمەوێت لەوە بگەم...'

لەو کاتەدا هاتبوو دەستێکی خستبووە سەر شانم، قسەکەی پێ بڕیم و گوتی: 'بە خودا تۆ شێتیت، دە ئەو شووشە ویسکییە هەڵبچڕە، ئەو باسانە تێپەڕیون و پاشان...'

'پاشان چی؟ ئەوە مێژووی من و تۆ و هاوڕێکانمانە، منیش حەزم ئەکرد وەک تۆ...'

'وەک من بێدەماخ ببوویتایە؟ یان دڵشکاو و مردوو؟'

'نا، نا، وەک تۆ بمتوانیایە ئەو ڕابردووەم لە بیر بکردایە.'

دوای ئەمە تاوەکوو هەڵبچڕینی شـــووشـــەی ویســـکییەکە، کە مـارکەکەی بلاک جـاک بوو بێدەنـگ بووین. پـاشـــان خەلیـل ئەو بێدەنگییەی شکاند و پرسیی: 'ڕووداوەکانی ساڵی ١٩٦٣ت مەبەستە؟'

'چی بوو، برینەکانتم کولاندەوە؟'

'خۆزگە تەنیا برینێک دەبوو، زۆر لەوە...'

ئەو قســەکەی تەواو نەکرد و منیش هیچم نەگوت، بێدەنگ قوممان لە پەرداخی ویســـکییەکە دەدا، دیار بوو بە خەیاڵ لەگەڵ ڕەگی تاڵیی ویسکییەکەدا بۆ ڕووداوەکانی ڕابردوومان و ئەو ساڵە گەڕابووینەوە.

ئەو شـــەوەی لە ماڵی خەلیل حەمدانی هاوڕێم میوان بووم، لە دوای ئەوەی کتێبەکەمان پێکەوە ســەیر کرد، ئەو بێدەنگی دایگرت و بێجگە لە گریان هیچی ترم لێی نەبیست. بە جۆرێک لە کردنەوەی ئەو باسە و گەڕانەوە بۆ ساڵانی شەستەکان پەشیمان بووم. هەرچی شیعرێکم تا ئەو ڕۆژە بە زمانی عەرەبی نووســیبوو، بۆم خوێندەوە، گوێی لێم نەگرت و نەمتوانی دڵی بهێنمەوە جێگەی خۆی و فرمێسکەکانی وشک بکەمەوە.

خەلیل بە دەم گریانەوە کراســەکەی داکەند و پانتۆڵەکەی هێنایە ســەر ئەژنۆی، یەکیەک شــوێنی ئەو گوللانەی پیشــان دام، کە لە تەمەنی لاوێتیـدا و بە تەواوی لە ڕاپەڕینەکەی کـانوونی یەکەمی ١٩٤٨دا لەســەر پردی نێوان کەرخ و ڕەســافە بریندار بووبوو. یازدە گوللەی پێوە بووبوو، تاوەکوو ئەو ڕۆژەش، نزیکی سی و پێنج ساڵی بە ســەردا تێپەڕیبوو، هێشــتا چوار گوللە لە پشــتیدا مابوونەوە و دکتۆرەکان بە نەشتەرگەری بۆیان دەرنەکرابوون.

خەلیـل بە دەم هەنســـکهەڵکێشـــانەوە گوتی: 'ئەو ڕاپەڕینەی حکومەتەکەی ســاڵح جەبریی ڕووخاند. ئەو ڕۆژە؛ ســەرباز و پۆلیس دەیانویســت ڕێگە لە خۆپیشـاندەرانی بەری کەرخ و ڕەسـافە بگرن و تێکەڵ نەبن، زیاتر لە دوو سەد کەس کوژران و سێ سەد کەسێکیش بریندار بوون. ســەربازەکان شـەسـتیریان لەســەر خانووە بەرزەکانی هەردوو بەر دابەســـتبوو. لە دوای نیوەڕۆی ئەو ڕۆژەدا، دوای ئەو

هەموو کوژراوە کۆڵیان نەدا و تێکەڵ بوون و بۆ بەری ڕەسافە پەڕینەوە.'

خەلیل بەردەوام لە بەر خۆیەوە دەیگوت: 'گوو بە خوات.'

منیش پێم دەگوت: 'هەی دۆڕاو!'

ڕۆژی دوایی گەڕامەوە ماڵەوە و کتێبەکەی سەربازی کۆمارم هەر بە دەستەوە بوو. شوێن و کاتی وێنەکانم دەناسییەوە و بە تایبەتی وێنەیەک زۆر سەرنجی ڕاکێشام، کە ئەویش وێنەی ماڵی حازم بەگ بوو. ئەو ماڵەی لە یەکێک لە وێنەکانی نێو کتێبەکەی سەربازی کۆماردا بوو، وێنەی کۆمەڵێک گەنج و پیاوێکی پیر لەسەر کورسییەک لە نێوانیاندا، لە گەڕەکی کەڕادە مریەم. لە ڕێگەی مامۆستا یاسین حەمەساڵح و ڕێکخستنەکانی حیزبی شیوعی لە بەغدا هەموو شتێکم لەسەر مێژووی ماڵی حازم بەگ و بە تایبەتی کوڕەکانی دەزانی.

چیرۆکی حازم بەگ و کوڕەکانی:

دیمەنی نێو وێنەکە ئەو خانووەیە، کە ساڵی ١٩٤٨ مەلیک فەیسەڵی دووەم لە ڕۆژی ئاهەنگی ساڵانەی کۆشکی پادشایەتیدا دەیکاتە دیاری حازم بەگ. عەبدولئیلاهـ ڕاوێژکار و مامی مەلیک فەیسەڵی دووەم دوای ئاهەنگەکە کلیلەکانی دەداتێ و بۆ بینینی خانووەکە دوو پاسەوانی لەگەڵدا دەنێرێت، دوای دوو سەعات دەگەڕێتەوە بۆ کۆشکی پادشایەتی و دەیەوێت ئەوەیان لێ بپرسێت، کە ئایا بە ڕاستیانە ئەو خانووە دەبێتە موڵکی ئەو.

ساڵی ١٩٦٣یەو پێنج ساڵە مەلیک فەیسەڵی دووەم لە ژیاندا نەماوە. دەسەلات لە عێراقدا گۆڕاوە و قەومییەکان حوکمی تەواوی

عێراقیان گرتووەتە دەست، واتە لەو ساڵەدا سێ کەسایەتی و دەسەڵاتی جیاواز فەرمانڕەوایی عێراقیان کردووە. حازم بەگ خۆی ئەو توانایەی جارانی نەمابوو، ڕۆژانە بە دوو کەس لە ناو جێگەکەیدا هەڵیدەستێنن و بۆ باخەکەی یان لە بەر هەیوانەکەدا لەسەر کورسییەک دایدەنێن، حازم بەگ تەنیا دوو کوڕی هەبوو، بە ناوەکانی کەمال و سەردار، کلیلی ماڵەکەیان وەردەگرن و کاروبارەکانی باوکیان ڕادەپەڕێنن، باوکیان ڕاوێژکاری نهێنیی هەموو ئەو ڕژێمانە بووبوو؛ کە لە پەنجا ساڵی ڕابردوودا لە عێراق حوکمیان کردبوو، پێش ساڵی ١٩١٧ یەکێک بووبوو لە ئەفسەرانی عوسمانی. هەر بەو جۆرەش لای ئەو ڕژێمانەوە کوڕەکانی هەمان متمانەیان پێ درابوو. چەندان جار بە کەمال و سەرداری کوڕی گوتبوو: 'ئاشەوان دەبێت نەهێڵێت ئاو لە ئاشەکەی ببڕێت، ئیتر کێشە نییە ئەو ئاوە سەرچاوەکەی لە کوێوە دێت.'

حازم بەگ لە ساڵی ١٩٣٠وە لە شاری سلێمانی دەڕوات و لە بەغدا نیشتەجێ دەبێت، ڕێک هەفتەیەک دوای ڕۆژی شەشی ئەیلوول. ئەو ڕۆژەی زیاتر لە دوو سەد کەس لە بەر دەرکی سەرا دەکوژرێن. حازم بەگ یەکێک دەبێت لەو چەندان بەرژەوەندیخوازەی خەڵکی سلێمانی، کە خۆیان بە مەندووبی خەڵکی سلێمانی دەزانن و خۆپیشاندەران بە منداڵەوردکە و گێرەشێوێن لە قەڵەم دەدەن.

حازم بەگ و کوڕەکانی لە دوای ساڵی ١٩٦٣وە و لە ڕۆژی هاتنەسەرحوکمی قەومییەکانەوە هەوڵی ئەوە دەدەن خۆیان بشارنەوە؛ یان بۆ شاری سلێمانی بگەڕێنەوە. بەڵام پەیوەندییەکانی حازم بەگ ئەوەندە بەرفراوان دەبن، هەر زوو پەیوەندی بە ئەندامانی حیزبی بەعسەوە دەکات و گفتی ئەوەیان لێ وەردەگرێت، کە

سـەرومالّی پارێزراو دەبێت. بەلاّم کەمالی کوڕی لە خۆی دلّنیا نابێت و بۆ سلێمانی دەگەڕێتەوە و خانووە کۆنەکەیان لە گەڕەکی شێخانی شـاری سـلێمانی ئاوەدان دەکاتەوە، پاشـان خانوویەک لە گەڕەکی عەقاری دەکڕن. کاتێک حازم بەگ هەواڵ بۆ کەمالی کوڕی دەنێرێت، پێی باش دەبێت ئەو بنکەیەیان لە سلێمانییش هەبێت.

مانگێک پێش ئەو ڕۆژە نازم گوزار و دوو کەسـی تر سـەردانی مالّی حـازم بەگیـان کردبوو، بۆ نوێکردنەوەی هەمـان ئەو پەیمـانەی ئەو لەگەڵ ڕژێمی پێشتردا هەیبوو.

دوو ڕۆژ دوای سـەردانەکەی نازم گوزاری سـەرکردەی بالاّی حیزبی بەعس، دوو پیاوی چاکەت و پانتۆڵپۆش بە فۆرتێکی ڕەش گەیشبوونە بەردەم مالّەکە. سـەرداری حازم بەگ چاوەڕوانی کردبوون، چونکە پێشـتر لە هاتنیان ئاگاداریان کردبووەوە. لەگەڵ وەسـتاندا بێ ئەوەی داببەزن لەگەڵیـانـدا دەڕوات، کـاتێـک دەگەنە ئەپـارتمـانی وەزارەتی ناوخۆ، هەموو دەرگەکان بۆ هـاتنی ئەو میوانە؛ کە دیار بوو ئاگادار بوون، خرابوونە سـەر پشـت. لە قاتی چوار و کۆتایی، دەچنە ژووری وەزیری کاتی، سـابر خەڵەف؛ کە پیاوێکی قەڵەو بوو، بە قاتێک جلی سپییەوە لە پشت مێزێکەوە دانیشتبوو، وەک بڵێیت لەبەر قەڵەوی هیچ جلێکی ناچێتە بەر، بۆیە ئەو پارچە جلە سـپییانەی لەبەر کردووە. دیار بوو نەیدەتوانی بە ئاسانی لە جێگەی خۆی هەڵبستێت، چونکە لە هاتنەژوورەوەی سـەرداردا، تەنیا بە ئەسـتەم سـەری بۆ جووڵاند و گوتی: 'چۆنی کاکە، خۆشـەویسـتمان سـەردار، کەسـوکار چۆنن، سلێمانی چۆنە، هەموو باشن!'

بە دەنگێکی گڕ ئەمە دەڵێت و ســەرداری حازم بەگ بەرەو ڕووی دەچێت، کابرا بێ ئەوەی ئانیشـــکی لەســـەر مێزەکە بۆ بجووڵێنێت تەوقەی لەگەڵ دەکـات. بە ســـەر مێزەکەدا خۆی دەچەمێنێتەوە و تەوقەی لەگەڵ دەکات، سەردار دەڵێت: 'سوپاس گەورەم، ئێوە چۆنن، تەندروستیتان باشە؟ باوکم سڵاوی بۆ بەڕێزتان هەبوو.'

'هەزار ڕەحمەت لـە بـاوکـت، کـاکە ســـەردار، بـاوکـت یەکێکە لە دڵســـۆزەکانی شـــۆڕش، تەنانەت ســـەرۆکیش ناوی ئێوە و باوکتی بیستووەتەوە... بۆ ئەو خزمەتەی دەیکەن پێزانینی هەیە.'

'سوپاس گەورەم، ئێمە وەک عێراقییەک ئەرکی سەرشانمان بەجێ هێناوە.'

'خودا بتپارێزێت، ســەردەمی بەکرێگیراو و تاوانبار بەســەر چوو، ئێســتا بۆ بنیاتنانی عێراقێکی نوێ، ئێمە بەرامبەر گەل و شــۆڕش لە بەردەم بەرپرسیارێتییەکی گەورەداین!'

'بەڵێ، ئەمرکە گەورەم!'

'دوژمنانی گەل و شـۆڕش زۆرن و پێویســتە کاری جددی بکرێت، لەبەر ئەوە ئەرکمان زۆرە.'

'بەڵێ گەورەم، ئامادەی فەرمانتم.'

'لە بـاکوور پلانێکی گەورەمـان هەیە! بەرامبەر ئەوانەی دژی بەرژەوەندیی هەمووانن.'

'بەڵێ گەورەم، ڕاست دەفەرموویت و زۆر پێویستە.'

'بۆ ئەو مەبەســـتە تۆ میوانی وەزارەتی بەرگری دەبیت و لەوێ چەند پێویست بێت دەمێنیتەوە و لەگەڵ هاوڕێ عەبدولکەریم شێخلی هاوکاریی دەکەیت و تۆ لەو ڕێنمایی وەردەگریت.'

'فەرمانی تۆیە گەورەم.'

دوای ئەمە زەنگی تەلەفۆنەکە لێ دەدرێت، کورسییەکەی دەسووڕێنێت و پشت لە سەردار دەکات. بە چرپەچرپ قسە لەگەڵ یەکێک دەکات. پاشان ئەو کەسەی لەگەڵ سەردار چووبووە ژوورەوە و بە پێوە لە شانییەوە ڕاوەستابوو، بە ناوی عەبدولکەریم شێخلی، کە یەکێک بووبوو لەو دوو کەسەی بۆ ماڵەوە بە دوایدا چووبوون، دەست دەخاتە سەر شانی و پێی دەڵێت: 'کاک سەردار، پێویستە بڕۆین.'

سواری هەمان ئۆتۆمبێل دەبن و پێش ئەوەی بە ڕێ بکەون، عەبدولکەریم دوو پاکەتی جگەرەی مارلبۆرۆی لە نێو چەکمەجەی ئۆتۆمبێلەکەی دەردەهێنێت و یەکێکیان فڕێ دەداتە سەر داشبلەکە و ئەوی تریان هەڵدەپچڕێت. دوای ئەوەی هەردووکیان جگەرەکانیان دادەگیرسێنن و مژی لێ دەدەن، بێ ئەوەی هیچ بڵێن بەڕێ دەکەون.

پێش ئەوەی بگەنە بەردەم ئەپارتمانی وەزارەتی بەرگری، عەبدولکەریم شێخلی بە سەرداری گوتبوو: 'ئەوەی پێ بنێتە نێو ئەپارتمانی ئەم وەزارەتەوە، دەبێت کەسێکی زۆر باوەڕپێکراوی حیزب بێت، بە تایبەتی لەم ڕۆژانەدا، کە پلانی پاشەڕۆژی عێراق سەرلەنوێ دادەڕێژرێت، کاکە سەردار تۆش یەکێکی لە ئێمە و ئیتر پێویست ناکات باسی گرنگیی پاراستنی نهێنیت لە لا بکەم. چونکە دەبێت تۆ ئەوە زۆر زۆر باش بزانیت؛ کە من و تۆ قاسەی پاراستنی نهێنیی حیزبین!'

کاتێک عەبدولکەریم شێخلی ئەمە بە سەرداری حازم بەگ دەڵێت، بە سەرنجەوە لە ناو چاوی دەڕوانێت و توند سەر شانی دەگوشێت.

٧

گەیشـــتبووە بەردەم ماڵی غالب عەربەتی، کاتێک گوێی لە هاواری کەسێک بوو، ڕاوەستا و گوێی گرت، دەنگەکە بوون بە دووان، کاتێک دەرگەی دالانەکەی ماڵی غالب کرایەوە، هاوار و پاڕانەوەی بەهار و دایکی بوو: 'کاکە بۆ خاتری خوا، ئێوە کێن و بۆ کوێی دەبەن؟'

دەرگەکە کرایەوە و هێشـــتا مامۆســـتا یاســـین بێدەنگ لە جێگەی خۆی ڕاوەســـــتابوو، دوو پیاو قۆڵیان لە قۆڵی غالب عەربەتیدا بوو، جامانەکەی لە ملیدا بوو، جووتێک نەعلی ژنانەی زەردی بە ســـــەر پێوە بوو، کاتێک چاویان بە یاســـــین کەوت، بۆ چەند هەناســـــەیەک بێدەنگ لە یەکترییان ڕوانی، هەرچەندە دوو کەســـەکە دەموچاویان بە جامانە هەڵپێچابوو، یاســـــین گوتی: 'عوســـــمان، ئەوە غالب بۆ کوێ دەبەن؟'

کاتێک مامۆستا یاسین ئەمەی گوت، عوسمانی ئامە دەستی بەرەو ڕووی یاسین هەڵبڕی و لوولەی دەمانچەکەی تێ کرد. کەسی دووەم کابرایەکی ڕەشـــتاڵەی کورتەباڵا بوو، جامانەیەکی ڕەش و ســـــپیی دابوو بە دەموچاوی خۆیدا.

عوسمانی ئامە بە تووڕەییەوە بە مامۆستا یاسینی گوت: 'قەستەم بە کاک ئەحمەیی شـــێخ یەک کەلیمە لە دەمت بێتە دەر، فیشـــەکێک ئەنێم بە تەوقی سەرتەوە.'

نامیق ئاغا و عەزیزی میرزا کەریم لە خوارووی کۆلانەکەوە بۆ لایان هاتن، عەزیز خۆی خستە بەردەم مامۆستا یاسین و گوتی: 'نەکەی کورە، نا نەجیب، دەستت داگرە!'

نامیق ئاغا لە مامۆستا یاسینی پرسیی: 'ئەوە چییە یاسین، ئەمانە کێن؟'

'ئەمەیان عوسمانی ئامە درێژە و ئەویتریشیان مەگەر خوا بزانێت بەکرێگیراوی کێیە!'

لەو کاتەدا بەهار و دایکیشی هاتبوونە بەینەوە، بە جۆرێک هەڕەشەکانی عوسمانی ئامە و قسە و پاڕانەوە تێکەڵ بووبوون، هاوڕێ دەموچاوهەڵبەستراوەکەی عوسمانی ئامە تاوەکوو ئەو کاتە هیچی نەگوت، بەڵام عەزیز لکی چۆغەکەی غالب عەربەتیی گرتبوو، لە بەینیاندا هەریەکە و بە لایەکدا ڕایدەکێشا، لەگەڵ ئەوەدا عوسمان لوولەی دەمانچەکەی کردبووە عەزیز، بەڵام عەزیز بەردەوام لێی دەچووە پێشەوە، نامیق ئاغا دەستی عەزیزی گرت و پێی گوت: 'کوڕە عەزیز ئاگاردار بە، تەقەمان لێ نەکات!'

'ئەو پیاوە نییە، خوێڕیی بەکرێگیراوە!'

کاتێک خەڵکی گەڕەک هاتنە بەر دەرگە و چەند پیاوێک بەرەو ڕوویان چوون، یەکێک لەوانە حەمەفەرەجی پۆلیس بوو، هاوڕێ دەموچاوهەڵبەستراوەکەی عوسمانی ئامە دوو فیشەکی بەسەریاندا تەقاند، ژنەکان قیژاندیان و پیاوەکانیش سڵەمینەوە و لە جێگەی خۆیان ڕاوەستان، لەو کاتەدا نامیق ئاغا و عەزیزی میرزا کەریم دەستیان دابووە یەخەی عوسمان، کابرا دەموچاو هەڵبەستراوەکە لوولەی دەمانچەکەی کردە غالب عەربەتی و دوو فیشەکی نا بە سینگییەوە، لەو کاتەدا عەزیز پەلاماری دا و چمکی جامانەکەی

لەسەر دەموچاوی ترازاند، بەڵام هیچیان ئەویان نەناسییەوە، دوای ئەوە نامیق ئاغا و یاسین دەستیان لە یەخەی عوسمانی ئامە بەر دا و چوون بە سەر غالب عەربەتیدا نوشتانەوە، عوسمان و هاوڕێکەی سواری جێبەکەیان بوون و لە چەند هەناسەیەکدا لەچاو ون بوون، نامیق ئاغا بە ڕاکردن چوو بە دوای ستاری سایەقدا کە ماڵەکەیان دەکەوتە سەر شیوی قازی، خوێنی غالب عەربەتی دوو مەترێک جۆگەلەی بەستبوو، عەزیز و مامۆستا یاسین خستیانە ناو سەیارە فۆرتەکەی ستارەوە و بە هەمان ڕێگەدا، کە تەقەکەرەکان لێوەی تێپەڕیبوون، بۆ نەخۆشخانەیان برد.

دوایین هەواڵی غالب عەربەتی، لە نێوان مردن و ژیاندا بوو، دکتۆرەکان بە مامۆستا یاسینیان گوتبوو، کە یەکێک لە گوللەکان بەر بڕبڕەی پشتی کەوتووە و ئەگەر نەیشمرێت ئەوا بەختی نابێت جارێکی تر لەسەر پێی خۆی بوەستێت، بەڵام یاسین کاتێک دەگەڕێتەوە بۆ ماڵەوە، ئەوە بە بەهار و دایکی ناڵێت و تەنیا ئەوەندە نەبێت: 'عەمەلیاتی بۆ کراوە و شوکور لە مردن ڕزگاریان کردووە!'

پاشان عەزیز و نامیق ئاغا بە بەهار و دایکی دەڵێن، کە ئێوارە خۆیان حازر بکەن و دێنەوە بە دوایاندا و پێکەوە بۆ نەخۆشخانەی جمهووری دەچن.

سەعات چواری دوای نیوەڕۆ یاسین و پیاوێکی نەناس دەگەنە ماڵی غالب عەربەتی، یاسین جەمیل مەدفەعی هاوڕێی بە بەهار و دایکی دەناسێنێت، لەو کاتەدا عەزیز و نامیق ئاغا بە جێبێکی لاندرۆڤەری سەوزەوە لە بەردەمیاندا ڕاوەستان.

کاتێک پێکەوە گەیشتنە خەستەخانەی جمهووری، ئەو ژوورەی کە دەبووایە غالب عەربەتیی تێدا بووایە، جێگەکەی چۆڵ دەبێت، پاشان پێیان دەڵێن، کە سەعات سێی دوای نیوەڕۆی ئەو ڕۆژە، چوار سەرباز و دوو کەسی مەدەنی هاتوون و غالب عەربەتییان بۆ نەخۆشخانەی سەربازی لە حامییە بردووە. وەکوو ئەو زانیارییەی بە نەخۆشخانەی جمهووری دابوویان، گوایە لەوێ چارەسەری باشتری بۆ دەکرێت... چونکە برینەکەی کاریگەرە.

دوای ئەوەی بۆ بەردەم پرسگەی سەربازگەی حامییە دەچن، پێیان دەڵێن کە ئەوان ئاگاداری هیچ نین و دەریاندەکەن، پاشان بۆ گەڕەکی سەرشەقام دەگەڕێنەوە.

سەعات هەشتی شەوی ئەو ڕۆژە ئەنوەر دارتاش دێت بە دوای مامۆستا یاسیندا و پێکەوە بۆ ماڵی کەمالی حازم بەگ دەچن، کاتێک دەچنە ژوورەوە و لە حەوشە و ناو باخەکەدا؛ ئەو پیاوەی لەگەڵ عوسمانی ئامەدا بوو لەوێ دەبینێت، ئەو کەسەی تەقەی لە غالب عەربەتی کردبوو، لە ماڵی کەمالی حازم بەگ دەبێت.

کەمال پێیان دەناسێنێت و دەڵێت: 'ئەوە کاک عەگید سدیقە و لە سلێمانی نوێنەری سەرۆک بارزانییە!'

مامۆستا یاسین دەست دەخاتە ناو دەستی، دەستی یەکتر توند دەگوشن و تاوێک بە ڕقەوە لە چاوی یەک دەڕوانن.

دادەنیشن، ئەنوەر دارتاش دەڵێت: 'لە ڕێگە، یاسین ئەوەی بۆ گێڕامەوە، کە ئەمڕۆ لە گەڕەکی سەرشەقام تەقەیان لە کابرایەکی هەژاری باخەوان کردووە!'

'ئیتر ئەوە وەزعەکەیە!'

کەمالی حازم بەگ ئەمە دەڵێت و عەگید سدیق بۆی دەسەنێتەوە و لە یاسین دەڕوانێت و دەڵێت: 'ئێمە دەبیت باش دوست و دوژمنێ خۆ ناسبکەین، دەبیت هەڤالان باش ئاگاربن، کە بە ناڤێ خەبات لە بەرەی ناحەز و دوژمن نەبین! چونکێ ئەڤە خیانەتە و جێگەی قەبول نییە.'

'ئێمە نابێت بە ناوی خەباتەوە خەڵکی هەژار بە دوژمنی خۆمان بزانین و شـــەلاتی و خوێڕی بە کرێ بگرین و پەلاماریان بدەن و بیانکوژن! ناچێتە عەقڵمەوە جەنابی مستەفا بارزانی بەوە ڕازی بێت!'

کاتێک مامۆستا یاسین ئەمەی گوت، لە عەگید سدیقی دەڕوانی.

٨

'بە بیرم دێت ئەوەت بۆ باس کردم، کە تۆ لەو کۆبوونەوەیەی شاری بەغدای حیزبی شـیوعیی سـالّی ١٩٤٨دا، کە لە مالّی یەهودا سـدیق بەسترا، ئامادە بوویت! لەوێ چی ڕووی دا؟'

کاتێک ئەمەم لە خەلیل حەمدان پرسیی، سالّی ١٩٨٣یە و لە شاری بیسمارکی ویلایەتی داکوتای ولاتی ئەمریکا لەلای من میوان بوو.

'بێقەزا بیت، تۆش چیت لە بیر ماوە.'

'بەلّێ، چونکە تا ئەمڕۆ لە کەسی ترم نەبیستووە.'

'لەو سـالّەدا و دوای لەسـێدارەدانی سـێ سـەرکردەکەی حیزبی شـیوعی، بۆ دەرچوون و خۆپـاککردنەوە لەو نەعلەتە، وەکوو سـەرەتای دامەزراندنی حیزبی شـیوعی لە مالّی جوویەک لە بەغدا کۆ بووینەوە. من وەک نووسەرێکی حیزب بانگ کرابووم. چونکە ئەوکاتە من لە حیزبدا هیچ بەرپرسـیارێتییەکی ترم نەبوو. ئەوە بوو بۆ دوو سال دەچوو، یەهودا سدیق سەرکردایەتیی حیزبی شیوعیی بە نهێنی گرتبووە دەسـت. لە مـالّی خۆیـانـدا بەردەوام کورد و عەرەبە شـیوعییەکانی کۆ دەکردەوە. ئەو ڕۆژە لە کۆی ئەو بیسـت کەسـەی لەوێ ئامادە بوون، هەشـتیان جوو بوون. چوار ڕۆژ کەس لەو مالّە نەچووە دەر، باش بە بیرم دێت لە نێوان خۆیاندا بووبوون بە دوو بەرەوە، دیار بوو کاریگەریی ڕووداوەکانی ئەو ڕۆژانە و سـیاسـەتی حکومەت هەموو ڕێگەکـانی لێ داخسـتبوون. لە ڕاسـتیـدا، لە کۆبوونەوەکەدا بێجگە لە دژایەتی و لایەنگریی زایۆنیزم باسـی هیچی

تر نەکرا. لە دەمی ئەندامە عەرەبەکانەوە ئەوە دەبیسترا، دەبێت ئێمە زمان و نووسین و گوتاری حیزبی شیوعی تەواو لە زایۆنیزم و جوو پاک بکەینەوە. لە وەڵامی ئەوەدا ساسۆن دەلال گوتی: "ئێمە بۆ ئەوە ئەم پارتەمان هەڵبژاردووە و هەموومان چالاکانە کاری لەپێناودا دەکەین، کە پەیوەندیی بە ئایدیا و ڕووداوەکانی ئێستای عێراق و جیهانەوە هەیە. تەشەنەکردنی زوڵم و زۆر و کێشەی چینایەتی و دژە سامی، نەهێشتنی جیاکاریی ئایینی و نەژادی و کۆمەڵایەتی. ئێمەی جوو بە شوێن ئەو ئایدیا گشتگیرەوەین، وەک چۆن سۆشیالیزم خەبات بۆ ڕزگاریی مرۆڤ لەدەستی زوڵمی ئایینی و نەژادی دەکات، ئێمەیش خوازیاری ژیانێکین، کە تێیدا ئایینێک یان نەتەوەیەکی زۆرینە بە سەر ئەوانی تردا باڵادەست و زاڵ نەبێت." ئەو ڕۆژە بە کۆی دەنگی سەرکردە عەرەب و کوردەکان، جووەکانیان پەراوێز خست و بە ڕاشکاوانە باس لەوە کرا، کە لە ئەدەبیاتی حیزبدا ئەوەی لە سێزدە ساڵی تەمەنی حیزبدا نووسراوە و لەمڕۆ بە دواوە دەنووسرێت، ئەوەیە کە دەبێت ناوی ئەوان بسڕێتەوە. تاوەکوو پارێزگاری لە سومعەی حیزب بکرێت و بەر نەعلەتی خەڵک نەکەوێت.'

'جارێک لەگەڵ کاکە غەفوورمدا باسم کرد، بەڵام ئەو هیچی لەبارەوە نەئەزانی. باشە خەلیل ئیتر بەو ئاسانییە بڕیاری کۆتاییی درا؟'

'بەڵێ، دوای بڕیاری کۆتایی، یاقووب کۆهین دەنگی هەڵبڕی و گوتی: "هاوڕێیان، بەم جۆرە سۆشیالیزم لە عێراق هیچ پاشەڕۆژێکی نابێت. جووەکان لە یەک کاتدا دەردەپەڕێنرێن و بە زۆر ڕەوانەی ئیسرائیل دەکرێنەوە؛ چونکە لە لایەن ئێوە و گەلەوە بە عێراقی

دانانرێن، لەوەش خراپتر هەموویان بە زایۆنیزم و زەوتکەری خاکی فەلەستین دادەنرێن. ئەم دژبەیەکی و ناکۆکییە هێندەی پەیوەندیی بە جووە وێناکراوەکەوە هەیە، کە ١٤٠٠ ساڵە سکێچەکەی کێشراوە، ئەوەندە پەیوەندیی بە حەقیقەتی کارەکتەری مرۆڤی ئاساییی جووەوە نییە." جەلال خۆت ئەوە دەزانیت، لە ساڵی ١٩٤٨دا و دوای شکستی عەرەب لە جەنگی دژ بە ئیسرائیل، ئیتر دەستەواژەی "جووەکان برای شیوعییەکانن!" لە لایەن ئیسلامی و عەرەبە نەتەوەپەرستەکانەوە بڵاو کرایەوە. ئیتر حیزبی شیوعی عێراقی ناچار بوو، یان باشترە بڵێین لە لاوازی و نەزانینیاندا، لە گوتار و نووسراوەکاندا خۆیان لە ناوهێنانی سەرکردەکانی وەک؛ یەهودا سدیق، ساسۆن دەلال، شائۆل تەویق و یاقووب کۆهین، هەروەها فێردا یاقۆ بپارێزێت.'

'فێردا یاقۆ کێیە؟'

'فێردا کچی یاقۆ یەهودای ملوێنێر بوو، کە لە سەرەتای دامەزراندنی حیزبەوە بەشدار بوو، هاوڕێی نزیکی فەهد بوو. فێردا لە سەرەتاوە لایەنی دارایی حیزبەکەی گرتبووە ئەستۆی خۆی، بێ ئەوەی بیەوێت ناوی بهێنرێت. هەندێک لە هاوڕێ نزیکەکانیان دواتر گوتبوویان، کە فێردا لەگەڵ فەهد دڵخوازی یەکتر بوون. فەهد لە بەندیخانەی بەعقووبە دەڵێت؛ "من لە ڕێگەی هاوڕێ فێردا یاقۆ یەهوداوە سۆشیالیزمم ناسی."

پاشان فێردا لە هەمان ساڵدا بۆ خوێندن دەچێ بۆ ئەمریکا و ناگەڕێتەوە. تەنانەت لەو کۆبوونەوەیەشدا چەند جارێک بۆ یەک هەستانەوە و پەلاماری یەکتریان دا. ساسۆن دەلال لە کۆتاییی کۆبوونەوەکەدا و کاتێک ویستی بڕوات، ڕووی لە ئەندامە عەرەبەکان کرد و پێی گوتن: "ئێوە هیچ لە بیری سۆشیالیزم نەگەیشتوون،

چونکە ئێوەی عەرەب؛ سۆشیالیزم وەک ئایدیۆلۆژییەک بۆ خزمەتی پرسی نەتەوایەتیی عەرەبی خۆتان بەکار دەهێنن، بە داخەوە کوردەکانیش کوێرانە دواتان کەوتوون، کە سبەینێ هەمان چارەنووسی ئێمەیان دەبێت. ئەمڕۆ ئەوەتان سەلماند کە ئەندامبوون لەم پارتە بە ناو کۆمۆنیزمەدا بۆ ئێمەی کەمینە جۆرێکە لە خۆکوژی."

پاشان لە ڕۆژنامە و بەیانی حیزبی شیوعیدا بە ڕاشکاوی ئەوە نووسرا: "جووەکان پلانگێڕن و کارکردن لەگەڵیان یاخود جێکردنەوەیان لە ناو ڕێکخراو و حیزبدا بەشداریکردنە لە پلانەکانی زایۆنیزم لە ئیسرائیل." من ئەو شەو و ڕۆژانە هیچی وام نەنووسی، کە خۆی لە ڕاستیدا بۆ ئەوە لەوێ بووم.

'خەلیل، تۆ ئەبووایە کاتی خۆی ئەو زانیارییانەت بڵاو بکردایەتەوە.'

'جەلال، تازە ئەوە تێپەڕی و تکات لێ دەکەم تووشی ئەو سەرئێشەیەم مەکە!'

'بە بیرم دێت، ئەوسا بەیاننامەیان بڵاو کردەوە، کە گوایە ئەو ئەندامە جووانە خیانەتیان لە حیزبی شیوعی کردبوو!'

'چەند ڕۆژێک دوای کۆبوونەوەکەی ماڵی یەهودا سدیق ئەندامە جووەکان شوێنی مانەوەیان لە لایەن هاوڕێیانەوە دەستنیشان کران و بەگرتیان دان. پاشان تەواوی زانیاریی مێژووی کارکردنیان تاوەکوو دوارۆژی پێکەوەبوونیان چووە بەردەستی کاربەدەستانی میری. یەهودا سەدیق چەند مانگێک دوای ئەو ڕۆژە عیدام کرا. دەزانی جەلال، حیزبی شیوعی بەم کارەی ویستی خۆی لە زوڵم و زۆرداریی ڕژێمی پادشایەتی بپارێزێت و دوای شکست دووبارە خۆی ڕێک بخاتەوە. پاشان لە نێو ئەندام و لایەنگراندا دەنگۆی ئەوەیان بڵاو کردەوە، گوایە ئەندامانی جوو لە بەندیخانە هەموو

نهێنیی حیزبیان درکاندووه و خیانەتیان له هاوڕێکانیان کردووه. ئەویش جۆرێک بوو له تۆڵەسەندنەوه و پاککردنەوه، یان باشتره بڵێم تۆڵەسـەندنەوه، چونکه ناوی گەلێک ئەندامی کورد و عەرەبیشـی تێدا هاتبوو! که ئەوانیش هەموو گیران.'

٩

هەرکەسـێک دەیناسـی پێی گوتبوو، کە واز لەو ئەتوارە ناشـیرینە بێنێت، بەڵام زۆر خراپ خووی پێوە گرتبوو، بۆی تەرک نەدەکرا، بۆ هەر جێگەیەک دەچوو، بە درێژاییی ئەو شـەقامە، خڕەبەردێکی پێش خۆی دەدا و سـەری شـۆڕ دەکردەوە و بە ڕاسـت و چەپی پێکانی شەقی تێهەڵدەدا، لەگەڵ تێ هەڵدانی خڕەبەردەکەدا خەیاڵی دەڕۆیشت و ئاگای لە خۆی نەدەما.

ئەو شـەوە لەگەڵ هاوڕێکانی لە گەڕەکی شـێخان و ماڵی کەمالی حـازم بـەگ بوون، لـەوێ گوێیـان لـە یـاریی نێوان عێراق و تونس گرتبوو، یاریی کۆتایی جامی وڵاتە عەرەبییەکان بوو، پێشـبڕکێکە لە بەیروت سـاز کرابوو، کەمالی حازم بەگ ڕادیۆکەی بۆ هێنابوونە بەر پەنجەرەکەیان و زیاتر لە پەنجا کەس هاتبوون و لە چیمەنەکەی ئەواندا گوێیان لە یاریی کۆتاییی دەگرت، هەندێکیان دانیشـتبوون و زۆریان بە پێوە بوون، دوای تەواوبوونی یارییەکە لەگەڵ مامۆسـتا ئیسـماعیل و ئەنوەر دارتاشـدا لە گەڕەکی شـێخانەوە بەرەو چوارباخ گەڕانەوە، مامۆسـتا ئیسـماعیل و ئەنوەر دارتاش گلەییی ئەوەیان لە مامۆسـتا یاسـین دەکرد، کە لە ماڵی کەمالی حازم بەگ ئەو بە تەنیا هـاندەری تیپی هـەڵبژاردەی عێراق بووبوو، کـە تونس بـە گۆڵێـک یارییەکەی بردەوە و کاسەکەی برد.

ئەوانەی ئەو شـەوە لە ماڵی کەمالی حازم بەگ پێکەوە گوێیان لە یاری گرتبوو، هەموویان لە لایەنگرانی پارتیی دیموکرات و ئەندامی

قوتابییان و لاوان بوون، مامۆستا یاسین چەند جارێک دەنگی هەڵبڕی و ویستی ئەوەیان پێ بڵێت، کە وەرزش و سیاسەت دوو شتی زۆر جیاوازن و بە یەک بەراورد ناکرێن، بەڵام ئەوانەی لەوێ بوون هەموویان ڕایان لەگەڵ ئەو جیاواز بوو، بە پێچەوانەوە لە کاتێکدا کە عێراق گۆڵی لێ دەکرێت ئەوان دەیکەن بە شـــایی و هەڵپەڕکێ و ئەو بە تەنیا دەمێنێتەوە، پاشـان لەگەڵ چەند گەنجێکدا توشـی شـەڕەقسـە دەبێت، دوای ئـەوەی یارییەکە کۆتـاییی دێت و هـەڵبژاردەی عێراق دەدۆڕێت، قسـە و باسـەکان لە وەرزشـەوە بۆ سـیاسـەت دەگۆڕێن، پاشـان زۆربەیان دەڵێن، کە حکومەتی عێراق نابێت بە دۆسـتی کورد بزانین، ئیتر کەواتە هەڵبژاردەکەیشـی باشـترە بدۆڕێت، کەمالی حازم بەگ دەســـت دەکات بە گوتارخوێنی و بە ئامادەبووان دەڵێت: 'ئێمە وەک حیزبی شـــیوعیی عێراقی نیین و نـابین، پـارتی حیزبێکی کوردســـتانییە و عەرەب ڕقیان لە هەموو شـــتێکی ئێمەیە، بەڵام ئێمە ســاویلکانە حەزمان لە هەموو شـتێکی ئەوانە و پێیان ســەرســامین، ئەوە مانای ئەوە دەگەیەنێت کە ئێمە خۆمان لەوان بە کەمتر ئەزانین، یان لەوە ئەچێت لە ژێرەوە سەر بە حیزبی شیوعی بین!'

مامۆستا یاسین، نەیدەتوانی بەو قسانەی ئەوان دڵی ئاو بخواتەوە و بە دۆڕانی هەڵبژاردەی عێراق ڕازی بێت، زووزوو لە ژێر لێوەوە و وەک لەگەڵ خۆیدا بدوێت: 'هەڵبژاردەی عێراق بە تونس دۆڕاوە، توو خوا ئەوە ڕاستە، هەڵبژاردەیەکی ئاوا بەهێز دۆڕاوە!'

پاشـــان کاتێک لەگەڵ مامۆســتا ئیســماعیل و ئەنوەر دارتاشــدا بۆ ماڵەوە بەڕێوە بوون، ویســـــتی باســـــی ئەو نامەیەی جەلالی میرزا کەریمیان لەگەڵدا بکاتەوە و بۆچوونی ئەوان وەربگرێت، جەلال لە ســـجنەوە بۆی ناردبوو، تاوەکوو بیگەیەنێتە دەســـت بەهاری غالب

عەربەتی، ئەوەندە بە نامەکە سەرسام بوو، چەندان جار خوێندبوویەوە. نەیتوانی ئەو نهێنییەی خۆیان لەگەڵدا باس بکات، بە تایبەتی لە دوای ئەو ڕۆژەوەی کە پێ گوتبوون، حەزی لە بەهاری غالب عەربەتی کردووە.

پێی گوتن: 'ئەرێ ئێوە تا پێش یارییەکەیش موشەجیعی مونتەخەبی عێراق بوون، نازانم بۆچی ئاوا هەڵگەڕانەوە، ئاخر توو خوا ئێوە عەیب ناکەن، ئەی ئەوە دووڕوویی نییە؟'

لە دوای ئەمەوە، بە دەم ڕێگەوە خەریک بوون دەستیان دەدایە یەخەی یەکتری، مامۆستا یاسین بە هاوڕێکانی گوت: 'ئێوە هەردووکتان دووڕوون، فڕتان بە یاریی دووگۆڵییەوە نییە و مەگەر بە ڕێکەوت ئەگینا ڕۆژێک شەقتان لە تۆپێک هەڵنەداوە و چی لە یاریی دووگۆڵی ئەزانن، نازانم ئەمشەو بۆچی لە دژی من هاندەری هەڵبژاردەی تونس بوون!'

'یاسین، وا بزانم تۆ لە شتێک تووڕەیت؟'

کاتێک ئەنوەر دارتاش ئەمەی گوت، مامۆستا یاسین دوو هەنگاوی خێرای نا و چوو لە بەردەمیاندا ڕاوەستا، وەکوو بیەوێت ڕێگەیان پێ بگرێت، هەردوو دەستی بەرەو ڕوویان بەرز کردەوە و بە تووڕەییەوە پێی گوتن: 'بەڵێ زۆر تووڕەم، لەوەی ئێمە بە ناوی خەباتەوە تەعدا لە خەڵکی هەژار و خەڵکی کوردی قوڕبەسەری خۆمان بکەین.'

'تەنیا مەبەستت غالب عەربەتیی باوکی بەهارە، کە بەحسابی خۆت خۆشت ئەوێت؟'

'ئێوە نازانن چ پلانێک لە پشتی ئەم دەستدرێژی و تاوانانەوەیە، تکایە برادەران، باشە غالب عەربەتی لەسەر ئەوەی شیوعییە بە

بەرچاوی ژن و منداڵ و خەڵکی گەڕەکی سەرشەقامەوە تەقەی لێ دەکرێت، ئەمە تا ئێرە، بە یاسا و ڕێسای پارتیمان تەواوە، بەلام...'

مامۆستا ئیسماعیل نەیهێشت قسەکەی تەواو بکات و گوتی: 'ئێ برا، باوەڕتان بێت، ئەوانە دوژمنی شۆڕشن!'

'تکایە، سەمە بێ زەحمەت تۆ واز لەو گەڕەلاوژییە بێنە، خۆ تۆ خۆت بە ڕۆشنبیر ئەزانیت, هەی عەمرت نەمێنێت، دەی بە ناخێری گیانت ئەو قسەیەش دووبارە بکەوە، کە شێخ و مەلاکان ئەڵێن، شیوعییەکان سواری خوشک و دایکی خۆیان ئەبن.'

'ئەری یاسین، تۆ ئەوەندە کاریگەریی کوڕانی میرزا کەریمت بەسەرەوەیە؟ مەقسەدم، کە ئەوەندە لایەنگری شیوعییەکانیت، چیت داوە لە پارتی، برا تۆ تۆزێک بە سەر خۆتا بچیتەوە باشترە!'

'هاوڕێیان، تکاتان لێ ئەکەم، من ئەمەویت پێتان بڵێم، بۆچی شەلاتییەکی وەکوو عوسەی ئامە، هەروەها عەگید سدیق بە ناوی نوێنەری بارزانییەوە لە سلێمانی، پەلاماری شیوعییەک دەدەن و پاشان ئیستخباراتی عەسکەری بریندارەکە سەرەونگوم ئەکات، ئەی نابێت ئێمە ئەو پرسیارە لە خۆمان بکەین، خۆ ئێستا پارتی لەگەڵ حکومەت لە شەڕدایە، ئەی ئەمەیان لە چی؟!'

'ئێنجا تۆ دڵنیایت کە غالب عەربەتی لە لایەن حکومەتەوە ون کراوە!'

'هاوڕێیان، تکاتان لێ دەکەم، ئەوە خۆم شایەتحاڵم و ئاگاداری هەموو شتەکانم، ئێ خۆ نامیق ئاغا و کاک عەزیزی میرزا کەریمم لەگەڵدا بوو، بە ڕاستی من ئامادە نیم...'

مامۆستا ئیسماعیل بە درێژایی ئەو ڕێگەیە لە دوای مامۆستا یاسینەوە دەڕۆیشت، ئەنوەر دارتاش لە پێشیانەوە بوو، مامۆستا

ئیسماعیل لە وەڵامدا گوتی: 'دەبێت تۆ ئەوەت لە بیر نەچێت، کە ئێمە ئەندامی پارتیین، پاشان وەکوو پشتگیری لە هەڵبژاردەی تونسیش، کە چوویتە شاری کوێران دەبێت دەست بە چاوتەوە بگریت!'

'وەڵڵا بابە شاری کوێران، هاوڕێیان کەمالی حازم بەگ کڵاو ئەکاتە سەرمان، بە ناوی پارتییەوە خوێنی خەڵکی هەژار ئەڕێژن، ئەوەتا کوڕانی میرزا کەریم و چەندان گەنجی تری ئەم شارە لە لیستی ئەوانەدان کە دەبێت بکوژرێن، دەیان شەلاتی و خوێڕیی وەک عوسەی ئامەیان بە کرێ گرتووە، باوەڕ ناکەم ئەمە ئەخلاقی پارتی بێت و حەتمەن ئەمانە بەکرێگیراون، ئەوەندی من زانیاریم هەبێت کاک نووری ئەحمەدی تەهایش ئاگادار نییە، ئەوە کێ پێی قبووڵ ئەکرێت، مەگەر کەرێکی وەک...'

مامۆستا یاسین قسەکەی تەواو نەکرد، دوای ئەمە، یەکترییان نەدواند و بێدەنگ بە دوای یەکدا گەیشتنەوە گەڕەکی سەرشەقام، مامۆستا یاسین بێ خواحافیزی هاوڕێکانی بە جێ هێشت.

بە دەم ڕێگەوە، بەردەوام لەگەڵ خۆیدا دەدوا، دیسان بەردێکی پێش خۆیدا و بە ڕقەوە شەقی تێ هەڵدەدا، هەندێک جار لەو جێگەیانەدا، کە بەر ڕووناکیی گڵۆپەکان نەدەکەوت، بەردەکەی لێ ون دەبوو. کاتێک نزیکی ماڵی خۆیان بووبووەوە، باوکیی بیر کەوتەوە و لە بەر خۆیەوە گوتی: 'بە ڕاست چی وەڵامی باوکم بدەمەوە، دیسان پرسیاری ئەوەم لێ دەکات، لە کوێ بوویت؟ ئاخر پێم ناڵێیت هەتیو لە کوێ بوویت؟ لە خواردنەوە؟ لە بێئەخلاقی؟! یان لەگەڵ ڕەفیقە خوێڕییەکانت لە گاندان بوویت؟'

کاتێک گەیشـــتەوە گەڕەکی ســـەرشـــەقام و لە ماڵی خۆیان نزیک بووەوە، هەڵوێستەیەکی کرد و دیسان ئەمەی بە خەیاڵدا هات: 'ئەڵێم بچم بۆ جێگەیەکی تر و خۆم لە باس و خواستەکانی باوکم بدزمەوە، خۆزگە ئیتر باســی تۆپتۆپێنی لەگەڵدا نەئەکردم، ئەترســم، ئەمشــەو زۆر لەوە ئەترســم، چونکە حەوســەڵەم نییە و قســە ڕەقەکانیم پێ قبووڵ ناکرێت، ئەزانم دەبێت بە دەمەبۆڵەمان.'

بۆ چەند هەناســەیەک لە شــوێنی خۆی وەســتابوو، چەند جارێک ویســتی بگەڕێتەوە، پاشــان دەســتی بە قژیدا هێنا و لە دوورەوە لە ماڵی خۆیانی ڕوانی، لە بەر خۆیەوە گوتی: 'باشــترە بڕۆمەوە، ئەزانم حەپسەی دایکم چاوەڕێمە و حەز ناکەم دڵی ئەو بشکێنم!'

لەو کاتەدا لە دەنگی گوللەکان ڕاچڵەکی، خێرا بە دوو هەنگاو خۆی گەیاندە بن دیواری ماڵی مام برایمی دراوســێیان، پێکانی توند لە ڕووی کاشــی شــۆســتەکە گیر کردبوو، ترســێک بە ناو دەمارەکانی جەستەیدا دەگەڕا، ئارەقێکی سارد لە بنباڵ و ناو شانیەوە جۆگەلەیان بەســت، ماســوولکەی پێکانی گرژ بووبوون و بە ئەســتەم دەیتوانی لەسەریان بوەستێت، وای هەست دەکرد هێشتا پێکانی لە ناو پێڵاوی فوتبۆڵێنەکەیدان و ئەوەندە توند قەیتانەکانی بەســـتوون، قاچی گوشــیون و خوێنیان بۆ ناچێت، لەگەڵ شـــریخەی گوللەکاندا توند دەســـتی بە ســـینگییەوە دەگرت و خۆی بە پێشـــدا چەماندەوە، بە جۆرێک خەریک بوو ئەژنۆکانی دادەدایە ســـەر کاشـــییەکان، هێزی دەدایە بەر خۆی تاوەکوو بگاتە بەر دەرگەی ماڵەکەیان، پێکانی بە ڕووی کاشیی شۆستەکەدا دەخشاند و کووڕە کووڕ دەڕۆیشت، وەک ئەو گوللانەی لە دوور دەنگیان دەهات هەموو بەر جەســـتەی ئەو

کەوتبن. هاوڕێکانی هەموویان ئەوەیان دەزانی، کە ئەم چەند لە دەنگی گوللە دەترسێت.

گەیشـتبووە پێش دەرگەی ماڵەوەیان، خۆی بە ڕووی دەرگەکەوە هەڵپەسارد و سەری نا بە ڕووی ئاسنە ساردەکەوە، ڕەنگی شینی تۆخی دەرگای ماڵەکەیان لەناو تاریکیی کۆڵانەکەیاندا ڕەش دەینواند، دەنگی گوللەکان لە دوور تاکو دەهات لە زیادبووندا بوون، ڕۆحی لە ناو جەسـتەیدا ئارامی لێ هەڵگیرابوو، هێزی ئەوەی تێدا نەبوو لە دەرگەکە بدات، لە پشـتیەوە و لە ناو بێدەنگیی کۆڵانەکەدا و لای دەستە ڕاستیەوە گوێی لە میلهێنانەوەی تفەنگ بوو، پاشان گوێی لێ بوو بە زمانی عەرەبی بانگیان لێ کرد: 'کوڕە لە جێگەی خۆت نەجووڵێیت!'

سەری نابوو بە دەرگەکەوە و هەردوو دەستی هەڵبڕیبوو، چوار پۆلیس بوون. لە پشـتیەوە ڕاوەستابوون و لوولەی تفەنگەکانیان تێ کردبوو، یەکێک لە پۆلیسەکان لێی نزیک بووەوە و دەستی بە ورگ و پشـتیدا هێنا، پاشـان ڕوویان پێ وەرگێڕا و وەک منداڵێک لە نێوانیاندا وەسـتابوو، یەک یەک لێی دەڕوانین، ئەو پۆلیسەی کە دەیپشکنی، لە ناکاو زلەیەکی لێ دا و گوتی: 'بڕۆ، یەلا بڕۆ، لەم ناوەدا نەوەستیت، گەوادا!'

ویستی پێیان بڵێت، بۆچی بە عەرەبی قسە دەکەن، ئەوەی نەپرسی و ڕای گۆڕی، پێی گوتن، کە ئەوە ماڵەکەیانە و ئێسـتا لە سـەیری یاریی هەڵبژاردەی عێراق گەڕاوەتەوە، لە کاتێکدا ئەو دەمی تەتەڵەی دەکرد و چەند جارێک دەستێکی بە توندی بە ڕووی دەرگا ئاسنەکەدا دەکێشا، پۆلیسەکە جارێکی تر هەمان قسەی دووبارە کردەوە و دوو جار شەقی تێ هەڵدا، هەوڵی خۆپاراستنی نەدا، شەقەکان بەر ڕەقاییی

قاچی کەوتن، نەیدەتوانی لەسەر لاق بوەستێت، پۆلیسێکی تریان هاتە پێشەوە و لێی پرسیی: 'گەواد، تۆ بەم نیوەشەوە لە کوێ بووی؟!'

پێش ئەوەی ئەو وەڵامی بداتەوە، دەرگەکە لە پشـــتیەوە کرایەوە، حەمەســـاڵحی عەزەی مەمەنگ خێرا هاتە نێوان یاســـینی کوڕی و پۆلیســـەکان و ڕاوەســـتا، باڵای ئەوەندە بەرز بوو پۆلیســـەکان دوو مـەترێـک چوونـە دواوە و لێیـان ڕوانی، قۆڵی هـەڵکرد و بـازووە ئەســـتوورەکانی دەرکەوتن، هەردوو دەســـتی پان کردنەوە، وەکوو لەپی خاکەنازێک دەهاتنە پێش چاو، بە عەرەبییەکی ڕەوان لەگەڵ پۆلیسەکاندا کەوتە گفتوگۆ، لەو کاتەدا حەپسەی دایکی، کە لە گەڕەکدا بە حەپسە شیعە ناسرابوو، دەستی یاسینی گرت و بردیە ژوورەوە، عوســـمانی برای و ســـوبحیی خوشـــکی لەودیو دەرگەکەوە گوێیان گرتبوو، حەمە ساڵحی باوکی خێرا بانگی لە غەفووری کوڕی کرد، کە چایان بۆ بێنێت، یان ئاوی سارد. کاتێک غەفوور بە سوراحییەک ئاو و جامێکەوە بۆ بەر دەرگە گەڕایەوە، پۆلیســەکان بە حەمە ســاڵحیان گوت: 'لـە بـەر خـاتری تۆ نـەبووایـە لـەگـەڵ خۆمـانـدا ئـەمـانبرد و لێپێچینەوەمان لەگەڵدا ئەکرد.'

دوای ئاوخواردنەوە پۆلیســـەکان ســـوپاســـیان کرد و کۆڵانەکەیان بەجێ هێشت.

پاشـان حەمەسـاڵحی باوکی لە حەوشـەکەیاندا، وەکوو شـێت و بە هـەڵـەداوان لـە دار دەگـەڕا، لـەبـەر خۆیـەوە بـەردەوام جنێوی بـە منداڵەکانی دەدا، دوای ئەوەی بە دەســـتی بەتاڵ چووە ژوورەوە، حـەپســـــەی خێزانی یـاســـینی کردبووە ژوورێکەوە، دەرگەکـەیـان داخســـتبوو، حەپســـە لە پێشـــەوە و منداڵەکانی تری لەبەر دەرگەکەدا دانـابوو، چونکـە دەیزانی هـەر جـارێـک لـە منـداڵـەکـانی دەدا؛ جێگەی

دەستی شین دەبووەوە یان شوێنێکی دەشکاندن. ڕۆژی پێشوو، بە ڕقەوە پەلی سوبحی کچی ڕاکێشا بوو، ئێسقانی مەچەکی لە جێ بردبوو.

حەمەسالّحی عەزەی مەمەنگ بە گەنجی یاریزانی کۆنی زۆرخانە دەبێت، ڕۆژێک لە بەردەم خانەقای مەحوی تەختەی پاشی عەرەبانەیەکی بایلی دەگرێت، هەرچەند سالّحی عەرەبانچی قامچی لە ئەسپەکەی دەدات، لە شوێنی خۆی نابزوێت، سەد کەسێک لێی کۆ دەبنەوە و پاشان دەست دەکرێت بە چەپڵەلێدان،

حەمەسالّح هەندێک جار سابوون و شەکری دەکڕی و دەیفرۆشتنەوە، دوو ساڵ پێش ئەو ڕۆژە میرزا کەریم ئەو خانووەی بۆ بەکرێ دەگرێت و پێنج دیناری بە قەرز پێ دەدات تاوەکوو کاسبیی پێوە بکات. خەڵکی لە گەڕەکی سەرشەقام و ناو بازاڕ خۆیان لێ لا دەدا و لێی دەترسان. تەنیا حەپسە شیعەی دایکی یاسین دەرەقەتی دەهات، کاتێک بە سەریدا هاواری دەکرد، ئەو پیاوە بالاّ بەرز و بەهێزە، لە بەردەمیدا بچووک دەبووەوە و وەکوو مندالّ سەری دادەخست.

ئەو شەوەی لە یاسینی کوڕی توورە بووبوو، حەپسەی ژنی پێی گوت: 'قەسەم وەخوا دەست لەو کوڕە بدەی، پەل ئەو مندالاّنە دەگرم و دەیانوەمۆ بۆ مالّ باوکم!'

دەستی بە ڕووی حەپسەی ژنیدا هەڵبڕیبوو، لە ژێر سمێڵە ئەستوور و ماشوبرنجییەکەیەوە لێوی خۆی دەگەست، دوای چەند هەناسەیەک دەستی داگرتەوە و پشتی کردە ژنەکەی و بۆ حەوشەکەیان چوو، بە دەم ڕێگەوە: 'یاسینە خوێڕی، بە ئیمام عەلی دەوێت تەعلیمت دابووەم.'

١٠

یاسین لە ماڵی مامۆستا حەمەبۆری هاوڕێی بوو، دوای ئەوەی حەمەبۆر بۆینباخەکەی بۆ بەست، پێی گوت: 'دەزانیت، یاسین، ئەم بۆینباخە ڕەشەی من لەگەڵ ئەو قاتە شینەی تۆدا ناجۆرە!'

'ناشوکری نەبێت ئێستا بە هەردووکمان هەر ئەوە شک ئەبەین، بۆم ببەستە و گوێ بە ڕەنگ مەیە.'

'چییە هەتیو ئەڵێیت بۆ خوازبێنیی بەهار ئەچیت؟!'

'جا کوا، بەڵام باوەڕناکەم قەت ئەوە ڕوو بدات.'

'بەینی خۆمان بێت چاک عەشقی بوویت!'

'ئینجا ناحەقمە؟'

'نازانم، بۆچی زۆربەی گەنجی ئەو شارە، بەهارتان لێ بووە بە پەریی خودا.'

'پەرییش حەدی نییە ئەوەندە جوان بێت.'

'کە واتە ئەمڕۆ دێم لەگەڵت!'

'ناماقووڵیت کرد.'

'بۆ هەتیو، پێت وایە ئەگەر من ببینم ئیتر ڕەنگی کاڵ ئەبێتەوە، ئەترسم ئەگەر بوو بە هاوسەرت بۆم نەبێت بێمەماڵەکەت و دڵت لێی پیس بێت!'

'ژنی جوان قەت بە تەنیا موڵکی پیاوێک نییە!'

'ئەم قسەیەت لە کوێوە هێنا؟'

'لە پیاوچاکێک، مام زامن.'

'مام زامن کێیە؟'

'نوقڵفرۆش!'

'ناویم نەبیستووە.'

دوای ئەوەی ئەمەی بە حەمەبۆر گوت، لە دەرگەی ماڵەکەیان هاتە دەر و بەرەو ماڵی بەهار کەوتە ڕێ، بە دەم ڕێگەوە بەردەوام ئەوەی لە بەر خۆیەوە دووبارە دەکردەوە: 'بەهار خان من تۆم خۆش ئەوێت، یان بەهار گیان من حەزم لێ کردوویت.'

بەهار چاوەڕوانی یاسینی دەکرد، چونکە دەیزانی ئەگەر هەواڵێکی جەلال هەبێت دەبێت لە یاسینەوە پێی بگات، تەنانەت هەستیشی بەوە کردبوو، کە شتێک هەیە و یاسین لێی دەشارێتەوە.

غالب عەربەتیی باوکی بەهار دەیزانی کە کوڕانی شـــــار هەموو وەکوو پوورەهەنگ دەورەیان لە ماڵەکەی ئەو داوە، بەڵام لەوەش دڵنیا بوو، کە کچەکەی دەتوانێت تەنیا دڵ بە یەکێکیان بدات.

دایکی بەهار باســـی ئەوەی بۆ غالبی مێردی کردبوو، کە بێجگە لە جەلالی میرزا کەریم کچەکەیان چاوی بە دوای هیچ کوڕێکەوە نییە.

غـالـب عەربەتی دۆســـــتی مـاڵی میرزا کەریم بوو، هەرچەنـدە نەخوێندەوار بوو، بەڵام بۆ بیســـــت ســـــاڵ دەچوو پەیوەندیی لەگەڵ غەفـووری مـیـرزا کەریـمـدا هەبـوو، یەکـێـک بـوو لە هـاوڕێ باوەڕپێکراوەکانی غەفوور، هەموو جارێک غەفوور بە غالبی دەگوت، ئەگەر تۆ خوێندەوار بوویتایە، ئەوەندە پاک و دڵســـــۆزی، دەبوویتە سەرکردەمان.

یاســـــین لـە بەر بەلەدێکە پرســــــیاری غالب عەربەتیی کردبوو، ســــــەوزەفرۆشـــــێک لەبارەی غالب عەربەتییەوە گوتبووی: 'یەحیای بـاوکی غـالبیش هەر شـــــیوعی بوو، یەکێک بووە لە دامەزرێنەرانی

یەکێتیی جووتیاران و با بڵێین، جەمعییەی فەلاحینی عەربەت و کاتی خۆی لە خۆپیشاندانی جووتیاراندا لە عەربەت بەشدار بووە!'

کاتێک گەیشـــتە بەردەم دەرگەی گومرگەکە، قوبادی پۆلیس لە ناکاو هاتە بەردەمی و پێی گوت: 'ئیشـی نهێنی بە پیاوی ترسـنۆک ناکرێت، دوایی ئەزانیت باجەکەی چەند قورسە.'

قوبادی پۆلیس ئەمەی گوت و مامۆستا یاسین لێی چووە پێشـەوە و پێی گوت: 'ئەرێ تۆ باسـی چی ئەکەیت، ئیشـی نهێنیی چی و شتی چی؟'

'بە خودا جوانە، ئەوە تەربییەتی پارتییەکانە، لەسـەر دیوارەکان بە ڕەنگی سـوور ئەنووسـن، بژی یان بڕووخێت حکومەت، بەو جۆرە بە بەردێک دوو چۆلەکەی ئەکوژن!'

'کاکە قوباد تۆ باسی چی ئەکەیت؟'

قوبادی پۆلیس پیاوێکی کورتەباڵا بوو، قاتێک ڕانکوچۆخەی ڕەشی لە بەردا بوو؛ خۆی هەڵبڕی و هاتە سەر نووکی پێکانی و دەموچاوی لە مامۆستا یاسین نزیک کردەوە و بە چرپە پێی گوت: 'ئێوەی پارتی ئەگەر یەک تۆز غیرەتتان تێدایە، ئەو ئیشانە بە ناوی خۆتانەوە بکەن، قوڕەکە بۆ شـیوعییەکان خەسـت مەکەنەوە و خۆتان وەک بەرزەکی بانان بۆی دەربچن، شـۆڕش بە پیاوی ترسـنۆک و دووڕوو سـەر ناکەوێت!'

مامۆستا یاسـین هیچ وەڵامێکی قوبادی حەیتەی نەدایەوە، ویستی پێی بڵێت، کە ئەو ئاگاداری ئەو شـتانە نییە، بەڵام دەمی تەتەڵەی کرد و تاوەکوو قوبادی پۆلیسیش لێی دوور کەوتەوە، بێدەنگ لە دوورەوە لێی دەڕوانی، ئەژنۆکانی دەلەرزین، شـەلالی عارەق بوو، هەناسـەی لە

سینگیدا پەنگی خواردبووەوە، بە لاچاویک لە دەرگەکەی ماڵی بەهاری ڕوانی، هەناســـەیەکی هەڵکێشــــا و بە ڕاکردن، وەک بڵێی یەکێک بە دوایەوە بێت، خۆی گەیاندە خانەقای مەولانا خالید و دەموچاوی شووشت و بۆینباخەکەی لە ملی کردەوە.

دیســان بەهار لەو خەیاڵ و ترســەی دابڕی، کاتێک لە مزگەوتەکە چووە دەرەوە، وەک ڕۆژانی پێشوو لە بەردەم دەرگەی مزگەوتەکەدا ڕانەوەســتا و لە ســەعاتەکەی دەســتی نەڕوانی، بێ بیرلێکردنەوە بۆ بەر دەرگەی ماڵی غالب عەربەتی چوو، بۆینباخەکەی بە لوولکراوی گرتبوو بە دەســتەوە، بۆنی ئارەقی جەســتەی خۆی دەکرد، لە ڕێگە بەردەوام دەستی بە قۆپچەی چاکەتەکەیەوە بوو، دایدەخستن و پاش چەند هەنگاوێک دیســان دەیکردنەوە، گەیشــتە بەر دەرگەکە، هەردوو دەســتی خســتبووە گیرفانی، بێدەنگ بەرامبەر دەرگەکە ڕاوەســتا، لە قووڵاییی ڕەنگی ســەوزی دەرگەکەدا ئەوەی دەخوێندەوە، ئەو دێڕەی لە نامەکەی جەلالدا نووسرابوو، حەزی دەکرد خۆی ئەوەی بە بەهار بگوتایە، لە بەری کردبوو... لە بەر خۆیەوە گوتیەوە:

'ئەگەر ئەم جارە بێمەوە، ژوورێکت لە شــــار، لە دڵمدا بۆ چراخان ئەکەم، شـــــەووڕۆژ ڕووناک بێت بەهار، تا پێکەوە پیروخەڕۆ ئەبین، شیعرت بۆ ئەهۆنمەوە.'

زۆری پێ چوو، کە لەو خەیاڵەی بە ئاگا هاتەوە، لە بیری چوو چەند بوو لە بەر دەرگەکەیاندا ڕاوەســـتابوو، ڕســـتەی ســـەرەتای نامەکەی جەلالی گۆڕیبوو بە؛ بەهار ئەگەر تۆ پێم ڕازی بێت...

دەستی لە گیرفانی دەرهێنا و هێواش سێ جار بە پشتی دەستی لە دەرگەی دا، لەو کاتەدا وەک بڵێیت لە شـــتێک پەشـــیمان بێت، لە چواردەوری خۆیی دەڕوانی، هەرچەندە لەو کۆڵانە کەســی لێ نەبوو،

بەلام ئەو هەستی دەکرد هەموو چاوەکانی ئەو شارە لێی دەڕوانن. بە لاجانگەکانیدا دڵۆپ دڵۆپ ئارەق دەتکانە سەر کراسەکەی، بە بۆینباخەکەی دەستی ئارەقەی دەموچاو و ملی سڕی، لە دەستی ڕاستی شەقامەکەوە عەرەبانە و ئەسپێکی بینی، هەنگاوێک هاتە دواوە و ڕووی کردە شەقامەکە و ویستی بپەڕێتەوە و بڕوات، لەو کاتەدا ساڵحی عەرەبانچی بە خۆی و عەرەبانە و ئەسپەکەیەوە گەیشتە بەردەمی، ساڵح دەستی بۆ بەرز کردەوە و گوتی: 'ماندوو نەبیت، مامۆستا یاسین.'

دوای ئەوەی خۆی ڕاست کردەوە و قوڕگی پاک کردەوە: 'چۆنی مام ساڵح.'

هێشتا ئەو لە عەرەبانە یایلییەکەی دەڕوانی، خوێندییەوە، کە لەسەر بۆردێک بە سپیی نووسرابوو: 'السليمانيه، ژمارە ٢.'

لە پشتییەوە بەهار دەرگەکەی کردبووەوە و بە دەنگێکی ناسک و شەرمنانە، گوتی: 'فەرمووو!'

کاتێک دەنگەکەی هاتە بەر گوێ، لە شەرماندا ویستی ئاوڕ نەداتەوە، دیسان ئەوەی بە خەیاڵیدا هات، کە چی بە بەهار بڵێت، هەواڵی باوکی یان مەبەستی دڵی خۆی. ئاوڕی دایەوە و دوای ئەوەی قوڕگی دیسان پاک کردەوە: 'بەهار خان.'

ئەوەندەی پێ گوت و لە بەهاری ڕوانی، ماکسییەکی ڕەشی تەسکی لە بەردا بوو، سینگی ڕووت و مەمکەکانی دەرپەڕیبوون، قژی ڕەش و خاوی بە سەر شان و سینگە ڕووتەکەیدا پەخشبان بووبوون، ماکسییەکەی لەسەر سمت و ناو قەدیدا بە جەستەیەوە نووسابوو، قۆڵی تاوەکوو سەر شانەکانی ڕووت، پێش ئەوەی مامۆستا یاسین بێت لە دەرگەکەیان بدات، بەهار لە قاتی سەرەوەی بالاخانەکەیانەوە

قژە کاڵ و لوولەکەی مامۆستا یاسین دەبینێت، لەو کاتەدا داوا لە دایکی دەکات و پێی دەڵێت: 'دایکە گیان، ئەگەر گوێت لە تەقەی دەرگەکە بوو، ئەوا تۆ گوێی مەیەرێ و خۆم ئەچم ئەیکەمەوە.'

'ئێی کچی خۆم، دەردی دڵ ئەوەندە گرانە، ئیتر ناتوانم هیچت پێ بڵێم.'

دوای ئەوەی دایکی ئەمە بە بەهار دەڵێت، وەڵامی دایکی ناداتەوە و دەچێت خۆی دەگۆڕێت و قژی دادەهێنێت، پاشان لە حەوشەکەیاندا چەپکێک ڕێحانە ڕەشە دەڕنێت و بە سەر سینگ و گەردنیدا دەهێنێت، دەرگەکە دەکاتەوە و چەپکە ڕێحانەکەی لە ناو دەست دەبێت.

مامۆستا یاسین لە لای ڕاست و چەپی شەقامەکەی ڕوانی و خێرا و وەک لە گوتنی پەلەی بێت، شێوەی ورچێکی بێئارام بەردەوام خۆی بە ڕاست و چەپدا دەخست، زوورزوو بۆینباخەکەی دەستی بە ناوچەوانیدا دەهێنا، ئەوەندە لە بەهار هاتبووە پێشەوە، هەستی دەکرد نێو سینگی پڕ بووبوو لە بۆنی ڕێحانە، پاشان دەستی توند بە لێواری دەرگەکەوە گرت و گوتی: 'بەهار خان، کاک غالب بەو نزیکانە بە ساغوسەلامەتی دێتەوە!'

'نامیق ئاغا و کاک عەزیزی میرزا کەریم لێرە بوون و گوتیان، هیچ هەواڵێکی نییە، ئەوەندە نەبێت، کە بە برینداری لە خەستەخانەی عەسکەریی حامییەکەیە!'

'بەڵێ، بەڵێ، قابیلە خۆ باوکت چ تاوانێکی کردووە، چارەسەری بۆ ئەکەن و ئەینێرنەوە ماڵەوە.'

'دەی مامۆستا، خوازیارم قسەکەی تۆ ڕاست بێت.'

تاوێک بێدەنگ بوون و لە یەکتریان ڕوانی، بەهار گوتی: 'وا بزانم شتێکی تر هەیە کە پێویستە پێمی بڵێیت؟!'

'بەڵێ، دڵم چووەتە سەرت و حەزم لێت کردووە.'

بەهار ماســـوولکەکانی دەموچاوی هێنایەوە یەک و تۆنی دەنگی خۆی گۆڕی و گوتی: 'ئای، تۆ کە کوڕێکی چاوقایمیت، ئێســـتا کاتی ئەوە بوو؟!'

'ئەی نازانم...'

'بە زمانی خۆت، حەزت لێم کردووە.'

'زۆر زۆر...'

'ئێ، ئێ، تێ گەیشتم مامۆستا!'

دوای ئەوەی بەهار ئەمەی لە ژێر لێوەوە پێ گوت، مامۆستا یاسین ســـەیری ئەملا و ئەولایی کرد و لەوە زیاتر هیچی نەگوت، بەهار دەستی برد و دەستی خستە ناو دەستی، دەستی گوشی و چەپکێک ڕێحانەی لە ناو دەستیدا بەجێ هێشت، پاشان لە چاوی ڕوانی و پێی گوت: 'بەلام...'

مامۆستا یاسین هەنگاوێک لێی دوور کەوتەوە: 'بەلام چی؟'

'بەلام... مەبەستم، تەواو، ئەوەی لە دڵتدا بوو گوتت؟!'

پاشـان سـەری داخسـت و بۆنی بە ڕێحانەکەی دەسـتییەوە کرد، وەک شـــتێکی بیر کەوتبێتەوە، بێ ئەوەی لە بەهار بڕوانێت، لە ژێر لێوەوە و خێرا گوتی: 'بەڵێ، بەڵێ، ئەوەی ویستم پێم گوتی.' زیاتر لە بەهار دوور کەوتەوە.

'مامۆستا تۆ ئەوە ئەزانیت، کە مرۆڤ تەنیا یەک دڵی هەیە؟!'

'حەتمەن.'

'باشە مامۆستا، منیش قەدری ڕازی دڵی تۆ دەگرم!'

وەلامی نەدایەوە و پشـــتی کردە بەهار و خێرا دەســـتە ڕاســـتی شۆستەکەی گرتە بەر. خێرا دەڕۆیشت و هەندێک جار ڕێکردنەکەی

لە ڕاکردن دەچوو، کاتێک گەیشـــتە کۆتاییی کۆڵانەکە، پێش ئەوەی ئاوڕ بداتەوە، بیری لەو قســـەیەی کردەوە، کە بە بەهاری گوتبوو، پاشـــان لە بەر خۆیەوە و بە دەنگی بەرز چەند جارێک گوتی: 'نیازی دڵی خۆم پێ گوت.'

ئاوڕێکی دایەوە و خێرا دەســـتێکی بۆ بەهار بەرز کردەوە، کە تا ئەو کاتە هێشتا لە ناو دەرگەکەدا ڕاوەستابوو.

سـەر شیوی قازیی بەجێ هێشت، وەک بڵێیت کەسێک بە دوایەوە بێت، یان لە ترسی شتێک بیەوێت ڕا بکات، لەوێ ڕانەوەستا و تا بەر دووکانەکانی سەعید تەها کۆیی ڕای کرد، هەناسەبڕکێی پێ کەوتبوو، بەردەوام هەنگـاوەکـانی خێرا دەکرد و زووزوو ئـاوڕی دەدایەوە. کاتێک گەیشـتە سـەر جادەی مەولەوی، هەسـتی کرد سـەرمایەتی و بەردەوام دەلەرزی.

چووە ناو چایخانەکە و سـڵاوی کرد، عوسـمانی چایچیی وەڵامی ســـڵاوەکەی نەدایەوە، پاشـــان وەکوو چۆن پێشـــتر بڕیاری ئەوەی دابوو، کە ئیتر زۆر قسـە لەگەڵ عوسـمانە شـەلی چایچیدا نەکات، کە مشـــتەرییەکانی ناویان لێ نابوو عوســـە عەبووس. پاشـــان جێگەی دانیشـــتنەکەی بگۆڕێت و وەک مامۆســـتا هەڵســـوکەوت بکات. چوو لەسەر کورسیی ژێر ڕادیۆ گرۆندیگەکەدا دانیشت، ڕادیۆکە لەو کاتەدا گۆرانییەکی عەلی مەردانی لێ دەدا، بێجگە لە عوسمانە شەلی چایچیی چوار کەسـی تریش لە کورسـییەک لەولای ئەوەوە سـەریان بە سـەر یاریی تاوڵەکانیاندا شـۆڕ کربووەوە. کاتێک مامۆسـتا یاسـین سـڵاوی لێ کردن، ئەوانیش وەڵامیان نەدایەوە، بانگی لە عوســـمانە شـــەلی چایچیی کرد و داوای چایەکی کرد، عوســـمانی چایچیی لێی ڕوانی و پاشـــان چایەکی هێنا و دوای ئەوەی ژێرپیاڵەکەی دانا و لەســـەر

مێزەکە خولایەوە، پیاڵەکەی بە تووڕەییەوە لەسەر دانا. مامۆستا یاسین خۆی ڕاست کردەوە و لێی ڕوانی، لێوی جووڵاند و ویستی پێی بڵێت: 'ئەوە بۆ وەڵامی سلاوم نادەیتەوە؟'

هەناسەی توند بووبوو، قسەی بۆ نەکرا و سەری داخست و لە ژێر لێوەوە وەکوو لەگەڵ خۆیدا بدوێت، قسەکەی گۆڕی و پێی گوت: 'بووم بە ئەندامی یەدەکی کارگێڕیی یانەی وەرزشیی سلێمانی.'

'ئیتر خودای ئەکرد ئەبوویت بە موتەسەڕیفی ئەم شارە، ئەوە کەیفی خۆتە و بە ڕێگەی خۆت، بەڵام ڕازی نابم منداڵی فەقیر و هەژاری سەرشەقام و چوارباخ بۆ تۆپتۆپێن و خوێڕیتی هەڵبخەڵەتێنیت!'

کاتێک عوسمانە شەلی چایچیی ئەمەی دەگوت، دەستی لەسەر مێزەکەی بەردەم مامۆستا یاسین دانابوو، ئەوەندە درێژ بوو، لە ناوقەدییەوە چەمابووەوە و لووتە زل و چاوە ڕەشە زەقەکانی لێ نزیک کردبووەوە، عوسمانە شەل ئەمەی ئەوەندە بە تووڕەییەوە گوت، ئەو چوار کەسەی تر، هاتبوون و لە لایانەوە ڕاوەستابوون، پاشان عوسمان بەردەوام بوو، گوتی: 'ئەی ئەڵێن، بەیانی زوو تا درەنگانی ئێوارە تۆ لەو مەلعەبەی ئیدارە مەحەلییت؟!'

'ئێ، خۆم ئەوێ بەڕێوە ئەبەم!'

'کوڕە بە خودا برا مەگەر تۆ و ڕەفیقەکانت بۆ خوێڕیتی لەوێ بن، مەگەر تۆش ڕەفیقی کوڕانی میرزا کەریم نەبیت؟!'

'بۆ، ئەو کوڕانە چ زەرەرێکیان لە جەنابت یاوە؟!'

'مەگەر شیوعی نەبن!'

'دە وەرە ئەم کەرە تێ بگەیەنە!' یاسین ئەمەی لە ژێر لێوەوە گوت.

عوسمانە شەل بینیبووی، کە یاسین هاتوچۆی ماڵی میرزا کەریم دەکات و لەگەڵ جەلالدا گەلێک جار بینیبووی. هەروەها هەر کاتێک عوسمانە شەلی چایچیی پرسیاری لە عەلیی کوڕی دەکرد: 'لە کوێ بوویت؟'

کوڕەکەی لە وەڵامدا دەیگوت: 'لەگەڵ مامۆستا یاسین بووم.'

چەند مانگێک پێش ئەو ڕۆژە عوسمانە شەل بە مامۆستا یاسین و حەمەبۆر و دوو هاوڕێی تری گوتبوو: 'ڕازی نیم و ئێوە بۆتان نییە بێنە چایخانەکەم.'

لەو کاتەدا ڕەحیم موکریانی پەیدا دەبێت، وەکوو گوێی لە هەموو قسەکانی عوسمان بووبێت، وەڵامی دەداتەوە: 'دەی خاڵە گیان، گەنجی ئەم شارە ڕوو بکەنە کوێ، مزگەوت و کەسابەت، وەک جەنابت بکڕووزێنەوە و بڵێن پەنا بە خودای. ئەدی دوای ئەوە، ئێوەی کۆنەپەرست بە حیچ ڕازی نابن.'

ڕەحیم و یاسین بە تووڕەییەوە لە چایخانەکە دێنە دەرەوە، ڕەحیم بە دەم ڕێگەوە، دەڵێت: 'ئاوها من نەبام، ئەتۆ هیچ وەڵامێکت پێ نەدەبوو.'

'ئەی چۆن ڕەحیم گیان، خۆ بە گاڵتە من و تۆ ڕەفیق نیین!'

پاشان کاتێک گەیشتنەوە گەڕەکی سەرشەقام و بەرامبەر خانەقای مەحوی، ڕەحیم هەواڵی جەلالی لە یاسین پرسی و پێش ئەوەی یاسین هیچ بڵێت، ڕەحیم گوتی کە بۆ ماڵی میرزا کەریم دەچێت و خۆی لەوێ هەواڵی جەلال دەپرسێت، پاشان لێک جیا بوونەوە. کاتێک یاسین چووە ژوورەوە، دایکی بەردەوام بە دوایەوە بوو، چوو لە بەر تەنکی ئاوی حەوشەکەیاندا دەموچاوی بە سابوونی ڕەقی شووشت،

دایکی دەستی بە پشتیدا هێنا، بە دەستەکەی تری خاولییەکی بۆ ڕاگرتبوو، دوای ئەوەی خۆی گۆڕی و ویستی بڕوات، دایکی پێی گوت: 'دوو کوڕ ئەو گوێنییەیان هێنابوو، گوتیان ئەوە ئەمانەتییەکەی یاسینە و پێی بڵێ؛ کە ڕەنگەکەیان بە دڵ نەبووە!'

وەڵامی دایکی نەدایەوە و تەنیا لە گوێنییە بۆرەکەی ڕوانی، کە ئاسەواری بۆیاخێکی سووری پێوە بوو، لە خەیاڵی خۆیدا بیری لەوە دەکردەوە و بەردەوام ئەو قسەیەی دەگوتەوە: 'ڕەنگەکەیان بە دڵ نەبووە!'

دایکی پرسیاری ئەوەی لێ کرد، کە ئاخۆ لە پاڵ مامۆستایەتییەکەیدا ئیشی تر دەکات، بەڵام ئەو ئەوەندە خەیاڵی تێک چووبوو، گوێی لە قسەکانی دایکی نەبوو.

١١

له شـــاری بیســـمارک، ئەو ئەپارتمانەی ماڵەکەمی لێ بوو دوو قات بوو، ژمارەی خانووەکەی من، ژماره ســـێ بوو. به ڕیزی مندا و له دەســـتی چەپمەوه خانووی ژمارەی پێنج، ژن و پیاوێک دەژیان و چەند ســـاڵێک بوو له دوورەوه ســـڵاومان له یەک دەکرد، بەڵام نەمدەزانی خەڵکی کوێن و له کوێوه هاتوون، ئەوەنده نەبێت هەستێک له لام هەبوو که پێ دەچێت ئەم ژن و پیاوه تورک بن. هەردووکیان باڵایان بەرز و پێســـتســـپیی و چاوکاڵ بوون. پێ نەدەچوو منداڵیان هەبێت. ئەو ڕۆژه کتێبی ســـەربازی کۆمارم به دەســـتەوه بوو، ماوەیەک بوو له بیرم چووبووەوه، چەندان جار له وێنەکانم ڕوانیبوو، مەراقم بوو بزانم چیی تێدا نووســـراوه، بێجگه له ناونیشـــانەکەی که خەلیل حەمدانی هاوڕێم پێی گوتبووم واتای چییه. ئەوەم به خەیاڵدا هات؛ که نیشانی ئەو ژن و پیاوەی دراوسێمیان بدەم، بەو نیازەوه له پەنجەرەی ژوورەکەمەوه چاوەڕوانیان بووم.

هەرچەنده ئەو ڕۆژه یادی کوژرانی ڕەحیم موکریانی بوو، که له کاتی خوێندنەوەی بەیانی یازدەی ئازاری ســـاڵی ١٩٧٠دا، له نزیک باخی گشـتی له ئۆتۆمبێلێکی ســـەربازییەوه تەقەیان لێ کردبوو. ئەوه له کاتێکدا دەبێت، که لەگەڵ بیســتنی هەواڵی بەیاننامەکەدا ڕەحیم دڵی گەرم دەبێت و به بەرد هێرش دەکاته سەر ئەو ئۆتۆمبێله سەربازییەی به ڕێکەوت لەوێوه تێ دەپەڕێت. به داخەوەم من له کـاتێکـدا ئەو هەواڵەم بیســـت، که مانگێکی به ســـەردا تێپەڕی بوو. دواتر چووم و

ســـــۆراخی گۆڕەکەیم کرد، بەڵام لەبەر ئەوەی ڕەحیم موکریانی، لە هیچ جێگەیەک ناوی تۆمار نەکردبوو، ئەو ساڵانەی لە سلێمانی بوو، هەر بێ شـــوناس مابووەوە، لەبەر ئەوە شـــارەوانی بە ناشـــتنی تەرمەکەی هەستابوون و گۆڕی ئەو هاوڕێیەمیان لێ ون کردم.

منیش ســـــاڵانە یادی ڕەحیم دەکەمەوە، هاوڕێیەکی ڕۆحیم بوو. پێش ئەو ڕۆژانە بە ڕێکەوت لە سلێمانی بووم و داوای لێ کردم؛ کە لەگەڵ خۆم بۆ بەغـدای ببەم، بە داخەوەم، کە ئەو ڕۆژە بە گوێم نەکرد. لەکاتێکدا دەمزانی، دڵیان شـــکاندووە و لە خەڵکی ئەو شـــارە تووڕەیە، دوای ئەوەی دوو کەسی نەناس، پەلاماری دەدەن و بە زۆر لاقەی دەکەن. یادکردنەوەی من بۆ ڕەحیمە شـــێت، یان وەک خۆی حەزی دەکرد پێی بڵێین ڕەحیم موکریانی، داگیرســـــاندنی مۆمێک و خوێندنەوەی ئەو شـــیعرانەیە، کە ئەو حەزی لێیان بوو. بەبیرم دێت ســـاڵی ١٩٥٧ لە لافاوەکەدا، ڕەحیم بێســـەروشـــوێن بوو، ناومان لە لیســـتی ونبووندا تۆمـار کرد و پرســـــەمـان بۆ گرت، بەڵام دوای هەفتەیەک لە نیوەی شـــەودا لە دەرگەی ماڵی ئێمەی دا، پێی پەتی و جلەکانی قوڕاوی بوون، پێی گوتین گوایە لافاوەکە ئەوەندەی دوور بردووە، هەفتەیەکی پێ چووە تاوەکوو بە پێ گەیشتووەتەوە شـاری ســـلێمانی. ســـــاڵی ١٩٧٥ لە زۆربەی شـــار و گوندەکانی ناوچەی موکریان پرسیاری ناو و ناونیشـانیم کرد، بەڵام کەس ڕەحیم سـابیر موکریانی نە دەناسی.

هێشـــتا خەیاڵم لای یادەوەرییەکانی ڕەحیم بوو، چاوم لێ بوو، دراوســـێکەمان ئۆتۆمبێلەکەیان ڕاگرت و دابەزین. چوومە دەرەوە و بەرەو ڕوویان چووم، کتێبەکەی سەربازی کۆمارم بە دەستەوە بوو، دوای ئەوەی ســـڵاوم لێ کردن، بە ئینگلیزی پرســـیم کە ئایا ئێوە

تورکن. له یەک کـاتـدا... پیـاوەکە گوتی بەڵێ و ژنەکە گوتی نەخێر کوردین.

منیش پێکەنیم و پێم گوتن: 'ئێستا ئێوە تورکن یان کوردن؟ خۆتان یەکلایی بکەنەوە و دڵنیا بن کورد بن یان تورک هیچ مەبەســـتێکی خراپم نییە.'

'بەڵێ، کوردی تورکیاین.'

کاتێک پیاوەکە ئەمەی گوت، لە ژنەکەی دەڕوانی، ژنەکەش پرسیی: 'دیارە تۆش کوردیت؟'

'بەڵێ کوردم.'

'ئەوە ئێمە گفتی ئەوەمان بە یەک دابوو، نەڵێین کوردین، تا لەگەڵ کەس تووشی نیقاش و گرفت نەبین!' پیاوەکە ئەمەی بە کوردی گوت.

'ئەی مەگەر ئێســـتا تۆ لە ئەمریکای ئازاددا ناژییت، خۆ لە تورکیا نیت و پێویست ناکات ترست لە هیچ کەسێک هەبێت، ئەوە مافی خۆتە لێرە بە ئاشکرا بڵێیت کوردم.'

'حەمید لەوە دەترســـێت بەرەو ڕووی تورکـان ببێتەوە، دەڵێت تاقەتی شەڕم نییە.'

ژنەکە ئاوای گوت و پیاوەکە دەســـتی بۆ درێژ کردم و گوتی: 'من ناوم حەمیدە.'

ژنەکەش گوتی: 'منیش زەکییە.'

'جەلال میرزا کەریم.'

کتێبەکەم بەرەو ڕوویان ڕاگرت: 'ئێوە ئەزانن نووســـینی تورکی بخوێننەوە.'

پێکەوە و لە یەک کاتدا: 'بەڵێ.'

کتێبەکەم دایە دەستی پیاوەکە: 'ئەگەر هاوکاریم بکەن و هەندێک لە نووسینەکانی نێو ئەم کتێبەم بۆ بکەن بە کوردی.'

دوای ئەوەی چاوی بە نێو لاپەڕەکانی کتێبەکەدا گێڕا، گوتی: 'ئەوە یادەوەریی جەندرمەی تورکانە.'

'لەوە ئەچێت، ئینجا منیش لەبەر ئەوە ئەمەوێت بزانم.'

'دەی پسمام بۆچی نەچین لە ماڵی ئێمە چایی بخۆینەوە و بە ئیسراحەت پێکەوە سەیری بکەین.' حەمید ئەمەی گوت و پێشمان کەوت.

منیش لە دواوە بانگم لێ کرد: 'ماڵی من نزیکترە، بە دەستووری کوردەواریش بێت، نابێت بە سەر ماڵەکەی مندا هەنگاو بنێین و بچین بۆ ماڵی ئێوە.'

زەکییە پێی گوتم: 'دەی برا، ئەو ماڵەی ئێمە کەیبانووی لێیە و ئاوەدانە.' پێکەوە پێکەنیین.

حەمید و زەکییە، بێجگە لەوەی باسی دەردیسەری خۆیانیان بۆ کردم، پوورزای یەک بوون و خەڵکی شاری وان بوون. زیاتر لە بیست ساڵ پێکەوە لە زیندان بووبوون. زەکییە کراسەکەی بەری هەڵماڵی و سینگی پێ نیشان دام، لە زیندان سەر گۆی هەردوو مەمکیان بڕیبوو. حەمید کابرایەکی کەمدوو بوو. زەکییە ئەوەشی پێ گوتم، کە پیاوەکەیان خەساندووە. مەبەستی لەوە بوو... کە هەردوو هێلکەگونی حەمیدیشیان دەرهێناوە. پێیان گوتبوون... با ئێوە نەوەتان لە دوا بەجێ نەمێنێت. بە پێکەنینەوە باسیان لێوە دەکرد، پاشان حەمید گوتی: 'خۆ پێویستیی بەوە نەدەکرد، چونکە خۆمان بە نیازی وەچەخستنەوە نەبووین!'

قسه و باسمان چەندان ڕۆژ و شەوی خایاند، کە هەستم کرد کاریگەرییان لەسەر باری دەروونیم کردبوو، یان دەتوانم بڵێم لە چاو ئەو چیرۆکانەی ئەوان دەربارەی ڕژێمەکانی تورکیا باسیان لێوە دەکرد، ڕژێمە یەک بە دوای یەکەکانی عێراق لە چاویاندا فریشتە بوون.

پاشان حەمید و زەکییە ئاوا کتێبەکەی سەربازی کۆماریان بۆ کردم بە کوردی کورمانجی، ئەوان بە دەمی واتاکانیان پێ دەگوتم و منیش لە دەفتەرێکدا دەمنووسینەوە.

ئەوەی سەرنجی ڕاکێشام و لە بینینی یەکەم وێنەی سەر بەرگەکەیەوە لێی بە گومان بووم ڕاست دەرچوو. هاتنەسەردەسەڵاتی بەعسییەکان و دواتر عەبدولسەلام عارف و ئەو تاوانانەی ساڵی ١٩٦٣ لە کوردستان ڕوویان دا، بە تایبەتی لە سلێمانی، کە دەستی تورکیای تێدا بووە، بەڵکوو بە کردار و تەنانەت هاوکاریی سەربازییشیان کردووە. ئێمە لە سلێمانی تەنیا ناوی زەعیم سدیقمان بیستبوو، هەروەها ئەم دوو ئەفسەرە پلەدارە کوردە: نورەدین مەحموود و فوئاد عارف، کە هاوڕێی نزیکی عەبدولسەلام عارف بوون و بە نهێنی لە گەلێک تاواندا بەشدار بوون، بەڵکوو نەماندەزانی، کە زەعیم سدیقەکان زۆر بوون.

چەند یادەوەرییەکم لە کتێبەکەی سەربازی کۆمارەوە وەک خۆی لەسەر چەند پەڕەیەک نووسیبوو، کە ئەمە نموونەیەکیەتی:

'بیستی مانگی چواری ساڵی ١٩٦٣ بوو، سەعات یازدەی تەواوی شەو بە دوو فڕۆکەی مەدەنی گەیشتینە فڕۆکەخانەی بەغدا، ژمارەی ئەوانەی لە فڕۆکەکان دابەزین شەست و پێنج کەس بووین، کە

هەموومان جلی ئاساییمان لە بەردا بوو، دوای ئەوەی بە ڕیز چووین و لە ناو پاسەکاندا دانیشتین. کەلوپەلەکانمان لە فڕۆکەکان داگیران و لە دوو سەیارەی بارهەڵگری سەربازی بارکران و بە جیا بەرەو وەزارەتی بەرگری بەڕێ کەوتن.

دەرەوە و ناو هۆڵی فڕۆکەخانەکە بێجگە لە سەربازی تایبەت کەسی تری لێ نەبوو، لە هۆڵی چاوەڕوانیدا خواردنمان بۆ ئامادە کرابوو، بە جۆرێک، وەک ئاهەنگی ڕۆژی لەدایکبوونمان بێت. دوای نانخواردن بە چوار ئۆتۆمبێل بەڕێ کەوتین، گەیشتینە ئەپارتمانێک، چاوساغەکانمان پێیان گوتین، ئەمە وەزارەتی بەرگریی عێراقە.

وەکوو چۆن لە ئەنقەرەوە لەسەر ئەوە ڕێک کەوتبووین، کە ئێمە لەگەڵ هیچ کەسێک بێجگە لە هاوڕێکانی خۆمان پەیوەندی نەگرین و قسە نەکەین، ئەگەر ڕێک کەوت و پەیوەندی دروست بوو، لە کورتی دەیبڕیتەوە یان باسی فیلم و ئەدەب و مۆسیقا و دین دەکەین. ئێمە بە سەر چوار گرووپدا دابەش بووبووین، کە هەر گرووپە و کەسێک یان دووان سەرپەرشتی و ڕێنماییان دەکردین، چاوساغەکانمان زمانی عەرەبییان باش دەزانی. کە ژمارەیان هەشت کەس، دووانی تورکمانی و شەشیان کورد بوون.

لە ئەپارتمانی وەزارەتی بەرگری لە نهۆمی سێ، جێگەمان بۆ ئامادە کرابوو، دوای ئەوەی چوار شەو لەوێ ماینەوە، جلی سەربازی عێراقییان بە سەردا دابەش کردین و کلاشینکۆف و پێداویستییان پێ داین، پاشان بە قافڵەیەکی سەربازی بەرەو کەرکووک بە ڕێ کەوتین، دوای چوار سەعات گەیشتینە خوارووی کەرکووک و لە سەربازگەیەک دابەزین، کە پێنج کیلۆمەترێک لە کەرکووکەوە دوور بوو.

لەوێ تێکەڵ بە ســـەربازە عێراقییەکان بووین، کەس نەیدەزانی کە ئێمە لە تورکیاوە هاتووین و لە ڕاســـتیدا ئەفســـەر و میتی وڵاتی تورکیاین. ئێمە بۆ ئەوە هاتبووین؛ تاوەکوو ئەفســـەر و کەســـانی هەواڵگری ڕژێمی نوێی عێراق ڕابهێنین و مەشـقیان پێ بکەین، کە بۆ دوو مـانگێک دەبوو دەســـەڵاتیان گرتبووە دەســـت، کـاتێک ئێمە گەیشـــتین، تیمێک پێش ئێمە و لە ڕۆژانی ڕاپەڕینی بەعسـییەکاندا بە نهێنی لە هەمان سەربازگە بووبوون، نزیکەی دە ئەفسەر و سەربازی ئەمریکایی و ئینگلیز بوون، کە هاوکار بوون بۆ لابردنی دەســـەڵاتی عەبدولکەریم قاســـم، کە دۆســـت و هاوپەیمانی ڕووســـیا بوو. ئەوەی لەو سـەربازگەیەدا دەگوزەرا دەبووایە نهێنی بووایە، شوێنێکی تایبەت و ســـەربازی ئاســـاییی لێ نەبوو. ئێمە و عێراقییەکان لەوێ هەموو ئەفسەری دەرەجەدار بووین.

ئەوەی ئێمەی گەیاندبووە عێراق، ســـەرهەڵدانی کوردەکان بوو، هەروەها ڕێنمایی ڕژێمی نوێ بۆ بەرەنگاربوونەوەی کۆمۆنیستەکان، کە بە قسـەی ڕژێمی نوێی عێراق لایەنگریان لە سـەددا شـەسـت بۆ حەفتای خەڵک هەبوو. وەکی تر حکومەتی نوێ دەســـەڵاتی بە ســـەر تەواوی عێراقدا گرتبوو، تەنیا ناوچە کوردییەکان نەبێت، ئەوســـا ئاوایان لە ئێمە گەیاند. کە لە هەموو شـــار و گوندە کوردنشـــینەکان حکومەت هیچ دەســـەڵاتێکی نییە و چەکدارە جوودا‌خوازەکان، هەموو دامودەزگە حکومییەکانیان تاڵان کردووە و لە کاتی گۆڕینی دەسەڵاتدا دەستیان بە سەر هەموو سەروەت و سامانی بانکی عێراقدا گرتووە.

دوای مانگ و نیوێک لێدوان و ڕاهێنان؛ کە لەو ماوەیەدا دەســەڵات لە عێراق گۆڕا... بەڵام ئێمە دواتر دەربـارەی ئەوە بیســـتمـان، کە هیچ

کاریگەریی لەسەر سیاسەت و پلانەکانی ئێمە و دەزگەی سەربازیی عێراقیش نەبوو.

لە ڕۆژی هەژدەی مانگی شەشی ١٩٦٣دا دابەش بووین بە سەر دە گرووپدا، من و پێنج هاوڕێم بەرەو شاری سلێمانی بەڕێ کراین، هاوەڵەکانی ترم بۆ شار و شارۆچکەی تری ناوچە کوردنشینەکان چووبوون. ئەو شەوەی گەیشتینە سەربازگەیەک لە ناو شاری سلێمانی، لە گەلێک جێگە تاوەکوو بەیانی دەنگی تەقە دەبیستران.

کاتێک جێگەیان بۆ دابین کردین، خێمەیەک بوو لەسەر دیوی ناوەوەی نووسرابوو: 'ژیانی سەرباز هیچ نهێنییەکی تێدا نییە.'

هاوەڵەکەمان کە عەرەبیی دەزانی بۆی کردین بە تورکی، شەش کەس بووین، یەکەم شەو، کە لە کەرکووکەوە بۆ ئەو سەربازگەیەی سلێمانی هاتبووین، ئەو دێڕەمان لەسەر چادرەکەمان بینی، چەند جارێک نووسینەکەمان خوێندەوە، لە نێو خۆماندا گوتمان، کە واتە ژیانی سەرباز لە تورکیا جیاوازە، چونکە ئێمە دەڵێین: 'ژیانی سەرباز پڕە لە نهێنی.'

زۆر ماندوو بووین، لەسەر جێگەی خەوەکانمان شەڕمان بوو، هەموومان پەناگەیەکمان دەویست و کەسمان نەیدەویست لە پەڕەوە بێت، نەوەک هێرش بکەنە سەرمان، وەک چۆن پێمان گوترابوو، کە شارەکە پڕە لە چەکدار یان خۆتان دەزانن و ئەزموونتان لەگەڵ کورداندا هەیە... کە ژن و پیاو و منداڵ و بگرە پیرەکانیشیان چەکدار و شەڕکەرن. کاتی خواردنوەرگرتن بۆمان دەرکەوت کە لەسەر چادرەکانی تر نووسینی لەو جۆرە نووسرابوون، بۆ نموونە: 'چەکەکەت زمانتە و ویژدانتە!'

ڕۆژی بیستی شەش قەدەخەی هاتوچۆ ڕاگەیەنرا، پێش ئەوەی لە سەربازگەکەمان دەربچین، هەموو ئەفسەر و سەربازەکانیان کۆ کردنەوە و ئەفسەرێکی دەرەجەدار، بە ناوی سدیق مستەفا قسەی بۆ کردین، ئەوەندە بە توورەیی و بە پەلە قسەی دەکرد هاوەڵەکەمان فریای وەرگێڕانی نەدەکەوت، لە کاتێکدا کە مەجبوور بوو بە چپە چپ بە ئێمە بڵێت، من ئەوەندەی تێی گەیشتم، کە ئەویش لە کۆتایی قسەکانیدا بوو: 'ئێوە، ئەرکی سەربازیی خۆتان بەرامبەر بە دوژمن جێبەجێ دەکەن.'

هاوەڵێکم گوتی: 'تەواوە قوربان، دوژمنی ئێوە، دوژمنی ئێمەشە، دەی بۆ وەستاوین؟ با بیاننێرین بۆ جەهەننەم.'

دوای سەعاتێک، من و دوو هاوەڵم لەگەڵ قافڵەیەک، کە نزیکەی سەد کەس دەبووین، بە چواردەوری شاردا و پاشان بە ناو شاردا گەڕاین. دوای لێدوان و وەرگرتنی ڕای ئێمە، بە ئەفسەری لێپرسراومان گوت؛ کە هەموو ئەو کۆڵانانەی دەکەونە سەر شەقامە سەرەکییەکان، سەربازیان لێ دابنرێت، تاوەکوو شار بە سەر چەندان ناوچەدا دابەش بکەن، پاشان چاودێریی تەواوی دەرەوەی شار بکرێت و کەس نەتوانێت لێی دەربچێت و هێزی چەکداریش ڕێگەی هاتنی بۆ ناو شاری نەبێت. دوای ئەوە گەڕەکەکان بە گوێرەی ئەو شەقامانەی پێیاندا تێپەڕ دەبن، پەلامار بدرێن.

لەو کاتەدا بێجگە لەو سەربازانەی لە چواردەوری شار بوون، یان لە هەندێک جێگە بنکەیان دامەزراندبوو، لە ناو شاردا هەرپێنج ماڵ و سەربازێکی بەردەکەوت، پاشان من و هاوەڵەکانم لەگەڵ چەند ئەفسەرێکدا لە ناوەڕاستی شار بووین و بە شانی یەکەوە

ڕاوەستابووین. لە چەند جێگەیەکی دوور دەنگی گوللە دەبیسترا، هەر جارێک سەربازەکانی چواردەورمان گوێیان لە دەنگی گوللەکان دەبوو... بە تایبەتی کە لە نزیکمان دەتەقێنران، ڕاست دەبوونەوە و دەستیان بە تفەنگەکانەوە بەرز دەکردەوە، چاوەڕوانی فەرمانی فەرماندەکەیان بوون، تا لەوێوە بۆ ناو کۆڵانەکان بچن، کە زیاتر لە هەزار سەرباز دەبوون و کرابوون بە گرووپی دە کەسییەوە و ئامادە بوون. سەربازەکان لە نێوان خۆیاندا چپە چپیان بوو، وەک خۆیان یەکلایی کردبێتەوە ئاخۆ چی بکەن.

من و هاوەڵەکانم هەموو شارە کوردنشینەکان چووبووین. ئێمە هەردەم ئەوەمان دەزانی، کە چی بکەین و چۆن هەڵسوکەوت بکەین، پێویستمان بە فەرمانی کەس نەبوو، ئەوە یاسایەکی نەگۆڕ بوو، هەموو سەربازێک دەبووایە بیزانێت.

دوو هاوڕێکەم خەڵکی سێواس و بە مەزهەب عەلەوی بوون، دەنیز و عەلییان ناو بوو، بەڵام ئەوە تەنیا من دەمزانی، منیش بیرات مستەفا، کوڕی مەلایەکی حەنەفی مەزهەبی خەڵکی ئیزمیرم، ئەوە تەنیا نهێنیی نێوان ئێمە بوو.

باش بە بیرم دێت؛ هەموو جارێک پێش ئەنجامدانی کارێک، گاڵتە و گەپمان دەکرد... ئیتر نازانم لە ترساندا بوو یان چی بوو. دەنیز لە نێوانماندا بوو، لە بەر خۆیەوە گوتی: 'کوڕینە، گریمان... ئەگەر ئێستا ئێمە بۆمان هەبێت و لەگەڵ ئەو سەربازانەدا بدەین بە سەر ئەو ماڵانەدا چی دەکەین؟'

عەلی گوتی: 'ئەگەر تفەنگمان لە ماڵەکەدا دۆزییەوە، بەو بیانووەوە گەورە و بچووکیان دەکوژین!'

دەنیز، زۆر جار دەیکردە قۆشمە و پێکەنین، گوتی: 'هەر لەگەڵ لە ماڵەکەدا خاچتان بینی، دایکیان بگێن.'

تاوێک بەو قسەیەی لە ژێر لێوەوە پێکەنین، منیش گوتم: 'ئەی ئەگەر ئەو ماڵەی ئێمە بۆمان دەستنیشان کراوە، چۆڵ بێت؟!'

لە دوای ئەمەوە بێدەنگ لە منیان ڕوانی، وەکوو بیانەوێت ڕای منیش وەربگرن، منیش بێ ئەوەی بیرم لێ کردبێتەوە شتێک بڵێم: 'بوتڵێک شەراب لە قونیشماندا بێت بیشارینەوە بۆ ئەمشەو، بۆ دوای کوشتارەکە!'

هەردووکیان بۆ چەند هەناسەیەک بە بێدەنگی لێیان ڕوانیم، منیش ڕووم لێ وەرگێڕان و لە شووشەی ڕەنگاوڕەنگی دووکانی شەربەتچییەکم ڕوانی، کە شووشەکانی شکێنرابوو. کاتێک من پشتم لێیان بوو، عەلی گوتی: 'ئێوە پێتان وایە کە ژیانی سەرباز نهێنیی تێدایە؟'

ئاوڕم دایەوە، دەنیز بە چپە گوتی: 'کوڕە چۆن نهێنی تێدا نییە، بەڵام ئیتر خۆت و بەختی خۆت.'

منیش گوتم: 'دەستکەوتی زێڕ و پارەت مەبەستە؟! یان...'

عەلی: 'زۆر شت، ژن و کچەکانیان؟'

دەنیز: 'بە سەرە سواریان دەبین.'

عەلی: 'دەی نابێتە زینا؟'!

منیش پێم گوتن: 'ئەرێ، جەنگاوەرەکانی ئیسلام لە کاتی غەزادا چ ئایەتێکیان دەخوێند!'

دەنیز: 'ئێ ئینجا ئەو ئایەتە بۆ شیعەمەزهەبیش دروستە؟!'

عەلی: 'بەڵێ، بەڵێ، خودا بۆ هەموو موسڵمانانی بە یەکسانی ناردووەتە خوارەوە.'

هەردووکیان لە منیان ڕوانی و دەنیز گوتی: 'دەی فەرموو، مەگەر تۆ کوڕی مەلا نەبیت؟'

'دەی ئێوە چۆن جەنگاوەرێکن، بۆ دوای ئەو هەموو ساڵە و سەدان فتووحات چۆن ئەو ئایەتە نازانن؟!'

کاتێک ئێمە لەم قسانەدا بووین، سەربازەکانیان بانگ کرد و بە گەڕەکانی شاردا بڵاو بوونەوە. ئێمەش لە بێئیشیدا گوێمان لە تەقەکان دەگرت و بە دەم قسەکردنەوە کاتمان دەبردە سەر.

١٢

له کاتێکی چاوەڕواننەکراودا خۆی کرد بە ماڵی کەمالی حازم بەگدا، لەو کاتەدا بە ڕێکەوت دەرگەکەیان لەسەر پشت بوو، دوو ڕۆژ بوو بە زۆربەی هاوڕێکانیاندا هەواڵی بۆ ناردبوو، کاتێک چووە ناو حەوشەکە کەمال لە ژێر سێبەری دارمێوەکە دانیشتبوو: 'یاسین، تۆ ئەندامێکی زۆر کەمتەرخەمیت!'

کاتێک کەمالی حازم بەگ ئەمەی بە مامۆستا یاسین گوت، هێشتا ئەو بە پێوە بوو، دوای ئەوەی چوو لە شانیەوە لەسەر کورسییەکی حەسیر دانیشت، سڵاوی کرد و ویستی وەڵامی بداتەوە، بەڵام کەمال بەردەوام بوو، گوتی: 'پێویستە تۆ زیاتر گرنگی بە کاری سیاسی و بەرژەوەندیی پارتەکەت بدەیت، ئیشوکاری حیزبی ئاوا بەڕێوە ناچێت!'

مامۆستا یاسین بە سەرنجەوە لێی ڕوانی و پرسیی: 'بۆ، کاک کەمال، خودانەخواستە هیچ ڕووی داوە؟!'

'نەخێر، بەڵام ئەبێت ئێمە هەوڵ بدەین هیچ ڕوو نەدات و ئەندامەکانمان تووشی گرتن و کوشتن نەبن، ئەوەتا تۆ و هاوڕێکانت ئێستا لە لێواری حەپسکردندان و خەریکە تووشی بەڵایەک ئەبین!'

'کاک کەمال ڕجات لێ ئەکەم، خودا نەکا شتی ئاوا ڕوو بدات.'

'تۆ و حەمەبۆر پێویست بوو لەو ڕووداوەی ئەو شەوە دەستبەجێ منتان ئاگادار بکردایەتەوە، ئەگەر لە کاتی خۆیدا بمانزانیایە ئەوا

خەممان ئەخوارد، بەڵام تازە هیچ ناکرێت و ئەوەتا ناوی تۆ و حەمەبۆر لە چەند جێگەیەک هێنراوە.'

'چۆن؟ لە کوێ ناومان هێنراوە؟'

'جا برا بڵێم لە کوێ، ئەوەندەی من خەبەرم هەبێت لە گەلێک شوێن، ئێوە ئەو شەوە ئەبووایە بنووسن، بڕووخێت حیزبی بەعس، تا قورس بەر گوێی ڕژێم بکەوێتەوە و لای کەس ئاشکرا نەبن، بەڵام ئەوەی تۆ نووسیبووت، بژی کوردستان، ئەوە نەک هەر لای ڕژێم بەڵکوو شیوعییەکانیشی تەنگەتاو کردووە، جا جەنابتان چوون بە ڕەنگی سوور نووسیووتانە، ئیتر ئەوەندەی تر برادەرانی شیوعی هار کردووە.'

'ئەی باشە ئەوان ئەوەیان چۆن زانیوە؟!'

'کە ئێوە لە دیواری قوتابخانەی جمهووریتان نووسیوە؟'

'بەڵێ، جا چووزانن ئێمە نووسیومانە؟!'

'چۆن نازانن، ئەو کەسەی بینیبوونی، ئیخباری لێ داون!'

'کوڕە کاک کەمال وا نەڵێیت! خۆ ئەو کەسەی بینینی، نەخوێندەوارە!'

'یانی جەنابت زانیبووت کێیە؟'

'بەڵێ.'

'ئێ باشە، بۆ منتان ئاگادار نەکردەوە؟!'

'لە ڕاستیدا وام زانی پیاوێکی فەلاحە و ئەچێت بە لای کاری خۆیەوە و ئیخباریمان ناکات.'

'نەخێر، ئەو پیاوە فەلاحەی تۆ باسی لێوە ئەکەیت، هەر ئەو شەوە، بە ناخێری گیانتان چیتان لێ بەجێ مابوو، بۆ مەخفەری پۆلیسی سەرشەقامی بردبوو.'

'پێم گوتی، دوو کەسـی نەنـاس، وا بزانم پۆلیس بووبوون، گوێنییەکەیان بۆ ماڵی ئێمە بردبوو.'

'بەڵێ، هەروەها غالب عەربەتیی شـیوعی، کە بە قسـەی تۆ ئەو پیاوە نەخوێندەوارە، بە حیسـاب وای زانیبوو کە ئێوە ناوی تیپی دووگوڵییەکەتان، خەبات، لەسـەر ئەو دیوارە نووسـیبوو، بەڵام ناوی تۆ و حەمەبۆری لای ئەو دوو پۆلیسە گوتبوو، من هەرچەند بیری لێ ئەکەمەوە، هەست ئەکەم غالب عەربەتی بە دەسیسە ئەوەی کردبێت. چونکە ئەو پیاوە سەروقنگی لەگەڵ کوڕانی میرزا کەریمدا تێکەڵە.'

'باشـە کاک کەمال، کێی تر ئەزانێت، کە من و حەمەبۆر ئەو کارەمان کردووە؟!'

'ئەو دوو پۆلیسـە یەکێکیان پارتییە و لایەنگری خۆمانە، ئەوی تریان قوبادی جەمال کەرکووکییە و شـیوعییە، لە ڕاسـتیدا قوبادی پۆلیس لایەنگری ئەو کەسـەیە کە نان و کەبابێکی بۆ بکڕێت، ئیتر هەرچی کەسێک و لایەنێک بێت، خۆ ئەو دوو پۆلیسـە کاتێک دەزانن لەسـەر دیوارەکەی مەکتەبی جمهووری چی نووسـراوە، گوێنییەکە دەشـارنەوە و لای کەس قسـە ناکەن، بەڵام ڕۆژی دوای ئەو شـەوە خەڵکی تر خەبەر دەدەن، کە چی لەسـەر دیواری مەکتەبی جمهووری نووسراوە، ئیتر زەنگی مەترسییەکە دەگاتە هەموو جێگەیەک، تەنانەت موتەسەڕیفیش بەوەی زانیوە. ئەو بەیانییە خێرا دەچن و دەیسڕنەوە، شـۆفێری پاسـێک گێڕابوویەوە، گوایە دوو ئۆتۆمبێلیان لە بەر دیوارەکەدا ڕاگرتبوو، تا کەس نەیخوێنێتەوە.'

'کاک کەمال، ئێستا چی بکەین؟!'

'جەنابی مامۆسـتا یاسـین، من داوام لێ کردن کە بنووسـن، بڕووخێت حیزبی بەعس، بەڵام... باشـتر ئەوەتان نەنووسـی، ئەگینا

هەموومانیان لە بن ئەو دیوارەدا ڕەمی ئەکرد، ئێســـتاش نازانین چی ڕوو ئەدات.'

'ئینجا لەمەولا بترسین؟!'

'ئەبێت بترسین. دەی مەگەر ئێمە دوژمنی ڕژێم نەبین؟!'

کەمالی حازم بەگ دەستی خستبووە سەر شانی مامۆستا یاسین، تۆنی دەنگی گۆڕی و گوتی: 'پێویستە ئەم ماوەیە تۆ و حەمەبۆر زۆر ئاگاتان لە خۆتان بێت، ئێســـتا لێرە ئەڕۆیت و ئەچیت حەمەبۆر و هاوڕێکانی ترت ئاگادار ئەکەیتەوە، کە پێویســتە بۆ ماوەیەک، تا خۆم ئاگادارتان ئەکەمەوە نەکەونە پێش چاو.'

'کاک کەمال پرسـیارێک، ئایا لەســەر ئەوە بووبوو غالب عەربەتی تەقەی لێ کرا و ئێستا بێسەروشوێنە؟'

دوای ئەمە کەمالی حازم بەگ پشــت دەکاتە مامۆســتا یاســین و دەچێتە ژوورەوە. ئەویش لە ماڵەکە دێتە دەرەوە و دەرگەکە بە توندی بە دوای خۆیدا دادەخات. بە دەســتەڕاســتدا ئەو کۆڵانە دەگرێتە بەر، بە نووکی پێکانی هێواش خڕە بەردێک پێش خۆی دەدات، ســەری بە سەردا شۆڕ دەکاتەوە و لێی دەڕوانێت. بیرکردنەوە لە بەهار خەیاڵی داگیر دەکەن و بواری ئەوەی پێ نادەن، تاوەکوو قســـەکانی کەمالی حازم بەگ بە هەند وەربگرێت. لەوێوە بۆ پشتی باخی گشتی دەچێت و لە بەردەم ماڵی ســـوهەیبە عەرەبدا ڕادەوەســـتێت، پێش ئەوەی لە دەرگەکە بدات، لە ڕاستەوە بۆ چەپ بە سەر شۆستەی بەر ماڵەکەدا پیاســـە دەکات، وەکوو لە بەر خۆیەوە بدوێت، لە ژێر لێوەوە چرپە چرپی بوو، دەســتی کردبوو بەنێو گیرفانی شــەرواڵەکەیدا و ســەری شـــۆڕ کردبووەوە. وەڵامنەدانەوەی کەمالی حازم بەگ و بیرکردنەوە لە غالب عەربەتی خەیاڵیان شـــێواندبوو. چووە بەردەم دەرگەکە،

هەناسەیەکی قووڵی هەڵکێشا و لە بەر خۆیەوە گوتی: 'چی بەو هەتیوە بڵێم؟ چۆن ڕازیی بکەم؟!'

تاوەکوو لە دەرگەکەشیدا هێشتا نەیدەزانی چۆن داوا لە سوهەیبە عەرەب بکات، بەڵکوو بێت و بۆ تیپی خەبات یاری بکات. ئەو هێشتا نەیبینیبوو، بەڵام کەمال سەلیمی هاوڕێی ئەوەندەی باس کردبوو، گوتبووی: 'بە خودا ئەو هەتیوە عەرەبە بۆ هەرچی تیپێک یاری بکات، ئیتر ئەو تیپە قەت نادۆڕێن!'

ئەویش بە کەمال سەلیمی گوتبوو: 'سوهەیبە عەرەب ئەهێنمە تیپی خەباتەوە.'

ماڵی سوهەیب حەسەن خەڵەف دوو هەفتە دەبوو، لە شاری بەغداوە بۆ شاری سلێمانی هاتبوون، حەسەن خەڵەفی باوکی ئەفسەر بوو لە فیرقەیەکی تایبەت لە لیوای بیست، ئەو لیوایەی زەعیم سدیق ئامرلیوای بوو، یەکێک بوو لەو حەرەسقەومییانەی لەو مانگەدا بۆ کوردستان و بە تایبەتی شاری سلێمانی نێردرابوون، چەند ئەفسەرێکی دەرەجەدار بوون و لە گەڕەکی عەقاری خانوویان بۆ چۆڵ کرابوو، تاوەکوو بتوانن خێزانەکانیان لەگەڵ خۆیاندا بهێنن.

مامۆستا یاسین، کاتێک لە دەرگەی دا، خۆیی بۆ ئەوە ئامادە کردبوو، کە بە زمانی عەرەبی قسەی لەگەڵ بکات، لە خەیاڵیدا ویستی ئەوە بە سوهەیب بڵێت، ئەگەر بێتوو بۆ تیپی خەبات یاری بکات، جووتێک پێڵاوی بە دیاری بۆ دەکڕن.

سوهەیب خۆی دەرگەکەی کردەوە، مامۆستا یاسین پەشۆکا و پرسیاری سوهەیبی لێ کرد، کوڕێکی قژلوولی چاوڕەشی باریکەلانە بوو، لە وەڵامدا بە مامۆستا یاسینی گوت: 'من سوهەیب حەسەن خەڵەفم.'

'تۆ یاریزانیت، وا نییە؟'

'بەڵێ، لە بەغدا، لە یانەی پۆلیس یاریم کردووە!'

'یانەی پۆلیس؟! ئێمە تیپێکی زۆر باشمان هەیە و پێویستمان بە یاریزانێکی وەک تۆ هەیە، ئەتەوێت بێیت و یاریمان بۆ بکەیت؟'

'لە کوێ؟!'

'لە یاریگەی ئیدارە مەحەلی.'

'بۆچی نا!'

'ڕازیت؟'

'بەڵێ، بەڵێ.'

'ئێمە جل و پێڵاوت بۆ ئەکڕین.'

'یانەکەتان، ناوی چی بوو؟'

'خەبات.'

'ئێ، ئێ!'

دوو سەرباز لە پشتیەوە پەیدا بوون و یەکێکیان دەستی خستە سەر شانی و پرسیی: 'تۆ چی دەکەیت لێرە؟'

مامۆستا یاسین بە پەشۆکاوییەوە ئاوڕی لێ دانەوە و گوتی: 'وەرزش، یاریی، تۆپتۆپێن.'

یاسین لە سەربازەکانی دەڕوانی، دەنگی داخستنی دەرگە ئاسنینەکە ڕایچڵەکاند، سەربازەکە هێشتا دەستی لەسەر شانی دانەگرتبوو، توند سەر شانی گوشی و پێی گوت: 'تۆ لێرە هیچ کارێکت نییە!'

'بەڵێ، بەڵێ.'

ئەمەی بە ترســەوە بە ســەربازەکان گوت، ویســتی لە دەرگەکەی ماڵی ســـوهەیب بداتەوە و پرســـیاری ئەوەی لێ بکات، کەی بێت بە شوێنیدا و پێکەوە بچن بۆ یاریگەی ئیدارە مەحەلی!

ســەربازەکان بێدەنگ لێیان دەڕوانی، پاشـــان دەســتی داگرتەوە و خێرا چەند هەنگاوێک لە ســـــەربازەکان دوور کەوتەوە، ڕووی لە سەربازەکان کرد: 'من وەرزەشەوانم، نادیی سلێمانی، یاریزانی نادیی سلێمانیم!'

ئەمەی پێ گوتن، ســـــەربازەکان هیچ وەڵامیان نەدایەوە، پاشـــــان ئەویش پشــتی تێ کردن و خێرا لە ســەری کۆڵانەکەوە خۆی گەیاندە ناو باخی گشتی و خۆی لە ناو دارەکاندا ون کرد.

زیاتر لە سەعاتێک لەوێ لەسەر کورسییەک دانیشتبوو، قورسایی ترســـێک هەناســـــەی توند کردبوو، بنباڵەکانی ئارەقیان لێ دەچۆڕا، بەردەوام هەناســەی قووڵی هەڵدەکێشــا. خەیاڵی شــێوابوو، نەیدەزانی بیر لە چی بکاتەوە، هەوا و هەوەســـــی وەرزش لە پێش عەشـــق و ترســەوە بوون، هەرچییەکی دەکرد نەیدەتوانی دەســتبەرداریان ببێت، هەســـتی بە جەنجاڵیی نـاو خـەیاڵەکانی دەکرد، بە خۆیی گوت: 'دڵم بووە بە چەندین پارچەوە!'

لەســـەر کورســـیی ناو باخەکە ئەژنۆکانی بە ســـینگەوە گرتبوون، خەیاڵی بۆ لای ئەو شـــــەوە گەڕایەوە، کە لەگەڵ حەمەبۆر لەســــەر دیواری قوتـابخـانـەی جمهووری نووســـیبوویـان، بە خۆیی گوت: 'پێویســـتی نەئەکرد ئەوەندە ترســـنۆک بوومایە، ئەگەر ڕام نەکردایە، ئەوا لە غالب عەربەتیی باوکی بەهارم ئەگەیاند، کە مەسەلەکە چییە و ئەوان خەریکی چین، باوەڕ ناکەم ئەو پیاوە لاریی لەوە هەبووایە، خۆ غالب عەربەتییش کوردپەروەرە، ئەویش بە هۆی ئێمەوە تووشی ئەو

بەڵایە بوو. هەســـت ئەکەم لەوەتەی عاشـــقی بەهار بووم، هەرچی غیرەت هەیە تێمدا نەماوە! خەمیشـــمە، نازانم ســـبەینێ چی وەڵامی جەلالی میرزا کەریم بەمەوە!'

بە دەم ئەم خەیاڵانەوە گەیشتبووەوە گەڕەکی سـەرشـەقام و بەردەم مزگەوتی مەحوی، لە مـاڵی خۆیـانی ڕوانی و هەنـاســـەیەکی قووڵی هەڵکێشـا، کاتێک چاوی چووە سـەر دەرگە شـینەکەیان، ئەو خانووەی دە ســـاڵ پێش ئەو ڕۆژە حاجی ئەحە کریس و میرزا کەریم بۆیان بەکرێ گرتبوون، دوای ئـەوەی حـاجی ئـەحـە کریس ئـەو خـانووەی ئەوان و ســێ ماڵی تری تێدا دەبن، تێک دەدات و ڕیزێک دووکانی لێ درووست دەکات.

تەزوویەکی سارد بە جەستەیدا هات، پاشان بەو مانگی حوزەیرانە وەک ســـەرمای بێت، هەڵدەلەرزی. پاشـــان چوو لە ئاودەســـتی مزگەوتەکەدا دەرگاکەی لەســـەر خۆی داخســـت و چیچکەی کرد، بێ ئەوەی پانتۆڵەکەی هێنابێتە خوار، کاغەزێکی پێچراوەی لە گیرفانی دەرهێنـا، ئەو کـاغەزەی هەموو شـــەوێک جـارێک دەیخوێنـدەوە، هاوڕێکانی هەموویان بینیبوویان، تەنیا هەندێک وشـــەی لێ گۆڕیبوو، کۆپیی نـامەکەی جەلالی میرزا کـەریمی کردبوو، نـاوی خۆیی لە خوارەوە نووســـیبوو. ئەو لە خۆی دوودڵ بوو، چونکە هاوڕێکانی بە نامەکە زۆر ســـەرســـام بوون، یەکیەک داوایان لێ کردبوو، لە بەری بنووسنەوە و ئەوانیش بۆ دڵخوازەکانیانی بنێرن، کە جەلال شاعیرانە لەو نامەیەدا باســـی لە جوانی بەهار کردبوو، لە کۆتایی نامەکەدا، داوای لە بەهار دەکرد ئاخۆ ڕازی دەبێت ببێتە هاوژینی.

کاغەزەکەی خستە ناو ئاوەڕۆی ئاودەستخانەکە، خێرا گەڕایەوە بۆ ماڵەوە و دەفتەری شیعرەکانی جەلالی خستە بەر باخەڵی و چوو بۆ ماڵی بەهار.

لە بەردەم ماڵی غالب عەربەتیدا تووشی مالیکی مام مستەفا و ڕەحیم موکریانی بوو، سڵاویان لێ نەکرد، مالیک یەخەی گرت و بێدەنگ لەچاوی ڕوانی، بە دیواری حەوشەکەی ماڵی بەهارەوە نووساندی. ڕەحیم کەوتە نێوانیان و لێکی جیا کردنەوە، مالیک نووزە نووزێکی لێوە هات و بە دەستێکی ئاماژەی بە شتێک کرد. کاتێک دەستی لێ بەر دا، مامۆستا یاسین هەناسەی لە بەر بڕابوو. چەند هەناسەیەکی پێ چوو تاوەکوو هاتەوە سەر خۆی. یاسین، مالیکی لە منداڵییەوە دەناسی، لێی تێ گەیشت دەیەوێت چیی پێ بڵێت. مالیک هەڕەشەی لێ کرد کە ئەوەندە دەوروخولی ماڵی بەهار نەدات. ڕەحیم هیچی نەگوت و لەگەڵ مالیک ڕۆیشتن.

کاتێک یاسین چووە ژوورەوە، بینیی؛ بەهار لەگەڵ دایکیدا گریابوو، چاویان سوور هەڵگەڕابوو، دەنگیان نووسابوو. بێ ئەوەی شەرم لە حەلیمەی دایکی بکات، دەفتەری شیعرەکانی جەلالی بەرەو ڕووی بەهار ڕاگرت و پێی گوت: 'ئەوە ئەمانەتی جەلالە، با لای تۆ بێت، باشترە!'

ویستی بڕوات، گەڕایەوە و لە بەهاری ڕوانی و گوتی: 'جەلال نامەیەکی بۆ نووسیبوویت، لە قسوورم عافووم بکە، کە پێم نەگەیاندیت! بەڕاستی...'

بەهار لێی چووە پێشەوە و دەستی خستە سەرشانی و قسەکەی پێ بڕی: 'هەموو شتێک ئەزانم، تۆ خۆت سەغڵەت مەکە و ئاگات لە

دڵی خۆت بێت، هاوڕێکانت و دەیان کوڕی تری ئەو شارە، هاوشێوەی ئەو نامەیەیان فڕێ دابووە حەوشەکەمان، هەموو نامەکان لە یەک ئەچوون، زانیم، چونکە پێشتر ئەو قسانەم لە جەلال بیستبوو.'

١٣

شەوی هەشت لەسەر نۆی شەشی حوزەیرانی ساڵی ١٩٦٣ فەوجی پێنج لە لیوای سـەر بە پارێزگای تکریت بۆ سـلێمانی هێنرابوون، سـەربازەکان لە نیوەشـەودا گەیشـتنە ناو سـەربازگەی حامییە، سەعاتێک پێش ئەوەی فەرمانیان پێ بکرێت و بە دەوری شاردا بڵاو ببنەوە، لە ناو حەوشـەی سـەربازگەی حامییەی سـلێمانیدا لە خۆئامادەکردندا بوون، پاشـان عەمید سـەلامی فەرماندە، کە خۆی خەڵکی سلێمانی بوو، بە شێخ سەلام عیزەدین بەرزنجی ناسرابوو، سەربازەکانی کۆ کردەوە و قسەی بۆ کردن، کە لە دەوری شار بڵاو دەبنەوە و لە کەمیندا دەبن، ئەوەی دووبارە کردەوە، کە دەسـت لە هیچ ڕۆحلەبەرێک ناپارێزن، باڵداریش بە سـەرتاندا فڕی تەقەی لێ بکەن، ئێوە نەهـاتوون تـاوەکوو خەڵکم بۆ بە دیـل بگرن، ئەوەی کەسـێک بریندار بکات، ئەو کەسـە خراپترین نیشـانەشـکێنی ئەم فەوجەیە، ئێمە ئەمشەو دیوارێکی پۆڵایین بە دەوری شاردا دروست دەکەین، ئەمە فەرمانە و پێویستە هەمووتان جێبەجێی بکەن.

شـێخ سـەلام عیزەدین بەرزنجی ئەو ڕۆژە بۆ تۆڵەسـەندنەوەی باوکی هاتبوو بۆ سلێمانی، لە کاتێکدا شێخ سەلام پەیوەندی نزیکی لەگەڵ ئامرلیوای بیستی سلێمانی زەعیم سدیق مستەفادا هەبوو، لە سـەردەمی عەبدولکەریم قاسـم لە لیوای بیسـتی مووسـڵ پێکەوە فەرماندەی فەوج بوون.

ســالی ١٩٦١ شـێخ عیزەدین بەرزنجی لە ماڵەکەی خۆیدا لە گەڕەکی سـەرشـەقام دەکوژرێت، حکومەت حەمەڕەشـید خانەقینی بە تۆمەتی کوشـتنی شـێخ عیزەدین دەسـتگیر دەکات، پاشـان تۆمەتەکە دەخەنە پاڵ پـارتیی دیموکرات، بەو جۆرە کوڕەکـانی شـــێخ عیزەدین، کە هەرســــێکیان لە ڕیزی ســـوپادا فەرماندە بوون، بەردەوام لە هەوڵی تۆڵەسەندنەوەی باوکیاندا بوون.

ئەم فەوجە سەربازییە لەو ساڵەدا بۆ زۆربەی دێهاتەکانی ناوچەی گەرمیان و شـــوان چووبوون، وەک هێزێکی پەلاماردەر لەگەڵ لیوای پێنجی مووســـڵ، کە زەعیم ســـدیق مســـتەفا ئامرلیوا بووبوو، بۆ خانەقینیش دەچن، ســـەربازەکان لە ناو خۆیاندا باســیان لەوە دەکرد، کێ چەند کەســی کوشـتووە، هەندێک لە ســـەربازەکان دەفتەری بەر باخەڵیان پێ بوو، هەرکەسێکیان دەکوشت، کات و شوێن و ڕەگەزی کوژراوەکەیان تۆمار دەکرد.

سەعات دووی شەو سەربازەکانی فەرماندە شێخ سەلام بەرزنجی بە دەوری شاردا بڵاو بوونەوە، هەموو ڕێگە سەرەکی و تەنانەت لەسەر توولەڕێگەکانی دەرەوەی شاریش بۆسەیان دانابوو، لە سەعات سێی تەواودا یەکەم گوللە تەقێنرا، خەڵکی شـــــار لە دوورونزیک لە دەنگی دەســـــترێژی گوللەکان لەخەو هەســـــتان، یەکەم گوللە لە بەکرەجۆ تەقێنرا، سەربازەکان ئەوەندە لە نزیک ماڵەکان بۆسەیان دانابوو، هەر کە جووتیارەکان لە مـاڵەکانیـان هـاتبوونە دەرەوە، لە بەر دەرگە و تەنانەت لە ناو حەوشەی ماڵەکانیاندا کوشتبوونیان.

ئەو ڕۆژە هەموو شـەقامەکانی شـار؛ بە تایبەتی پیرەمێرد و سـالم و کاوە و نالی زیاتر لە پێنج هەزار سەربازیان تێدا بڵاو بووبوونەوە،

به جۆرێک، که لەسەر شۆستەی شەقامە سەرەکییەکان هەر دە مەتر و سەربازێک بە تفەنگەوە ڕاوەستابوو.

لەو کاتەدا چوار منداڵ چووبوون لەسـەر گومەزی مرووڕەکەی ناوەڕاستی گۆڕەپانی سەرا دانیشتبوون، چوار منداڵ بوون و جلی ڕانکوچۆخەی خاکییان لە بەردا بوو، لە دوورەوە وەک چۆلەکە پاساری دەهاتنە پێش چاو، یەکێک لە منداڵەکان لەو کاتەدا بە پێوە ڕاوەستابوو، دەزووی کۆلارەیەکی بە دەستەوە بوو، پاشان یەکیەک شوێنەکەیان دەگۆڕی و بە نۆبە لەنگەری کۆلارەکەیان دەگرت، کۆلارەکەیان زیاتر لە سەد مەترێک بە بەرزیی گۆڕەپانی سەراوە لەنگەری گرتبوو.

سەربازەکان بێجگە لە چاوساغە کوردەکانیان هەموویان یەکەم جاریان بوو شاری سلێمانی ببینن، زەعیم سدیق ئەو بەیانییە تاریکوڕوون خۆی دێت بۆ بەر دەرکی سەرا و پاشان لە ناو حەوشەی سەرادا قسە بۆ چەند ئەفسەرێک دەکات، کە ئەو ڕۆژە سەرپەرشتیی هێزی ناوشاریان دەکرد، زەعیم سدیق ئەوەی بە سەربازە عەرەبەکان گوتبوو، کە هەموو ماڵێکی ئەم شارە یاخییەک یان مستەفا بارزانییەکی تێدایە، یان هەموو نێرێکی ئەم شارە پێدە چێت سەر بە یاخیبووان بێت.

لە سەروو سجنی گەورەوە بە جادەی پیرەمێرددا بۆ خوارەوە، تاوەکوو دەگەیشتە بەر خانەقا و ناو حەوشەی مەکتەبی جمهووری، پاشان تاوەکوو ناو دێی حاجی ئاوا بە ڕیز سەرباز ڕاوەستابوون، ئەو ڕاستە شەقامەی شاری دەکرد بە دوو بەشەوە، ئۆتۆمبێلی سەربازی ڕەشاشیان لەسەر دابەسترابوون و بەردەوام دەگەڕان.

ڕۆژی پێشـــوو بە فەرمانی زەعیم ســـدیق و پارێزگاری ســـلێمانی عەبدولهادی ســـــاڵح هەموو پۆلیســـــی مەخفەرەکان و فەرمانگە حکومییەکان چەک دەکرێن و بۆ دە ڕۆژ ئیجازە دەدرێن، لە جێگەیان ئەو پۆلیسانە دادەنرێن کە لە ئەنبار و مووسڵ و تکریتەوە بە تایبەتی بۆ کاتێکی نادیار بۆ ســـلێمانی هێنرابوون، هەندێک پۆلیس بۆ حامییە بانگ کرابوون، کە ژمارەیان بیســــت کەســـێک دەبوون، داوایان لێ کردبوون لەناو شـــاردا بێ چەک چاوســـاغیی ســـەربازەکان بکەن. لە کاتێکدا پشـکنینی ماڵەکان دەستی پێ دەکرد، کە بە نیاز بوون ماڵ بە ماڵی هەموو گەڕەکانی شـــار بگەڕێن، داوایان لە پۆلیســـە کوردەکان کردبوو، بە تـایبەتی بۆ ئەو ڕۆژە جلی کوردی لـە بـەر بکەن، ئەو بەیانییە، وەک دیارییەک، هەر پۆلیسێک و بیست دیناری وەرگرت.

سەرلەبەیانیی هەمان ڕۆژی یەکشـەممە نۆی حوزەیرانی ساڵی ١٩٦٣ دوو جێبی پڕ لە ســـەرباز و لۆرییەکی ســـەربازیی پڕ لە کەلوپەل لە ســەربازگەی حامییەوە بەرەو یاریگەی مەعاریف لە گەڕەکی چوارباخ کەوتنە ڕێ، سەربازەکان ژمارەیان لە بیست زیاتر بوو، بە مەبەستی ئەوە بنکەیەک لە خوارووی گەڕەکی چوارباخ و لە یاریگەی مەعاریفدا دابنێن، کە لە خوارووی شار بوو.

مامۆســتا یاسـین و ســێ هاوڕێی لە ژوورێکی خۆگۆڕیندا لەســەر بەتانییەک دانیشـــتبوون و دۆمینەیان دەکرد، ئاگایان لەوە نەبوو، کە ســـەربازەکان لە بەر دەرگەی ژوورەکەدا ڕاوەســـتاون، ســـەربازەکان گوێیان لە دەنگە دەنگ و لێدوانی ئەوان دەبێت، لوولەی تفەنگەکانیان نابوو بە دەرگەکەوە، کاتێک لە دەرگەکەیان دا، مامۆستا ئیسماعیل لێ کردنەوە، لەو کاتەدا ئەوان چاوەڕوانی ئەوە بوون ڕەحیم موکریانی

نانیان بۆ بهێنێت. مامۆستا یاسین ئەو بەیانییە بە ڕەحیمدا هەواڵی بۆ حەپســـەی دایکی ناردبوو، داوای ئەوەی لێ کردبوو خواردنیان بۆ بنێرێت، کاتێک ســـەربازەکان خۆیان کرد بە ژووردا، هەموو لوولەی تفەنگەکانیان تێ کردبوون، خێرا لە جێگەی خۆیان ڕاســت بوونەوە و چاویان بە سـەر سـەربازەکاندا گێڕا، هەر ئەوەندە دەرفەتیان پێ دان، کە لێیان پرســـین ئایا ئێوە چی دەکەن لێرە، بێ ئەوەی چاوەڕوانی وەڵامیان لێ بکەن پەلاماریان دان و باڵبەســـتیان کردن و لەگەڵ خۆیاندا بردنیان.

لە بەردەم دەرگەی یاریگاکەدا لەسـەر شـەقامە گشـتییەکە، سـواری یەکێک لە جێبەکانیان کردن، ســـەربازەکان بە پارچە بەتانییەکی ســـەوزی دڕاو چاویان بەســـتن، مامۆســـتا یاســـین کاتێک بەرچاوی تاریک بوو، خەیاڵی لای ڕەحیم بوو، خەمی ئەوەی بوو ئەگەر ئەو بە تەنیا بۆ یاریگەکە بگەڕێتەوە، ســـەربازەکان گێچەڵی پێ دەکەن و دەیگرن، بێجگە لەوە بەرامبەر هاوڕێکانی هەســـتی بە خەتا و پەشـــیمانی دەکرد، چونکە ئەوان لەســـەر داوای ئەو بۆ ئەو جێگەیە هاتبوون، کە هیچیان پەیوەندییان بە یاریگە و تۆپێنەوە نەبوو، حەمەبۆر هەندێک جار لەگەڵ مامۆســـتا یاســـین باســـکەی دەکرد، مامۆستا ئیسماعیلی ئیبراهیمی بەلووعەچی جار جار سـەیری یاریی تۆپی پێی دەکرد، ئەویش لەبەر خاتری مامۆستا یاسین بوو، ئەنوەر دارتاش لەگەڵ ئەوەدا کە ســـەرۆکشـــانەیان بوو، بێجگە لە باســـی شیعرەکانی نالی، مەگەر بە ڕێکەوت باسی وەرزشی بکردایە. ئەنوەر و یاسین چەند ساڵێک بوو پەیوەندییان لەگەڵ جەلالدا هەبوو. ئەوان بە یاســـینیان دەگوت: 'وەرزش خوویەکە و لە کاتی بێکاریدا ئەکرێت، بەڵام لە یاریی دۆمینە و تاوڵە باشترە.'

یاســین لە ژێر لێوەوە ناوی هاوڕێکانی دەهێنا، کەســیان وەڵامیان نەدەدایەوە، تەنیا ئەوەندە نەبێت یەکێک لە ســـەربازەکان بانگی لێ کرد: 'بێدەنگ بە هەتیو!'

یاســـین بە خەیاڵ بۆ لای باســـوخواســـتی منداڵانی قوتابخانە گەڕایەوە، کاتێک ئەو باسی یاریی تۆپتۆپێنی بۆ دەکردن، منداڵەکانیش بەردەوام پرسـیاریان لەسـەر ئەو یارییە لێ دەکرد، کە چوار سـاڵێک پێش ئەو ڕۆژانە یـانەی ســـلێمـانی لەگەڵ هەڵبژاردەی جەزائیردا کردبوویـان، پێی گوتبوون؛ ئەوان یـازدە گۆڵیـان لە ئێمە کرد، بەڵام ئەوەتان لە بیر نەچێت، کە ئێمەش گۆڵێکمان لێ کردن. منداڵەکان بەو قســـەیەی مامۆســـتا یاســـین قاقایان لێدەدا و پێدەکەنین، هەمان ئەو قسەوباسـانەی زیاتر لە دە جار بۆ گێڕابوونەوە. پاشـان قوتابییەکانی پرســـیاریان لێ کردبوو، کە تیپێک لە چەند یاریزان پێک هـاتووە؟ ئەویش لەسەر تەختە ڕەشی پۆلەکە وێنەی یاریگەیەکیان بۆ دەکێشێت و لە گۆڵچییەوە تا هێرشـبەر بۆیان دەسـتنیشـان دەکات، پاشـان تیپی بەرامبەر و ڕاهێنەر و یـاریزانـانی یەدەگ. لە کـاتێکـدا کە زەنگی قوتابخانەیان دەبیست، هێشتا ئەوان سـەرقاڵی خوێندنی وانەی یاریی تۆپی پێ دەبن، پاشـان پەیمانی ئەوەی بە قوتابییەکانی دابوو ڕۆژێک بیانبات بۆ یاریگەی مەعاریف و پێکەوە سەیری یارییەک بکەن.

لە خەیاڵیدا دەنگی باوکی بیر کەوتەوە، تەزوویەک بە لەشـیدا هات، پێی دەگوت: 'بە هیچ جۆرێک تەداخولی سیاسەت نەکەیت.'

گوێی لێ بوو، سـەربازەکان باسـی شـەوانی چوونەدەرەوەی ناو شـــاری بەغدایان دەکرد، ســـەربازێکی باڵابەرزی ڕەشـــتاڵە لە ناو دەرگەکەدا دانیشـــتبوو، ئەو زیـاتر لە هەمووان قســـەی دەکرد و جگەرەیەکی داگیرســـاند و دایە دەســـتی ســـەربازەکانی تر، ئەنوەر

دارتاش کاتێک بۆنی دووکەڵی جگەرەکەی کرد، سەری هەڵبڕی و هەناسەیەکی قووڵی هەڵمژی، کە لە ناویاندا تەنیا ئەو جگەرەی دەکێشا.

کاتێک گەیشتنە ناو سەربازگەی حامییە، لە جێیەکە دایانگرتبوون و زیاتر لە سەعاتێک لەسەر شۆستەی بەردەم تەویلەی ئەسپەکاندا ڕایانگرتبوون، مامۆستا یاسین بۆ ئەوەی ئەو ساتە لە بیر خۆی بباتەوە و گوێی لە لێدوانی سەربازە عەرەبەکان نەبێت، دیمەنی پۆلێک قوتابیی هێنایە پێش چاوی خۆی و لە ژێر لێوەوە و بە نووزە نووز دەیژماردن، کاتێک دوو سەرباز باڵیان گرت، ئەو نزیکی بیست قوتابیی ژماردبوو، پاشان لە نێوانی دوو سەربازدا دەڕۆیشت و زووزوو قاچی لە قەراخی شۆستەکان هەڵدەکەوت. گەیاندیانە ناو حەوشەی پشتەوەی حامییە، بێ ئەوەی هیچ ببینێت سەری بەرز کردەوە و دەستی کردەوە بە ناوهێنانی قوتابییەکانی قوتابخانەی ئەیوبییە: 'وەهاب سالح، جەلال کەریم، سمکۆ ئەحمەد، مالیک مستەفا...' کاتێک سەربازەکان ڕایانگرت و دەستیان لە باڵی کردەوە، بۆنی چیمەنێکی تەڕ سییەکانیان پڕ کرد، ویستی دابنەوێتەوە و دەست بە گیای چیمەنەکەدا بهێنێت، لە دەنگی هاوارێک ڕاچڵەکی و دیسان ڕاست لە شوێنی خۆی وەستا، دیسان دەستی کردەوە بە ناوهێنانی هاوڕێکانی سەردەمی منداڵی، ئەم جارەیان بە دەنگێکی بەرزتر ناویانی دەهێنا. دەنگێک لای چەپییەوە لە خەیاڵەکەی دایبڕی و بانگی لێ کرد: 'یاسین، یاسین، کوڕە من ئیسماعیلم، سمکۆی چی و جەلالی چی؟ بۆ ئەمشەو کێی تریان گرتووە؟'

'جا کێیان نەگرتووە، بە خودا لەوە ئەچێت شـــار کەسـی تێدا نەمابێت!'

دەنگێکی گڕ لای ڕاستیەوە بانگی کرد: 'یاسین، من ئەنوەرم، دەڵێم چیمان لێ ئەکەن، خۆ ڕەمیمان ناکەن؟!'

حەمەبۆر بە دەســت دوو ســەربازەوە بوو، بۆ ڕیزەکەی ئەوانیان دەهێنا، پڕ بە قورگی هاواری دەکرد: 'ئێوە بە ناحەق منتان گرتووە!'

ئەنوەر لای ڕاستیەوە لە بەر خۆیەوە گوتی: 'ئەمانە نیازیان خراپە و تازە ژیان دەرنابەین!'

'ئێ، چی بکەین، ئەنوەر ڕا کەین؟!'

ئیســماعیل لە لای چەپیەوە بە دەنگێکی تێکشــکاوەوە، کە زیاتر لە نووزە نووز دەچوو، گوتی: 'کوڕە برا کوشتنی چی! نا نا باوەڕ ناکەم، تۆ بڵێیت ئەوەندە ناعینســــان بن، تەنانەت بێتاوانێکی وەک ئێمەش بکوژن؟!'

ســـەربازەکان بە چواردەوریاندا بڵاو بوونەوە، هەرچواریان لە شـانی یەکەوە وەسـتابوون و نزیکی مەترێک لە یەکەوە دوور بوون، لە بەر خۆیانەوە قسـەیان دەکرد، کات درێژەی کێشـا و زیاتر لە دوو ســـەعات لەوێدا ڕایانگرتبوون، حەمەبۆر بە دەنگی بەرز و بە زمانی عەرەبی بەردەوام ئەوەی دەگوت: 'ئێمە ئاشتیخوازین، ئێمە بێتاوانین.'

ئیســماعیل چەند جارێک بانگی لە یاســین کرد و لێی پرســـی: 'یاسین، چیمان لێ ئەکەن؟'

یاســین لە بەر خۆیەوە دەســتی کردەوە بە ناوهێنانی قوتابییەکانی و بە جۆرێک لەناو خەیاڵەکانیدا بوو، ئاگای لە چواردەوری نەمابوو، هەســتی بە جۆرێک لە پەشــیمانی دەکرد و نەیدەویســت بیری لێ بکاتەوە. تەزوویەک لە ســـەریەوە تاوەکوو نووکی پێی چوو، وەک

کارەبا لێی دابێت، دڵی کەوتە پەلە پەل و هەناسەی لە سینگیدا گیری خوارد، گەیشتە ئەوەی بوو بە گریان و پاشان لە ژێر لێوەوە، وەکو بیەوێت کەس دەنگی نەبیستێت: 'ئەمە کۆتاییە، ئەوە بوو ژیان یاسین، ئیتر ئەوانەی خۆشم ئەوێن نایانبینمەوە.' بەردەوام ئەمەی لە بەر خۆیەوە دەگوتەوە.

بە خەیاڵ لە بەر دەرگەی ماڵی غالب عەربەتیدا بوو، کاتێک بەهار دەرگەی لێ کردەوە و دەستی گرت و بردیە ئەودیو دەرگە سەوزە ئاسنەکەوە، خۆیی لێ نزیک کردەوە و بۆنی بە گەردنیەوە کرد، بە بەهاری گوت، کە خۆشی دەوێت، پاشان ویستی ئەوەی پێ بڵێت، کە دەمێکە نامەیەکی بۆ نووسیوە، بەڵام دەرفەت نەبووە پێی بدات، لەو خەیاڵەیدا بەهار لێی دەپرسیی، ئاخۆ چی لە نامەکەیدا نووسراوە، مامۆستا یاسین تەنیا ئەوەندەی بە بەهار گوت.

پاشان لە ناکاو گوێی لە دەنگی میلهێنانەوەی تفەنگ بوو، لەو خەیاڵەی دابڕا، شڵەژا و کەوتە دەستجووڵاندن، بانگی لە هاوڕێکانی چواردەوری کرد و یەکیەک ناوی دەهێنان و داوای لێ دەکردن، کە تا لە توانایاندا هەیە ڕا بکەن، خۆیشی بەردەوام بە دەوری خۆیدا دەخولایەوە، بێئاگا بوو لەوەی لە کوێیە و چەند سەربازلە چواردەوریان بە چەکەوە ڕاوەستابوون، هێشتا ناوی بەهاری لەسەر زار بوو.

ئەو ڕۆژە کەمالی حازم بەگ یەکێک بوو لەوانەی هاتە بەرامبەر مامۆستا یاسین و هاوڕێکانی، کە ئەوان ئاگایان لەوە نەبوو، دوو ئەفسەر و چوار سەربازی لەگەڵدا بوو، کەمال دەستنیشانی هەرچی کەسێکی دەکرد، سەربازەکان باڵیان دەگرت و جیایان دەکردەوە،

ئەوانەی جیا کرانەوە زیاتر لە سەد و شەست کەس بوون و پاشان بۆ دەرەوەی شار بران.

لە پشتی بەرزاییەکانی زەرگەتەوە، دیسان یاسین و هاورێکانی لە شانی یەکەوە ڕیز کرابوون، گوێی لە میلهێنانەوەی سەربازەکان بوو. دەنگی گوللەکان هاتن و وەخت بوو پەردەی گوێی بدڕێ، بە درێژاییی تەمەنی دوورونزیک گوێی لە دەنگی گوللە بووبوو، بەڵام هەستی دەکرد ئەمەیان زۆر نزیکە و ئیتر ڕۆحی لە جەستەیدا توانای ئارامگرتنی نەماوە، ئەژنۆکانی کەوتنە لەرزین و نێو لەپی پڕ بووبوون لە ئارەقێکی سارد، لەگەڵ بەردەوام بوونی دەنگی گوللەکاندا وەختە بوو دڵی لە قەفەسەی سینگیدا بفڕێ. بۆنی بارووتی دەکرد، دەنگی گوللەکان تاوەکوو دەهات نزیک دەبووەوە. بانگی کرد: 'هاوڕێیان، ئەنوەر، سمە گیان، حەمەبۆر... مەترسن، مردن وا خەریکە دەگات.'

سینگی پڕ بووبوو لە بۆنی بارووت و گڕ، ئەژنۆی دادایە سەر زەوی و لە خەیاڵی خۆیدا گوتی: 'مام زامن، خۆزگە دەنگی شریخەی ئەو گوللانە کۆتاییان ئەهات!'

١٤

پاییزی ســـــاڵی ١٩٦٣ بوو، ئەو ڕۆژانەی گوڕە بە کۆمەڵەکانیان لە دەرەوەی شار دۆزییەوە، من دوو ڕۆژ بوو گەیشتبوومەوە سلێمانی، یان باشـــــترە بڵێم؛ چەند ڕۆژێک بوو لە بەندیخانە ئازاد کرابووم، کاتێک گەیشـــــتمەوە ماڵەوە، هەموو بێدەنگ و خەمبار دیار بوون، عەزیزی برام باوەشی پێدا کردم و هەواڵی مردنی دایکمی پێ گوتم و چیرۆکی مردنەکەی بۆ گێڕامەوە. دوای بیســـتنی ئەو هەواڵە، بە تەنیا لە گەڕەکی قەزازەکانەوە بۆ ســــەرشــــەقام و ماڵە کۆنەکەمان چووم، بەردەوام دەگریـام و نـازانم بۆچی ڕام دەکرد. کـاتێـک گەیشـــــتمە گەڕەکی سەرشەقام، یەکیەک دەستم لە بەرد و خشتەکان دەدا، چەند جارێک ســــینگم توند بە دیواری ماڵە ڕووخاوەکەمانەوە نووســــاند. زیاتر لە سێ سەعات لە نێو داروپەردووی ئەو ماڵەدا بووم، هەستم دەکرد هێشــــتا ڕۆحییانەتی حەلاوەخانی دایکم لەوێ بێت. هەناســــەم لەبەر بڕابوو، لە پاڵ دیوارە ڕووخاوەکانیدا دانیشتم و سەرم نایە نێو ئەژنۆکانم، نازانم چاوم چووبوونە خەو یان لە هۆش خۆم چووبووم، کەسێک دەستی گرتم و بە هێزێک هەڵی سانمە سەر پێ، کاتێک چاوم کردەوە، بەهارم بینی، ڕەنگی گۆڕابوو، یان باشترە ئەو ڕاستییە بڵێم کە ڕوخســـاری شـــێوابوو، قژی بەســـەرەوە نەمابوو، نەمناســـییەوە، تاوەکوو پێی گوتم: 'جەلال گیان، نیازێک بخەرە دڵتەوە، کە منم، کە ژیانیش کۆتایی هات، وەعدبێت منیش لێرە چاوەڕێتم؟'

سەرم داخستبوو، نەمتوانی لێی بڕوانم، هەروەها وەلامیشم نەدایەوە.

ئێوارەی ئەو ڕۆژە ئەوەم بیســـت؛ کە ڕۆژی مەنعەتەجەولەکە هەواڵی ئەوە لە گەڕەکی ســـەرشـــەقام بڵاو بووەوە، کە کچ و دایکێک خۆیان ســـــووتاندووە. خەڵکی لەبەر بارگرانی و ترس، کەس نەیپەرژابووە ســەر ئەوەی، کە بە دوای ئەو هەواڵەدا بچێت. ئەو ماڵەش ماڵی غالب عەربەتی بووبوو، کە تاوەکوو خانووەکەیان خاپوور دەبێت کەس بە هانایانەوە ناچێت. هەرچەندە بەهار بە سووتاوی خۆی لە پەنجەرەوە ڕزگار دەکات و بە گڕەوە بە کۆڵانەکانی گەڕەکی ســـەرشـــەقامدا ڕا دەکات. تەنیا ســـــەرباز و پۆلیس چاویان لێی دەبێت، دواتر یەکێک لە پۆلیسەکان بە جەلال دەڵێت؛ کە ڕووتوقووت بوو. تەنیا ژێرکراسێکی لە بەردا بوو، کە ئەویش بە سەر پێستیدا توابووەوە.

'بەهــار و حەلیمەی دایکی لە ڕۆژی مەنعەتەجەولەکەدا خۆیــان ســـووتاند!' خەڵکی گەڕەک وایان دەگوت. قەدرییەی ژنی حەمەدەمینە ســـووری دراوســـێیان دەیگوت: 'پێش ئاگرەکە گوێم لە دەنگی چەند پیـاوێـک بوو، ئیتر نـازانم کێ بوون، دواتر قیژەی بەهــار و دایکی ڕۆژەڕێیەک ئەڕۆیشــــت، دەی ڕۆڵە گیان، ئەبێت کێ دەرگەکەیانی شکاندبێت؟! نازانم، خۆ ئەو ڕۆژە قیامەت هەستابوو.'

'ئەو خەڵکە نەیاندەویســـــت هیچ لەبارەی ســـــووتانی بەهار و دایکییەوە بڵێن، وەک بڵێیت لەسەر جەستەی هەموویان برینێک هەبێت و لەگەڵ هێنانی ناوی ئەواندا بکولێتەوە. ئەو ڕۆژانە ڕەحیم موکریانی و مالیک وەکوو ســــێبەرەکەم بەردەوام بێدەنگ بە دوامەوە بوون، زووزوو لێم نزیک دەبوونەوە و باوەشــیان پێدا دەکردم. کاتێک گوێم لێ دەبوو، کە بەهار و دایکی خۆیان ســووتاندووە، ئەو قســەیەی مام زامنم بیر دەکەوتەوە، کە دەیگوت: ''ژنەکان ئەبەد خۆیان ناسووتێنن، ئەوە درۆی پیاوەکانە، چونکە ژن لە سروشتیدا مەرگدۆست نەبووە!''

پاشـــــان ئەوەم بیســـــت؛ کە بەهـاری غـالب عەربەتی مـاوە و لە نەخۆشـــخانەیە، نازانم تـا چەند ئەوە ڕاســـت بوو، لەگەڵ مـالیک ئافرەتێکی ســـووتاومان لە ناو جێگەدا بینی، هیچ جێگەیەکی ســـاغی نەمابوو تاوەکوو بیناســـمەوە. کاتێک دکتۆرەکان پێیان گوتین، کە هەموو هەوڵێکیان لەگەڵی داوە و بەختی ژیانی زۆر کەمە، منیش خێرا نەخۆشخانەکەم بەجێ هێشت.

ئەو ڕۆژە پێنج شـەممە بوو، شـار کشـومات و هەموو ڕەشپۆش و دڵشـــکـاو دیـار بوون، تـاوەکوو ڕۆژی دواتر؛ لە مزگەوتەکـانەوە گوتارخوێنەکان هەموو ئەوانەیان بە شـــەهید ناو برد، کە لە ســـێ مانگی ڕابردوودا کوژرابوون یان هێشـــتا بێســـەروشـــوێن بوون. لە دوای ئەمەوە ئیتر خەڵکی شـار سـوکنایی بە دڵیاندا هات. وەکوو بڵێی دڵنیا بووبن لەوەی کوژراوەکان ژیانی ئەبەدی و بەهەشـــتییان پێ بڕابێت، ئیتر بۆ هەرگیز و بە درێژاییی تەمەنیـان باســـی ژمـارەی کوژراو و گەورەییی تـاوانەکـانیـان نەکردەوە. ڕۆحی کوژراوانیش جـارێکی تر بۆ ئەو شـــــارە نەگەڕانەوە. تەنـانەت نووســـەرەکانی هاوڕێشم، ئەو تاوانانەیان لە بیر چووەوە و دەربارەی نەیان نووسی، پاشـان ئەوانەی لە سـەربازگەی حامییە گیرابوون، دوای شـەش مانگ ئازاد کران و گەڕابوونەوە مـاڵەوە، بۆ چەند مـانگێک لە نـاو جێگەدا بوون. هەندێکیان تووشـــی ســـیل بووبوون، یان لە برســـاندا ئەوەندە وشک هەڵهاتبوون، بە تەمەنیان نەهاتنەوە سەر خۆیان.

پێم وا بێت لە بێزاری و تووڕەبوونمەوە بوو، لە یانەی فەرمانبەران لەگەڵ کامەران موکری و حسـێن عارف دانیشـتبووم، پێم گوتن: 'پێ دەچێت خەڵکی ئەم شـــارە لە لایەن پیاوچاکێکی وەک مام زامنەوە

لەســـەر هەڵەیەکیان یان تاوانی ژن ســـووتاندن نزایان لێ کرابێت.'
هەردووکیان بەو قسەیەم پێکەنین.

دوای چەند مانگێک، هەندێک لە نەتەوەیی و شـــەلاتییەکانی شـــار بووبوون بە بەکرێگیراوی حکومەت و مـال بە مـال بە دوای شـــیوعییەکاندا دەگەڕان. بنکەکەی جارانیان لە کانی ماســـی لە خوارووی شار ئاوەدان کردبووەوە، هەرچی کەسێکیان دەگرت، تەنیا بە کوشتن وازیان لێ نەدەهێنا، بەڵکوو وەک جەمالی سـەگ، لەپێشدا نا مرۆڤانە هەســـتیان بریندار دەکرد، ســـواری دەبوون، میزیان پێدا دەکرد، پاشان بە زیندوویی ئاگریان لە جەستەی بەر دەدا.

دوای نیوەڕۆیەک لەگەڵ ڕەحیم موکریـانی لە کتێبخـانەی ئەوقـاف بووین، کاتێک هاتینە دەرەوە ڕەحیم پێی گوتم، کە ئەو دوو کەســـە چاودێریمان دەکەن. لەو کاتەدا ڕەحیم ئاوڕی دابووەوە و دەســـتی بەرەو ڕووی دوو پیاوی گەنجی کورتەبالا ڕاکێشا، کاتێک لێم ڕوانین، کەســـیانم نەناســـی. وا بزانم بە ڕەحیمم گوت، کە لێیان نەڕوانێت. لەگەڵ ڕەحیم بە نیـاز بووین، بۆ مـاڵی مـامە عەبدوڵلام لە گەڕەکی ســـەرشـــەقام برۆین. لە ژێر پردەکەی شـــەقامی مەولەوییەوە بەرەو مەیدانی ماستەکە داگەڕاین، لەگەڵ ڕەحیم باسی شیعرمان دەکرد، کە کەمـالی حـازم بەگ بەرەو ڕووم هـات و بەبێ ئەوەی چۆنی چاکیم لەگەڵدا بکات، گوتی: 'ئەوە ماویت، تۆش لە توخماتی درک و داڵیت لەناو ناچیت!'

بێدەنگ لێم ڕوانی، نازانم بۆچی وەڵامم نەدایەوە، پاشان تێپەڕی و ئێمە گەیشتبووینە خوار مەیدانی ماستەکە، ڕەحیم گوتی: 'جەلال بە دوامانەوەن.'

من ئاوڕم نەدایەوە و لەبەر خۆمەوە بە ڕەحیمم گوت: 'خێرا بڕۆ، لە سەرشەقام خۆمانیان لێ ون دەکەین.'

گەیشتبووینە سەر شیوی قازی و نزیک ماڵی بەهاری غالب عەربەتی، ڕەحیم بەردەوام ئاوڕی دەدایەوە، گوتی: 'جەلال، وا بزانم کۆڵیان لێ داین.'

نازانم لەوێوە پەیدا بوون، لە چەند هەناسەیەکدا، کەمالی حازم بەگ و سێ کەسی تر چواردەوریان گرتین، ڕووم لە کەمال کرد و پێم گوت: 'چیتان لێمان دەوێت؟'

یەکێکیان پێی گوتم: 'شیوعیی خوێڕی، منداڵی سەر بێشکەتان ئەگێین!'

'بێڕەوشت، هەموو شتێکتان لەدەست دێت!'

من ئەمەم گوت و کەمال لوولەی دەمانچەکەی خستە سەر سینگم، نازانم چۆن ڕەحیم فریا کەوت، پەلاماری دا و ڕووی دەستی پێ گۆڕی، کەمال دوو فیشەکی تەقاند، ویستم ڕا بکەم بەڵام کە ڕەحیمم بینی لەگەڵ کەمال کەوتبووە زۆرانگرتن، خێرا پەشیمان بوومەوە، یەکێک لەو سیانەی لەگەڵ کەمالدا بوو، کەوتە شەق تێهەڵدانی ڕەحیم، دووانەکەی تر پەلاماری منیان دا، یەکێکیان دەمانچەی دەرهێنا، کاتێک دەستی هەڵبڕی و بەرەو ڕووم ڕایگرت، لە پشتمەوە، گوێم لە دەنگی کاکە عەزیزم بوو: 'نەکەیت، دەستت داگرە هەتیو.'

کەمال و هاوڕێکەی دەستیان لە یەخەی ڕەحیم بەر دابوو، کاتێک کاکە عەزیز و سمایل پاڵەوان و کەریمی عەبەخڕە گەیشتن، خێرا

هاتنه بەردەمی من ڕاوەستان، ڕەحیم ئەوەندە تووڕە بوو، بەردەوام جنێوی پێ دەدان و تفی لێ دەکردن. ئەوان چوار و ئێمە پێنج کەس، وەکوو بلێی لە دوورەوە چاودێرییان کردبین، جیبێک هات و لە پشتیانەوە ڕاوەستا، پشتاوپشت چوونە دواوە، کاتێک ویستیان سواری جیبەکە ببن، کەمال و یەکێکی دریژی ڕەقەڵەیان تەقەیان لێ کردین، لە نێواندا بەتایبەتی لە من دەگەڕان، دەتوانم بلێم سمایل پاڵەوان و کەریمی عەبەخڕە خۆیان بۆ من کرد بە قەڵغان، کە سمایل دوو فیشەک و کەریم سێ فیشەکی بەر کەوتبوو. ئەوان سواری جیبەکە بوون و ڕۆیشتن، من و کاکە عەزیزم بە دیاریانەوە بووین و ڕەحیم بە ڕاکردن بۆ فولکەکەی خانەقا چوو، تاوەکوو ئۆتۆمبێلێک بهێنێت و بیانگەیەنینە نەخۆشخانە. هەردووکیان بە سەختی بریندار بوون، لە حەوشەی نەخۆشخانە، لە کاکە عەزیزم پرسی: 'ئەوانە کێ بوون؟'

'کەمالی حازم بەگ، عوسەی ئامەدرێژ، مچەی بابەگەورە، قالە تەگەرانی.'

'تەنیا کەمالی حازم بەگ دەناسم.'

درەنگانی شەو، من لە ماڵی مامە عەبدوڵلام بووم، کاکە غەفوورم هات، بێزار دیار بوو، دەستی هەڵدەگلۆفین و بەردەوام لە ڕاستەوە بۆ چەپ دەچوو، لەبەر خۆیەوە گوتی: 'ئەمڕۆ بە بەرچاوی شارێکەوە زیاتر لە دە کەسایەتی بێتاوان و کاسبکاری شیوعییان کوشتووە. کە زۆر بەیان لەسەر وەختی پەیداکردنی بژێویدا، لە کرێکاری و دووکانەکانیاندا کوژراون. ئەوپەڕی شەرمەزارییە.'

من ویســـتم هەواڵی بریندارکردنی ســـمایل پاڵەوان و کەریمی عەبەخرەی پێ بڵێم، بەڵام کە ئەوەم لێ بیست، لێم پرسیی: 'کاکە چی بووە؟'

'ئینجــا چی نەبووە، ئەمڕۆ و تــاوەکوو ئەم دەقەیە، زۆربەی هاوڕێکانمانیان کوشتووە.'

'تا ئەم دەقەیە کێ کوژراوە؟'

'جاری ڕوون نییە و نازانم.'

کاکە غەفوورم ئەوەندەی گوت، پاشـــان تاوەکوو خەوی لێ کەوت هیچی نەگوت.

ڕۆژی دواتر کاکە عەزیزم هات و من و کاکە غەفوورمی لە ڕێگەی دەربەنـدیخـانەوە بە لۆرییەکەی بەرەو بەغـدادا دەربــاز کرد، لە سەرەتاوە ئەوەی پێ گوتین، کە سمایل پاڵەوان و کەریمی هاوڕێی لە خەســـتەخانە بە بریندارى گواســـتووەتەوە بۆ ماڵی شـــێخ عەلی بەرزنجی، چونکە لەوێش گیــانیــان پــارێزراو نەبووە و بەردەوام چاودێرییان کردووە.

کاکە غەفوورم بە درێژایی ئەو ڕێگەیە بێدەنگ بوو، ئەوەندە نەبێت پرسیی: 'عەزیز کێ کوژراوە؟'

'ئەوەندەی من بزانم؛ هەردوو برا ساڵح و عەبدوڵڵای میرزا دوێنێ بەیانییەکەی کە لە هەویریان دەشێلاندا، عوسمان سەیوانی بەرگدروو، عومەری مام عەلی لە ناو دووکانەکەی و لە حاجی حان، ئەوڕەحمانی ساڵحی خلە و مەلا عەلی، مەلا حەمەئەمین ئەویش لە ناو دووکانەکەیدا کوژراوە، عارفی وەســـتا حەســـەن کۆپاندروو، لەگەڵ کاک نووری حەمە عەلی.'

له کاکه عەزیزمم پرسـی: 'تۆ بڵێیت بکوژەکان هەر ئەوانە بووبن که دوێنێ تەقەیان لە ئێمە کرد؟'

'نا، بێقەزا بیت، کەمالی حازم بەگ، قالە تەگەرانی، سـالەی قالە حەلاو (سـالەپیر)، حەمەی عەزیز، عەلی ئیبراهیم دەرویش، عوسـەی ئامەدرێژ، عەبدوڵلا قەرەتۆغانی، مچەی بابەگەورە، عەبە لالە، کەمال بەرقی، حەمەڕەشـیدی ئەحە شـانە و کەریم ددانزێڕ، ئەوانەن بینراون و ناویان زانراوە، بەڵام دەستەیەکی تریش هەن و سـەرپەرشتیی ئەم تاوانبارانە ئەکەن. ئیتر کێن مەگەر خوا بۆ خۆی بزانێت.'

له دوای ئەمەوە، هەرسـێکمان بێدەنگ بووین و بۆ ماوەی چەند سـەعاتێک تەنیا گوێم لە گرمەی مەکینەی لۆرییەکەی کاکە عەزیزم بوو، لە خەیاڵی خۆمدا بیرم لەو دوو سـاڵەی ڕابردوو دەکردەوە. ئەو ڕۆژانەی لە بەندیخـانە ئازاد کرابووم، هەندێـک کەس پێیـان گوتم؛ بەختـدار بوویـت کە لە مەنعەتەجەولەکەدا لێرە نەبوویـت. بەڵام نەیاندەزانی لەدەسـتدانی هاوڕێکانم و بەهار، بە تایبەتی حەلاوەخانی دایکم، برینێکی ئەوەندە قووڵیان لەسەر ڕۆحم بە جێ هێشتبوو کە بە درێژاییی تەمەنم سـاڕێژ نەدەبوو. لەدەسـتدانی ئەوان، بۆشـاییەکی ئەوەندە گەورەیان لەو شـارەدا لە دوای خۆیان بەجێ هێشـتبوو، کە من وام دەزانی تەنیا بە نووسـینی شـیعر دەتوانم پڕیان بکەمەوە. هەروەهـا فەوتـانی دەفتەری شـیعرەکـانم، کە پێش گیرانم، لە لای مامۆسـتا یاسـین دامنابوو، دوای ڕووداوەکان بۆ ماڵیان چووم، بەڵام کاتێک کەسـوکاری مامۆسـتا یاسـینم بینی، کە بە نەمانی کوڕەکەیان چەند دڵشکاون، ئیتر باسی دەفتەری شیعرەکەمم لەگەڵدا نەکردن.

چەنـد جـارێک ویسـتم بۆ لای مـام زامن بچم و وەکوو هەموو جارەکانی تر دەردە دڵی خۆم لە لای ئەو فریادڕەسـەم بکەم، بەڵام

هەرچەندم کرد، ڕێگەم نەدەکەوتەوە سـەر دووکانەکەی. لە دوای ئەو ڕۆژەوە لەو شارەدا خۆم بە غەریب دەزانی.

کاتێک لەگەڵ کاکە غەفوورم و عەزیز سـلێمانیم بەجێ هێشـت، هەسـتم دەکرد ئەو شـارە جێگەیەکی بۆ من تێدا نەماوە. ڕۆحم لەژێر کاریگەریی بیسـتنی ئەو جنێو و تاوانانەدا وردە وردە خەریک بوو سروشتی خۆی لەدەست دەدا و بە ڕق بارگاوی دەبوو. ئەوەش تەنیا شت بوو، کە هەردەم لێی دەترسام.

١٥

دوای ئەوەی جەلال سلێمانیی بەجێ هێشت، لە شاری بەغدا، لە یانەی ئەلوەن لەگەڵ فەلاح مستەفای شاعیردا دانیشتبوو، لەبەر ئەوەی جاری یەکەمیان بوو یەک ببینن، هیچیان بە ڕوونی و دڵکراوەیی باسیان لە توانای خۆیان لە بواری نووسیندا نەدەکرد، تەنیا ئەوەندە نەبێت،، هەردووکیان وا قسەیان دەکرد، کە ئەوان دواهەمین کۆمۆنیستی عێراق بن. ڕێکخستنەکانی ئەو پارتەیان لە بەسەرەوە تاوەکوو زاخۆ سەرلەنوێ شاعیرانە دامەزراندەوە. دوای ئەوەی پێکەوە دوو لیتر عارەقیان خواردەوە، باسی سەردەمی سەرهەڵدانی شیعری ئازادیان لە عێراق کرد، جەلال باسی ئەو نامیلکە شیعرییەی بلند ئیبراهیم حەیدەریی کرد، کە ساڵی ١٩٤٦ نووسیبووی. پێی گوت؛ ئەو شاعیرە کوردە یەکێکە لە ڕابەرانی شیعری ئازادی عێراقی کە بە عەرەبی نووسرابێت. دوای ئەوە فەلاح مستەفا شیعرێکی خۆیی بۆ خوێندەوە، جەلال لە کاتی خوێندنەوەی شیعرەکەدا دوو جار پێی بڕی، جارێک داوای پارمەتیی لێ کرد و چوو بۆ ئاودەست. جاری دووەم، بانگی لە شاگردێک کرد. بەڵام دڵی نەهات ئەوە بە فەلاح مستەفا بڵێت، کە ئەو شیعرە دەقاودەق شیعرێکی نازک مەلائیکەیە و ئەو تەنیا لێرە و لەوێ چەند وشەیەکی گۆڕیوە.

دوای ئەمە، ڕوخسەتی لە فەلاح مستەفا خواست و بەجێی هێشت. میوانەکەی بێدەنگ بە سەرسوورمانەوە لێی دەڕوانی. فەلاح مستەفا لە عەمارەوە بە تایبەتی بۆ لای جەلالی میرزا هاتبوو.

ئەو مانگە دڵی هەموو برا و هاوڕێکانی، بێجگە لە مالیک، لە خۆی ئێشـــاندبوو، چونکە نەیدەتوانی ئازاری برینەکانی ســـەر دڵی لە بیر بکات. بەردەوام بیری لێ دەکردەوە و قســـەکانی دایکی و بەهار لە خەیاڵیدا دووبارە دەبوونەوە.

کاتێک لە یانەی ئەلوەن هاتە دەرەوە، نەیزانی دەســـتی چەپی یان ڕاستی شـەقامەکە بگرێتە بەر، وەک پیشـەیەکی بەردەوامی ئەو چەند هەفتەیەی ڕابردووی، کاشـیی سـەر شـۆسـتەکەی ژمارد. تاوەکوو ژمارە یازدەی دەژمارد، دوای ئەوە، بەردەوام ئەو ژمارەیەی دووبارە دەکردەوە، لەســەر ڕاســتە هێڵێک پێی بە دوای یەکدا دادەنا، تاوەکوو بزانێت، خواردنەوەکە چەند کاریگەریی هەبووە، لە خەیاڵی خۆیدا ئەوەی بە خۆی گوت، دەبێت شـیعرێک بۆ بەهار بنووسـم، پاشـان لە ژێر لێوەوە:

'شیعرێک بۆ خەزان!' ناوی بەهاری گۆڕیبوو بە خەزان.

تەنیا ئەوەندە، پاشـــان هەناســـەی لە بەر بڕا و لە جێگەی خۆی ڕاوەســـتا و دەســـتی کرد بە کۆکین. لە دوای ئەو ڕووداوەوە چەند شـــیعرێکیشـــی بە ناوی خەزان لە گۆڤار و ڕۆژنامەکاندا بڵاو کردبووەوە، لە بەر خۆیەوە گوتی:

"گیانە نەمویست
بەم چەند دێڕە
لاڵ و کوێرە،
بڵێم: تۆم ویست
چونکە هەرچی وزە و توانای
شیعرە هەمە.
هەڵیڕێژم. بۆتی بڵێم

هێشتا کەمە."

ئەم چەند دێرە هەفتەیەک بوو لەسەر زاری بوو، نەیتوانیبوو بیخاتە سەر کاغەز. ڕقێک لە دڵیدا بوو، بەرامبەر بەوانەی زوڵمیان لێ کردبوو، بەڵام نەیدەویست خۆی ڕادەستی ئەو ڕق و تووڕەبوونەی بکات.

دوای ئەوەی شەقامی سەعدوون کۆتایی هات، بە هەمان ڕێگەدا گەڕایەوە. ئەوسا زانیی، کاتێک لە کافتریای ئەڵوەن دێتە دەر، ئەگەر بیەوێت سەر لە دایکی بدات، دەبێت بە دەستەڕاستدا بڕوات.

لە شەقامی سەعدوونەوە بۆ گۆڕستانی شێخ مارفی کەرخی چوو. بۆ سەر گۆڕی حەلاوەخانی دایکی، کە لەو ڕۆژەوەی بۆ بەغدا گەڕابووەوە لە ماڵەکەی خۆی زیاتر بۆی دەچوو. چەند جارێکیش لەوێ بە شەو مابووەوە و بە دیار گۆڕەکەیەوە خەوی لێ کەوتبوو.

درەنگانی شەو گەیشتە بەردەمی سینەما غەرناتە، لە شەقامی بەتاوین، وەکوو خوویەکی ڕۆژانەی لە پۆستەری فیلمەکانی ڕوانی، تەواو ماندوو بووبوو، سەعاتەکەی دەستی، دووی شەوی نیشان دەدا. ئەپارتمانەکەی دەکەوتە پشتی سینەما غەرناتە و بەرامبەر هۆڵی کۆڵبەنکیان. کاتێک ویستی دەرگەی ئەپارتمانەکەی بکاتەوە، سەبیحە خەلدوونی دراوسێی هاتە دەرەوە و لە دواوە سڵاوی لێ کرد، سەبیحە پێش جەلال و چوار ساڵ پێش ئەو ڕۆژە لەگەڵ مێردەکەی لە بەسرەوە هاتبوونە ئەو ئەپارتمانە، بۆ ساڵێک دەچوو حەمید ساڵحی مێردی لە بەندیخانە بوو، کە دوای تەواوکردنی خوێندن لە بەسرەوە دێنە بەغدا، چونکە لە پۆلیسی بەسرە فەرمانی گرتنیان دەردەچێت.

سەبیحە خەلدوون هەموو ڕۆژێک چەند جارێک لە دەرگەکەی جەلالی دەدا و هەرچی خواردنێکی دروست دەکرد بەشی ئەوی دەبرد، وەک هەموو جارەکانی تر دەیگوت: 'هەموو هیوام تۆیت، کە هەواڵێکی حەمیدم بۆ بزانیت.'

بەڵام تاوەکوو ئەو شەوە جەلال پێی نەخستبووە ناو دەرگەی ماڵەکەی و هەروەها ڕێگەی نەدابوو سەبیحە خەلدوون ناو ئەپارتمانەکەی ئەو ببینێت.

جەلال کلیلەکانی بە دەستیەوە بوو، سەبیحە بە دوایدا هاتبوو، پاشان دەستێکی بە شانی جەلالەوە گرت و بە دەستەکەی تری کلیلەکانی لە دەستی وەرگرت، وەک بڵێیت لە پشتەوە لە باوەشی گرتبێت، کاتێک جەلال خۆی ڕاست کردەوە و ویستی ئاوڕی لێ بداتەوە، سەبیحە گۆی مەمکە قوتەکانی توند نووساندبوو بە ناو شانیەوە، جەلال ئاوڕی لێ دایەوە و دەموچاوی چووە سەر سینگ و ناو قژی، دەرگەکە کرایەوە، کە تەنیا جووت کرابوو، قوفڵەکەی شکابوو. سەبیحە لە دوای نیوەڕۆی ئەو ڕۆژەوە چاوەڕوانی جەلال بوو، کە ئەو هەواڵەی پێ ڕابگەیەنێت.

لەگەڵ خۆیدا بردییە ژوورەوە و دەرگەکەی بە دوای خۆیدا جووت کرد، جەلال ویستی خۆی لێ دوور بخاتەوە، بەڵام ئەوەندە مەست بوو، نەیتوانی دەست بەرز بکاتەوە، باڵەکانی وەک دوو پارچە پەڕۆ بەملاولایدا بەر بووبوونەوە، لە سەبیحەی ڕوانی و خۆی پێوە نووساند، لە بەر خۆیەوە گوتی:

"ئازیزەکەم

من ئەمەوێ هەر وەکوو شێت

ڕێ بگرم لێت

هەرچیم بوێ

داوای کەم لێت.

من ئەمەوێ گوڵی ئاگر

لەجیاتیی زێڕی سارد و سڕ

بکەم بە قژی ژاکاوتا

بە بەرۆکی وەک هەتاوتا."

سەبیحە زەردەخەنەیەکی بۆ کرد، دەستی کردە ملی، بە نازەوە پێی گوت: 'چیت گوت؟ بۆ شیعرێکم بە عەرەبی بۆ ناخوێنیتەوە؟'

گەیاندییە سەر قەنەفە درێژکۆڵە ڕەنگسەوزە سێ نەفەرییەکەی، هێشتا دەستی لە ملیدا بوو، لەسەر قەنەفەکە ڕاکشا، پێی گوت: 'ئوستاز جەلال، هەواڵی حەمید نەبوو؟'

جەلال هەوڵی دەدا دەست بە دەموچاویدا بێنێت، وەک هەڵبڕینی چاوەکانی پێویستیان بە هاوکاریی سەری پەنجەکانی بێت. سەبیحە قەیتانی پێڵاوەکانی بۆ کردەوە، بەجێی هێشت و گەڕایەوە بۆ ئەپارتمانەکەی خۆی.

جەلال دەستی لەسەر دەموچاوی دانابوو، گڵۆپی سەر جادەکە، ناوماڵەکەی ڕووناک دەکردەوە، باڵای دارگڵۆپەکان تاوەکوو قاتی دووی ئەو ئەپارتمانە هەڵچووبوون.

کاتێک سەبیحە گەڕایەوە، قاپێکی فافۆن و زەرفێکی بۆری پێ بوو، تەپڵەکێکی لاکێشەی ڕاکێشایە بەردەم قەنەفەکە و قاپەکەی لەسەر دانا، نانێکی لە زەرفەکەدا دەرهێنا، پاشان لە تەنیشت ڕانی جەلالەوە دانیشت: 'دەی ئوستاز جەلال، تۆزێک نان بخۆ.'

جەلال لە بەر خۆیەوە گوتی: 'چۆن گیرم خواردووە!'

ســـەبیحە لە بەر ئەو بەلوعەیەی لە ســـووچێکی ژوورەکەدا بوو، لچکی ماکســـییەکەی تەڕ کرد، دەموچاوی بۆ ســـڕی، دوای ئەوەی جەلال چاوی کردەوە، دەســـتی بۆ لای ســـەبیحە درێژ کرد، ســـەبیحە دەستی گرت و نای بە سینگی خۆیەوە. لەســەر مەمکی ڕاستی داینا: 'فەرموو ئوستاز.'

'سەبیحە، خۆزگە بەختێکت بۆ ئەگرتمەوە!'

'چییە ئوستاز گیان؟!'

'تۆ بەختت بۆ لایەک لەو شـــاری بەغدایە گرتووەتەوە، دەی بزانە من چیم لە چارەدا نووسراوە؟!'

'مادام تۆش، کۆمۆنیستیت، ئەمشەو دواشەوی تەمەنتە، ئیتر وەک ئەو مێردە قوڕبەسەرەی من...'

'چۆن، مەبەستت چییە؟'

'ئەوە نییە دەرگەی ماڵەکەتیان شـــکاندووە! ئیتر تۆش دەڕۆیت و لەم وڵاتەدا ئاسەوارت نامێنێت!'

'کێ، بۆچی؟'

'ئەمڕۆ پۆلیســـەکان هاتن و دەرگەی ماڵەکەتیان شـــکاند، ئوستاز دڵنیام بۆ گرتنت هاتبوون.'

'تۆ بەختێکم بۆ بگرەوە؟'

'ئێ ئەوە بەختی تۆیە، ئیتر لەوە زیاتر چیت پێ بڵێم.'

'بۆچی خۆ تۆ هێشتا لە نێو لەپمت نەڕوانیوە؟'

'لە دوای نیوەڕۆوە پۆلیســـەکان ســـێ جار هاتوونەتەوە، تا تۆزێک لەمەوپێش یەکێکیـــان بەو نـــاوەدا دەخولایەوە و نـــازانم چۆن نەیانگرتوویت؟'

'لێم بگەڕێ، زۆر ماندووم، نازانم باسی چی ئەکەیت!'

'تکات لێ دەکەم ئوســـتاز جەلال، با تۆش وەک حەمید نەگیرێیت، وەرە لای خۆم بتشارمەوە!'

ســەبیحە دەســتی خســتە ژێر پشــتی و لەســەر قەنەفەکە ڕاســتی کردەوە، قاپە فافۆنەکەی لەسەر ڕانی خۆی دانا و شلەی فاسۆلیاکەی تێکەڵی برنجەکە کرد، هەوڵی دا بیکــات بە دەمیــەوە، هێشــتــا کەوچکەکەی بەرەو ڕووی ڕاگرتبوو، جەلال گوتی: 'دوایی بەختێکم بۆ بگرەوە!'

'خێرا دوو کەوچک بخۆ و با بچین بۆ لای من، نەوەک پۆلیســەکان بێنەوە.'

'لە دەفتەرەکەی ســەر ئەو مێزەدا شــیعرێکی عەرەبیم نووســیبوو، ویستم بۆت بخوێنمەوە!'

'دەفتەری چی؟ دەی من لەوســـاوە باســـی چیت بۆ دەکەم، باوەڕ ناکەمماڵەکەت لەم قەنەفە و تەپڵەکە زیاتری تێدا مابێت.'

کاتێک ســـەبیحە ئەمەی پێ گوت، لە بەر خۆیەوە: 'چۆن؟ دیســـان، ئەو شیعرانەیشم تیا چوون؟'

'چیت گوت ئوستاز؟'

'ســـــەبیحە، خۆزگە جارێک لە بەختی منت ئەڕوانی، بەڵام زۆر بە ڕاستگۆیی پێت ئەگوتم، کە چیم لە چارەدا نووسراوە!'

'دڵم دەڵێت، دەڕۆیت و ئاسەوارت نامێنێت!'

'خوا تۆش بگرێت!'

جەلال تاوێک بێدەنگ بوو، ســەری بۆ ڕانەدەگیرا و هێواش هێواش خواردنەکەی دەجوی، ســـــەبیحە کەوچکێکی پڕی بەرەو ڕووی ڕاگرتبوو. هێزی تێدا نەمابوو و بەردەوام بە لادا دەهات. پاشـــــان

قاپەکە و پێڵاوەکانی برد و خێرا گەڕایەوە، جەلالی ڕاست کردەوە و چووە ژێر باڵی و بردی بۆ ئەپارتمانەکەی خۆی.

باڵای لە باڵای جەلال بەرزتر بوو، ئافرەتێکی قژکورتی باڵابەرزی گەنمڕەنگ بوو، چاوی گەورە و ڕەش بوو، ڕۆژانە بە بازاڕدا دەگەڕا و بەختی بۆ خەڵکی دەگرتەوە، دەستی پیاوانی دەگرت، هەندێک لەبەر جوانییەکەی ڕۆژی چەند جارێک بەختییان لە لا دەگرتەوە.

دوای ئەوەی جەلالی لە ناو جێگەکەی خۆیدا پاڵ خست، دەستی گرت و بۆ یەکەم جار تەماشای نێو لەپی کرد، پاشان جلەکانی لە بەر داکەند و بە زەیتی زەیتوون شێلای، چووە باوەشییەوە و تەنیا سێ سەعات پێکەوە نووستن.

تیشکی خۆرەکە لەسەر جێگەکەی دابوون، جەلال لەسەر جێگەکە دانیشتبوو، بێدەنگ لە سمت و ڕانی ڕووتی سەبیحەی دەڕوانی، دەستی بە پشتیدا گێڕا و خۆیی بە سەردا درێژ کرد، دەموچاوی خستە نێو قژییەوە، دیار بوو سەبیحە بە ئاگا هاتبوو: 'ئوستاز تۆ بە دەستی کچێکی لاو دەکوژرێیت!'

'ئەو کچە مرد!'

'دەی کە واتە ئەو بە مردوویییش وازت لێ ناهێنێت.'

١٦

سەعات دەی سەرلەبەیانی گەیشتمە ئۆفیسی ڕادیۆی بەغدا، شەوی پێش ئەو ڕۆژە نەخەوتبووم، مالیک و قادری برام میوانم بوون، پێکەوە باسی ئەوەمان کرد، کە تاوەکوو ئەو ڕۆژە چەند جار گیراو یان دەستبەسەر کراوین، لەبەر خاتری مالیک لێدوانەکانمان بە ئاماژە یان لەسەر کاغەز دەنووسی. بەگوێرەی زانیارییەکانی مالیک، کە هەمووی نووسیبوونەوە، هەرسێکمان پێکەوە بیست و حەوت جار سجن یان دەستبەسەر کرابووین، کە بە هەرسێکمان یازدە ساڵی دەکرد، پاشان قادری برام گوتی: 'کاکە غەفوورم ئەوەندە سجن کرا و خۆی شاردەوە، کاتێک دەهاتەوە ماڵەکەی خۆی، منداڵەکانی گومانیان لێ دەکرد و وایان دەزانی دایکیان پیاوی غەیرە دەهێنێتەوە ماڵەکەی.'

لە کۆتاییدا من پێم گوتن: 'بەردەوام لە خەونەکانمدا لە سجنم و گوللەم پێوە دەنێن و خوێنم لێ نایەت!'

هەردووکیان پێم پێکەنین، قادری برام پێی گوتم: 'دە برا گیان شاعیر نەبوویتایە.'

پاشان بۆ ڕازی کردنی دڵی مالیک پرسیاری ئەوەم لە قادری برام کرد: 'بۆچی بوویت بە پارتی؟'

قادر لە وەڵامدا گوتی: 'کاتێک من چاوەڕوانی ئەوەم دەکرد کە پێویست بوو شیوعییەکانی کوردستان، لە جوڵانەوەی ڕزگاریی کوردستاندا ڕۆڵی سەرەکی بگێڕن، بەڵام هەمیشە ڕۆڵی لاوەکییان گێڕاوە. لە هیچ کاتێکدا خانەخوێ نەبوون، من چاوەڕان بووم

شـیوعییەکان دەسـتپێشـخەریی بکەن، پێش سـەردەمەکەی خۆیان بکـەون، وەک چۆن لـە جیهـانـدا نموونـەکەی دەبینین، لـە پێش ڕووداوەکانەوە بن و زووتر گوێیان لە زەنگی مەترسـییەکان ببێت، هەمیشە پاشکۆی ڕووداوەکان بوون. سەرکردایەتیی حیزبی شیوعی سـی ساڵە شـیوعییەکان لە تێکشـکانێکەوە بەرەو تێکشـکانێکی دیکە دەبەن، بەڵام قەت ئەوەندە لەخۆبوورد نەبوون، تەنیا جارێک ددان بە لێنەهاتوویی خۆیاندا بنێن و هەر هیچ نەبێت دەست لە کار بکێشێنەوە. ئەگەرچی حیزبە شـیوعییەکان لە تەواوی جیهاندا بۆ شـەڕی پیرۆزی چینایەتی لەدایک دەبن، بەڵام حیزبی شیوعیی لای خۆمان هەمیشە بە دوای سـازشـدا گەڕاوە و خۆیی لە شـەڕ دزیوەتەوە، چونکە هەرگیز خۆی بۆ هیچ شـەڕێک ئامادە نەکردووە، هەر کە تووشـی شـەڕیش هـاتووە، گـەورەترین زەبری بـەر کـەوتووە. دەزانم هـەمیشـە لـە سـەنگەری داکۆکیکردندا بووە، هەرگیز هێرشـی نەبردووە. بەڵام هەمیشـە دەسـتی بە کڵاوی خۆیەوە گرتووە و تاوەکوو با نەیبات. ئەوەیە جەلال گیان کە من پێم ئەزم ناکرێت![1]

ئەو بەیانییە کاتێک لە ماڵ دەرچووم قادر و مالیک هەریەکەیان و لە سووچێکەوە لێی نووستبوون.

لە ئۆفیسـی ڕۆژنامەی هاوکاری لە وەزیرییە عەبدوڵڵا عەباس و نیهایەت جەلال گلەییی ئەوەیان لێ کردم، کە بۆ چەند مانگێک دەچێت من هیچ گرنگی بە کاروباری ڕادیۆکە نادەم، مەبەسـتیان لە دەنگی ڕادیۆی کوردی بەغدا بوو، کە ئەو کاتە هەرسـێکمان پێکەوە لەوێ

کارمەند بووین، لە وەڵامدا پێم گوتن: 'قســـەکەتان ڕاســـتە و ئێوە لەسەر حەقن.'

دوو مانگ پێش ئەو ڕۆژە لەگەڵ ســەعدوڵلا پەرۆش لە هەولێر بووم، من میوانی جەمیل ڕەنجبەر بووم، پاشـــان پێکەوە بۆ کۆیە چووین. لەو ســـەفەرەمدا هەســـتم بەوە کردبوو، لێکچوونێک لە نێوان من و جەمیلدا هەبوو. کـاتێـک پێم گوت، ئەو گوتی: 'جەلال، بـاشـــتر کە هەردووکمان خەڵکی یەک شار نین، ئەگین ڕقمان لە یەک دەبوو!'

لە چایخانەکەی عوسمان دەرگەڵەیی لەگەڵ: عەبدوڵلا پەشێو و جەمیل ڕەنجبەر، جەوهەر کورمانج و هیوا ســـەرهەنگ، ســـامی شـــۆڕش و محەممەد مەنگوڕی دانیشـــتبووین. پێش ئەوەی بچین بۆ ئەو چایخانەیە لە چاپخانەی ســـۆلاف کتێبێکی شـــیعری ســـەعدوڵلا پەرۆشمان بە ناونیشـانی کۆشـی ئارام وەرگرتەوە. لەو کاتەدا کتێبی کۆشـــکی ئارام لەســـەر مێزەکەمان بوو، دوای ئەوەی یەکیەک بە دەستمانەوە گرت و لێمان ڕوانی، من پرسیاری خوێنەری شیعرم لێ کردن. لە کاتێکدا دەمزانی کۆشکی ئارام ئەو کتێبەی بەردەستمان، کە تەنیا دووســـەد و پەنجا دانەی لێ چاپ کرابوو، نووســـەرەکەی کە ســـەعدوڵلا پەرۆش بوو، بە قەرز چاپی کردبوو. بەڵام کەســـیان وەڵامیان بۆ ئەو پرســـیارەی من پێ نەبوو، یان من ئەو ڕۆژە بە وەڵامەکانی ئەوان ڕازی نەبووم.

لەو سەفەرەمدا پرسیارم لە هەرچی کەسێک دەکرد، خوێندەوار و نەخوێندەوار، بێجگە لە خوێندنەوەی شـــیعر گوایە گوێ لە ڕادیۆی کوردی بەغدا دەگرن؟ هەندێک جار لەســـەر شـــەقامەکانیش ئەو

پرسیارەم لە خەڵکی ئەو شارە دەکرد، ڕێکەوتی کەسێکم نەکرد، گوێی لەو ڕادیۆیە گرتبێت. وا بزانم لە کۆیەش بە هەمان شێوە ئەو پرسیارەم لە چەند کەسێک کرد، کە ئەوانیش هەمان وەڵامیان دامەوە، ئیتر لە دوای ئەو ڕۆژانەوە هەستێکی نەخوازراوم لا دروست بوو، کە بێهیوای کردم و توانای کارکردنم لە ڕادیۆی دەنگی کوردیی بەغدا نەما.

مەبەستی چوونم بۆ هەولێر، بێجگە لە میوانداری هاوڕێکانم، بە تایبەتی جەمیل ڕەنجبەر، گۆڕینەوەی بیر و ڕا بوو دەربارەی بیری ڕوانگە، کە تاوەکوو ئەو ڕۆژانە تەنیا خەیاڵ بوو، هەروەها بۆ سۆراخی کتێبەکەی عەبدوڵلا گۆران، سروشت و دەروون بوو، سێ سەد دانەمان بۆ کتێبخانەکانی هەولێر ناردبوو، لەگەڵ ئەژی گۆران بە دەستییەوە هیلاک بووین و لە سلێمانی چاپ کرا، دواتر لە ئەژی گۆرانم بیستەوە، بە هەمووی بیست دانەی لێ فرۆشرابوو، ئەژی بە نیاز بوو، بە پارەی فرۆشی کتێبەکە تێچووی چاپخانەی کامەرانی بدات.

پێم وا بێت ئەوەش هۆکارێکی تری بێزاری و ساردبوونەوەم بوو لە کارکردن و چاپکردنی ئەو دیوانە شیعرییەی چەند مانگێک بوو ڕەشنووسەکەیم پێ بوو. کە دواتر لە چاپخانەیەک بەجێم هێشت و ناچار لە بەغدا هەڵهاتم.

ئەو ڕۆژە بیست خولەکێک لە ئۆفیسی ڕادیۆ مامەوە، هیچم بە هاوڕێکانم نەگوت و دیسان کارەکانم بە سەریاندا بەجێ هێشت.

'دە وەرە کابرا تۆ مێژوونووس بیت و چوار ساڵ لە بەغدا و هەشت ساڵ لە مۆسکۆ خوێندبێتت و ئەوە عەقڵ و ئیدراکت بێت!'

ئەوەم لە خەیاڵدا بوو، بەڵام پێم نەگوت، ڕەشنووسی دوو کتێبی پێ بوو، لەسەر مێژووی دژایەتیکردنی بنەماڵەی عەلیی کوڕی ئەبووتالیب، وەک خۆی دەیگوت، کەس پێشتر ئەو مێژووەی نەبیستووە، هەردوو ڕەشنووسەکەی خستبووە بەر دەستم و منیش لە بەر خاتری دڵی ئەو چاوم بە لاپەڕەکانیدا دەخشاند، بێ ئەوەی بتوانم یەک وشە چییە لێی بخوێنمەوە، پاشان لەبەر خۆمەوە پێم گوت: 'مێژوونووس دەبێت، پێش هەمووشتێک مێژووی خۆی و نەتەوەکەی خۆی بنووسێتەوە!'

'ئەی ئەگەر نەتەوەکەی خۆت مێژوویەکی سەرنجڕاکێشی نەبوو؟!'

'جا توو ویژدانت ئەوە قسەیە، جا مێژوونووسێک یەک تۆز مەعریفەی هەبێت، دەربارەی خۆی ئەنووسێت، ئیتر خوای دەکرد خۆی سەر بە تیرەوتایەفەی حوشترەکانی بیابان ئەبوو!'

'من باس لە مێژوویەکی ڕاستەقینە و سەرنجڕاکێش دەکەم!'

'ئینجا تۆ کوردێکی فەیلیت، ئایا زانیاریت لەسەر ئەوە هەیە، کە لە ساڵی ١٩٤٨وە بە شێوەیەکی سیستەماتیک عەرەبی شۆڤێنیست خەریکی سڕینەوەی کوردانی فەیلی بوون، بزانە ڕژێمی پادشایەتی، ئەو سیاسەتەی پێڕەو کرد و تا ئەمڕۆش بەردەوامە، تەنانەت ئەو چەند ساڵەی عەبدولکەریم قاسمیش لەسەر حوکم بوو.'

'ئێ، کاکە جەلال، خۆ من ئەوە دەزانم، بەڵام کێ خۆی لە قەرەی ئەو دەردیسەرییە دەدات، خۆ من نایەم بە دەستی خۆم کفن بۆ خۆم بدرووم، ئەوە دەزانم، من کەسوکارم یان ڕایان کردووە یان بێسەروشوێنن.'

'ئێ ئیتر تۆ چیت داوە لە بەزمی شیوەنگێڕان بۆ عەلی؟!'

لەگەڵ دوکتۆر سـەباح عەلی لە چایخانەی ئەربیل دانیشـتبووین، لە کاتێکدا من ئەمەم پێ گوت، سەری لێ ڕاوەشاندم و وەڵامی نەدامەوە، منیش لەبەر ئەوەی دڵی ئەو لە خۆم ڕازی بکەم، بێ ئەوەی بیرم لێ کردبێتـەوە: 'دوای عـەلی ئـەتوانیـت مێژووی حیزبی بـەعسـیش بنووسیتەوە!'

دوای ئـەوەی ئـەمـەم پێ گوت، بێ ئـەوەی لێم بڕوانێت، تـەنانـەت ماڵئاواییشی لێ نەکردم، بێدەنگ لە چایخانەکە چووە دەرەوە.

لە ڕابردوودا زیاتر لە بیسـت جار ڕێکەوتیم کردبوو، هەندێک جار هەوڵم دەدا بتوانم دڵی ڕازی بکەم، بەڵام هەوڵەکانم بێسـود بوون، کە هەموو جارێک بە ڕێکەوت تووشم دەبوو.

دوای نیوەڕۆی ئەو ڕۆژە و سەعات سێی ڕێک، لەو چایخانەیە لەگەڵ شـــاســـوار جەلال و فازیلی مەلا مەحموود قەرار بوو یەک ببینین، کاتێک ئەوان هـاتن من هـەســـتابووم و بە نیاز بووم بڕۆم، چونکە سەعاتێک دواکەوتبوون.

هەردووکیان ئەوەندە ڕەقەڵە و بۆر هەڵگەڕابوون نەمناســینەوە، فازیل گوتی: 'ئەگەر پێمان نەڵێیت لە سـیاسـەت دوور کەوتوومەتەوە و تەنیا خۆمم بۆ ئەدەب تەرخان کردووە!'

'لە کوێ میللەتەکەم پێویستیان بە من بێت، بە مەرجێک...'

ئارام نەیهێشت قسەکەم تەواو بکەم: 'ئێ کەواتە کاتی دامەزراندنی پارتێکی چەپی کوردستانییە!

'ئارام، پارتێکی چەپی کوردیی عێراقی.'

'بۆ جارێکا ئێوە لەســەر کورد و کوردســتان و عێراقچێتی خۆتان ساخ نەکردۆتەوە؟'

'کاک جەلال، تۆ ئەزموونت لە هەموومان زیاترە، بێ ئەوەی هیچ هەنگاوێکی کرداریمان نابێت، لە ڕێوە بۆ لای تۆ هاتووین.'

فازیل ئەمەی گوت و دەستێکی بەرەو ڕووی چایچییەکە هەڵبڕی، تاوەکوو چایچییەکە سێ پیاڵە چایی خستە بەردەممان بێدەنگ بووین، یان باشترە بڵێم، من بێدەنگ بووم و لە خەیاڵی خۆمدا لە وەڵام دەگەڕام، لەو ڕۆژانەدا و بگرە لە ساڵی ١٩٦٣وە بڕیاری کۆتاییم دابوو، کە خۆم بۆ نووسین و کاری میدیا تەرخان بکەم و بە کردار بەشداری لە هیچ کارێکی سیاسیدا نەکەم. بەڵام نازانم بۆچی پێم گوتن: 'هاوڕێیان، من وەک ڕاوێژ و ڕاگۆڕینەوە ئامادەم، بە مەرجێک من لە پشتی پەردەوە بم و بە هیچ جۆرێک دەرنەکەوم و ناوم نەهێنرێت.'

'ئێمەیش تەنیا ئەوەندەمان بەسە.' ئارام وای گوت.

'ئینجا ئەگەر تۆ لەو ڕێگەیەوە هاوکارمان بیت بەسە، ئەوە تەنیا بەینی خۆمان بێت.'

فازیل ئەمەی گوت و ئارام سەری بۆ لەقاند و لە ژێر لێوەوە گوتی: 'بە دڵنیاییەوە ناوت نابەین.'

'ئەگەر ئێوە خەیاڵتان لە لای شۆڕشێکی سیاسیی چینایەتییە، ئەوا من بۆ کۆمەڵگەی کوردی شۆڕشێکی کولتووری و فەرهەنگیی زیاتر بە پێویست ئەزانم. چونکە لەم دە ساڵەی دواییدا کۆمەڵگەی کوردی لە ژێر کاریگەریی سەرهەڵدانی چەکداری و پەتای نەتەوەییدا فەرهەنگ و زمانیان فەرامۆش کردووە. دەبێت ئێوە ئەوە باش بزانن؛ گەنجی کورد ئەمڕۆ وا هەست دەکات کە تفەنگێکی هەبێت بەسە، هەروەها ئێستا هەموو ماڵێکی کورد پێ دەچێت تفەنگێکی هەبێت، بەڵام بە ناوازە و تاکە تاکە ماڵێک کتێبی تێدا بێت، هاوڕێیان ئەزانن

سالّی پەنجاكان بە پێچەوانەوە بوو! بە تایبەتی شارەكان، كە ئەوەش كۆسپە لە بەردەم سەرهەڵدانی ڕەوتێكی نوێی چەپدا. نەك تەنیا بیری چەپ، نەخوێندەواری كۆسپە لە ڕێگەی هەموو شۆڕشێكی بیری نوێدا. نازانم، ئایا ئێوە خوێندنەوەتان بۆ میللەتەكەی خۆتان كردووە؟'

١٧

'کاکە عەزیز نەخۆشە و ئەبێت بۆ ڕۆژێکیش بووە، خۆت بگەیەنیتەوە سلێمانی.'

کاتێک ئازادی مام مستەفام ئەمەی بە تەلەفۆن پێ گوتم، ئارەقێکی ساردم کرد و بێزاری دایگرتم، نەک تەنیا لەبەر ئەوەی عەزیزی برام نەخۆش بوو، بەڵکوو زیاتر لە ترسی گەڕانەوەم بوو بۆ سلێمانی، کە زۆر بە لامەوە گران بوو.

ئەو شەوە من و شوکر مستەفا عەبدوڵڵا و جەمیل ڕۆژبەیانی میوانی عەلائەدین سەجادی بووین، باسی دامەزراندنی کۆڕی زانیاریی کوردیان بۆ کردم، داوایان لێ کردم، کە لەگەڵیاندا بەشدار بم و تەنانەت ببمە ئەندامیش، منیش باسی بزووتنەوەی ڕوانگەم بۆ کردن، عەلائەدین سەجادی گوتی: 'ئەگەر ئەوە سەر بگرێت خەونی هەموومان دێتە دی، دەی کەواتە پێکەوە ئیشمان زۆرن.'

پرسیاری دەفتەرە شیعرییەکەی باوکمم لێ کرد، عەلائەدین سەجادی گوتی: 'ئەوە زۆر ئستیفادەم لێ کردووە، ڕەحمەت لە باوک و باپیرت، بۆ کارێک کردوویانە، ئێستا لە لای جەمیلە.'

'بەڵێ، لای منە و هەر ئەوەندەی دەستم بپەرژێت، جارێکی تر لێی دەڕوانم و لە داهاتوودا کەی ڕێگەت کەوتە ماڵمان، ئەوە ئەمانەتە و پارێزراوە.'

ڕۆژی دواتر چووم بۆ لای کاکە غەفوورم و باسی حاڵی خۆم و نەخۆشییەکەی عەزیزی برامانم بۆ کرد، ئەویش وەکوو بڵێی شتێک هەبێت لە منی بشارێتەوە، بێدەنگ خۆی کۆ کردەوە و وەک منداڵ پێش خۆی دام و پێکەوە دوای ساڵانێک بۆ سلێمانی گەڕاینەوە، بە بیرم دێت لە ڕێگە نەمتوانی وەکوو هاوەڵێکی کاکە غەفوورم ببم و دوو قسەی لەگەڵدا بکەم، تەنیا ئەوەندە نەبێت، لێم پرسی: 'کاکە تۆ کاتی خۆی لە نێوان نووسین و خەباتدا، چۆن خۆتت یەکلایی کردەوە و بۆچی ڕێگەی خەباتت هەڵبژارد؟'

لە وەڵامدا گوتی: 'ئەوەی میللەتی کورد ئەوسا و ئێستاش پێش هەموو شتێک پێویستی پێیەتی، ئازادییە، ڕزگاربوونییەتی لە ژێردەستەیی و زوڵم و زۆر!'

دوای تاوێک بێدەنگی لێی پرسیم: 'ئەرێ جەلال پێم ناڵێیت تۆ بۆ دڵت لەو شارە ڕەنجاوە؟'

وا بزانم هەر ئەوەندەم وەڵام دایەوە، کە خۆشم هۆکارەکەی پێ نازانم.

ئەوسا ماڵمان لە گەڕەکی قەزازەکان بوو، میرزا کەریمی باوکم دوو ساڵ دوای مردنی دایکم بەرگەی تەنیایی و هەژاری نەگرت و زۆر خێرا بەجێی هێشتین، قادری برام گوتی؛ کە دواساڵی تەمەنی هەموو ڕۆژێک بۆ گەڕەکی سەرشەقام و ماڵە کۆنەکەمان دەچوو، بە جۆرێک بووبوو بە هاوڕێ و دۆستی پۆلیسەکان. زۆر بە داخەوەم، کە من دوای هەفتەیەک بە مردنەکەیم زانی. ئەو خانووەی لە کۆلانی قەزازەکان تێیدا بووین، لە عوسمان فایەقی هاوڕێی بە کرێی گرتبوو، کە عوسمان خۆی لە بەغدا دادەنیشت. مانگانە من و کاکە غەفوورم

کرێکەمان بۆ دەبرد. ئەو ساڵانە باوکم هەژار کەوتبوو، بە هەموومان و هەندێک جاریش بە یارمەتیی مامەکانم کرێی خانووەکەمان دەدا.

لە گەڕانەوەمدا، کە کاکە عەزیزم بینی، دەستی کرد بە پێکەنین و پێی گوتم: 'ئاوا، مەگەر فێڵت لێ بکەین ئەگینا تۆ ڕێگەت ناکەوێتەوە سەر ماڵەکەی خۆت!'

کاتێک دەستی لە ملم کرد، ئەوسا زانیم ئەو چەند ساڵە چیم لەدەست چووە، ئەگەر تاوەکوو ئەو ڕۆژە خۆمم بە دڵشکاو دەزانی و ڕێگەی گەڕانەوەم بۆ سلێمانی پێ دوور بوو، کاکە عەزیزم و خوشکەکانم... ڕووناک، پەروین و ژیان، لەگەڵ منداڵەکانیان لە یەک ساتدا بۆیان کورت کردمەوە و قەرزداربارییشیان کردم، هەر وەکوو چۆن پێشتر و دواتریش ئەوان چۆڵەوانی ناو ڕۆحمیان ئاوەدان دەکردەوە. ئەو ڕۆژانە و بە تایبەتی دوای مردنی حەلاوەخانی دایکم هەستم کرد بەدیعەی ژنی کاکە غەفوورم، کە کچی مامە مستەفام بوو، لەگەڵ فائیزەی ژنی قادری برام و براژنە شیرینم بۆنی دایکمیان لێ دەهات و وەک ئەو نازیان هەڵدەگرتم.

بە نیازی نووسین بووم، پێویستیم بەوە بوو لە جێگەیەکی بێدەنگ دانیشم، کاتێک ناوی چەند جێگەیەکم هێنا، کاکە غەفوورم پێی گوتم: 'نەکەیت، شتی وا نەکەیت، وەزعەکە باش نییە و شار نائارامە، با تووشی سەرئێشە نەبیت.'

ماڵی قادری برام و کاکە غەفوورم و منداڵەکانیان، هەرچەندە لەو ڕۆژانەدا کاکە عەزیزم بۆ ماڵی مامە عەبدوڵڵای مێردی پوورە ئافتاوی خوشکی دایکم گواستبوویەوە، بەڵام ئەو ئێوارەیە بۆ

پێشـــوازیی من هەموو لەوێ بوون، غەفووری برام پێی گوتم، منیش بۆ ماڵی مامە عەبدوڵلام بچم چونکە ئەوان جێگەیان زۆرە.

دوای نـانخواردن لە کۆڵانی قەزازەکـانەوە بە تەنیـا بۆ گەڕەکی سـەرشـەقام چووم، لە نێوان ئەو دوو گەڕەکەدا بە خەیـاڵیش نەچوومەوە سـەر هیچ جێپێیەکی خۆم و هاوڕێ کۆنەکانم، هەروەها لە ڕێگەیەش کەسـی ناسـراوم نەبینی. بێجگە لەوەی مالیکی مام مستەفام دووراودوور بە دوامەوە بوو، ئەوەی ڕاستی بێت بە خەیاڵی جارانەوە بۆ بەردەم ماڵی بەهاری غالب عەربەتی چووم، ماڵەکەیان لە پێش چاومدا وەک جاران بوو، دەرگەکەیان لەسـەر پشـت بوو، لە دەرگەی حەوشەکەوە سەرم بردە ژوورەوە، بینیم ژنێک و دوو منداڵ لە بەر هەیوانەکەدا دانیشتبوون.

باوەشـێک گۆڤار و ڕۆژنامەم بە دەسـتەوە بوو، کە لە هەموویاندا شـیعرم بڵاو کردبووەوە، دەمویسـت ئەوە بە بەهار بڵێم: 'فەرموو خانم ئەوە ئێسـتا تۆ بە بارتەقای باڵای خۆت ماچی من قەرزداریت. ئەوەتانێ، بیانبینە، ڕۆژنامە و گۆڤار نەماوە لە وڵاتدا من شیعری تێدا بڵاو نەکەمەوە.'

بەردەوام ئەو پرسـیارەیشـم لە خۆم کردووە، ئایا هەڵپەی من بۆ زووزوو بڵاو کردنەوەی شـیعرەکانم تەنیا لەبەر خاتری ئەو گفتە بوو، کە کاتی خۆی بەهار پێی دام و گوتی: 'هەر کات شـیعرت بڵاو بووەوە، من ماچێکی تۆ قەرزدارم.'

پـاشــان چووم بۆ مەڵکەنـدی و بە خەیـاڵی خۆم بۆ بەردەم دووکانەکەی مام زامن، بووبوو بە کەلاوە و خەڵکی ئەو گەڕەکە خۆڵ و خاشـاکیان تێدا فڕێ دابوو. پاشـان بۆ ڕازیکردنی دڵی خۆم،

دەمگوت، پێ دەچێت زۆر ماندوو بم و ڕێگەم نەکەوێتەوە سەر ماڵەکانیان.

ئەو شەوە تاوەکوو بەیانی نەنووستم. لە قاتی سەرەوەی ماڵی مامم، حاجی عەبدوڵڵای جگەرەچی، لە یەکێک لەو سێ ژوورەی قاتی سەرەوە، کە ژووری عرووسییان پێ دەگوت، دوو ژوورەکەی تر ماڵی خاڵە تۆفیقم بوو، یان باشترە بڵێم؛ ماڵی مەلا تۆفیقە بێچاوی شاعیر، وەک چۆن خۆی شانازیی پێوە دەکرد و ئاوای پێ بڵێن؛ مەلا تۆفیقی شاعیر.

مالیک دوو جار هات، بێ ئەوەی لێم بڕوانێت، چاوی بە کاغەزەکانی بەردەممدا گێڕا، وەک ڕای کردبێت، بەردەوام هەناسەبڕکێی بوو، دەمزانی لێم تووڕەیە، بە تایبەتی لەو ڕۆژەوەی زانیبووی، وازم لە هەموو کارێکی سیاسی هێنابوو، دواجار کاتێک بەجێی هێشتم، یەخەی گرتم و ئاماژەی بەوە کرد: 'تۆ خەریکی چییت؟ ئەو میللەتە لێقەوماوە، پێویستیان بە کەسانی شۆڕشگێڕی وەکوو من و تۆیە، چیی لە شیعری حیز بکەن، خەڵکی نەخوێندەوارە و نانی نییە بیخوات.'

مالیک چاوی پڕ بووبوو لە فرمێسک، نەمزانی چی وەڵام بدەمەوە، کاتێک ئەو بەجێی هێشتم، ئاکۆی کوڕی عەزیزی برام بە درێژاییی ئەو شەوە سەرەتاتکێی لەگەڵدا دەکردم، هەرچەندە دەرمدەکرد کۆڵی نەدەدا و زووزوو لە بەردەممدا قووت دەبووەوە و دەیپرسی: 'مامە جەلال، ئەوە چی ئەنووسیت؟'

کاتێک دەمبینی، منداڵیی خۆمم بیر دەکەوتەوە، ئەوسا منیش وەک ئاکۆ لووتژەن بووم و حەزم دەکرد هەموو شتێک بزانم.

ڕۆژ بووەوە، مونیرە خـانی ژنی خـاڵە تۆفیقم تـازە چـایەکی بۆ هێنابووم، بە سـەر پێوە لێی پرسـیم: 'جەلال گیان نانی بەیانیت خواردووە؟'

وا بزانم لە وەڵامدا پێم گوت: بەڵێ، بەڵێ، سـوپاسـت دەکەم خاڵۆژن.' تەنیا بۆ ئەوەی بەڕێی بکەم.

کاتێک مونیرە خان ڕۆیشـت، ڕەحیم موکریانیم لە حەوشـەکەدا بینی. پەنجەرەکەم لە گەرماندا خستبووە سەرپشت و گوێم لە دەنگی هەناسەبڕکێی ڕەحیم بوو، قاتێک ڕانکوچۆخەی ڕەشی لە بەردا بوو، مشکییەکی ڕەشی لە ملی پێچابوو، تویێشەبەرەیەکی ڕاست و چەپ لە شـاندا بوو، بوخچەیەکی لە کۆڵ بەسـتبوو، قۆرییەکی ڕەش و دۆلکەیەکی فافۆنی بە بەر پشـتێنەکەیدا بەر دابووەوە. گوێم لێی بوو: 'خاوەنماڵ.'

دوای ئەوە کاکە عەزیز و شـیرینی خێزانی بەرەو پیریی ڕەحیم چوون، دیاربوو هەموو گوێیـان لە دەنگی ڕەحیم بووبوو. کوڕانی حاجی عەبدوڵلا جگەرەچی و تەواوی ئەو سێ ماڵەی لەو ماڵەدا بوون دەوریان لە ڕەحیم دابوو، گوێم لێ بوو کاکە عەزیز پرسـیی: 'ئەوە چییە ڕەحیم، ئەڵێیت بۆ تڕ خۆت بەستووە؟!'

'بە نیـازم بڕۆم، لە جەلال گەڕام، کوتیـان لە مـاڵە مەلا تۆفیقـە، هاتووم ماڵاواییتان لێ بکەم و بگەڕێمەوە موکریان!'

براژنە شیرینم لێی پرسیی: 'موکریان؟'

'ئادێ.'

'کارێ باش ئەکەیت ڕەحیم گیان.'

'دەچمـەوە بۆ وڵات، بۆ کن خزمـان و کەسـوکـاران، چیی دی حەوسەلەی غەریبیم نەماوە!'

کاکە عەزیزم دەستی خستە سەرشانی: 'پێویستیی ڕێگەت پێیە؟'

'بەڵێ،ماڵتان ئاوەدان بێ، ئەو بوخچەیەیان بۆ پڕ کردووم لە نان و کەرە و چایی و کەلوپەل، چم ئیحتیاج نابێ.'

پوورە ئافتاوم گوتی: 'دەستیان خۆش بێت.'

'گەر تەمەن باقی بێ، سەرد لێ دەدەمەوە.'

دوای ئەوەی ڕەحیم دانەوییەوە و دەستی پوورە ئافتاوی ماچ کرد، وەک بڵێیت لە پەنجەرەکەوە منی بینیبێت، دەســـتێکی بۆ هەڵبڕیم و بانگی کردم: 'جەلال گیان، بە دووعا، دەچم.'

لەو کاتەدا فازیلی پوورە ئافتاوم پێی گوت: 'ئەی کێ لەگەڵم بێت بۆ مەلعەبەکە و جانتا و جلی یارییەکانم بۆ هەڵبگرێت، ئەوە سبەینێش یاریمان هەیە و بە داخەوەم... کە ئەڕۆیت.'

'دەنا چ بکەم خاڵە فازیل، مەجبوورم ئەتۆ و حەموو هاوڕێکانم جێ بێڵم، هەرچەند دەزانم زۆرتان بیر دەکەم.'

'ئێمەش ڕەحیم گیان.' فازیل ئاوای بە ڕەحیم گوت.

لەسـەر کورسـییەک دانیشـتبووم و تەپڵەکێکم لە بەردەمدا بوو، لێم دەڕوانین، بە سکی ناشتا و برسێتی جگەرەم دەکێشا و هێشتا قومم لە چاییەکەم نەدابوو، کۆمەڵێک کاغەز لەســـەر ڕانم بوون، چەند ڕۆژێک بوو خەریکی نووســـینی بەیاننامەی ڕوانگە بووم، کە هەمان ڕۆژ لەگەڵ حوسێن عارف و کاکە مەم بۆتانی بۆ ئەو مەبەستە بڕیار بوو یەک ببینین. بێجگـە لـەوان لـە بـەغـدا چـاوم بـە زۆربـەی هونەرمەندانی شـــێوەکار، شـــانۆکار و موزیکژەنەکان کەوت، بەو مەبەســـتەی ئەوانیش لەگەڵماندا بەشـــدار بن. دوای ئەوەی ڕەحیم یەکیەک تەوقەی لەگەڵ کردن و ئەملاولای هەنـدێکیـانی مـاچ کرد.

گوێم لێی بوو بە قادرمەکاندا بۆ لای من ســـەر کەوت، بێ ئەوەی سڵاوم لێ بکات گوتی: 'جەلال دەچم.'

لێم نەڕوانی: 'گوێم لێت بوو، ناچیت ڕەحیم گیان، تۆ ناچیت.'

'ئەو عەرز و ئاسمانیش وێک بکەون، حەر دەچم!'

'من ئەڵێم وا باشە نەچیت!'

'جەلال، ئەمنیش دەڵێم بۆکان شــاری دڵ و باغ و گوڵسـتانمە، چیی دی لەم غەریبستانە هەڵ ناکەم و لازمە بچم.'

'ئێ ڕەحیم گیان، کەچی... عەقڵ ئەڵێ نا، قەســـەبەی شـــۆڕشـــی مەستانە، نەچی.'

'ئەتۆ چ دەڵێی جەلال؟ دەسـا ئەو شـیعرەی سـەید کامیلی ئیمامییت لە بەرە؟'

'کام شـــیعر، ســـەید کامیل کێیە؟ کوڕە ڕەحیم من تەنیا وەڵامی قسەکانی تۆ ئەیەمەوە!'

'دە باشە، من دەڵێم نوختەیی ئەو ڕەوزەیی ڕیزوانە، دەچم.'

'من ئەڵێم نا، ڕەشە، جێڕاوگەیی شەیتانە، نەچی.'

'ئەرێ جەلال برا بۆ شـێتم دەکەی، دەی، دەی، من دەڵێم مەسـکەن و ئارامگەیی جانانە، دەچم.'

'بۆ کوێ... بۆکان؟ من دەڵێم ســـەربەســـەری تێک چووە، وێرانە، نەچی.'

'جەلال، کەسـێک لەم شــارەدا نەبوو، دێڕێک شـیعری سـەید کامیل بەڵەد بێ، بگرە حەر ناشیناسن!'

'لە تۆوە ڕەحیم، لە تۆوە فێربووین.'

'چۆناوچۆن؟ باوەڕ ناکەم، چونکێ، ئاخر ئەمن قەت دێڕێکیشـــم بۆ نەکوتووی!'

'ئەی مەگەر تۆ ئەو شیعرەی سەید کامیلت لە بەر نەبێت؟!'

'ئەدی چۆن جەلال گیان، ئەو شیعرەی شاری دڵ و چەندان شیعری دیکەیشم لە بەرن.'

'شیعرەکەی شاری دڵ لە خەیاڵی تۆدایە و هەستی پێ ئەکەم، ئەی بۆیە منیش، بە قەولی خۆت ئەو شیعرەی سەید کامیلی ئیمامی بەڵەدم.'

'ئەتۆ شۆخیم لەگەڵ دەکەی، چ بکەم ناچارم باوەڕت بێ بکەم، ئەوە هاتووم پێت بڵێم دەچم: من دەڵێم جێگەیی هەر شێت و جنوونانە، دەچم.'

'نا ڕەحیم گیان، من دەڵێم نا، زەدەیی پەنجەیی پەرییانە، نەچی.'

'جەلال، ئەو شیعرەت لە کوێ بیستووە؟ هێندەی ئەمن بزانم سەید کامیل تازەی نووسیوە!'

'کام شیعر، سەید کامیل کێیە؟!'

'دەسا ئەمن لە بەر ئەو ئەتوارەی خەڵکی ئەو شارەی دەچم، بە خودای جەلال، بەرد لە جێی خۆی سەنگینە و موکریان بۆ ئەمن وەکی سلێمانییە بۆ ئەتۆ، من دەڵێم مەرکەزی ئەسراری حەریفانە، دەچم.'

'بە داخەوەم، کە ئێرە و ئەوێش، جێ تەمەعی چاوی حەسوودانە، نەچی.'

'پیر بووم و نۆبەی مردنمە، لە بەر ئەوەی؛ من دەڵێم وەختی خەتەر مەئمەن و قەڵغانە، دەچم.'

'ئەوە بۆ بیست و پێنج ساڵە لەم شارەیت و ئەوەندەی من بتناسم، ناتوانیت ڕۆژێک لەم شارە بڕۆیت، بێجگە لەوەی کە تازە ئەم شارە

جادووی لێ کردوویت، دەی مەگەر تۆش تامی نوقڵەکانی مام زامنت نەکردبێت. من دەڵێم کونکونە، جێگەی سەرەپەیکانە، نەچی.'

'دەک گەردنی ئەو مام زامنەی ئازاد نەبێ، ئەو سـەبەب بوو، ئەو جادووی لێ کردم، ئیدی نازانم جەلال گیان، لەو هەموو چوون و نەچوونەی سەرم سوور ماوە. من دەڵێم پێویستە بچم، تۆ دەڵێیت وا باشە، نەچی!'

دوای ئەمە ڕەحیم بە دەنگی بەرز دەسـتی کرد بە گریان، ئەوەندە دەنگی لێ هەڵبڕی، پوورە ئافتاو یەکەم کەس بوو گەیشـتە لامان، پاشـان مام مسـتەفام و ئەوانی تر، کە لەو کاتەدا لەوێ بوون، نازانم مام مسـتەفام لە کوێوە پەیدا بوو، چونکە ئاگام لە هاتنی نەبوو. هەرچەندە ماڵی پوورە ئافتاو و حاجی عەبدوڵلای جگەرەچیی مێردی، بێجگە لە خۆیان کە خاوەنی حەوت کوڕی جاحێڵ و دوو کچ بوون، جێگەی ماڵی خاڵە تۆفیق و مونیرە خانی ژنیشـی بە سـێ منداڵەوە کردبووەوە، هەروەها کاتێک کاکە عەزیزم لە بەندیخانە بوو، براژنە شیرین و منداڵەکانیان هێنانە لای خۆیان. هەموو وایان زانی من دڵیم شـکاندووە، بە تایبەتی کاکە عەزیزی برام و مام مسـتەفام، کە ڕەحیمیان زۆر خۆش دەویست.

تاوەکوو ئەو کاتەی ڕەحیم پێی گوتن: 'جەلال لە گەڕانەوەم بۆ موکریان پەشیمانی کردمەوە!'

دیار بوو کەسـیان لەو قسـەیەی ڕەحیم حاڵی نەبووبوون، بەڵکوو پێی پێکەنین. کاتێک ئەوان لە قاقای پێکەنیندا بوون، من و ڕەحیم بێدەنگ لە یەکتریمان دەڕوانی، کاکە عەزیزم پێی گوت: 'ئەی ڕەحیم گیان، ئەگەر بە نیازی چوونیت، خۆم هەتا شـاری بانە یان مەریوانت ئەبەم.'

ڕەحیم بێ ئەوەی لێی بڕوانێت، گوتی: 'کاکە عەزیز، بە خودای جەلال ڕاست دەکا، ئەم شارە ئیدی بۆتە وەتەن و مەنزڵگەم، ناتوانم چی دی بەجێی بێڵم.'

'ئەی کە واتە ناچیت؟'

عەزیز و مام مستەفا دەوریان لە ڕەحیم دابوو، کاتێک کاکە عەزیزم دەستی کردبووە ملی، ڕەحیم قوڕگی پڕ بووبوو لە گریان، هەناسەی لە بەر بڕابوو، لە ژێر لێوەوە گوتی: 'خۆیشم نازانم، لە مابەینی چوون و نەچووندا سەرم لێ شێواوە.'

١٨

چوارشـــەممەی ڕۆژێکی هاوین بوو، جەمال بەختیار تەلەفۆنی بۆ کردم و پێی گوتم؛ شـــێرکۆ بێکەس دێت بۆ ئەمریکا، پێیان خۆش دەبێت، ئەگەر تۆش لێرە بیت. دوای ئەوەی ئامادەییی خۆمم دەبڕی و پێم گوت: 'بەڵێ، ئامادە دەبم.' پاشان لێدوانی نێوانمان زۆر لە کورتی بڕییەوە.

ئەوە بەڕێکەوت نەبوو، هۆکارەکەی بۆ ئەوە دەگەڕایەوە، کە من ساڵانێک پێش ئەو ڕۆژە بە نیاز بووم بچمە داخوازیی ڕووناکی کچی جەمال بەختیار، بەڵام لەبەر هۆکارێک بێدەنگیم هەڵبژارد.

ڕووناکم لە ئاهەنگێکی کوردانی دانیشـــتووی ئەمریکا بینی. کاتێک من هۆڵی ئاهەنگ و کۆبوونەوەکەم بەجێ هێشـــت و بۆ ماوەی ســـەعاتێک بە تەنیا لە دەرەوەی هۆڵەکە لە پەنایەکدا دانیشـــتم و جگەرەم کێشـــا. بێزار بووم، چونکە بەهۆی ڕووداوی ئۆتۆمبێلەکەوە تۆنی دەنگم تێک چووبوو، دوای دوو دێڕ هەناســـەم لە بەر دەبڕا و نەمدەتوانی لە کۆڕ و کۆبوونەکاندا شـــیعرەکانم بخوێنمەوە. کە گەڕامەوە، لە ڕاڕەوەکەدا دووبارە بینیمەوە، بە ڕوویەکی خۆشـــەوە بەرەو ڕووم هات و پێی گوتم: 'کاک جەلال ئەوە چیت لێ هات؟ هەموو چاوەڕوانی تۆ بووین، کە ئەرک بکێشـــیت و شـــیعرمان بۆ بخوێنیتەوە،'

پاشـــان دەســـتی تەوقەی بەرەو ڕووم درێژ کرد و پێی گوتم: 'من ڕووناکم.'

زۆر لە بەهاری غالب عەربەتی دەچوو، گوتم: 'ڕووناک خان، ئەی ئەبێت من ئیشـــم چی بێت و بە کەڵکی چی بێم لە خوێندنەوەی شیعرەکانم زیاتر!'

'دەی مەگەر تۆ شـــاعیر نەبیت؟!' تەنیا ئەوەندەمان پێکەوە قســـە کرد.

لەدەسـت تەنیاییم و بە قسـەی هاوڕێیەکم بڕیاری ئەوەم دا، داخوازی ڕووناک بکەم، نازانم چۆن و لە کێوە جەمال بەختیار ئەو هەواڵەی دەماودەم بیسـتبوو، ڕاسـتەوخۆ پەیوەندیی پێوە کردم و خۆشـحاڵیی خۆیی دەربڕی. منیش خۆمم حازر کردبوو بۆ ژیانی هاوســـەری، هەرچەندە لە نێوان یادەوەریی بەهاری غالب عەربەتی و ڕووناکی جەمال بەختیاردا لە شـەڕێکی دەروونیدا بووم، بەڵام بڕیاری کۆتاییم دابوو. بۆ ئەو مەبەسـتە پەیوەندیم بە غەفوور و قادری برامەوە کرد، کاتێک تەلەفۆنم بۆ کردن بە ڕێکەوت لە بەغدا پێکەوە بوون، پێکەوە خۆشحاڵیی خۆیان دەربڕی و کردیانە گۆرانی و چەپڵەلێدان.

ئەو ڕۆژانە هێشـــتا لە ژێر چاودێری دکتۆردا بووم، بەتایبەتی ئەو دکتۆرەی نەشـتەرگەریی بۆ کردبووم، مانگی جارێک دەیبینیم، ئەوەی پێ گوتم؛ کە شـادەماری نێو بڕبڕەی پشـتت لە چەند جێگەیەکەوە لە کاتی تێکشـــکانی ئێســـقانەکانتدا، کەوتوونەتە ژێر فشـــار و هەندێک ئەندامی لەشت، بە تایبەتی خوار حەوزت وەک پێویست کار ناکەن.

ئەوەم دەزانی، وەک هەســـت و خەیاڵ بۆ جنســـی بەرامبەر هیچم لەچاو گەنجێتیدا نەگۆڕابوو، بەڵام بە کردار لە دوای ڕووداوەکەوە، هیچ پەیوەنـدییەکم لەگەڵ ئـافرەتـدا نەبووبوو، بگرە لە خۆیشـــمم

ڕانەدەبینی. دکتۆرەکە کاتێک ئەو پرسیارەی لێ کردم، لە وەڵامدا پێم گوت: 'هیچ هەست بە خۆم ناکەم.'

دکتۆرەکە گوتی: 'بۆ چاسەری ئەوە دەبێت چاوەڕێی کات بکەیت و سروشتی جەستەی خۆت چارەسەری بکات و ئەو هەستەت بۆ بگەڕێتەوە، لە جگەرە و مەشرووبخواردنەوە دوور بکەوەرەوە، هاوکاریت ناکەن!'

دوای ئەو ڕۆژە، لە داواکردنی ڕووناکی جەمال بەختیار پەشیمان بوومەوە، بەڵام نەمدەزانی چۆن و لەگەڵ کێ بە ڕاشکاوی ئەو باسە بکەمەوە، بەڵکوو کەمتەرخەمیم نواند و بێدەنگیم هەڵبژارد. تاوەکوو ساڵی بە سەردا تێپەڕی و ڕووناک شووی بە کەسێکی تر کرد.

لەو ڕۆژانەدا لە خەون و خەیاڵەکانمدا، بەردەوام بەهاری غالب عەربەتیم دەهاتەوە پێش چاو. پەستانێکی قورسی لەسەر ڕۆحم دروست کردبوو. دیمەنی ئەو... لە دوا ساتەکانی ژیانیدا، پەشیمان بووم چووم بۆ لای و بەو شێوەیە بینیم. بە جۆرێک شێوازی شێوێنرابوو، کە نەمناسییەوە.

ئەو ڕۆژەی جەمال بەختیار تەلەفۆنی بۆ کردم، وەک منداڵێک هەناسەبڕکێم پێ کەوتبوو، نەمدەزانی چۆن وەڵامی بدەمەوە، زۆر لە کورتی بڕیمەوە و خێرا پێم گوت: 'بەڵێ، بەڵێ قوربان، دێم بۆ پێشوازیی کاک شێرکۆ بێکەس.'

کاتی هاتنەکەی پێ گوتم، کە ڕۆژی هەینی دوازدەی شەو لە فڕۆکەخانەی واشنتن دی سی باڵتی مۆر دائەبەزێت. لە کۆتاییدا گوتم: 'من سەعاتێک پێش ئەو کاتە لە فڕۆکەخانە ئەبم.'

کاتێک بیتاقەم بۆ واشنتن و فڕۆکەخانەی باڵتی مۆر بڕی، دەمزانی بە فڕۆکە پێنج سەعات ڕێگەیە، سەعات یەکی دوای نیوەڕۆ بوو، لە نێو فڕۆکەخانەکە، لە کتێبفرۆشییەک و لە ڕەفەی بەشی شیعردا دیوانی ئینگرێت یۆنکەرم کڕی، ژنەشاعیرێکی ئەفریقای باشوور، کە لە بەغدا تەنیا ناوبانگیم بیستبوو، کاتێک لە تەمەنەکەیم ڕوانی، ئەوە بە خەیاڵمدا هات: 'من و ئەو هاوزەمەنی یەکین، منیش ئەبووایە وەک ئەو هەر ٣٢ ساڵ بژیامایە، ئەگەر ساڵانی ١٩٦٢ بۆ ١٩٦٣ بەخت یاوەرم بووایە.'

کتێبەکەمم خستبووە بن باڵم، جانتایەکی ئەوەندە بچووکم لە شاندا بوو، کە تەنیا تاقمی ڕیشتاشین و کراس و پانتۆڵێکی تێدا بوو، چونکە بێ گۆچانەکەم، نەمدەتوانی ڕێ بکەم و هەندێک جار لە سەرکەوتن و دابەزیندا پێویستم بە هەردوو دەستم بوو تاوەکوو بە گۆچانەکەمەوە بیانگرم، دەمزانی ناتوانم هیچ شتێک، بە تایبەتی جانتا لە خۆم بکەم بە بار.

ئەو سەعاتەی لە هۆڵی چاوەڕوانی بووم، تەنیا توانیم ژیاننامەی ئینگرێت یۆنکەر بخوێنمەوە، دوای خوێندنەوەی، کتێبەکەم بە سینگمەوە نابوو، هەناسەیەکی قووڵم هەڵکێشا و لە بەر خۆمەوە گوتم: 'لەو میللەتە نەگبەتتر نییە، کە شاعیرەکانی وەک کەسانی سیاسی و بازرگان بیر ئەکەنەوە.'

بە دەم بیرکردنەوە لە ژیانی ئینگرێت یۆنکەرەوە، بەشەلە شەل گەیشتمە بەردەم هێڵی پشکنین، دیار بوو دوایین کەس بووم، کەسێک پێشم کەوت و ڕێگەی پێ نیشان دام و سواری فڕۆکەکە بووم.

ویستم بە دوای جێگەکەمدا بگەڕێم، بینیم تەنیا یەک کورسی چۆڵە، کە ئەویش جێگەکەی من بوو، هەموو لێیان دەڕوانیم، ژمارەی سەر

کورسییەکەم لەگەڵ کارتەکەم بەراورد کرد و لە پەرەوە دانیشتم، لەگەڵ دانیشتندا دەستم کرد بە خوێندنەوە، سەرەتای کتێبەکە بە شیعرێک دەستی پێ کرد؛ 'ئەو منداڵەی سەربازێک لە نیانگا کوشتی.'

دوای خوێندنەوەی شیعرەکە کتێبەکەمم داخست و لە بەردەممدا دامنا و خێرا لە جێگەی خۆم هەڵسامە سەر پێ، هەناسەم توند بووبوو، چەند هەنگاوێک دەستم کرد بە گەڕان، وەک ورچێکی شەل... لەگەڵ هەموو هەنگاوێک بە ڕاست و چەپدا دەستم بە لێواری کورسییەکانەوە دەگرت. گەڕابوومەوە نزیک جێگەکەی خۆم، سەرم بە سەر سینگمدا داهێشتبوو، ئاگام لێیان بوو لە ڕاست و چەپەوە دوو کچی سەرپەرشتیار ڕاوەستابوون. چەند جارێک بانگیان لێ کردم، یەکێکیان دەستی خستە سەر شانم و پێی گوتم: 'بەڕێز، تۆ باشیت؟'

سەرم هەڵبڕی و لێم ڕوانین و خێرا لە جێگەی خۆم دانیشتمەوە، بێ ئەوەی وەڵامی بدەمەوە. کاتێک دووبارە هەمان پرسیاری لێ کردمەوە، لەتاو ئازاری سینگم و تەنگەنەفەسیم نەمتوانی وەڵامی بدەمەوە و تەنیا سەرم بۆ ڕاوەشاند، لە بەر خۆمەوە گوتم: 'من بەخت ئەوەی پێ ڕەوا نەبینیم، وەکوو ئینگرێت یۆنکەر شاعیری میللەتەکەی خۆم بم!'

دیسان کتێبەکەم کردەوە و چوومەوە سەر هەمان شیعری پێشوو، لە ژێر لێوەوە و زۆر بە هێواشی:

'ئەو منداڵەی سەربازێک لە نیانگا کوشتی

ئەو منداڵە نەمردووە.'

دوای دووبارەخوێندنەوەی شیعرەکە، لە خەیاڵی خۆمدا دوو کۆپلەی سەرەتا و کۆتاییی شیعرەکەم هەڵگێڕایەوە و شوێن و کات و

دیمەنی ڕووداوەکانم بە کوردســـــتان گۆڕین. بە قەڵەمێکی دار کە بە قەد ســەرە پەنجەیەکی مابووەوە و بەردەوام لە گیرفانی کراسـەکەمدا بوو، لە تەنیشت شیعرەکەی ئینگرێت یۆنکەرەوە نووسیم:

"ئەو منداڵەی لە گەرمیان سەربازەکان کوشتیان

ئەو منداڵە نەمردووە

ئەو منداڵە مستی بۆ دایکی هەڵبڕیوە

کوردستان هاوار ئەکات، بۆن هاوار ئەکات.

بۆ ئازادی و دەر و دەشت

لە دڵی گەمارۆدراوی شارەکاندا

ئەو منداڵە بووەتە سێبەری سەربازەکان

پاسەوانە بە چەک و زرێپۆش و دارەوە

لە هەموو کۆبوونەوەیەکی یاساداناندا ئامادەیە

لە پەنجەرەی ماڵەکانەوە لە دڵی دایکی ئەڕوانێت

ویستی لەژێر خۆردا یاریی بکات لە گەرمیان لە هەموو شوێنێک

ئەو منداڵە گەورە بووە و بە هەموو کوردستاندا ئەگەڕێت

ئەو منداڵە بووەتە خێوێک و تەواوی جیهان دەگەڕێت."

دوای ئەوە کتێبەکەم داخســـتبوو، دەســـتم بە ســـەر بەرگەکەیدا دەهێنا، پاشـــان لە وێنەی ســـەر بەرگەکەیم ڕوانی، وێنەیەکی ڕەش و سپیی شـاعیر ئینگرێت یۆنکەری بوو، کە پێ دەچوو لەو وێنەیەیدا لە تەمەنی بیســـت ســـاڵیدا بووبێت: 'بێگومان ئەگەر تۆش چەند ســـاڵێک پێش ئێستا لە کوردستانەکەی من بوویتایە، وەکوو من، شیعر جێگەی ئازارەکانتی تێدا نەئەبووەوە.'

سەعاتێک بەو خەیاڵەوە بووم، بە تایبەتی بیرکردنەوە لە تاوانەکانی ئەنفال و هەڵەبجە، کە ئەو چەند ســـاڵەی دوایی تەواو بێ ئومێدیان

خوێندەوە.

فڕۆکەکە نیشـــتەوە و هێشـــتا من ســـەرم بە ســـەر کتێبەکەدا شـــۆڕ کردبووەوە، ســـــــەعـــات پێنـجی دوای نیوەڕۆ بوو، لە دەرەوەی فڕۆکەخانەکە تاکسییەکم گرت و پێم گوت: 'بمبە بۆ نزیکترین هۆتێل.'

پێنج سەد مەترێک لە نزیک فڕۆکەخانەکەوە لە هۆتێلی؛ "باشترینی ڕۆژئاوا" بۆ پێنج شەو جێگەم گرت.

لە ئێوارەوە تاوەکوو سەعات یازدەی شەو نووستم، کاتێک بە ئاگا هاتمەوە و لە سەعاتەکەی دەستمم ڕوانی، کە سەعاتێکی تر دەبێت لە فڕۆکەخـانە بم. وا بزانم خەونم بە میرزا کەریمی بـاوکمەوە بینیبوو، وەک هەموو جـارێک لە خەونمدا پێی دەگوتم: 'جەلال بە نیـازم لەو نزیکانە سەرت بدەم.' تەنیا ئەوەندە.

کاتێک گەیشـــتمە هۆڵی پێشـــوازیی فڕۆکەخانەکە، ســـەعات دوازدەی شـــەو بوو، لەوێ چەپکێک گوڵی ســـوورم کڕی، لە هۆڵی پێشـــوازی نزیک بوومەوە بینیم زیاتر لە دە ژن و پیاوی کورد ڕاوەســـــتابوون، بێدەنـگ دوورم گرت و لە پەنـاوە لەســـــەر کورســـــییەک بەرامبەر دەرگەکە دانیشتم.

ســـەعات بوو بە ســـێی شـــەو هێشـــتا میوانەکە، شـــێرکۆ بێکەس، نەگەیشتبوو، لەتاو ئازار چەند جارێک ویستم بڕۆم، ناچار هەستام و بەو ڕاڕەوەدا پیاسەم کرد، ئازارێک لە بڕبڕەی پشتمی دابوو، دانیشتن و گەڕان یـارمەتییان نەدەدام، بێجگە لەوەی چەند جارێک دوو دوو

حەبی ئازارم دەخوارد، بەڵام دیار بوو هیچ سوودی نەبوو. دەمزانی، کە تەنیا چارەسەر پاڵکەوتنە لەسەر پشت.

کاتێک من لە هاتوچۆدا بووم و جێگەکەم گیرابوو، هەروەها ئیدی نەمدەتوانی لەسەر ئەو کورسییە ڕەقە دانیشم، گوێم لێ بوو، بە کوردی بانگ و هاوار کرا و بوو بە چەپڵەلێدان.

چەپکە گوڵەکە و گۆچانەکەم بە دەستەوە و دە مەترێک لە پشتی خەڵکەکەوە ڕاوەستام، کە بەردەوام چاوم لەسەر شێرکۆ بوو. لە شوێنی خۆم نەجووڵام تاوەکوو شێرکۆ خۆی وەختە بوو بە بەردەممدا تێپەڕێت. کاتێک گەیشتە نزیکم گوڵەکەم بەرەو ڕووی شێرکۆ هەڵبڕی، بە یەکەم نیگا ناسیمیەوە. باوەشبەیەکداکردنەی ئێمە درێژەی کێشا و خەڵکەکە هەموو بە سەرنجەوە لێیان دەڕوانیین: 'گوڵی سوور؟!'

کاتێک شێرکۆ بێکەس ئەمەی گوت، چەپکە گوڵەکەم بەرەو ڕووی ڕاگرتبوو، پێم گوت: 'بەڵێ، سوور، بۆ ڕۆحی هاوڕێکانمان و هەزاران قوربانیی هەڵەبجە و ئەنفال.'

دوای ئەوە تا دەرەوەی فڕۆکەخانەکە لەگەڵیان چووم، شێرکۆ دەستی گرتبووم و هاوپێی من دەڕۆیشت، کاتێک خەڵکەکە هەموو لە ئاوازێک دەیانخوێند و فەرمووی شێرکۆیان دەکرد، من باڵی شێرکۆم گرت و پێم گوت: 'تەندروستیم زۆر خراپە و خۆم بە پێوە بۆ ڕاناگیرێت، ئەوە کارتی هۆتێلەکەمە و لێرەوە نزیکە، سبەی یان دووسبەی کەی مەجالت هەبوو، چاوەڕێتم.'

دواتر بە خۆمم گوت لەوانەیە دوای چەند ڕۆژێک بێت یان تەلەفۆن بۆ هۆتێلەکە بکات، بەڵام ڕۆژی دواتر شێرکۆ بێکەس بۆ هۆتێلەکە

هاتبوو، به تەنیا دانیشـــتبووم و ویســـکی و لیمۆم لەســـەر مێزێک دانابوو، پێش ئەوەی شێرکۆ بگات دەستم به خواردنەوه کردبوو.

کاتێک ئەو گەیشــت، باســەکانمان له ڕووداوەکانی کوردســـتانەوه دەستی پێ کرد، به تایبەتی هەڵەبجه و ئەنفال، ئەو باسەمان درێژەی کێشا و شێرکۆ شیعرێکی لەسەر هەڵەبجه به ناوی عومەری خاوەر بۆ خوێندمەوه.

دوای تەواو بوونی شـــیعرەکه، له یەکمان ڕوانی و من گوتم: 'ئیتر شاعیری میللەتێکی چەوساوه ئاوای گوت!'

'ئەو ناسۆره سەدانی وەک من و تۆ ئەکوژێت!'

بوتڵێک ویســـکیمان به هەردووکمان خواردبووەوه، چووینه ســـەر باسی سەردەمی گەنجێتی و چۆن یەکەمین جار یەکتریمان ناسیبوو، کاتێک هاتینه سەر ئەوەی باسی جەمال شارباژێڕی بکەین، پێم گوت: 'کاتێک جەمال شـــارباژێڕی کتێبی شـــیعریی پەرینامەی بڵاو کردەوه، تۆ لەگەڵ جەمال ئەوســـــا دانووتـان پێکـەوه نەئەکوڵا. گلەییـان لێ کردیت، که تۆ هۆکار بوویت.'

'هۆکاری چی؟

'دەی مەگەر سەروگوێلاکیان نەشکاندبوو.'

'ئەوه لەگەڵ کاک حوســـێن عارفیش باســـــی ئەوەمان کرد، گوایه براکانی ئەو خانمه کتێب ناخوێننەوه و پێ ئەچێت یەکێک پێی گوتبن.'

'ئیتر خۆت ئەزانیت ئەوســـا ســـلێمانی چۆن بوو، کەس نەیئەتوانی نهێنیی خۆی بپارێزێت. دڵنیا به ئاگاداری نەبووم و زۆرم پێ ناخۆش بوو.'

زانیم شێرکۆ مەستە، باسەکەم خێرا گۆڕی و دەستم بۆ کتێبەکەی ئینگرێت یۆنکەر ڕاکێشــا و گوتم: 'خۆزگە هەوڵت ئەدا شــیعری ئەو خانمەت ئەخوێندەوە.'

شـێرکۆ کتێبەکەی بە دەسـتەوە گرت و گوتی: 'بە ئینگلیزییە، ئینجا مەگەر تۆ بۆم بخوێنیتەوە.'

دوای ئەوەی هەردووکمان دەســـتمان کرد بە پێکەنین. ژیاننامەی ئینگرێت یۆنکەرم بۆ شێرکۆ باس کرد و شیعری یەکەمیم خوێندەوە، کە لە هەمان لاپەڕەی کتێبەکەدا کردبووم بە کوردی.

پاش تاوێک بێدەنگی، نازانم چۆن بوو ئەوەم هاتەوە خەیاڵ، پێم گوت: 'شێرکۆ ئێستا خۆم و خۆتین و تەنیا بۆ دەردەدڵ بە ڕوونی و ڕاستی باس لەو ڕۆژە بکەین، بەڵام وەک شاعیرێک، کە ئێستاش ئەو گلەییەم لێت هەیە، کە تۆ و عەبدوڵڵا پەشــێو و هاوڕێیانی تر بەو بڕیارانە ڕازی بوون و ســـمێڵتان بریســـکەی لێوە ئەهات، تەنانەت شانازیشتان بە خۆتانەوە ئەکرد.'

'کام بڕیار؟'

ڕۆژی بیسـت و دووی سـێی ١٩٧٢م مەبەسـتە، یەکەم میهرەجانی شـیعری کوردی لە کەرکووک. لە هۆڵی قوتابخانەی ئیمام قاسـم بوو، کە بڕیاری سانسۆرکردنی من و جەمیل ڕەنجبەر و چەند شاعیرێکی تر، نەوەک هەر ســانســۆرکردن، بەڵکوو بڕیاری جۆرێک کوشــتنی مەعنەویمان بوو.'

'ئەگەر بتەوێت بە عەقڵی ئێســـتام باس لەو ڕۆژانە بکەم، لەوانەیە تەواو ڕایەکی جیاوازم هەبێت.'

'تۆ دەبووایە ئەو ڕۆژە هەڵوێســـتت هەبووایە، دووبەرەکییەکی ناشـیرین بوو، ئێوە لە ژوورەوە و ئێمە لە حەوشـەی مەکتەبەکە. من

ببوومایە لەجیاتی تۆ و هاوڕێکانی ترمان، ڕازی نەئەبووم و ئەهاتمە دەرەوە. ئەوە هەڵەیەکی گەورە بوو. ئەزانی، ئەوەی لە ڕوانگەدا گوتمان و کردمان، ئەوە تەواو پێچەوانەکەی بوو. دوای دوو ساڵ و لەو بە ناو یەکەم میهرەجانی شیعری کوردییە لە کەرکووک؛ یەک شەقی تێ هەڵدرا و خرایە تەنەکەی خۆڵەکەوە، بە تایبەتی تۆ، ئەوە پەشێو لە ڕیزی ڕوانگەدا نەبوو؛ ئەی تۆ؟ ئێوە باش ئەتانزانی شیعری هاوڕێکانتان لەسەر بیر و ڕای جیاواز و ڕەخنەگرتن قەدەخە کراون، هیچ هەڵوێستێکتان نەبوو. هەروەها پێشتر ئێمە ئەوەمان وەک هاوڕێ و لە کۆبوونەوەکانی ڕوانگەدا گەلێک جار باس کردبوو. هەرچەند تۆ لە ژمارەکانی ڕوانگەدا هیچت بڵاو نەکردەوە، ئەوەش ئەوەندەی تر گومانی لە لا دروست کردم، یان ئەوسا لە خۆتت ڕانەئەبینی؟!'

'ئەزانیت جەلال، ئێمە هەمووومان بە جۆرێک لە ژێر کاریگەریی ئەو ڕۆژ و سەردەمەدا بووین. ئەی تۆ ئەوەت لە بیر چووەتەوە لە گوتاری ڕوانگەدا چی نووسرابوو، نموونە؛ "نووسەر و شاعیری ئەمڕۆ، شانبەشانی پیشەی نووسین و شیعر، کارگێڕیشە، شۆڕشگێڕیشە، جەنگاوەریشە، ئێمە نووسینمان مرۆڤی کورد دەینووسێت، بۆیە بۆ نەتەوەی کورد دەبێتە مەشخەڵ." زۆر لەوە زیاتریش، ئەتوانم بڵێم تەنیا من پێڕەوی کرۆکی ناوەڕۆکی گوتاری ڕوانگەم کردووە، زیاتر لە تۆ و هاوڕێکانی ترمان.'

'لەوەیاندا تەواو لەگەڵتدام، ئەگەر بە چاوی ئێستامان لە بانگەوازی ڕوانگە بڕوانیین، زیاتر بەلاغێکی نەتەوەیی و سەربازی بوو، وەی لەوەی ئەدەبی و هونەریی بێت. لە ڕاستیدا شێرکۆ؛ ئەگەر منیش ئاوا کەمئەندام نەبوومایە، سالانی ڕابردوو ئەگەڕامەوە، وەک تۆم نەئەکرد. بەڵام لەوێ ئەبووم، ئێمە بە بیری ڕوانگە ویستمان پێکەوە بەرگەی

ئەو کاریگەرییانە بگرین و ملکەچ نەبین! باشـــترە بڵێم؛ بەرگەی کوردبوون بگرین، کە زۆر ســـەختە. بەڵام دیارە ئێوە ئەو ڕۆژە لە ئاستی ئەوەدا نەبوون. ئەوە تەواو بڕیارێکی سیاسی بوو، لێرەدا تەنیا مەبەستم لە هەڵوێستی شەخسی ئێوە بوو، چونکە ئێمە هەفتەیەک پێش ئەو ڕۆژی میهرەجانە، بەرنامەیەکمان نووسی بوو، کە ئێمە بە چ مەرجێک بەشداری ئەکەین، من و تۆ، سامی شۆڕش و پەشێو، مەحەمەد بەدری، سەلاح شوان، جەمال شاربازێڕی، وابزانم عەبولسەلام ئامادەبوو، کە پێکەوە یەک هەڵوێستمان هەبێت. بەڵام بەداخەوەم. تەنانەت ئەوان بەوەشەوە نەوەستان ئیدیعای حیزێتی و نێربازیشیان خستە پاڵمان!'

'بە هاوڕێیەتیمان جەلال؛ من ئەوانەم هەمووی دوای میهرەجانەکە بیست! پاشان سانسۆرکردنی تۆ و برادەرانی تر لەو میهرەجانەی کەرکووک، بە بڕیاری مارف خەزنەدار بوو، چونکە ئەوسا ئەو لێپرسراوی میهرەجانەکە بوو.'

فایلێکی زەردم لە جانتاکەم دەرهێنا و خستمە بەردەم شێرکۆ و پێم گوت: 'ئەوە دەربارەی ئەو میهرەجانی شیعرەی کەرکووکە، بە ناونیشانی؛ لە یەکەم میهرەجانی شیعری کوردی لە کەرکووک چی ڕووی دا، بە نیازم بیکەم بە کتێبێک.'

شێرکۆ فایلە زەردەکەی بە دەستەوە بوو، خۆمم لێ نزیک کردەوە و پێکەوە لە لاپەڕەکانیمان دەڕوانی: 'ئەو شیعرەی جەمیل ڕەنجبەر، شایانی ئەوە بوو یاساغ بکرێت و تەنانەت ڕێگەشی پێ نەدەن بخوێنرێتەوە، ئینجا تو هاوڕێیەتیمان ئەو پیاوە قابیلی ئەو هەموو ئیهانەپێکردنە بوو؟'

'تۆ ڕاسـت ئەکەیت جەلال، کاتی خۆی جەمیل لە شـاخ هەمان ئەو گلەییەی تۆی لێ کردم.'

'ناحەقی ناگرم!'

لکە زەیتون لە گێژاوی خوێنا.'

'ئەوە ناونیشـانی شـیعرەکەی جەمیلە، لەگەڵ ئەوەی عەبدوڵڵا پەشـێو، لێرەدا من نامەوێت بەراوردیان بکەم، یان کامیان تەنیا بۆ وروژاندنی هەسـت و سـۆز و ڕازیکردنی دڵی هەمووان نووسـراوە! بەڵام کە پێشـوەختە بڕیار درابوو تۆ لە سلێمانی و پەشێو لە هەولێر هەڵبژێرن، لەبەر بەرزڕاگرتنی کڵپەی شـۆڕش. ئەمڕۆ ئەبێت تۆ و پەشێو ئەو پرسیارە لە خۆتان بکەن.'

'جەلال گیان، ئەوە من دوای نەمانی جەمیل ڕەنجبەر بە باشی بیرم لێ کردەوە، بە عەقڵی ئێسـتام تەواو لەگەڵ ئەو قسـانەی تۆدام، ئەو کاتە تۆ و جەمیل بێجگە لەوەی چەپ بوون، بیرکرنـەوەی ئێوە بۆ تێگەیشتنی زۆرینە گران بوون. هەروەها حیزبی شیوعییش لە بەرەی گەلدا نەبوون و هاوپەیمانی بەعس بوون، ئیتر تۆ و جەمیل و گەلێک هاوڕێی ترمان ئەو ڕۆژە باجەکەیتان دا. ئەمە سـاڵی ١٩٧٢وە و هەموو کورد گۆرانیی بە باڵای مسـتەفا بارزانی و حوکمی زاتیدا هەڵئەدەن.'

'شـێرکۆ، ئەگەر بمانەوێت لە مەبەسـت و کرۆکی بابەت لا بدەین، ئەوا بەو جۆرە ئەڵێین، ئاخر فلان شـاعیر بۆیە پەراوێز خرا چونکە بیر و ڕای جیاواز بوو، لە کاتێکدا ئێمە باس لە میهرەجانی یەکەمی شیعری کوردی ئەکەین، کە نەئەبووایە بە سیاسـی بکرایە، ئینجا پێ ئەچوو... شاعیرانێک بەشدار بوونایە، کە بیر و باوەڕیان جیاواز بوو،

که به شـیعر باسـی ئازاری چەوسـاندنەوەی خۆیان بکردایە، نەوەک لایەنێک قۆرخی بکات.'

'ئەوسا و دواتریش هەموومان شیعرمان وەک کەرەستەی شۆڕش ئەبینی.'

'دەی، قوڕ بەسەر ئەو میللەتە!'

'جەلال، تۆش سـەردەمانێک ئەو کارەت کردووە. سـاڵی حەفتا و چوار تۆ ڕادیۆی شۆڕشت بەڕێوە دەبرد و هەموو هەفتەیەک شیعرت بۆ ڕۆژنامەی برایەتی ئەنووسـی. تۆ واز لەوە بێنە و گوێ لەم چەند دێرە شیعرەی جەمیل ڕەنجبەر بگرە:

بۆ پێکانی شەوی شۆڕش وا لەریدا
چونکە تا پار.. تا ئەمڕۆکەش..
لەپردی پەیمانی چەورا، هاتین، بەغار
هیچمان نەینا،
نە بۆ برسی، نە بۆ هەژار.'

'شێرکۆ، گوێ لە کۆپلەی دوای ئەوە:

ئەگەر شیعرم.. قایل بوایە بەژێردەستی
گوێتان دەگرت
خوێن و زامی گریەی دوێنێ..
بە بار داخی پێ دەخواردن
ئەگەر شیعرم دانسی شۆخی ئاهەنگ بوایە
گوێتان دەگرت
بلیتێکی گران بایی..
سەدان دینار، زۆر قوربانی پێ دەژماردن.'

من خوێندمەوە و شـێرکۆ بێدەنگ لە دێڕی شـیعرەکەی دەڕوانی، وەک بیەوێت لە خەیاڵی خۆیدا دووبارە بیخوێنێتەوە. پێم گوت:

'پاشان جەمیل بەوە کۆتاییی بە شیعرەکەی ئەهێنێت:

شیعرەکانم..

گۆرانییەکی بیری نوێیە

پارووی دەمی زگی برسی کوردی پێیە

شیعرەکانم خوێن و گڕن

وەک دایکێکی، کۆرپە ون بوو

بۆ پەلاماری پەیامێ.. هار و دڕن

بۆیە ئەگەر..'

هەردووکمان بە کۆرس گوتمان، بۆیە ئەگەر... بۆیە ئەگەر...

لاپەڕەکانمان هەڵدایەوە و گەیشتینە سەر شیعرەکەی پەشێو، گوتم:

'ئەوەش شیعرەکەی پەشێو.'

'ئەرێ جەلال دیارە دوایيش دێیتە سـەر بەراوردکردنی خۆم و خۆت، باشـە لەبەر ئەوەی ئامادەی ئەو شـەڕە بم، پێکێکی خەسـتم بۆ تێ کە.'

'ئەوەندەم بەسە، کە توانیم بەرەو ڕوو وەک هاوڕێ و دوو شاعیر پێت بڵێم. میللەتانی دونیا بۆیە خاوەنی زمان و فەرهەنگ و هونەری ڕەسـەنی خۆیانن، چونکە مرۆڤی خاوەن هەڵوێستیان هەیە و تا سـەر ئێسقان لەگەڵ یەک ڕاستگۆن. ئەو ڕۆژە ئەبووایە ئەوە ڕووی نەدایە. ئەوە ئاوێک بوو ئێوە ڕشتتان، کە تا سەد ساڵی تر نەوەی دوای ئێوە پێی تێ ئەخشـێنن و شـانامەیان لێ ئەبێت بە شـیعر، ئێمە لە ڕوانگە ویستمان شیعر لە شانامەوە بگۆڕین و شوناسی هونەری خۆی پێ بدەینەوە، بەڵام ئەو ڕۆژە لە کەرکووک... تۆ پشـتت کردە ڕوانگە و

دواتر هەر لێشی پەشیمان بوویتەوە. هەروەها هاوڕێکانی تریشمان، ئیتر با لەوە زیاتر لەسەری نەڕۆم. باش بزانە هاوڕێم خەمەکەی من تەنیا ئەوە نییە، کێ لەوێ بردییەوە... کێ باشترینە، یان کێ بوون ئەو کارەیان کرد و داوای لێبووردنێکی ئێمە قەرزار بن، ئەوە هەڵەیەکی مێژوویی بوو، کە ڕاستبوونەوەی بۆ نییە.'

'ئەگەر تۆ ئەم دوو شیعرە بە باشی بخوێنیتەوە و بگەڕێیتەوە بۆ ئەو سەردەمە و ڕای گشتی، کە بە دەگمەن کەسێکت ئەدۆزییەوە لە ژێر کاریگەریی ڕاست و چەپدا نەبووبێت. هەروەها دەنگۆی بەیانی یانزەی ئازار و شۆڕشی ئەیلوول کەم نەبوو، بگرە بۆ خۆی پەتایەک بوو! کە جەنابیشت گرتت!'

'ڕاستەکەیت، ئەی قوڕبەسەر ئەو میللەتەی شاعیری تێدا هەڵناکەوێت.'

'ویسکییەکەی چاکە جەلال! من کاتی خۆی ئەو گلەییەم لە پەشێو هەبوو، لەسەر کۆپیکردنی بیرۆکەی ئەو شیعرەی تۆ "نەمر"، کە ساڵی حەفتا نووسیت و پێم وا بێت لە ژمارە شەشی هاوکاریدا بڵاو بووەوە، پاشان پەشێو هات و ساڵی حەفتا و دوو لەو میهرەجانە، لە ژێر ناوی "هەندێک وانە بۆ منداڵان"دا خوێندییەوە. ئەبووایە پەشێو وەکوو سەرچاوە ئاماژەی بە شیعرەکەی تۆ بکردایە.'

'ئەی ناونیشانی، شەونامەی دڵدارێکی تینوو، لەگەڵ شەونامەی شاعیرێکی تینوو!'

'بەڵێ، زۆربەمان لە سەرەتاوە تووشی ئەو هەڵەیە بووین!'

'دوانزە وانە بۆ منداڵان، پەشێو ئەم چەند دێڕە لە شیعرەکەیدا نەبووایە، ئەویشیان وەکوو من و جەمیل شاربەدەر ئەکرد، گوێ بگرە:

منداڵەکان
لەسەر بۆرییە نەوتەکان
لە دیواری
ئاودەستخانەی مزگەوتەکان
دە ملیۆن جار
نووسیمان بژی چەوساوە
نووسیمان بژی کرێکار
بەڵام، هەموو نووسینەکان
تەنیا جارێک
نەیانتوانی ببنە پاروو
تێر کەن زگی کرێکارێ.'
'دەربڕینی پەشیمانییە لە بیری چەپ!'

'بەڵام جەلال نابێت ئەوەت لە بیر بچێت، کە ئێمە باس لە شیعری بەرگری و سەردەمی شۆڕشی ئەیلوول و بە تایبەتی بەیانی ١١ی ئازار ئەکەین.'

'تکات لێ ئەکەم شێرکۆ، ئێمە ئێستا وەک دوو شاعیر، لە سەردەمێکی تردا و لە پاشەملە، زۆر بە ڕاشکاوی و تایبەت... باس لە هونەری شیعر ئەکەین، ئیتر لە هەرچی سەردەم و ئان و ساتێکدا بێت.'

'ئەوسا ئاوا بوو، کە لەجیاتی جەمیل ڕەنجبەر بیتاقەکە بۆ عەبدوڵڵا پەشێو دەرچوو، ئەی سلێمانی، لە نێوان من و تۆدا...'

کاتێک شێرکۆ ئەمەی گوت، فایلە زەردەکەم لەدەست شێرکۆ وەرگرت و قسەکەیم پێ بڕی: 'بۆ جەنابت دەرچوو. ئیتر ئەوەی خۆم و خۆت با نهێنیی نێوان خۆمان بێت. تازە تۆ بوویت بە پێغەمبەری

ئاخر زەمانی میللەتی کورد و من شەڕی تۆم پێ ناکرێت، تۆ خاوەنی شیعری ''سوتماک''یت، ئەو شاکارە. لە ئێستادا تەنیا ڕەخنەم لێت ئەوەیە، کە بە داخەوەم، لایەنگر بوویت و چاوت لەو هەموو کوشتار و زوڵم و زۆرەی ئەم پازدە ساڵەی ڕابردوو پۆشی. شیعرت بۆ زۆر کەس نووسی و ناوی شۆڕشگێڕت خستە پاڵیان. دڵنیابە لە پاشەڕۆژدا نەوەیەک دێت و ئەو ڕەخنەیەت لێ ئەگرێت.'

'بۆ... کێ؟'

'ئەوانەی لە شەڕی براکوژیدا دەستیان هەبوو یان بەشدار بوون!'

'لەوەیاندا من لەگەڵتدا نیم.'

'دیارە جارێ زووە، با کەسانی تریش پێت بڵێن و کاتی بە سەردا تێپەڕێ. شێرکۆ، نەک بەتەنیا تۆ، بەڵکو نەوەیەک لە داهاتوودا دێت و لەسەر هەڵەکانمان مەحکەمەمان دەکەن، بۆ نموونە؛ لەسەر ڕەوایەتی دان بە وشەی شەهید لە شیعری کوردیدا، تۆ بزانە ئەو وشەیە چ ڕەگ و واتایەکی دژە هونەر و ئەدەبی لە پشتەوەیە!'

'جەلال تۆ، پێش ئەوەی شاعیر بیت، شۆڕشگێڕ و کەسێکی چەپی بێوێنە بوویت، بە بیرت دێت کاتێک یەکەم جارمان بوو یەک ببینین، داوات لێ کردم بخوێنمەوە، هەموو ڕۆژێک بە دوامدا ئەگەڕایت و کتێبت بۆ ئەهێنام، من ئەوسا نە شیعر و نە سیاسەت هیچیانم لە خەیاڵدا نەبوو، بگرە هەر بیریشم لێ نەئەکردنەوە، تۆ تووشی ئەم دەردیسەرییەت کردم. ڕوانگەش بیرۆکەی تۆ و عەبدوڵڵا عەباس بوو، بەیاننامەکەش خۆت نووسیت.'

'پێکەوە چووین بۆ چەقڵاوە؟!'

'بەڵێ، من ئەوسا تەمەنم چواردە ساڵ بوو. هەموومان بەخیلیمان بە تۆ ئەبرد، تۆ ئازا و چاونەترس بوویت، هەروەها، بەهاری غالب

عەربەتی، جوانترین کچی شـــاری ســـلێمانی عاشـــقی تۆ بوو. ئیتر ئەوەش قسمەت و نەسیبی تۆ، لەم دووره ولاته خۆت ئەشاریتەوە و سەیارە ئەتکات بە ژێرەوە و گێرت ئەکات.'

'وەک مام زامن ئەیگوت، کە قســە هاتە ســەر ئەوەی گوتمان ئیتر ئەوەش قسمەت و نەسیب، باسەکە بگۆڕین یان بێدەنگ ببین باشترە.'

'جەلال، مام زامن کێیە؟'

'بۆ تۆ مام زامنت نەئەناســـی؟ مام زامن لە گەڕەکی مەڵکەندی دووکانی نوقڵفرۆشی هەبوو؟!'

'ئەوە یەکەم جارمە ناوی ئەبیستم. یان بە بیرم نایەتەوە... وا بزانم کاتی خۆی ئەو ناوەم بەر گوێ کەوتووە!'

'خۆزگە بە منداڵی تامی نوقڵەکانی مام زامنت ئەکرد.'

'ئەگەر باش لە بیرم بێت، ناوی مام زامنم لە دەمی فایەق بێکەسی باوکمەوە بیستبوو یان کامەران موکری بوو، بیرم ناکەوێتەوە.'

'ئێ، ئێ. دڵنیام هاوڕێی نزیکی باوکت بووە!'

'وەک ڕۆحلەبەرێک هیچ پاساویکمان لە پێش نییە تاوەکوو لە پرۆسەی مردن بترسین!'

کاتێک مام زامن ئەمەی گوت، لەسەر کورسییەک بەرامبەری دانیشتبووم، سەرم بە لای شانی چەپمدا لار کردبووەوە، زۆر ماندوو بووم، چاوم نووقاندبوون و مام زامن زووزوو نووزەیەکی لێوە دەهات، بێ ئەوەی بیەوێت هیچ بڵێت. باڵەکانم شێوەی پارچە پەڕۆیەک بەملاولامدا شۆڕ بووبوونەوە، وەک بڵێیت لەسەر کورسییەکەم پاڵ کەوتبم.

مام زامن بە مقاشەکە پشکۆی نێو زۆپاکەی هەڵدەگێڕایەوە، دوو قۆپچەی یەخەی کراسەکەی ترازاندبوون و دەستی بە نێو تووکی سینگیدا دەگێڕا، لێی ڕوانیم و پێی گوتم: 'جەلال، تۆش لە ترسی مردن، چەشنی ئەوانی تر لەتاو زەبری هەوەسەکانت لە باوەڕ و کردەوەکانی ڕابردووی خۆت پەشیمان نەبیتەوە و داوای ژیانێکی ئەبەدیم لێ بکەیت.'

'نەخێر، بە جەستە ماندووم، وەک تر بە نیازی مردن نیم و ئیشم زۆر ماون.'

'ئیشت زۆر ماون؟! تێ گەیشتم.'

پێم وا بێت ئەو ڕۆژە بێزاری ئەوە بووم، لەگەڵ قادری برامدا گفتوگۆیەکی دووردرێژمان کردبوو، کەسمان نەمانتوانی باوەڕ بەوی ترمان بهێنین. ئەو وەک لێپرسراوێکی قوتابییانی پارتی، منیش

لێپرسراوی سلێمانی قوتابییانی شیوعی بووم. له یەک کات و بۆنەدا هەردووکمــان گوتــارمــان خوێنــدەوە، وەکوو دوو بەرەنگــاری ســەرســەختی یەکترین، بەڵام دوای ئەوە قۆڵمان کرد بە قۆڵی یەکا و زیاتر لە دوو ســەعات پیاســەمان کرد. لەســەر ئەوە، مالیک ماوەیەک خۆی لە قادر توورە کردبوو، تاوەکوو من ڕۆژێک ئاشتم کردنەوە.

له غەریبی، دیمەنی ئەو یــادەوەرییــانە بەردەوام لە خەون و خەیاڵەکانمدا دووبارە دەبووەوە، بەتایبەتی لەو ســات و ڕۆژانەدا، کە ئــازار و تەنیــاییم زۆریــان بۆ دەهێنــام و لە ژیــان بێهیوا دەبووم. دەمزانی ژیان کاڵوکرچ و بێڕەنگە و دەبێت خۆم ڕەنگی پێ ببەخشــم و بیڕازێنمەوە، پاشــان ســروشــتم چارەنووســم دیاری دەکات. ئەگەر شــتێک هەبێت من لەپێناویدا بژیم؛ گەڕانەوە، لەزەتی نوقڵێکی ترش و شیرین، خەونی ئازادی، کە ئێستا لەپێناویاندا دەژیم.

بێجگە لە تەنیایی، جەســتەی تێکشــکاوم باری ســەر شــانمی گران کردبوو، بۆ چوونەبــازاڕێک، بە چوون و هــاتنەوەم زیــاتر لە چوار ســــەعاتم پێ دەچوو، بــازاڕێک، هەر هەزار مەترێک لە مــاڵەکەمەوە دوورە، زیاتر لە مەترێک بەفر بارییبوو، بۆ بڕینی ئەو بەفرە، پێویستیت بە دوو قــاچی ســــاخە، کە بتوانێت لەســــەر خۆی ڕات بگرێت و هەنگاویان پێ هەڵبێنیت. بڕینی ئەو ڕێگەیە بۆ کەمئەندامێکی وەک من ئەســــتەمە، بەڵام نــاچار بووم، چونکە خواردن لە مــاڵەکەمدا نەبوو. ئەگەر بڵێم نەبوونی جگەرەکە زیاتر هانی دام ئەو ڕێگەیە کوورەکوور بگرمە بەر، ئەمەیان ڕاستترە.

ڕێگەیەک نەبوو بۆ گەڕانەوە، هیوایەک نەبوو بۆ بینینەوەی ئەوانەی ڕۆژێک خۆشــــم ویســــتوون، چاوم نەدەچوونە خەو، ئەگەر

دوای خواردنەوەیەکی زۆر خەوم لێ بکەوتایە، لە خەونمدا هێشتا لە ناو سندووقە چاپییەکەی ژێرزەمینەکەی ماڵە کۆنەکەماندا بووم. خەونێک یان دەتوانم بڵێم ترسێک، کە لە منداڵیمەوە لە ڕۆحمدا هێلانەی کردبوو. ئەو ڕووشاوییەی سەر ئەژنۆکانم بەردەوام دەخوران و توێژاڵیان هەڵدەدا، نازانم بۆچی تەمەنێک بوو سارێژ نەدەبوون.

ئەو ڕۆژەی بۆ بازاڕ چووم، کە گەڕامەوە لەتاو ئازار لەسەر قەنەفەکەم ڕاکشابووم، زۆر هەوڵم دا خۆم بخەمە سەر لا، دوای ئەوەی نەمتوانی و لەتاو ئازار چاوم نووقاند، دیسان ئەو پرسیارەم لە خۆم کرد؛ ئەگەر زوڵمیان لە بەهار نەکردایە! ئەوا مام زامن بۆ هەتاهەتایە ماڵئاوایی نەدەکرد و ئەو شارە بەر نەفرەتی ئەو نەدەکەوت، هەروەها جڵەوی ژیان و ویژدانی مرۆڤەکان لەو شارەدا ڕەنگی سروشتیی خۆیانیان دەنواند. منیش بەو جۆرە لە ژیان نائومێد نەدەبووم و وڵاتم بەجێ نەدەهێشت. ناسینی مام زامن و بەهار بۆ من، لەگەڵ ئەوەی لە ماڵی میرزا پەروەردە بووم، ئەمانە بە ڕێکەوت نەبوون و ڕێڕەو و چارەنووسی ژیانی منیان دیاری کرد، کە دەتوانم بڵێم بەبێ خواسی خۆم سکێچی فۆرمی کەسایەتی منیان کێشا. ئەوەیە بە درێژایی سی ساڵی ڕابردوو خەیاڵی منیان داگیر کردووە. ئەوە نهێنیی بوونی مام زامن با لەو لاوە بوەستێت، کە دەتوانم بڵێم لای کەس باسم نەکردووە، تەنیا ئەوانە نەبێت کە دەیانناسی، یان باشترە بڵێم؛ وەکوو من باوەڕیان پێی هەبوو. هەرچەندە ئەوانیش بەردەوام دەیانپرسیی: 'مام زامن چی بوو؟'

ئەو پیاوەی هەموو شیعرەکانی خۆمم بۆ خوێندبووەوە، هەندێک جار کە مەست دەبووم، دوای خوێندنەوەی شیعرەکەم، پەڕەکەم لە

دەفتەرەکەم دەکردەوە و لوولم دەکرد و دەمخستە ناو زۆپاکەوە، ئەوسا هەستم دەکرد ئیتر ئەو شیعرەم بۆ هەموو دونیا خوێندووەتەوە و ئیتر دەوری تەواو بووە.

ڕەحیم موکریانی و سوبحی فەیلی دەیانگوت؛ مام زامن خوداوەند بوو، هەروەها مالیکی ئامۆزاشم، کە بەس من تێی دەگەیشتم و زووزوو ئاماژەی بە هەمان شت دەدا. ئەوەی بە لامەوە جێگەی پرسیار بوو، پەیوەندیی نێوان مالیک و مام زامن بوو، هەندێک جار مام زامن، کە قسەی دەکرد پشتی لە مالیک بوو، کەچی مالیک لە شوێنی خۆیەوە سەری بۆ دەلەقاند و وەک گوێی لێی بووبێت و لە تەواوی قسەکانی گەیشتبێت، لەو نهێنییە نەگەیشتم و هەروەها لەو بارەوە پرسیارم لە مام زامن نەکرد.

ئەمڕۆ بیست و حەوت ساڵ بە سەر ونبوونی مام زامندا تێدەپەڕێت. ناتوانم یادەوەرییەکانی لە بیر بکەم، باشترە بڵێم؛ ئەمڕۆ بیست و حەوت ساڵ بە سەر ونبوونی مام زامن، بەهار و دایکمدا تێپەڕیوە و ڕۆژی چوارشەممەیە، لە یادی ئەواندا دوازدە ساڵێک پێش ئەمڕۆ، شیعرێکم نووسیبوو، بە دیواری ڕاڕەوی ماڵەکەمدا هەڵمواسیبوو، لە کۆنیدا کاڵ بووبووەوە و چەند جارێک تۆخم کردبووەوە، جاران بە خوێندنەوەی شیعر، بە تایبەتی شیعرەکانی خۆم ئاسوودە دەبووم، بەڵام ئێستا خوێندنەوەی شیعر سوکنایی بە دڵم نابەخشێت، وەک بڵێیت ئیتر شیعر جێگەی خەون و ئازارەکانی منی تێدا نابێتەوە:

"چاو لە ئاستی نەخشەیەکی دڕێنراوا،
چۆن فرمێسکی بکاتە ڕێی دۆزینەوە؟
گیان لە بەردەم کەشکەڵانی چوار دیواری

دڵێکی شەقارکراوا،
چۆن ببێتە باڵی حەزی
مەلی هیوای پەڕینەوە؟
دڵۆپەئاورنگی لەسەر کوڵمی زەردی
بەهارێکی سووتێنراوا،
چۆن ببێتە ڕۆژمێری بێکۆتایی."

دکتۆر پێی گوتم؛ کە فریای گەڕانەوەش ناکەوم و گوایە دڵم بەرگەی چەند مانگێک ژیانی بە بەرەوە نەماوە، بەڵام دیارە مام زامن ساڵێکی دیی ژیانی پێ ڕەوا بینیوم. کە لەم ساتەدا، نامەوێت زۆر بیری لێ بکەمەوە، هەروەها ناشمەوێت بچمە نێو قووڵاییی یادەوەرییەکانمەوە، یان بیر لە ئەنجامی ئەو گەڕانەوەیەم بکەمەوە. ئیتر ئەگەر بۆ مردنیش بێت، کە دەمێکە بە خەون و خەیاڵ، یان هەندێک جار ئەزموونی ئەو مردنەم کردووە و بێ هیچ ترس و دوودڵییەک پێشوازی لێ دەکەم. گرنگ ئەوەیە من بۆ کوردستان دەگەڕێمەوە و دەچمە هەولێر، ئەگەر توانیم تەنیا بۆ یەک جار سەرێک لە سلێمانی دەدەمەوە، لە گەڕەکی سەرشەقام چاوم بە داروپەردووی خانووە کۆنەکەمان بکەوێتەوە، کە ڕۆحم لە هەموو شوێنێک زیاتر هۆگریەتی.

لەو تەنیاییەمدا، وەکوو هەموو جارێک لەگەڵ خۆمدا دەدوام، سووبحی فەیلی، لە ناکاو لە ناوەڕاستی ژوورەکەدا پەیدا بوو، بە دەستی چەپی گەڵوگونی دەخوراند. کاتێک بینیم لێی سڵەمیمەوە، وەک لە غەیبەوە پەیدا بووبێت.

هێشتا دەستی چەپی لە نێوان ڕانەکانیدا بوو، دەستی ڕاستی بەرەو ڕووی من بەرز کردەوە، بە تووڕەیییەوە گوتی: 'تۆ وەک

سەگی گەڕ دەبێت لەو قەسابخانەیەی خوار شاری سلێمانی بمریت، وەک جەماله گەڕ، بەڵێ وەک ئەو دڵت بوەستێت و بکەویت و بمریت، چونکه تۆ و جەمالی سەگ زۆر له یەک ئەچوون، ئینجا ئەوانەی ئەوەنده وەفادارن زۆر ناژین، چونکه تۆ تا بچیته تەمەنەوە زیاتر بەرەو ویرانبوون ئەچیت و بەرگەی پیری ناگریت!'

'ئەریّ تۆ ئەڵێیت گوێت له ناوی خۆت بوو، وەک بایەقوش پەیدا بوویت، تۆ کەی ئەوەنده بێئەدەب بوویت، خۆم له خۆمدا نیم و تۆش بەو قسانەت ئەوەندەی تر ئازارم ئەدەیت.'

'دەی له قسوورم عافوم کە، بێزارم کاتێک بەو جۆره دەتبینم. جەلال تۆ قەت زەلیل نەبوویت و نامەوێت بەو جۆره بتبینم. گوێم لێت بوو، جەلال گوێم له هەموو قسەکانت بوو!'

'هەر دێیت، دێیت، به ملی شکاوت هەموو جارێک له ناکاو پەیدا ئەبیت، کاکه تۆزێک به هێمنی.'

'دەی باشه، دەڵێم جەلال تۆ جەمالت له بیره؟'

'جەمالی برام؟'

'نەخێر، تووتەڵەسەگەکەم مەبەسته، که به ناوی جەمالی براتەوە ناوت نابوو.'

'ئێ، ئێ.'

'نامیق ئاغای هاوڕێی باوکت، لەسەر ئەوە لێت تووڕه بووبوو!'

'دایکیشم زۆری پێ ناخۆش بوو.'

'ئەزانیت جەلال، ئەوە نامیق ئاغا به دایکتی گوتبوو، له دڵسۆزی، چونکه نامیق ئاغاش وەکوو ئێوه دڵی گەوره بوو، ئەویش ئەیویست خەمی هەموو خەڵکی شار هەڵبگرێت، نامیق ئاغا دڵی ئەوەنده گەوره بوو له نێو سینگیدا جێگەی نەدەبووەوە، ئەو پیاوەی بۆ یەکەم جار

به تۆی گوت: "جەلە سەرزل." تۆش ماوەیەک لەسەر ئەو قسەیەی ڕقت لێ هەڵگرتبوو، بەڵام نەتدەزانی ئەو پیاوە لە خۆشەویستییەوە ئاوای پێ ئەگوتیت، چونکە لەگەڵ ئەوەشدا کە قسەی زۆر ئەکرد، بەڵام هەندێک جار لە شەرمنیدا ناو و ناتۆرەی لە خەڵکانی نزیکی خۆی ئەنا. ئێستا تێ گەیشتیت مەبەستم کێ بوو؟!'

'بەڵێ، بەڵێ، نامیق ئاغای گەڕەکی سەرشەقام، ئەو پیاوە بێوێنەیەی کە هیچ ڕەوشتێکی ئاغای تێدا نەبوو.'

'ئەی جەماله گەڕ؟ هەرچەند دەڵیش بوو، چونکە جەمال زیاتر لە دە ساڵ بە دوای قنگی تۆ و مالیکەوە بوو، ئاگای لە هەموو هەڵسوکەوت و کردەوەیەکی باش و خراپتان بوو.'

'ئەرێ سوبحی تۆ پێم ناڵێیت، کەی لە کۆڵم ئەبیتەوە، ماوەی ساڵێک دیار نەبوویت دڵم خۆش بوو، وام زانی تۆش خۆتواتەنی وەک سەگ لە جێگەیەک تۆپیویت و لە دەستت نەجاتم بووە! بەڵام...'

'بەڵام چی؟'

'بەڵام تۆش وەک من ناتوانیت، واز لەو شوێن و خەڵک و مێژووە بهێنیت!'

'دەی سەری مام زامن بە قوڕدا بچێت!'

'بۆ مام پیاو، مام زامنی داماو چی بکات؟!'

'ئەو تۆی پێ ناساندم و تووشی ئەم خەمەی کردم.'

'بۆ تۆ حەزت ئەکرد نەزانێکی مەرگدۆست بوویتایە؟'

'نەخێر، عەیبت نەکرد، قەت بیرم لێ نەکردووەتەوە.'

'دەی ئەو گەڕەلاوژێیەت لە چییە؟!'

'تۆ مەجبوورت کردم ئەو قسەیە بکەم!'

'باشە، بزانم بۆچی هاتوویت؟!

'دەڵێم جەلال شیعری تازەت نووسیوە؟!'

'زانیم، بە ناخێری گیانت ئەو پرسیارەم هەر لێ ئەکەیت، لەتاو ئازار خەو نەچووەتە چاوم، ئینجا من بەم جەستە تێکشکاوەمەوە چۆن بتوانم پەی بە قووڵاییی خەیاڵەکانم بەرم و سەرنجم لەسەر ساتێک ڕابگرم، بزانە ئەو چەند دێڕە:

کێ بە کۆڵانەکاندا تێپەڕێت
لە سێبەری دیوارەکاندا ون بێت
دارگڵۆپەکان شایەتحاڵن
پەنجەرەکان کێ لێوەیان هەڵهات
سنوورەکان تەلبەندن
منداڵەکان ناگەڕێنەوە
چرای ماڵەکان خامۆشن
دیواربەندکان پۆرترێتی باوکانن
ڕاخەرەکان ڕەنگی دایکانیان گرتووە.'

'تۆ دایم بۆ خۆدزینەوە لە نووسین بیانوویەکت هەبووە!'

'بۆ، سەخیف بەدڵت نەبوو؟'

'یەعنی!'

'سوبحی، ئێستا بیانووەکەم بۆ خواستی مردنە نەک بۆ نووسینی شیعر، ئەو حەبی ئازارەی بەکاری ئەهێنم، گێژ و وڕم ئەکات و هەرچییەکیش ئەنووسم هەست ئەکەم جۆرێکە لە گەڕەلاوژێ.'

'جەلال، تۆ ئەوە بە یەکێک بڵێ کە نەتناسێت!'

'ئیتر خۆ من زۆریی کەسم لەسەر نییە، منەتی تۆش بە هیچ!'

'دەی، دەی، جەنابی جەلالی میرزا کەریم، نەتەوەیەک چاوەڕوانی دەستودوامانی قەڵەم و نووسینەکانی تۆیە، ئێستا باشترین

شـاعیرەکانمان بوونەتە شـایەر و شـانامە بۆ مەرگدۆسـتی ئەخوێنن. دەی چۆن قوربان!'

'لە ئەزەڵەوە هەر ئاوا بووە، بەڵام ڕەنجی من...'

'بۆ بەشی ئەو میللەتە هەژارەیە؟!'

'من و تۆ زۆر باسـمان لەو پرسـە کردووە، درەنگ بێت یان زوو باش ئەبێت!'

'دەستمان کردەوە بە قسەی بێسوود، کاتێک شۆڕشگێڕێک بێهیوا دەبێت... دەبێت هیواکانمان بە قەدەر بسپێرین؟!'

'شـاعیر، شۆڕشـگێڕ، پڕم لە هیوا، بەڵام... کاتێک جەنگاوەرەکان لە جەنگەکاندا بە جەسـتە و ڕۆح تێک دەشـکێن، ئیتر دەبێت چاوەڕوانی چییان لێ بکرێت؟!'

لەناو ئازار ئاگام لە قسـەکانی سـوبحی نەمابوو. هێشـتا لەسـەر قەنەفەکە پاڵ کەوتبووم و نەمتوانی لە جێگەی خۆم بجووڵێم، سوبحی بە دیارمەوە بوو. ویستی یارمەتیم بدات و لەسەر قەنەفەکە دابنیشم، بەڵام هەرچەند هەوڵی دەدا نەیدەتوانی، تاوەکوو گەیشـتە ئەوەی ئـازاری دام و لێی تووڕە بووم، ئەو بێدەنـگ لێم دوور کەوتەوە، هەستم دەکرد پەشیمان بووم، پاشان پێم گوت: 'نازانم، چەند سەعات نووسـتم، بەڵام لە سـجن بووم و هەموو ئازای گیانم بە گوللە کون کون بوو!'

'ئەمە لە خەونتدا؟'

'بەڵێ!'

'ئەوە تۆ گەلێک جار ئەو خەونەت بۆ گێڕاومەتەوە، یانی تۆ هەموو جارێک هەمان خەون دەبینیت؟!'

'بەڵێ، ســــوبحی هەموو جــارێـک هەمــان خەون ئەبینم، ئەوە جەنابیشت بە ملی شکاوت ئەو پرسیارەت سەد جار لێ کردووم!'

'ئێ، چووزانم... دەڵێم نەوەک درۆم لەگەڵ بکەیت!'

'سجن و خوێن، سوبحی لە خەونەکانمدا خوێنم لێ نایەت.'

'لە کتێبێکدا ئەوەم خوێندووەتەوە، کە خوێن دەبێتە تۆوی ئازادی! تۆ لە خەونەکانتدا خوێنت لێ نایەت، کە واتە جەلال تۆ ئازادی بە چاوی خۆت نابینیت.'

'کامە کتێب بوو؟ ئەو کتێبە تەورات، ئینجیل یان قورئان بوو، هەر لەو کتێبانەدا پاداشتی خوێنڕشتن حازرە، بکوژیت و بتکوژن پاداشتی خۆت وەرئەگریت. ئازادی لای من مافێکی سروشتیی مرۆڤەکانە. ئەو خەونەی من تەنیا ترسە، ئەویش لە کاتێکدایە کە بێهیوا ئەبم!'

'لە یاسا و ڕێساکانی سروشتدا هەردەم یەک و یەک ناکاتە دوو!'

'بۆچی؟ چونکە مرۆڤ خۆی بە یاسا و ڕێساکانی سروشت ڕازی نەبووە، یان...'

'مردن لەو پێناوەدا، مەبەستم... نازانم مردن لەپێناوی چیدا؟!'

'تێ ناگەم سوبحی، ئازاری جەستەم خەیاڵی شێواندووم!'

'منیش، وەڵامێکی ڕوونم بۆ ئەو هاوکێشـــەیە پێ نییە، بەڵام ئیتر خۆی ئەوەیە ڕاستییەکان... چونکە مام زامن وای گوت!'

'دەی بۆ ڕازیکردنی دڵی خۆمان با قســـەکەی مام زامن بێت، کە واتە... ئەوەیە ڕاستییەکان.'

'دەزانیت جەلال، حەزم دەکرد، بۆ یەک ڕۆژ یان تەنیا بۆ ســـاتێکی زۆر کورتیش بووایە لە ناو پێستی تۆدا بوومایە!'

'سوبحی، من و تۆ پێویستمان بە پشووە، پێم بڵێ، ئەوە بۆ چەند ساڵ ئەچێت، من و تۆ یەکتری ئەبینین و پێکەوە قسە ئەکەین.'

'ئێ، تەمەنێکە! من منداڵ بووم.'

'بێ ئەوەی من بزانم تۆ جنۆکەی یـان چ جـانەوەرێکیـت! وەک جەمالی برام، کە بە قسـەی ئەوان ئەڵێن لە تەمەنی سـێ سـاڵییەوە مردووە، بەڵام ئێسـتاش لەوە زۆر دوودڵم، تۆ جەمالیت؟ چونکە لە دوای مردنی ئەوەوە لێم پەیدا بوویت!'

'هـاوڕێین، هـاوڕێی تـەمـەن جەلال گیـان، ئێ کـاکە تۆ من لە خەیاڵەکانتدا دەر کە، ئیتر منیش نایەمەوە بەرچاوت. تازە من و تۆ تـاوەکوو بنەگوێمـان لە لیتـاوی ڕابردووی یەکتردا چەقیوین، بۆ تۆ ئەوەت نەزانیوە؛ من مـام زامنم، عەزیزی براتم، هەنـدێـک جـاریش مالیکم و جەمالم، زۆر جار ویسـتوومە خۆم بگۆڕم بە بەهاری غالب عەربەتی، بەڵام نەمویسـتووە ئەو برینەت بکولێنمەوە و خـاترم گرتوویت.'

'دەی جەناب، خۆتم لێ مەکە بە خێری زینە!'

'بەڵێ من خێری زینەم!'

'دەی ئەگەر ڕاسـت ئەکەیت، بمبەرەوە، تکات لێ ئەکەم بۆ مـاڵی میرزام بەرەوە.'

'بۆچی؟ بۆ مردن؟!'

'سـوبحی، لەوە ئەچێت باوەڕم پێ نەکەیت، بەڵام من دوو چاوم بەر پێی ئێسـتام نابینێت و بە خەون و خەیاڵ بەردەوام لەوێ ئەژیم، ئیتر پێویسـت بە خۆ هەڵخەڵەتاندن ناکات. لەو سـاتەوەی لەوێ ڕۆیشـتووم هەموو سـاتێک بە خەیاڵ لەو مێژووەی ئەوێمدام، زۆر گرانە، بەڵام بە قەدەر جەستەی تێکشکاوم ئازاربەخش نییە!'

'کە واتە قسـەکەم ڕاست دەرچوو، خۆ من لە خۆمەوە قسـە ناکەم، سەگ لە قەسابخانە نەمرێت، عومری بە فیڕۆ چووە؟!'

'بەڵێ، تێ گەیشتم.'

'بەبیرتە، یەکەم جار مام زامن منی بەرەو ڕووی تۆ کردەوە، لێت ترسام، وامزانی تۆش وەک ئەوانی تریت، سوپاسگوزارم کە وەکوو هاوڕێ قبووڵت کردم، لەکاتێکدا لەسەر عەیب و عارەکانم بە درێژایی تەمەنم خۆم لەوانی تر شاردۆتەوە!'

'ئەوە چەند جارم پێ گوتیت، مەڵێ عەیب و عار. ڕووی ئەوە ڕەش بێت یەکەم جار ئەوەی بەکار هێنا، ئەوە کاری سروشتە و تۆ لەم جیهانەدا یەکەم کەس نیت!'

'بەهاریش، ڕێزی ئەگرتم و خۆشی ئەویستم، من و ئەو دەستە خوشک بووین.'

'نێرەمووک، ئیتر بۆچی گلەیی لە بەختی خۆت ئەکەیت، ئەوە نییە من و بەهار خۆشمان ویستوویت؟! هەروەها تۆ تاقە منداڵی مام زامن بوویت.'

'دەی جەنابت بۆ ناحەقم ئەگریت، کە دوای مردنی مام زامن و بەهار، بەردەوام بەدوای تووە بووم؟!'

'لە قسوورم عافووم بکە. قەت ئەوەم لە بیر ناچێتەوە، کە منداڵ بوویت لە ترسی خەڵک، لە کونی زێرابەکەی سەرشەقام خۆت شاردبووەوە، ئەگەر لەگەڵ مالیک نەماندۆزییتایەتەوە بەنیاز نەبوویت چاوت بە ڕووناکی بکەوێتەوە!'

'باش بە بیرم دێت، تۆ خۆت ئەو ڕۆژانە و کە هێشتا منداڵ بووین، ئەوەت پێ گوتم، کە من و تۆ دوو مرۆڤی شۆڕشگێڕین، تێ ئەکۆشین، تا مافی ئەو هەزاران گیانبازە بدەینەوە، کە لەپێناویدا مردوون. بە تایبەتی کەسوکارم، من هەردەم لەو پێناوەدا ژیاوم!'

'ئێ، زۆرینە لەپێناوی چیدا مردوون؟'

'مەبەستت چییە؟ قیامەت!'

'بەڵێ، قیامەت یان ژیان و ئازادی! کامیان؟'

'کە واتە، خۆی ئەوەیە ڕاستییەکان!'

'ئەبێت ئەو خەڵکە سەرلەنوێ لەدایک ببنەوە!'

'تۆش قسـەکانی مام زامن ئەڵێیتەوە... تا پێش مردنیان لە نیازی دڵیان ئاگاداریان بکەینەوە! '

'ئەو ڕاستییە بە زیندووەکان بگوترێت باشتر نییە؟'

'کام ڕاستی؟'

دوای ئەمە چاوم نووقاند و بێدەنگ بووم، گوێم لە خشـەی پێکانی بوو بە ژوورەکە دا دەگەڕا و لـەبـەر خۆیەوە گوتی: 'جەلال تۆ مەبەسـتت لە ژیاندۆسـتی و مەرگدۆسـتییە؟ ئێ، ئەزانم... ئەبێت لەو دووانە یەکێکیان هەڵبژێریت، ئەگەر نا لە نێوان بەهەشت و جەهەننەمدا گیر ئەخۆیت!'

پشتم ئازاری هەبوو، سمتم سڕ بووبوو، هەناسەم لە نێو سینگمدا پەنگی خواردبوو، لە سـوبحیم ڕوانی و لە بێزاریمدا گوتم: 'ئیتر چی بکەین ئەوەش قسمەت و نسیبی ئێمەیە!'

'چییە جەلال، ئەوە یەکەم جارە تۆ باسـی قسـمەت و نەسـیب بکەیت؟! خۆزگە مام زامن لە کونێکەوە چاوی لێت ئەبوو.'

'دەی مەگەر هەموومان مردنێک قەرزدار نەبین؟! ئەوەش قسـەی مام زامن بوو.'

'نەخێر، تۆ ئەو لاژە لاژەت لە ترسی مردنە؟!'

'بەڵێ، مەگەر منیش مرۆڤ نەبم.'

'باوەڕ ناکەم، تۆ لە مردن بترسـیت، جەلال تۆ نابێت خەیاڵت لای مردن بێت؟!'

'بۆچی، خۆ خراپ نییە ئەگەر قسەی ئەو خەیاڵپڵاوانە ڕاست بێت!'

'خۆ ئەگەر تۆ بە نیازی ئەوەیت و باوەڕت پێ هێناوە، ئەوا منیشت لە کۆڵ دەبمەوە!'

'ئینجا هەر تۆ، وا بزانم زۆربەی ئەوانەی خۆشم ئەوێن ئیتر نایانبینمەوە.'

'وەک مام زامن ئەیگوت، پشت ئەکەیتە سروشتی خۆت و بۆ هەتاهەتایە کۆتاییت پێ دێت.'

'پشت لە سروشتی خۆم ناکەم، بەڵکوو پشت لەو هەموو ئازار و مەینەتییە ئەکەم، کە بەردەوام بە کۆڵمەوەن و خەیاڵیان داگیر کردووم.'

'ئێ، ئێ!'

'بە نیازی ڕۆیشتنەوەم، دوای حەڤدە ساڵ دووری، چەند ڕۆژێکی تر لە کوردستانم.'

'بۆ مردن؟!'

'ئیتر ئەوە چارەنووسی منە!'

وەکوو گیاندارێکی دڕندە پەلاماری یەکتریان دابوو.

ویســـتی لێیـان نەڕوانێت و خێرا لەو جێگەیە دوور بکەوێتەوە. گۆچانەکەی دەستی زووزوو وەپێش خۆی دەهاویشت و قاچی چەپی بە دوای قاچی ڕاســتیدا کێش دەکرد. ئێســقانەکانی جەســتەی، کە لە بڕبڕەی پشـــتی و حەوزیدا بە پلاتین و برغوو پێکەوە بەند بوون، بەرگەی ئەو ترس و زۆرلەخۆکردنەیان نەدەگرت. ناو شـــانی ئازاری دەهات. پشـــتی تێ کردبوون، کاتێک گوێی لە دەنگی گوللەکان بوو. ئازارێک لەسەر دڵییەوە هات و ئەوەندەی تر قاچەکانی لە کار خستن. خۆی کرد بەو ئەپارتمانەدا، کە ڕۆژانە ئیشی لێ دەکرد.

جەســتەی تێکشــکاوی بە دوای خۆیدا کێش کرد و بە قادرمەکاندا چووە نهۆمی دووەم. هەستی دەکرد گوللەکان بەر پشتی کەوتوون و بریندارە و خوێن لە جەستەی دەڕوات.

بە ڕێکەوت ئەو شـوێنەی تاکسـییەکەی ئەو لێی ڕاوەسـتا، لەسـەر ئەو شۆستەیە و لە پێش چاوی ئەودا زیاتر لە دە گەنج بە کوڵەمست و چەقۆ و دار بەر بووبوونە گیانی یەکتری، جنێویان بە پیرۆزییەکانی یەکتری دەدا. هەندێکیان ملپێچ و ئاڵای زەرد و ئەوانی تر بە ڕەنگی ســەوز خۆیان داپۆشـیبوو. جنێوەکانیان چەقۆکێش و شـەلاتییەکانی سەردەمی لاوێتیی لە شاری سلێمانی بیر دەهێنایەوە، کاتێک یەکێکیان بە دەنگی بەرز هاواری دەکرد: 'منداڵی نێو بێشکەتان ئەگێم!'

جنێوێک، کە چل ساڵ بوو خەیاڵیان داگیر کردبوو... وەکوو وردە زیخ لە دەمارەکانی ڕۆحی چەقی بوون و خوێنی لێ دەچۆڕا. لە ژێر لێوەوە و بە دەنگێکی تێکشکاوەوە گوتی: 'چ نەخۆشییەکی کوشندەیە ئەو ڕقە!'

گەیشتبووە ژوورەکەی و لە خۆیی ڕوانی و دەستی بە پشت و ڕانیدا گێڕان. دوای چەند هەناسەیەک، هەستی کرد ئازاری نێو سینگی هەناسەی لێ دەبڕن. دیسان برینە کۆنەکانی سەر هەردوو ئەژنۆی خوراند. دەنگی گوللەکان بەردەوام لە گوێیدا دووبارە دەبوونەوە. ئازاری زۆری بۆ هێنا و دواقسەی دکتۆرەکەی بیر کەوتەوە، ساڵێک پێش ئەو ڕۆژە لە ئەمریکا پێی گوتبوو: 'دڵت بە بەرییەوە نەماوە و چەند مانگێکت لە ژیاندا ماوە.'

پاشان خێرا هەندێک دیمەنی پچڕ پچڕی چەند یادەوەری، کە هێشتا خۆی ساغ نەکردبووەوە ئاخۆ دەرگەی خەیاڵی لەسەر کامیان بکاتەوە. نەیدەزانی لە ژیانیدا چی کاریگەریی دروست یان نادروستی بەجێ هێشتووە، دیمەنێکی سەردەمی منداڵی وەک فیلمێک لە پێش چاوی نمایش دەکرا، ماڵە کۆنەکەیان و قەرەباڵخیی سەر سفرەی نانخواردن. ئەوەی لەو خەیاڵەی دایدەبڕی دەنگی گوللەکان و بینینی ڕەنگی خوێن بوو. لە ژێر لێوەوە گوتی: 'تەنیا مردن کۆتایی بە یادەوەرییەکانم ئەهێنێت!'

دوای ئەوەی لە ئەمریکا گەڕابووەوە، ئاسەواری ماڵە کۆنەکەیانی لە گەڕەکی سەرشەقام بە سەر کردەوە، بە ناویدا گەڕا، وەکوو بڵێی لە پارچە بەجێماوەکانی یادەوەریی سەردەمی منداڵی بگەڕێت. یان وەک خۆی دەیگوت؛ شتێکم لەو ماڵەدا ون کرد، تا ئەمڕۆ لە خۆمدا بە دوایدا دەگەڕێم و نازانم چییە!

ئەوانەی لە ژیاندا مابوون هەندێکیانی بینیبووەوە، لەگەڵ چەند هاورێیەکیدا باسی دۆڕان و پەشیمانییان کردبوو، تەنانەت بەرەو رووی کەسە چاک و خراپەکانیش بووبووەوە، قەرزی کۆنی لەگەڵدا پاک کردبوونەوە، لەگەڵ هەندێکدا بە شەڕ هاتبوو، بەرامبەر ئەوانەی هاورای بووبوون و ئافەرینیان کردبوو خۆی بە دڵشکاو زانیبوو. لە یەکەم رۆژی گەڕانەوەیەوە خۆی بە تەنیا و غەریب دەزانی... کاتێک ئاسەواری خۆپەرستی بە رۆحی هەموو هاورێکانییەوە هەست پێ دەکات، هیچ وەڵامێکی پێ نەبوو، تەنیا ئەوەندە نەبێت... کە لە بەر خۆیەوە ئەوەی پێ گوتبوون: 'قورپەسەر ئەم میللەتەی پاڵەوانی تێدا هەڵناکەوێت.'

لە سلێمانی کوڕی شیعرخوێندنەوەیان بۆ رێک خستبوو، کە خۆی نەیتوانیبوو شیعرەکانی بە دەنگی خۆی بخوێنێتەوە، هەروەها لە شێوازی خوێندنەوەی شیعرەکانی رازی نەبووبوو.

ئەوەی سوکنایی بە دڵی ئەو بەخشی بوو، بینینەوەی غەفوور و قادری برای بوو، هەروەها مالیک، کە لە پێش چاویدا هەر منداڵە دڵپاک و چاونەترسەکەی جاران بوو. لەگەڵ قادر و مالیکدا شەوێک تاوەکوو بەیانی عارەقیان خواربووەوە و پێکەنیبوون. رۆژی دواتر لە دووکانەکەی مالیک بە یادی جارانەوە، کۆلا و بسکیتی شوکلامەیان خواردبوو. پاشان پێکەوە بۆ گەڕەکی سەرشەقام چووبوون، کاتێک دەبینێت ماڵە کۆنەکەیان رووخاوە، دڵی تەنگ دەبێت. بێجگە لەوە، شاری سلێمانی لە پێش چاوی ئەودا بووبووە وێرانە.

هەولێر، سەعات یازدەی سەر لە بەیانی سیازدەی مانگی یەکی ساڵی ١٩٩٣ بوو، نووسینگەی ڕادیۆی حکومەتی هەرێم.

شەوی پێشوو نەچووبووە نێو جێگە، ڕەنگزەرد و پێڵووی سوور هەڵگەڕابوون. بێخەوی و گرنگینەدان بە نانخواردن بێهێزی کردبوو، بێجگە لە کاریگەریی ویسکیخواردنەوە، هەروەها بەردەوام جگەرەی دەکێشا.

لەسەر پارچە کاغەزێک نووسیبووی: 'من بۆ ئاینده و دوای مردنم شیعرم نەنووسیوە. هەردەم بۆ ئەو ڕۆژگارەی تێیدا ژیاوم نووسیومە و لەپێناوی گۆڕانکارییەکانی کاتی خۆیدا. ئەگەر من ئەو ڕۆژانە نەمتوانیبێت شتێک بە کردار یان بە شیعرەکانم بۆ خەڵکی خۆم بەدیی بهێنم، ئەوا پرۆسەی نووسین لای من کارێکی بێهوودە و بێئەنجام بووە و ئێستا لێی پەشیمانم.'

دەستی چەپی توند بە لێواری مێزەکەیەوە گرتبوو. کاغەزەکەی هەڵگێڕابووەوە، لە سەرەوە بە خەتێکی گەورە نووسیی: 'بۆ کەسوکارم...'

دوای ئەمە خۆی بە پێوە بۆ ڕاگیرنەکرا و قاچی دەلەرزی. دەستی بە سینگیەوە گرتبوو، لە خەیاڵیدا تەنیا دیمەنی خوێن و دەنگی گوللە بوو. دەمی داچڕیبوو، لە ساپیتەکەی دەڕوانی، هەناسەیەکی قووڵی هەڵکێشا و دەنگێکی لێوە هات، کە زیاتر لە قرووسکەی سەگێک دەچوو وەک لە هاوار یان نووزەی مرۆڤێک، وەک بڵێی لە بێئاگاییی خۆی بووبێت، چاوی نووقاندبوو. لەسەر کورسییەکەی دانیشتبوو. شانەکانی دەهێنانەوە یەک و ئەژنۆکانی کۆ دەکردنەوە. ترسێک دەمارەکانی دڵی سست کردبوو، هەستی دەکرد ئێستاش لە ناو

سندووقە چاپیەکەدایە و لە هەر ساتێکدا پۆلیسەکان دێنە سەری. هێشتا نوزە و گریانی مالیک لە گوێکانیدا دەزرنگانەوە.

'ئەگەر مردن کۆتاییی ئازاری ئەو یادەوەرییانەت بێت! با بێت، جەلال با بێت.'

دوای ئەوەی مام زامن ئەمەی گوت، لە تەنیشتییەوە ڕاوەستا، ئەویش سەری دانەواند و چاوی هەڵبڕی، وەکوو بڵێی چاوەڕوانی کردبێت. لێی نەڕوانی، مام زامن دەستی برد و خستییە سەر سینگی و لە ژێر لێوەوە پێی گوت: 'ئەگەر مردنت وەکوو خۆی قبووڵ بێت، هەست بە ئازاری جەستەت ناکەیت.'

'مام زامن، ئێشم زۆر ماون!'

'بۆ ئەوانی تری بەجێ بهێڵە.'

'بۆ کێ؟ ئەی کۆکردنەوەی شیعرەکانم؟'

'گرنگ تۆ لە ڕۆژ و ساتی خۆیدا ئەو شیعرانەت نووسیوە. ئەوەندە بێهیوا مەبە، خۆ سەری دونیا بە پووش نەگیراوە. هەر ئەمڕۆ دەیان منداڵ لەو هەرێمەی لەمەڕ ئێمە لە دایک بوون! بۆ ئەوانی بەجێ بهێڵە.'

'بەڵام...'

'بەڵام چی؟ کاتت هاتووە و ئیتر خۆت مەخەڵەتێنە!'

دەرگەی ژوورەکەی کرایەوە، جەلال ڕاچڵەکی. بەڵام مام زامن لە شوێنی خۆی نەجووڵا و ئاوڕی نەدایەوە، وەکوو بڵێی بزانێت کێیە و چاوەڕوانی کردبن. ڕەحیم موکریانی و سوبحی فەیلی بوون، ڕەحیم لە ناو دەرگەکەوە هەردوو دەستی هەڵبڕین و هاواری کرد: 'وات زانی هەتا دوور بڕۆیت، ئێمە و یادەوەرییەکانت لە بیر دەچێتەوە؟'

'تۆ لێرە ڕۆیشتیت، وات زانی ڕزگارت بوو، بەڵام هەرگیز نەتتوانی یادەوەرییەکانی ئێرەت لە ناو خەیاڵەکانتدا بسڕیتەوە!'

سوبحی وای گوت و چوو کورسییەکەی ڕاکێشایە دواوە و لە بەردەمیدا ڕاوەستا و سەری ڕاوەشاند و گوتی: 'تۆ، بە هەموو تەمەنت لە هەموو شتێک ترساویت...'

ڕەحیم قسەکەی پێ بڕی:

''ئەتۆ لە هەموو شتێ ترساوی
تەنیایی و بوغزاندن
پەردە دادراوەکان و تەمومژ و چاڵی ڕەش
مێشکی خۆت... شیعرەکانت
خەیاڵی کاڵ و کرچ
ژنان، وەفا و ئێرەییان
قسەی خوازراو و دەنگەدەنگی مینبەرەکان
چاوچلێس، خۆفرۆش، بەرژەوەندیخواز
پیاوی ترساو بە هەڕەشەی دۆزەخ، خەون و جنۆکە
ئەتۆ لە هەموو شتە نەزانراوەکان، دەترسای
لە هەموو شتێ دەترسای
قەرەباڵغی و جیڕەی دەرگە
پێکەنینی ناوەخت و قسەی دووبارە
نیشتمان، لە خۆت. بەڵێ، لە بیرکردنەوەکانی خۆت!''

مام زامن دەستی خستە سەر شانی ڕەحیم و قسەکانی پێ بڕی، کە ئەو زیاتر وەکوو شیعر دەیخوێند: 'بەسە، ئەوەندە بەسە. ڕەحیمە شێت، هەمووومان ئەوەمان ئەزانی لە زۆر شت ئەترسا، بەڵام...'

سوبحی هەڵیدایە و گوتی:

"بەڵێ، لە هەموو شتێک ئەترسایت
سزا، درۆ، پەشیمانی. دۆڕان
لەدەستدانی عەشق
بێدەنگیی مالیک و گریانی، تووڕەبوونی، خەم و بێزاری
چەقۆکێش و منداڵباز، شەقاوە و شەلاتییەکانی شار
لە هەموو شتێک، واتاکان لە دەرەوەی زمان
خۆت بە دڵشکاو زانی
کامێراکەتیان شکاند
بووزیان پێوە کردیت
خۆت بە دڵشکاو زانی
کاتێک لە لات ئاشکرا بوو خودا بوونی نییە!"
'بەڵام... بۆ سەندنی مافی ئەوان ترست بە هیچ نەبوو.'
هەرسێکیان ئەوەیان پێکەوە و بە کۆرس گوت.

لەو کاتەدا باڵی بە سەر مێزەکەیدا بڵاو کردبووەوە و سەری لەسەر چەند پارچە کاغەزێک دانابوو، ئاگای لە خۆی نەمابوو. وەکوو بڵێی کاریگەریی ئەو قسانە بێهۆشیان کردبێت، یان ئەو دەستەی مام زامن خستییە سەر سینگی، خەوی لێ خستبێت.

دوای ئەمە بە تەنیا بەجێیان هێشت.

ڕۆژی دواتر لە خەستەخانەی کۆماری لە ژوورێکدا کەوتبوو، هێشتا ڕەنگی خوێن و دەنگی گوللەکان خەیاڵیان بەر نەدابوو، تەنیا ئەوەندە نەبێت جارێک بیری نووسینی وەسێتنامە تەواونەکراوەکەی کەوتەوە، دوای سەعاتێک چاوی بۆ مام زامن گێڕا، ڕۆژی پێشوو کاتێک گەیاندبوویانە ئەو نەخۆشخانەیە و دوای دوو سەعات هۆشی

هاتبووەوە سەر خۆی، پرسیاری مام زامن و ڕەحیم و سوبحیی کردبوو، پاشان ئەوانی لە بیر چووبووەوە.

کاتێک ئاسۆ، کوڕی عەزیزی برای، هات بۆ لای، پێش هەموو شتێک پێی گوت: 'برسیمە و شۆربای نیسک و شفتەم بۆ بێنە.' چونکە غەریبیی تام و بۆنی ئەو خواردنانەی حەلاوەخانی دایکی دەکرد.

ئاسۆ خێرا بەجێی دەهێڵێت، لە دواوە لێی دەڕوانێت و چاوی پڕ دەبێت لە فرمێسک، عەزیزی برای دەهێنێتەوە یاد... هەروەها هەستی دەکرد ئاسۆ زۆر لە میرزا کەریمی باوکی دەچێت.

لە ژێر لێوەوە چەند جارێک ناوی هێنان، باوک و دایکی، عەزیزی برای و شێرکۆی برازای. غەفوور و قادری برای. یەکیەک ناوی منداڵی برا و خوشکەکانی لە ژێر لێوەوە گوتەوە.

میرزا کەریم و حەلاوەخان پێکەوە، کوڕێکی قژکاڵی سێساڵانیان لە نێواندا بوو، جەلال لێی ڕوانی و لە ژێر لێوەوە گوتی: 'جەمال.'

جەمال وەک مالیک بە دەستی ئاماژەی بەوە کرد: 'تۆ ئەو هەموو ساڵە لە کوێ بوویت؟'

عەزیزی برای دەستی شێرکۆی حەوت ساڵانی گرتبوو، دیمەنێک، کە بۆ دواجار کاتی خۆی و پێش چوونی بۆ ئەمریکا بینیبووی، پاشان مامەکانی؛ مام مستەفا و حاجی عەبدوڵڵا، دوا بە دوای یەک هاتنە ژوورەوە. کەسیان هیچیان نەگوت، تەنیا بێدەنگ لە یەکتریان دەڕوانی. مام زامن بە دوایاندا هاتە ژوورەوە و ئەو بێدەنگییەی شکاند و گوتی: 'تۆ پێویستیت بە دۆعای خێری کەس نییە، هەستە با بگەڕێینەوە بۆ ئەوێ. تۆ ئەبێت لەوێ بمریت، تاوەکوو ڕۆحییانەتت لەوێ بێت! چونکە تۆ بۆ ئەوان پێویستیت.'

حەلاوەخان لێی ڕوانی و پێی گوت: 'با بە دەردی منت لێ بە سەر نەیەت، ساڵانێکە بە تەنیا و دوور لە ئێوە لەو غەریبییەم.'

بە دەنگێکی گڕ و تێکشکاوەوە، زۆر لەسەرخۆ، کە لەو کاتەدا لە باوک و دایکی دەڕوانی: 'ناگەڕێمەوە بۆ ئەوێ و سێ ساڵ پێش ئەمڕۆ ئەو بڕیارەم بە خۆم داوە، لەوێ دڵم شکا و خۆشەویستەکەمیان لێ ون کردم. ئەوێ شارێکە جادوو لە هەموومان ئەکات، خوێنی منداڵەکانی ئەکاتە کاسەوە، منداڵی و لاوێتیت لێ زەوت ئەکات. بەڵام هەندێک جاریش بەخشندەیە؛ چونکە فێرمان ئەکات جیاوازی لە نێوان هەژار و دەوڵەمەند یان بەخشندە و بەرژەوەندیخوازێکدا نەکەین، بە مەرجێک هەموو خەڵکی ئەو شارە بین!'

هەناسەیەکی قووڵی هەڵکێشا و لە تەنیشتیەوە و لەسەر جێگەکەی، لە دەستی دایکی گەڕا، لە باوکی و پاشان عەزیزی برای ڕوانی و سەرنجی لەسەر چاوی مام زامن ڕاگرت و چاوی داخست، لە ژێر لێوەوە دواوشەی: 'بەڵام...'

٢٠٢٣/٢/١٠

هۆڵەندا

کتێبە چاپکراوەکانی نووسەر (میران ئەبراهام)

شەوگەڕەکان	ڕۆمان	٢٠١٥
نیشتمانی سارا	ڕۆمان	٢٠١٩
خەمی مەستوورە	ڕۆمان	٢٠٢٠
ڕۆژی ڕەشنووس	کۆمەڵەچیرۆک	٢٠٢٢
خانەقای میرزا	ڕۆمان	٢٠٢٣

بەڵام... ئەو هەموومانی بۆ ژیاندۆستی پەروەردە کرد، لە ڕۆژانێکدا مەرگدۆستی باڵی ڕەشی بەسەر ڕۆحی هەموو خەڵکی ئەو شارەدا کێشابوو. بە جۆرێک ترس لە مردن توانای هەستی لاواز کردبووین. وەکوو گیاندارێکی زەلیل و دڵشکاو، بێ ڕۆح، ژێردەستە و کۆیلە ژیانمان بەڕێ دەکرد. فێری کردین کە خۆبەدەستەوەدان هەڵبژاردەی خۆمانە، بەڵام هیوا و ئامانج نییە.

بەو جۆرەش ئەوێ، بەردەوام غەریبەکان ڕوویان تێ دەکرد، لە فولکەی نۆبەچی ڕیزیان دەبەست، ژێر دارەکەی پیرمەسوور جێگەی حەوانەوەیان بوو. لە نیوەی شەودا لە دەرگەیان دەدا و دەیانگوت: ڕێگەی دوورمان بڕیوە و بۆ ئەم ماڵی خۆزگەیە هاتووین. وەکوو تەنیا ماڵ بێت لەو دەشتی زاموایەدا.

ناوەندی بڵاوکردنەوەی کەپر

Miran Abraham

Monastery of the Scholar

Roman

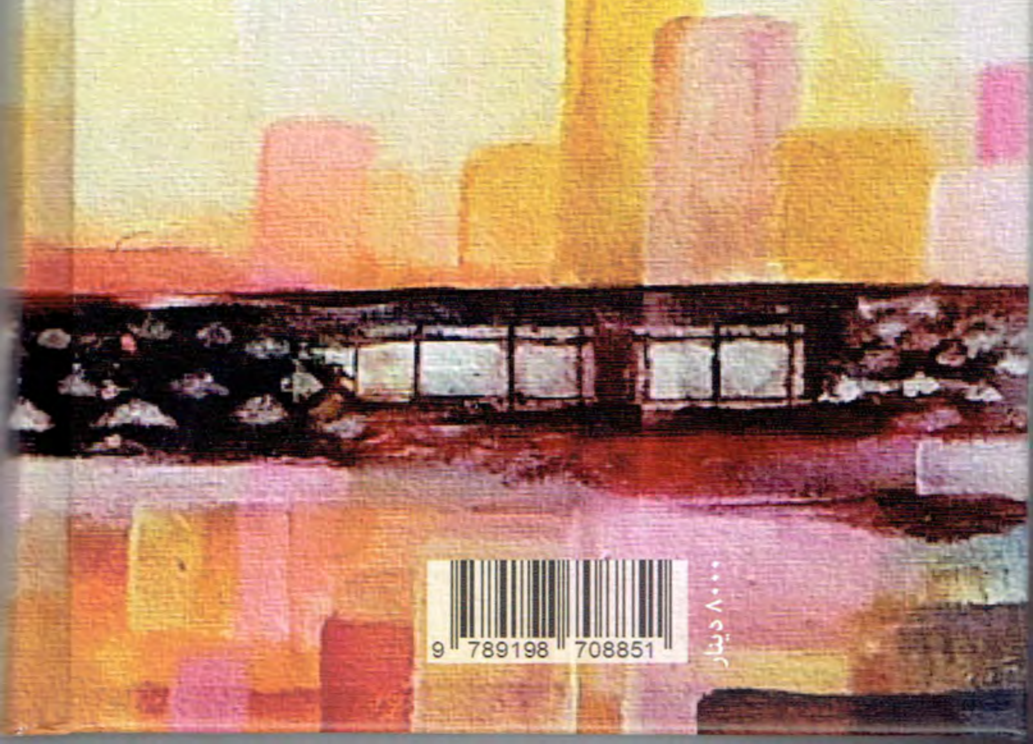

9 789198 708851

٨٠٠٠ دینار